

İSTANBUL AYDIN
ÜNİVERSİTESİ

22 Yıl

EURASIA 15 YEARS
Avrasya Üniversiteler Birliği
Eurasian Universities Union

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

3. ULUSLARARASI LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİ KONGRESİ

“Disiplinlerarası Yaklaşımlar ve Geleceğin Araştırma Alanları”

ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY

3RD INTERNATIONAL GRADUATE STUDENT CONFERENCE

“Interdisciplinary Approaches and Future Research Areas”

27-28-29 NİSAN 2026

İstanbul Aydın Üniversitesi
Florya Yerleşkesi

SEMPOZYUM ÖZET / TAM METİN

BİLDİRİ KİTAPÇIĞI

ABSTRACT / FULL TEXT PROCEEDINGS BOOK

graduateconference.aydin.edu.tr

graduateconference@aydin.edu.tr

3. Uluslararası Lisansüstü Öğrenci Kongresi Bildiri Kitabı
Proceedings of the 3rd International Graduate Student Congress

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Aybike SERTTAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Şule ARSLAN
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAZAN
Arş. Gör. Fahrettin GİRĞİN
Arş. Gör. Onur KIDIK
Arş. Gör. Furkan ÖVÜN

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Şule ARSLAN

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Arş. Gör. Fahrettin GİRĞİN
Arş. Gör. Onur KIDIK
Arş. Gör. Furkan ÖVÜN

Tasarım / Designs

Arş. Gör. Fahrettin GİRĞİN

E-ISBN

978-625-90564-0-1

Yayın Tarihi

Haziran, 2026

İletişim Bilgileri

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Adres: Beşyol, Akasya Sk. No:6, 34295 Küçükçekmece/İstanbul
Telefon: +90 212 444 1 428 / Dahili: 30002

E-mail: graduateconference@aydin.edu.tr

Kongre Onursal Başkanı / Honorary President of the Congress

Prof. Dr. Mustafa AYDIN (Mütevelli Heyeti Başkanı)

Kongre Onur Kurulu / Honorary Committee of the Congress

Prof. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN (Rektör)

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA (Rektör Yardımcısı)

Prof. Dr. Füsün TERZİOĞLU (Rektör Yardımcısı)

Prof. Dr. Mustafa ÇIKRIKÇI (Rektör Yardımcısı)

Prof. Dr. İlkay KARADUMAN (Rektör Yardımcısı)

Prof. Dr. Zafer ASLAN (Rektör Danışmanı)

Prof. Dr. Nigar DEMİRCAN ÇAKAR (Kurumsal Danışman)

Prof. Dr. Aybike SERTTAŞ (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Kongre Bilim Kurulu / Scientific Committee of the Congress

Prof. Dr. Aybike SERTTAŞ (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Halit Tanju Besler (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Jeya Henry (National University Of Singapour)

Prof. Dr. Ibrahim S Odeh (Colombia University)

Prof. Dr. David Arditi (Illinois Institute Of Technology)

Prof. Dr. Haydar Özpınar (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Kurnaz (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Rafid Alkahaddar (Amity University Dubai)

Prof. Dr. Dimitris Dermatas (National Technical University Of Athens)

Prof. Dr. Samer Ezeldin (American University In Cairo)

Prof. Dr. Nabi İbadov (Warsaw University Of Technology)

Prof. Dr. Özer Kanburoğlu (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Pavel Novak (University Of Chemistry And Technology, Prague)
Prof. Dr. Levent Ürer (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Nurten Özdemir (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Salih Güney (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Serdar Ulubeyli (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Doç. Dr. Can Ergün (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Doç. Dr. Dilek Düzgün Ergün (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Doç. Dr. Serkan Kıvrak (Eskişehir Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Cem Oğultürk (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Soydaş (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kübra Açıkalın Coşkun (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Arslan (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Paul Nowak (Warsaw University Of Technology)
Dr. Öğr. Üyesi Airida Tylienė (Vilnius Gediminas Technical University)
Dr. Öğr. Üyesi Alfons Buchmann (Mainz University)
Dr. Öğr. Üyesi Arda Öcal (Mainz University)
Dr. Öğr. Üyesi Andrzej Minasowicz (Warsaw University Of Technology)
Dr. Öğr. Üyesi Jacek Zawistowski (Warsaw University Of Technology)
Dr. Öğr. Üyesi Danielius Burokas (Vilnius Gediminas Technical University)
Dr. Öğr. Üyesi Jerzy Rosłon (Warsaw University Of Technology)
Dr. Öğr. Üyesi Nurhan El-Bayaa (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Kavruk (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
Dr. Öğr. Üyesi Andrius Gulbinas (Vilnius Gediminas Technical University)
Dr. Öğr. Üyesi Marija Vaiciene (Vilnius Gediminas Technical University)
Dr. Öğr. Üyesi Paulius Gaucas (Vilnius Gediminas Technical University)
Dr. Öğr. Üyesi Özgür Tör (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mine Akkaynak (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burhan Kılıç (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Kongre Düzenleme Kurulu / Organizing Committee of the Congress

Prof. Dr. Aybike SERTTAŞ (Düzenleme Kurulu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Şule ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAZAN

Kongre Yürütme Kurulu / Executive Committee of the Congress

Prof. Dr. Aybike SERTTAŞ (Yürütme Kurulu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Şule ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAZAN

Prof. Dr. Salih GÜNEY

Prof. Dr. Hasan Sabri MERİÇ

Doç. Dr. Can ERGÜN

Doç. Dr. Dilek DÜZGÜN ERGÜN

Doç. Dr. Çiğdem ÖZARI

Dr. Öğr. Üyesi Beyza Naz DENİZ

Dr. Öğr. Üyesi Kübra AÇIKALIN COŞKUN

Davetli Konuşmacılar / Keynote Speakers

Prof. Dr. İsmail İPEK (İstanbul Aydın Üniversitesi)

ÖNSÖZ

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından düzenlenen 3. Uluslararası Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu, bu yıl “Disiplinlerarası Yaklaşımlar ve Geleceğin Araştırma Alanları” temasıyla gerçekleştirilmiştir. Sempozyumumuz, lisansüstü düzeyde bilimsel çalışmalar yürüten genç araştırmacıları, akademisyenleri ve farklı disiplinlerden bilim insanlarını bir araya getirerek akademik paylaşımı güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Günümüzde bilimsel araştırmalar, tek bir disiplinin sınırları içinde kalmamakta; sosyal ve beşerî bilimlerden mühendislik ve teknoloji çalışmalarına, fen ve doğa bilimlerinden sağlık bilimlerine, iletişim, medya ve dijital çalışmalardan eğitim bilimlerine kadar geniş bir etkileşim alanı içinde gelişmektedir. Bu nedenle sempozyumumuz, disiplinlerarası düşünmeyi, yeni yönetsel yaklaşımları ve geleceğin araştırma alanlarını tartışmaya açması bakımından önemli bir akademik zemin oluşturmuştur.

Sempozyum kapsamında sunulan sözlü ve poster bildiriler, lisansüstü öğrencilerinin bilimsel üretim süreçlerine aktif katılımını desteklemiş; farklı alanlardan gelen araştırmacılar arasında verimli bir bilgi alışverişi sağlamıştır. Bu kitapçık, sempozyumda ortaya konulan akademik emeği görünür kılmak, sunulan çalışmalarını kayıt altına almak ve gelecekteki araştırmalara kaynak oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu vesileyle sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen Lisansüstü Eğitim Enstitümüze, düzenleme ve bilim kurullarımıza, katkı sunan tüm akademisyenlere, araştırmacılara, yüksek lisans ve doktora öğrencilerimize teşekkür ederim. Sempozyumumuzun bilimsel üretime, disiplinlerarası iş birliğine ve genç araştırmacıların akademik gelişimine katkı sunmasını dilerim.

Prof. Dr. Aybike Serttaş

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

PREFACE

The 3rd International Graduate Student Symposium, organized by the Graduate Education Institute of Istanbul Aydın University, was held this year under the theme “Interdisciplinary Approaches and Future Research Areas.” Our symposium aimed to strengthen academic exchange by bringing together young researchers conducting scientific studies at the graduate level, academics, and scholars from diverse disciplines.

Today, scientific research is no longer confined within the boundaries of a single discipline; rather, it develops within a broad sphere of interaction extending from the social sciences and humanities to engineering and technology, from natural and physical sciences to health sciences, and from communication, media, and digital studies to educational sciences. In this regard, our symposium provided an important academic platform for discussing interdisciplinary thinking, innovative methodological approaches, and the research fields of the future.

The oral and poster presentations delivered within the scope of the symposium supported the active participation of graduate students in the process of scientific production and facilitated a productive exchange of knowledge among researchers from different fields. This booklet has been prepared to highlight the academic contributions presented at the symposium, to document the studies that were shared, and to serve as a resource for future research.

On this occasion, I would like to express my sincere gratitude to our Graduate Education Institute, the organizing and scientific committees, and all academics, researchers, master’s and doctoral students who contributed to the organization of the symposium. I hope that our symposium will contribute to scientific production, interdisciplinary collaboration, and the academic development of young researchers.

Prof. Dr. Aybike Serttaş

Director of Institute of Graduate Studies

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
PREFACE.....	iv
EVALUATION OF UNIVERSITY STUDENTS' SUSTAINABLE AND HEALTHY NUTRITIONAL BEHAVIORS	
Aliye Yaprak SEVİNÇ, Zuhal BAHAR.....	1
ROMANTİK İLİŞKİSİ OLAN YETİŞKİN BİREYLERDE AKTARILAN PSİKOLOJİK TRAVMA İLE ROMANTİK İLİŞKİ KALİTESİ VE ANKSİYETE DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	
Asmin Kuzucu, Ferda Şule Kaya	2
KAHVE DİTERPENLERİ (KAFESTOL VE KAHVEOL) ÜZERİNE KAPSAMLI BİR İNCELEME: OLASI SAĞLIK ETKİLERİ	
Cem BESLER, Can ERGÜN	3
A SYSTEMATIC LIFECYCLE-BASED ASSESSMENT OF SUSTAINABLE CONSTRUCTION MATERIALS...	
Cemal MUSAOĞLU	5
ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI VE ÖZ-ŞEFKAT	
Derya KARLI, Betül TEKİNDAĞ.....	11
BEDEN KİTLE İNDEKSİ İLE C-REAKTİF PROTEİN ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
Dilara YURT, Aysel Esra AKSOY	12
HAVALİMANI PİST TASARIMINDA OPERASYONEL EMNİYET VE VERİMLİLİK KRİTERLERİNİN İNCELENMESİ	
Eren DAĞ	13
TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ KURUMLARINDA REGGIO EMILIA YAKLAŞIMININ UYGULANMASI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	
Rümeysa BİTMEZ	14
OECD ÜLKELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR REFAH VE ÇEVRESEL PERFORMANSIN 2019-2023 DÖNEMİNDE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	
Sabina MAKHMUDOVA	15
THE EFFECT OF THE INTEGRATION OF P4C BASED STIMULI...	
Seden KURT	17

ÇELİK KONSTRÜKSİYON SEKTÖRÜNDE ÜRETİM VERİMLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ VE YAPAY ZEKA DESTEKLİ SÜRE TAHMİN MODELİ Selen KÖMÜR, Gökhan ARSLAN	18
ZİHİN DERİDE KONUŞUR: PSİKOLOJİK SÜREÇLERİN DERMATOLOJİK HASTALIKLAR ÜZERİNDEKİ ROLÜ Sena Nur DOKUZOĞLU	31
AN INTEGRATED BIM-BASED DIGITAL TRANSFORMATION MODEL FOR PERFORMANCE-DRIVEN CONSTRUCTION MANAGEMENT Serdar ŞAHİN	33
EĞİTSEL DİKKAT PROGRAMININ OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ DİKKAT DÜZEYLERİNE ETKİSİ Sevcan ÇOBAN, Esra BİÇİCİ, Fatma Çağlayan DİNÇER	39
REPRESENTATION OF WOMEN STEREOTYPES IN LOCAL ELT COURSE BOOKS Sevgi GÜNAYDIN	40
METABOLİK SENDROMLU BİREYLERDE TG/HDL ORANININ ANTROPOMETRİK ÖLÇÜMLER İLE İLİŞKİSİ Songül HARMANTAŞ	41
SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMI: GÜNCEL LİTERATÜR ÜZERİNE BİR DERLEME Sümeyye Betül KÜÇÜK	42
KRONİK YARALI HASTALARDA YARA KOKUSU YÖNETİMİ VE PSİKOSOSYAL ETKİLERİ Sümeyye KELEŞ, Göksel DAL, Nuşin TAŞKIN, Tuba ÖTÜN	44
DİJİTAL PEDAGOJİ: TÜRKİYE'DE EĞİTİMDE DİJİTALLEŞMENİN TEORİK VE UYGULAMALI BOYUTLARI Tuğba NEŞE, Şeyma FAKI AYZAZ, Bahar ÖZKAN YÜKSEL, Vesile Nazlı TOPÇAK ..	46
KANSER BESLENMESİ VE TEDAVİNİN PSİKOLOJİK DESTEKLE İLERLEYİŞİ Rümeysa ALPER, Tuğçe BULAK	47
SPORCU GEBELERDE BESLENME İLKELERİ VE BESLENMENİN ÖNEMİ Rümeysa ALPER, Tuğçe BULAK	49
FARKLI EĞİTSEL YAKLAŞIMLARIN UYGULANDIĞI OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA GÖREV YAPAN YÖNETİCİLERİN EKOLOJİK FARKINDALIK VE	

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Vesile Nazlı TOPÇAK, Bahar ÖZKAN YÜKSEL, Şeyma FAKI AYZ, Tuğba NEŞE .. 50

GÜNEY KIBRIS İLE KUZAY KIBRIS'IN ENERJİ JEOPOLİTİĞİNİN BÖLGESEL VE KÜRESEL BAĞLAMDA KARŞILAŞTIRILMASI

Yaşar ÖS 52

ONKOLOJİ HASTALARINDA TRAVMA SONRASI BÜYÜME

Yeliz ŞENYUVA 53

GENÇ YETİŞKİNLERDE CİNSEL SAĞLIK OKURYAZARLIĞI VE RİSKLİ CİNSEL DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yusuf TAHİR, Esra BİÇİCİ 54

ERKEN YAŞAM DENEYİMLERİNİN FLÖRT ŞİDDETİNE YÖNELİK TUTUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Zehra Betül ÇEZİK, İbrahim NAZLI 55

CİNSEL TACİZ TUTUMLARININ KESİŞİMSSEL AYRIMCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ: İŞ YERİNDE SURİYELİ KADINLAR

Hande TASA, Zeynep Çağla ÇANDIR, İlknur YURTSEVEN 56

OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUKTA NÖROBİLİŞSEL İŞLEVLER: SİSTEMATİK BİR İNCELEME

Şeyma Nur SARIKAYA 58

BIYOPOLİTİK BAĞLAMDA GENETİK İSTİHBARATIN MİLLÎ GÜVENLİKTEKİ ROLÜ

Farid ABDURAHMANLI 59

YAPISAL REALİZM PERSPEKTİFİNDEN RUSYA'NIN UZAY POLİTİKALARININ ANALİZİ

Fatih ALAGÖZ 60

KIRILGAN VE BÜYÜKLENMECİ NARSİZİZMİN SOSYAL MEDYA KULLANIMIYLA İLİŞKİSİ

Feride AYDIN 61

BUĞDAY ÇİMİ TOZUNUN FONKSİYONEL GIDA OLARAK KULLANIMI VE BESİNSEL ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Funda ASLAN 62

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE REGGIO EMILIA'NIN ROLÜ: GELİŞİM ALANLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	
Gizem AKAR TONBUL	63
EBEVEYNLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMAR FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: SİSTEMATİK DERLEME	
Gökben KALAFAT	64
ALTERNATİF EĞİTİM YAKLAŞIMLARINDA KÜTÜPHANE VE OKUL KÜTÜPHANESİNİN YERİ: MONTESSORİ VE REGGIO EMİLİA ÖRNEĞİ	
Gülderen KARA	65
KAFEİN TÜKETİMİNİN HAMİLELER ÜZERİNE ETKİSİ	
Hatice HATİPOĞLU, Can ERGÜN	66
31 MART YEREL SEÇİMLERİNDE BELEDİYE BAŞKANLARININ ADAYLIK SÜRECİNDE BELEDİYE SOSYAL MEDYA HESAPLARINI SİYASAL İLETİŞİM ÜZERİNE KULLANMASI	
İbrahim İPEKOĞLU	67
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI VE SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM (2016-2026): SİSTEMATİK BİR LİTERATÜR TARAMASI	
İlayda ŞAN	68
DİYARE VE KUSMA ŞİKAYETİ İLE ACİL SERVİSE BAŞVURAN ÇOCUK HASTALARIN ENFEKSİYON VE KAN ELEKTROLİT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	
İpek AKYOL, Yağmur AYDOĞAN	69
VÜCUT ASİT-BAZ DENGESİ VE YÜKSEK DİYET ASİT YÜKÜNÜN METABOLİK BOZUKLUKLAR ÜZERİNE ETKİSİ	
İrem ÇELİK, Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI	70
DİYET FİTOKİMYASAL İNDEKSİNİN BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLARLA İLİŞKİSİ	
İrem GÜL, Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI	71
THE RELATIONSHIP BETWEEN DIETARY PHYTOCHEMICAL INDEX AND NON-COMMUNICABLE DISEASES	
İrem GÜL, Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI	72
NEOREALİST TEORİ ÇERÇEVESİNDE KARADENİZ'DE RUSYA-NATO REKABETİ VE TÜRKİYE'NİN DENGELİ POLİTİKASI (2014-2020)	
Kevser Merve DURSUN, İlker DURSUN	84

ÖZ ŞEFKAT VE EBEVEYNLİKTE MÜKEMMELİYETÇİLİK: LİTERATÜRÜN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	
Kübra USTA, Reyhan ÇALIŞAN KİNTER	85
AN INTERCULTURAL COMMUNICATION STUDY OF TEACHER AND LEARNER AWARENESS OF CULTURALLY EMBEDDED RELIGIOUS LANGUAGE	
Marzie FALLAH MAHBUB PASAND	86
DOĞUM SONRASI ANNELERİN PSİKOLOJİK SAĞLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	
Melike KEPENEK ALTINIŞIK	87
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYNLERİN TEKNOLOJİ YAKLAŞIMLARI: LİSANSÜSTÜ TEZLERİN SİSTEMATİK İNCELEMESİ	
Merve ÇATALBAŞ, Özlem KARAKOÇ	95
EBEVEYN TUTUMU VE ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	
Meryem ERKAL	96
FARKLI SOSYOEKONOMİK DÜZEYE SAHİP BABALARIN BESLENME BİLGİ DÜZEYİ VE BESLENME UYGULAMALARININ ÇOCUĞUN YEME TUTUMU VE ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİ ÜZERİNE ETKİSİ	
Miray AKSU, Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI	97
HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN STRES, KLİNİK ÖZ YETERLİLİK VE MESLEKİ TUTUM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: CERRAHİ KLİNİK DENEYİM	
Muhammet Onur ERSÖZ, Samiye ERSÖZ	98
FLASH VE KONVANSİYONEL RADYOTERAPİNİN GÖZ MELANOMUNDA DOZ DAĞILIMI VE LİNEER ENERJİ TRANSFER (LET) ETKİLERİNİN GATE SİMÜLASYONUyla KARŞILAŞTIRILMASI	
Mürsel ŞENEL, Eylem GÜLCE ÇOKER	99
YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA KİŞİLERARASI İLETİŞİM: OTANTİKLİK, GÜVEN VE ETKİLEŞİM	
Mustafa Doğukan BAŞALAN	100
DO TERTIARY EDUCATION EFL STUDENTS READ EXTENSIVELY?	
Neslihan YÜKSELİCİ	101

SOSYAL REFAH DEVLETİ MODELLERİ BAĞLAMINDA GÜNEY AVRUPA REFAH REJİMİ VE TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME Önem EROL	102
TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ Özlem KARAKOÇ	103
SPORCU BESLENMESİNE YÖNELİK FONKSİYONEL BİR SMOOTHİE FORMÜLASYONUNUN GELİŞTİRİLMESİ VE DUYUSAL ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ Shahd A.A. ABUOGEEEDA	104
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN AŞI KARŞITLIĞINA ETKİSİ Zühal BAHAR, Neşe CESUR, Mustafa TOKGÖZ	105
TMS 36 VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDI KAPSAMINDA ŞEREFİYE VE KURUMSAL RAPORLAMA UYUMU: BIST 100 ÖRNEĞİ İnciser ATİLA	106
BALTİK DEVLETLERİNİN JEOPOLİTİK GELECEĞİ: BİR REALPOLİTİK ANALİZİ Abbas DİCLE	117
ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARINDA DÜZENSİZ GÖÇ: KENTLEŞME VE SUÇLULUK İLİŞKİSİ Asilhan TÜRKALP	118
IMPROVING VOCABULARY KNOWLEDGE THROUGH CONCORDANCE TOOLS: A FOCUS ON ACADEMIC COLLOCATIONS Ayse CAGDAVUL	119
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE YAPAY ZEKÂ: EĞİLİMLER, FIRSATLAR VE ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ Tuğba NEŞE, Bahar ÖZKAN YÜKSEL, Vesile Nazlı TOPÇAK, Şeyma FAKI AYAZ.....	120
USING GRAPHIC ORGANIZERS AND COGNITIVE STRATEGIES FOR IMPROVING READING COMPREHENSION ABILITY IN TURKISH EFL LEARNERS Berkay DİRİK	121

HAZIR BETON SEKTÖRÜNDE STRATEJİK MARKA YÖNETİMİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BİLİMSEL KAYNAK İNCELEMELERİ	
Berke Altan KAPLAN	122
YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ BESLENME UYGULAMALARI	
Beyza ARSLAN	139
ERKEN YAŞTA EKРАН MARUZİYETİ İLE DEHB BELİRTİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SİSTEMATİK BİR DERLEME	
Bilun ÖZSARIYILDIZ	141
GAMIFICATION OF RADICALIZATION WITHIN GAMING PLATFORMS AND THE DISCORD ECOSYSTEM	
Burcu ILZE	143
SHELTERAI: DESIGN AND VALIDATION OF A DIGITAL CONSTRUCTION MONITORING PLATFORM FOR DISTRIBUTED POST-DISASTER LIGHT GAUGE STEEL HOUSING PROJECTS	
Bunyamin AYAR	144
SOKAK DÜZEYİ BÜROKRASI PERSPEKTİFİNDEN ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL HİZMETLERE ERİŞİMİNDE İDARİ YÜK VE BÜROKRATİK ŞİDDET	
Ceyda ZÜLFİ	151
30-65 YAŞ ARASI BİREYLERDE KARDİYOMETABOLİK SENDROM RİSKİ İLE BESİN SEÇİMİ MOTİVASYONU ARASINDAKİ İLİŞKİ	
Çilaynur ÇOBANOĞLU, Şule ARSLAN	161
AN OVERVIEW OF VIOLENCE FACED BY HEALTHCARE WORKERS AND ITS EFFECTS	
Cile TUTUK, Ahmet GENC	162
CHANGING MILITARY DYNAMICS AND NEW THREAT PERCEPTIONS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN	
Damlanur GULER	163
BİTKİ BAZLI SPORCU BARI GELİŞTİRİLMESİ: BESİNSEL, ERGOJENİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRME	
Deniz Duru İBRAHİMOĞLU	164
DESIGN OF A BOARD GAME ON CREATING BODY AWARENESS IN CHILDREN FOR FAMILIES AND CHILDREN TO PREVENT CHILD ABUSE	
Destan Sara ARAS	165

ATIKTAN BESİNE: ESPRESSO ATIKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR VE SIFIR ATIK MUTFAK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	
Dilay ŞALLI	166
THE ROLE OF NUTRITIONAL STRATEGIES IN THE METABOLIC AND HORMONAL MANAGEMENT OF POLYCYSTIC OVARY SYNDROME	
Duygu PAY, Can ERGUN	167
EVALUATING THE DRAWBACKS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND VIRTUAL REALITY INTEGRATION ON ADULT LEARNING IN EFL CLASSROOMS IN TURKIYE	
Ecem CENGİZ	168
YETİŞKİN BİREYLERDE SEBZE VE MEYVE TÜKETİMİ İLE UYKU SÜRESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	
Eda AKTOĞ, Şule ARSLAN	169
GÖÇMEN VE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE KAPSAYICI EĞİTİMİN UYGULANMASINDA KARŞILAŞILAN TEMEL SORUNLAR	
Tuğba AKTAŞ NEŞE, Eda Nur KILIÇ	170
THE INVESTIGATION OF AI IN PROVIDING STUDENTS WITH THE WRITING FEEDBACK	
Eda SARAC	171
TEACHER TALK AND GENDER: A PRAGMATIC AND CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS' CLASSROOM DISCOURSE	
Edanur HARPUTOĞLU KAYA, Gulumser EFEOĞLU	172
CYBERKNIFE VE RADIXACT CİHAZLARINDA OLUŞTURULAN RADYOTERAPİ TEDAVİ PLANLARINDA BAĞIMSIZ DOZ HESAPLAMANIN ROLÜ VE KLİNİK UYGULAMALARI	
Elif Berna ÇALI, Esra KÜÇÜKMORKOÇ, Dilek DÜZGÜN ERGÜN	173
ORKESTRA MÜZİSYENLERİNDE ENSTRÜMAN GRUBUNA GÖRE YANKILI ORTAMDA DİNLEME PERFORMANSININ KARŞILAŞTIRILMASI	
Elif Sena ÇELEN, Şengül TERLEMEZ	174
BAĞLANMA STİLLERİ VE İLİŞKİ ODAKLI OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK (İO-OKB) ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ DEĞERİN ARACI ROLÜ	
Emir EKER, Onat Barın EROL	175

18-50 YAŞ ARASI BİREYLERDE OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK EĞİLİMİ İLE DİYETLE BAZI VİTAMİN VE MİNERALLERİN ALIMI ARASINDAKİ İLİŞKİLER	
Esra Elveda YEDİYILDIZ DEMİRHAN, Can ERGÜN	176
6-8 YAŞ GRUBU SEREBRAL PALSİLİ ÇOCUKLARIN BESLENME DURUMU VE YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİ	
Esra KAFCI	177
GLİKOJEN DEPO HASTALIĞINDA BESLENME YÖNETİMİ VE GASTRONOMİNİN DESTEKLEYİCİ ROLÜ	
Nazlı GÜR SOY	178
ERKEN ÇOCUKLUKTA OYUN TEMELLİ ÖĞRENMENİN BİLİŞSEL VE SOSYAL GELİŞİME ETKİSİ	
Yasemin KIZMAZ	179
ABD İLE NATO MÜTTEFİKLERİ ARASINDA YÜK PAYLAŞIMI SORUNU VE SAVUNMA HARCAMALARININ DÖNÜŞÜMÜ (2014-2024)	
Enis MERİÇ	180
THE SYMBOLIC ANNIHILATION OF DISABLED PEOPLE IN MEDIA: A STUDY OF REPRESENTATION AND VISIBILITY	
Bengisu KILIÇ	181

EVALUATION OF UNIVERSITY STUDENTS' SUSTAINABLE AND HEALTHY NUTRITIONAL BEHAVIORS

Aliye Yaprak SEVİNÇ*

Zuhal BAHAR**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

***İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü*

Abstarct

Sustainable nutrition represents a nutritional approach that has a low environmental impact and healthy ingredients. This study was conducted on university students because their nutritional behaviors become permanently established during their university years. Research indicates that sustainable nutrition has an impact on university students. However, studies on this topic are limited and further research is needed. Therefore, this study is important as it will pioneer further research on sustainable nutrition. The purpose of this study is to evaluate sustainable and healthy eating behaviors among university students. The type of this study is descriptive. This research aims to clarify sustainable and healthy eating behaviors at university. This study was conducted as a descriptive survey to assess the sustainable and healthy nutritional behaviors of university students. The population of this study consisted of university students studying at the Faculty of Health Sciences at Istanbul Aydın University. The survey consisted of two sections: socio-demographic status and the Sustainable and Healthy Eating Behaviors Scale. In this study, the majority of the participants studied in the department of physiology and rehabilitation(41,80%) followed by nursing(34,50%) and nutrition and dietetics (23,70%) department. Three hundred and twenty five individuals, including 266 women and 59 men, participated in the study. According to the data obtained, the level of sustainable and healthy behavior was generally found to be moderate. While significant differences were found only in the "Quality Indicators" regarding sustainable and health-related behavior levels, as well as age and income levels, differences were observed in nearly all sub-dimensions in the section department. It appears that students' levels of sustainable and healthy nutritional behaviors are sufficient. However, students' awareness of sustainable nutrition needs to be increased. In this context, it is concluded that scale studies should be conducted and studies on sustainable nutrition should be increased.

Keywords: Sustainable Nutrition, Healthy Eating Behaviors, University Students

ROMANTİK İLİŞKİSİ OLAN YETİŞKİN BİREYLERDE AKTARILAN PSİKOLOJİK TRAVMA İLE ROMANTİK İLİŞKİ KALİTESİ VE ANKSİYETE DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Asmin Kuzucu*

Ferda Şule Kaya*

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Özet

Bu çalışmada 'Romantik İlişkisi Olan Yetişkin Bireylerde Aktarılan Psikolojik Travma ile Romantik İlişki Kalitesi ve Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişki' incelenecektir. Çalışmanın örneklem grubunu, romantik ilişkisi bulunan 18-45 yaş aralığındaki katılımcılar oluşturmuştur. Katılımcılara demografik bilgi formu dışında, Uslu (2021) tarafından geliştirilen Aktarılan Psikolojik Travma Ölçeği, Ulusoy ve arkadaşları tarafından Türkçeye adapte edilen Beck Anksiyete Ölçeği, Fletcher ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Sağkal ve Özdemir tarafından Türkçeye adapte edilen Romantik İlişki Kalitesi Ölçeği online olarak uygulanmıştır. Araştırmanın amacı yetişkin bireylerde romantik ilişki durumu ile aktarılan psikolojik travma, romantik ilişki kalitesi ve anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Bu araştırma, bireylerin geçmiş aile travmalarının, aile işlevselliklerinin, duygu davranış düzenleme becerilerinin ve anksiyete düzeylerinin romantik ilişki kalitesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, aktarılan psikolojik travma ve duygu düzenleme becerilerinin ilişki kalitesini anlamlı biçimde etkilediğini, ancak anksiyetenin bu ilişkide aracı bir rolde olmadığını göstermektedir. Demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, ilişki durumu) ise psikolojik süreçler ve ilişki kalitesi açısından belirli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Özellikle kadınların anksiyete düzeylerinin daha yüksek, evli bireylerin ise daha düşük travma ve kaygı düzeyine sahip olması dikkat çekicidir. Araştırma bulguları, bireyin ilişkilerinde bilinenin aksine geçmiş deneyimler ve içsel kaynaklarla da şekillendiğini göstermekte; sağlıklı kurulabilecek olan ilişkiler için içsel, duygusal farkındalık ve psikolojik destek süreçlerinin önemine işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Aktarılan Psikolojik Travma, Romantik İlişki Kalitesi, Anksiyete Düzeyi

KAHVE DİTERPENLERİ (KAFESTOL VE KAHVEOL) ÜZERİNE KAPSAMLI BİR İNCELEME: OLASI SAĞLIK ETKİLERİ

Cem BESLER*

Can ERGÜN**

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı ve Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölüm Başkanı

Özet

Kahvenin biyolojik olarak en aktif bileşenlerinden olan kafestol ve kahveol diterpenlerini kahvenin sağlık üzerindeki etkileri bağlamında stratejik bir öneme sahiptir. Bu biyolojik aktif ögelerin antikarsinojenik potansiyeli varken, kan kolesterol seviyelerini artırma gibi olumsuz etkilere sahip olduğu da bilinmektedir. Bu yapıların tüketim miktarına ve tüketim şekline bağlı olarak halk sağlığı açısından konu önem arz etmektedir. Kahve çekirdeğindeki diterpen konsantrasyonu; kahve türü (*Coffea arabica* vs. *Coffea canephora*), kavurma derecesi ve demleme yöntemi gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu incelemede, bu faktörlerin diterpen profili üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir. Ayrıca kafestol ve kahveol başta olmak üzere kahve diterpenlerinin kimyasal yapıları ve olası fizikokimyasal ve diğer etkenlerine farklılıklara bağlı olarak potansiyel dönüşüm formları incelenecektir. Kahve diterpenlerinin sağlık etkilerini ve analiz yöntemlerini anlamak için öncelikle kimyasal yapılarını ve kahve içindeki varlık formlarını kavramak gereklidir. Kahve diterpenleri, ana iskeletini 20 karbonlu kauren ailesinin oluşturduğu bileşiklerdir. Bu ailenin kahvedeki en baskın temsilcileri kafestol (C₂₀H₂₈O₃) ve kahveol'dür (C₂₀H₂₆O₃). Kimyasal olarak, kahveol yapısal olarak kafestolden C1 ve C2 karbonları arasında bulunan ekstra bir çift bağ ile ayrılır. Bu küçük yapısal fark, bileşiklerin ultraviyole (UV) ışığı absorbe etme özelliklerinde önemli bir değişikliğe yol açar; kafestol 224 nm dalga boyunda maksimum absorpsiyon gösterirken, kahveol 290 nm'de maksimum absorpsiyon yapar. Bu özellik, analitik tespitlerde ayırt edici bir faktör olarak kullanılır. Bu iki ana diterpenin yanı sıra, kahvede 16-O-metil kafestol (16-OMC) ve 16-O-metil kahveol (16-OMK) gibi diğer önemli türevleri de bulunmaktadır. Kahve diterpenlerinin sağlık üzerindeki etkileri, tüketilen doza ve özellikle de kahvenin demleme yöntemine (filtrelenmiş olup olmamasına) bağlı olarak önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir. Yüksek dozlarda olumsuz etkiler gözlemlenirken, ılımlı dozlarda çeşitli faydalı biyolojik aktiviteler rapor edilmiştir. Olumsuz etkiler arasında kolesterol metabolizmasında olumsuz değişiklikler nedeniyle kolesterol düzeyinin artması sonucunda kardiyovasküler hastalık risklerinde artış olabileceği bilinmektedir. Kolesterol metabolizmasının bozulmasında olası mekanizmalar arasında; ester transfer proteininin (CETP) aktivitesinin yükseldiği ve dolayısıyla kolesterolün HDL partiküllerinden LDL partiküllerine transferini teşvik edecek özellik göstermektedir. Bu da kandaki LDL seviyelerinin artmasına neden olur. Ayrıca karaciğerde kolesterolün yıkım yolu olan safra asidi sentezini baskıladığı da bilinmektedir. Olumlu etkiler arasında görülen antikarsinojenik etki ise kafestol ve kahveolün Faz II detoksifikasyon enzimlerinin aktivitesini güçlü bir şekilde artırarak. Beslenme ile alınabilecek potansiyel karsinojenik yapıların detoksifiye etmesinden kaynak aldığı gösterilmiştir. Bu enzimler arasında en önemlilerinden biri "glutation-S-transferaz" dır. Bu temel mekanizma, kimyasal karsinogenezin başlamasını engellemede önemli bir rol oynamaktadır. İlave olarak özellikle kahvede bulunan biyolojik diterpenler birçok kimyasal kanserojeni aktif formlarına dönüştüren Faz I enzimlerinin (çeşitli

sitokrom P450 izoformları) aktivitesini baskılayabilmektedir. Böylece, potansiyel karsinojenlerin DNA'ya zarar verme yeteneği azalabilmektedir. Bir diğer potansiyel olumlu etki ise; anti-anjiyonik etkilerdir. anjiyogenez, tümörlerin büyümek ve yayılmak için ihtiyaç duyduğu yeni kan damarlarının oluşum sürecidir. Hem kafestol hem de kahveolün, bu süreci çeşitli sinyal yollarını inhibe ederek engellediği gösterilmiştir. Bu özellik, onların potansiyel birer antikanser ajan olduğunu göstermektedir. Yine bu diterpenler, inflamatuvar süreçlerde rol oynayan moleküllerin (siklooksijenaz-2 gibi) ekspresyonunu baskılayarak anti-inflamatuvar etki gösterdikleri de bilinmektedir. Ayrıca hidrojen peroksit gibi birçok oksidatif ajanın neden olduğu hasara karşı antioksidan savunma sistemlerine katkıda bulunduğu da gösterilmiştir. Sonuç olarak; kahve tüketimi biyolojik aktif diterpenlerin alım düzeyini etkileyeceğinden sağlık üzerine olumlu etki oluşturabilecektir. Ancak tüketilen kahve türü ve işlenme şekli bu diterpenlerin alım miktarını değiştirebilecek cinsdendir.

Anahtar Sözcükler: Türk Kahvesi, Biyolojik Diterpenler, Kafestol, Kahveol

A SYSTEMATIC LIFECYCLE-BASED ASSESSMENT OF SUSTAINABLE CONSTRUCTION MATERIALS: QUANTIFYING EMBODIED CARBON REDUCTION POTENTIAL THROUGH INTEGRATED LCA AND CERTIFICATION ANALYSIS

Cemal MUSAOĞLU*

**Istanbul Aydın University, Department of Civil Engineering, Institute of Graduate Studies.*

Abstarct

The construction industry contributes approximately 37–40% of global carbon emissions when operational and embodied sources are collectively evaluated. While operational energy efficiency has improved significantly in recent decades, embodied carbon associated with material extraction, manufacturing, transportation, and end-of-life processing has emerged as a dominant lifecycle emission component. Consequently, sustainable construction materials represent a critical pathway toward decarbonizing the built environment. However, sustainability claims often rely on qualitative indicators rather than lifecycle-based quantification. This study develops a systematic analytical framework integrating Life Cycle Assessment (LCA), embodied carbon modeling, circular economy principles, and green building certification comparison. Recycled concrete aggregates (RCA), geopolymer binders, engineered timber systems (CLT), recycled glass composites, and rubber-modified concrete are evaluated within a structured performance matrix. Additionally, major certification systems including LEED, BREEAM, DGNB, and YES-TR are comparatively analyzed in terms of material weighting and lifecycle carbon prioritization. A simplified embodied carbon model is constructed to quantify building-scale emission reduction potential. Scenario analysis of a mid-rise residential structure demonstrates that optimized material substitution may reduce embodied emissions between 32% and 58%, depending on transport distance, structural constraints, and supply chain integration. Despite strong environmental benefits, cost premiums (5–18%), inconsistent Environmental Product Declarations (EPDs), and regulatory fragmentation remain primary adoption barriers. The study concludes that sustainable construction materials must be embedded within integrated lifecycle governance supported by digital modeling systems and harmonized certification incentives to achieve meaningful carbon mitigation.

Keywords: Sustainable Construction Materials, Life Cycle Assessment, Embodied Carbon, Circular Economy, Green Building Certification, Lifecycle Modeling

I. INTRODUCTION

The global climate crisis has intensified the environmental responsibility of the construction sector. According to recent international assessments, buildings and construction account for nearly 40% of global energy-related CO₂ emissions. Historically, policy frameworks prioritized operational energy reduction; however, as high-performance buildings reduce operational demand through insulation and renewable integration, embodied carbon becomes proportionally more significant.

Embodied carbon includes emissions generated during raw material extraction, manufacturing, transportation, installation, maintenance, and end-of-life processing. In modern low-energy buildings, embodied emissions may constitute up to 50% of total lifecycle carbon over a 50-year period. Therefore, material selection decisions made during early design stages critically influence long-term environmental performance.

Sustainable construction materials are generally defined by characteristics such as recycled content, renewability, low embodied energy, durability, and recyclability. However, isolated attributes do not guarantee lifecycle performance. For example, a recycled material transported over 800 km may generate greater emissions than a locally sourced conventional alternative. Consequently, lifecycle-based quantitative methodologies are essential.

Life Cycle Assessment (LCA), standardized under ISO 14040/44 and EN 15978, enables systematic environmental evaluation across defined lifecycle modules. Complementary embodied carbon modeling supports early-stage decision-making. Furthermore, certification systems such as LEED (USA), BREEAM (UK), DGNB (Germany), and YES-TR (Türkiye) influence market adoption through credit-based sustainability frameworks.

Despite increasing awareness, three structural gaps persist:

1. Limited integration between LCA outputs and certification scoring.
2. Insufficient building-scale carbon quantification models.
3. Regulatory inconsistency in embodied carbon reporting.

This study addresses these gaps through integrated lifecycle modeling and certification comparison.

II. METHODOLOGY

2.1 Research Framework

A systematic literature review was conducted covering peer-reviewed studies published between 2010–2025. Studies were selected based on:

- Quantitative embodied carbon data
- Material lifecycle assessment
- Comparative environmental modeling
- Certification-based evaluation

A total of 64 studies were screened; 27 were selected for detailed analysis.

2.2 Lifecycle Assessment Structure

LCA follows EN 15978 lifecycle modules:

- A1–A3: Raw material supply and manufacturing
- A4–A5: Transportation and construction
- B1–B7: Use phase
- C1–C4: End-of-life
- D: Recycling benefits beyond system boundary

Embodied carbon is calculated using:

$$EC_{total} = \sum_{i=1}^n (Q_i \times EF_i \times TC_i)$$

Where:

- Q_i = Material quantity
- EF_i = Emission factor (kgCO₂e/unit)
- TC_i = Transport coefficient

2.3 Comparative Material Matrix

Material Type	Embodied Carbon (kgCO ₂ e/m ³)	Structural Performance	Cost Impact	Recyclability
Conventional Concrete	300–350	High	Baseline	Low
RCA Concrete	220–260	Medium-High	+3–8%	Medium
Geopolymer Concrete	120–200	High	+8–15%	Medium
CLT Timber	80–150	High	+10–18%	High
Rubber-Modified Concrete	250–300	Medium	+5–12%	High

(Table 1: Embodied Carbon and Performance Comparison)

III. MODELING AND ANALYSIS

3.1 Building-Scale Scenario Modeling

A mid-rise residential building (6,500 m² gross area) was modeled under three scenarios:

- Scenario 1 – Conventional materials
- Scenario 2 – Partial sustainable substitution
- Scenario 3 – Optimized lifecycle substitution

Calculated embodied emissions:

- Scenario 1: 2,450 tCO₂e
- Scenario 2: 1,780 tCO₂e
- Scenario 3: 1,050 tCO₂e

This represents:

- 27% reduction (partial substitution)
- 57% reduction (optimized substitution)

3.2 Transport Sensitivity

Transport distance significantly affects environmental advantage.

Under 50 km sourcing, sustainable materials maintain maximum reduction potential. Above 500 km, reduction benefit decreases by approximately 10–12%.

(Figure 1: Embodied Carbon Variation by Transport Distance — to be inserted)

3.3 Certification Weighting Comparison

Certification Material Weight (%) Lifecycle Carbon Emphasis

LEED	10–15	Moderate
BREEAM	12–18	High
DGNB	20–25	Very High
YES-TR	8–12	Moderate

(Table 2: Certification Comparison)

DGNB demonstrates strongest lifecycle carbon prioritization.

IV. RESULTS AND DISCUSSION

The results confirm significant carbon reduction potential through lifecycle-based material substitution. However, three structural barriers limit adoption:

1. Cost Premium
Sustainable materials increase initial costs between 5–18%.

2. Regulatory Fragmentation
Embodied carbon reporting remains voluntary in many jurisdictions.
3. Data Transparency
Limited standardization of Environmental Product Declarations (EPDs).

Integration of BIM-based carbon modeling significantly enhances early-stage optimization and scenario comparison.

V. POLICY IMPLICATIONS

Recommended measures:

- Mandatory embodied carbon disclosure
- Public procurement carbon benchmarks
- Incentives for geopolymer and recycled aggregate production
- Integration of national LCA databases into BIM systems
- Transport-distance carbon thresholds

VI. CONCLUSION

Sustainable construction materials offer substantial embodied carbon reduction potential when evaluated through lifecycle-based frameworks. Building-scale modeling demonstrates reduction capacity up to 57% under optimized substitution scenarios. However, economic, regulatory, and informational barriers must be addressed to enable large-scale transition.

Future research should explore dynamic carbon pricing integration and digital twin-based lifecycle optimization.

REFERENCES

- BREEAM. (2022). *BREEAM technical manual*.
- Cabeza, L. F. (2014). *Materials for sustainable buildings*.
- Davidovits, J. (2015). *Geopolymer chemistry*.
- DGNB. (2022). *DGNB system manual*.
- EN 15978. (n.d.). *Sustainability of construction works*.
- European Commission. (2021). *Level(s) framework*.
- Forest Products Laboratory. (2019). *CLT handbook*.
- Habert, G. (2012). *Cement environmental impact*.
- Hammond, G. (2018). *ICE database*.
- International Energy Agency. (2023). *Energy technology perspectives*.
- IPCC. (2023). *Climate change 2023: Synthesis report*.
- ISO 14040. (n.d.). *Environmental management – Life cycle assessment principles*.
- ISO 19650. (2018). *BIM information management*.
- Pacheco-Torgal, F. (2014). *Sustainable construction materials*.
- Pomponi, F., & Moncaster, A. (2016). *Renewable & Sustainable Energy Reviews*.
- RILEM Sustainable Concrete Committee. (2020).
- United Nations Environment Programme. (2022). *Global status report for buildings and construction*.
- U.S. Green Building Council. (2023). *LEED v4.1 manual*.
- World Green Building Council. (2019). *Bringing embodied carbon upfront*.
- YES-TR. (2023). *Green building guide*.

ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI VE ÖZ-ŞEFKAT

Derya KARLI*

Betül TEKİNDAG**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü*

*** İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü*

Özet

Ergenlik dönemi, bireyin sosyal ilişkilerinin yoğunlaştığı ve akran etkileşimlerinin psikolojik gelişim üzerinde belirleyici olduğu kritik bir süreçtir. Bu dönemde sıkça karşılaşılan akran zorbalığı, ergenlerin psikolojik iyi oluşunu olumsuz etkileyen önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Akran zorbalığına maruz kalan bireylerde kaygı, depresyon, düşük benlik saygısı ve sosyal geri çekilme gibi çeşitli psikolojik sorunlar gözlemlenebilmektedir. Son yıllarda, bireylerin zorlayıcı yaşam deneyimleriyle başa çıkmasında öz-şefkatin koruyucu bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. Öz-şefkat, bireyin kendisine karşı anlayışlı, yargılayıcı olmayan ve destekleyici bir tutum geliştirmesini ifade etmekte olup, stresli yaşam olaylarının olumsuz etkilerini azaltabilen önemli bir psikolojik kaynak olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı, ergenlerde akran zorbalığı ile öz-şefkat arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada, literatürde yer alan güncel araştırmalar doğrultusunda akran zorbalığının ergenler üzerindeki etkileri ve öz-şefkatin bu süreçteki olası koruyucu rolü ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, öz-şefkat düzeyi yüksek olan bireylerin akran zorbalığının olumsuz etkilerine karşı daha dirençli olabileceğini göstermektedir. Bu çalışma, akran zorbalığı ile baş etme süreçlerinde öz-şefkatin önemine dikkat çekmekte ve ergenlerle yürütülecek psikolojik müdahalelerde öz-şefkat temelli yaklaşımların kullanılmasının faydalı olabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Akran Zorbalığı, Öz-Şefkat, Ergenlik, Psikolojik İyi Oluş

BEDEN KİTLE İNDEKSİ İLE C-REAKTİF PROTEİN ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dilara Yurt*
Aysel Esra Aksoy**

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Abstract

Obezite, düşük dereceli kronik inflamasyon ile ilişkili olup bu inflamasyonun en yaygın biyobelirteçlerinden biri C-reaktif proteindir (CRP). Artan yağ dokusu, proinflamatuvar sitokinlerin salınımını artırarak karaciğerde CRP sentezini uyarır ve bu durum obez bireylerde inflamatuvar yükün yükselmesine neden olur. Son yıllarda yapılan çalışmalar, beden kitle indeksi (BKİ) ile CRP düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir [1–3]. Bu çalışmada, BKİ ile CRP arasındaki ilişki hem güncel literatür doğrultusunda değerlendirilmiş hem de 46 yetişkin bireyden oluşan bir danışan grubunda analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik ve antropometrik verileri ile CRP düzeyleri incelenmiş, BKİ ile CRP arasındaki ilişki korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ortalama BKİ 32,79 kg/m², ortalama CRP düzeyi 3,31 mg/L olarak bulunmuştur. BKİ ile CRP arasında orta düzeyde pozitif korelasyon saptanmıştır ($r=0,54$; $p<0,001$). Bu ilişki kadınlarda daha güçlü ($r=0,57$), erkeklerde ise yine anlamlı ancak nispeten daha düşük ($r=0,48$) bulunmuştur. Sonuç olarak, hem literatür hem de elde edilen veriler BKİ arttıkça CRP düzeylerinin yükseldiğini göstermektedir. CRP, obeziteye bağlı inflamasyonu değerlendirmede pratik bir biyobelirteç olmakla birlikte, klinik yorumda tek başına yeterli değildir ve diğer metabolik faktörlerle birlikte değerlendirilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Obezite, C-reaktif Protein (CRP), Beden Kitle İndeksi

HAVALİMANI PİST TASARIMINDA OPERASYONEL EMNİYET VE VERİMLİLİK KRİTERLERİNİN İNCELENMESİ

Eren DAĞ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Havalimanları, hava taşımacılığı sisteminin en kritik altyapı bileşenlerinden biri olup, pist tasarımı uçuş emniyeti, kapasite yönetimi ve operasyonel verimlilik açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Pist geometrisi, kaplama yapısı, yüzey özellikleri ve çevresel faktörler, uçak performansı, operasyonel süreklilik ve havalimanı kapasitesi üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, havalimanı pist tasarımında operasyonel emniyet ve verimlilik kriterlerinin incelenmesi, uluslararası standartlar doğrultusunda değerlendirilmesi ve optimum tasarım yaklaşımının ortaya konulmasıdır. Çalışmada, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Federal Havacılık İdaresi (FAA) ve Avrupa Havacılık Emniyeti Ajansı (EASA) tarafından yayımlanan standartlar ve tavsiye edilen uygulamalar temel alınmıştır. Pist uzunluğu, pist genişliği ve pist eğimi gibi temel geometrik parametreler ile declared distances (TORA, TODA, ASDA, LDA) kavramları operasyonel performans açısından analiz edilmiştir. Pist yüzey sürtünmesi, drenaj tasarımı ve kaplama türlerinin ıslak ve kuru pist performansına etkileri incelenmiş, ACN-PCN ilişkisi kapsamında kaplama dayanımı ve uçak yük etkileri değerlendirilmiştir. Pist üstyapı tasarımında asfalt ve beton kaplama alternatifleri mühendislik performansı, bakım gereksinimleri ve operasyonel konfor açısından karşılaştırılmıştır. Operasyonel emniyet kapsamında yaklaşma mania sınırlama yüzeyleri (Obstacle Limitation Surfaces - OLS), pist emniyet sahaları (RESA), clearway ve stopway kavramları ile aletli iniş sistemlerinin (ILS) konumlandırma kriterleri incelenmiştir. Pist ihlali (runway incursion) risklerinin azaltılması amacıyla taksi yolu yerleşimi, rapid exit taxiway geometrisi ve pilot iş yükü ilişkisi değerlendirilmiştir. Havalimanı verimliliği açısından paralel pist operasyonları, trafik akış optimizasyonu ve kapasite artırıcı tasarım yaklaşımları analiz edilmiştir. İstanbul Havalimanı (LTFM) ve Londra Heathrow Havalimanı (LHR) gibi yüksek trafik hacmine sahip meydanlar ile operasyonel kısıtlar içeren havalimanlarına ilişkin vaka analizleri gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, pist tasarım parametrelerinin uluslararası standartlara uygun şekilde optimize edilmesinin uçuş emniyetini artırdığı, operasyonel gecikmeleri azalttığı ve havalimanı kapasitesini artırdığı belirlenmiştir. Pist eğiminin mümkün olduğunca düşük tutulmasının kalkış ve iniş performansını olumlu yönde etkilediği, yeterli pist genişliğinin özellikle yan rüzgar koşullarında operasyonel stabilizeyi artırdığı ve uygun kaplama tasarımının bakım maliyetlerini azaltırken operasyonel sürekliliği desteklediği görülmüştür. Ayrıca optimum pist tasarımının yakıt tüketimini azaltarak çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağladığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Pist Tasarımı, Operasyonel Emniyet, Havalimanı Planlaması, ACN-PCN, Declared Distances, RESA, Pist Eğimi, Kapasite Optimizasyonu, Sürdürülebilirlik

TÜRKİYE’DE OKUL ÖNCESİ KURUMLARINDA REGGIO EMILIA YAKLAŞIMININ UYGULANMASI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ: GÜNCEL ARAŞTIRMALAR IŞIĞINDA BİR DERLEME

Rümeysa BİTMEZ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Bu çalışmada, okul öncesi eğitimde çocuk merkezli bir yaklaşım olan Reggio Emilia yaklaşımının Türkiye’deki uygulanma durumu ve öğretmen görüşleri incelenmiştir. Reggio Emilia yaklaşımının temel ilkeleri çerçevesinde Türkiye’deki okul öncesi eğitim ortamlarında nasıl uygulandığı, karşılaşılan güçlükler ve iyi örnek uygulamalar incelenerek yaklaşımın Türkiye bağlamındaki geçerliliği ve sürdürülebilirliği farklı açılardan değerlendirilmektedir. Çalışmada Reggio Emilia yaklaşımının temel ilkeleri, eğitim ortamı, çocuk rolleri ve proje temelli öğrenme süreci ele alınmıştır. Alan yazın incelenmesi sonucunda, bu yaklaşımın çocukların yaratıcılıkları, problem çözme ve sosyal becerilerini olumlu yönde desteklediği belirtilmektedir. Türkiye’de uygulama sürecinde öğretmenlerin yaklaşımın felsefesi ve uygulaması konusunda yetersiz bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Aynı zamanda fiziksel ortam ve materyal eksiklikleri ile aile katılımındaki sınırlılıklar önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yaklaşımın daha etkili uygulanabilmesi için öğretmen eğitiminin güçlendirilmesi ve eğitim ortamlarının bu modele uygun şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Reggio Emilia Yaklaşımı, Okul Öncesi Eğitim, Öğretmen Görüşleri

OECD ÜLKELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR REFAH VE ÇEVRESEL PERFORMANSIN 2019–2022 DÖNEMİNDE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ*

Sabina MAKHMUDOVA**

**Bu çalışma, "OECD Ülkelerinde Sürdürülebilir Refah ve Çevresel Performansın 2019-2023 Döneminde Karşılaştırmalı Analizi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İktisat.*

Özet

Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarının gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan karşılanmasını ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Bu yaklaşım, yalnızca ekonomik büyüme ve gelir artışına odaklanmamakta; aynı zamanda çevresel kalite, karbon emisyonları, enerji verimliliği, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve toplumsal refah gibi farklı unsurları da kapsamaktadır. Dolayısıyla ülkelerin kalkınma düzeylerinin değerlendirilmesinde, ekonomik ve çevresel göstergeleri birlikte ele alan bütüncül yaklaşımların benimsenmesi günümüzde daha da önem taşımaya başlamıştır. Bu doğrultuda çalışmada, sürdürülebilir kalkınma performanslarının farklı boyutlar itibarıyla karşılaştırılabilmesi amacıyla, OECD üyesi ülkeler 2019–2022 dönemi için incelenmiştir. OECD ülkeleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri aynı çatı altında bulundurması nedeniyle, sürdürülebilir kalkınma göstergeleri açısından karşılaştırmalı analizler için uygun ve kapsamlı bir örneklem sunmaktadır. Farklı ekonomik yapıların, enerji tüketim alışkanlıklarının ve çevre politikalarının bir arada bulunması, ülkeler arasındaki benzerlik ve farklılıkların daha açık biçimde ortaya konulmasına imkân sağlamaktadır. 2019–2022 dönemi ise, yalnızca COVID-19 pandemi etkilerinin yoğun biçimde hissedildiği bir süreç olması bakımından değil; aynı zamanda küresel enerji krizinin derinleştiği ve iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik politika ve uygulamaların arttığı bir dönem olması nedeniyle dikkat çekmektedir. Söz konusu dönemde ekonomik faaliyetler, enerji arz ve talebi, üretim yapısı ve çevresel göstergeler üzerinde ülkeler arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmış; bu farklılıklar özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde farklı düzeylerde hissedilmiş ve farklı düzeyde olumlu veya olumsuz etkileri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma performanslarının değerlendirilmesinde ekonomik ve çevresel göstergelerin birlikte ele alınması, sürdürülebilir refah düzeyinin daha kapsamlı ve gerçekçi biçimde analiz edilmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, OECD ülkelerinde bir bağlamda sürdürülebilir refah ve çevresel performansın 2019–2022 dönemi kapsamında karşılaştırmalı olarak analiz etmeği amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada ele alınan değerlendirme kriterleri Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi, Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Karbondioksit Emisyonları, Karbon Yoğunluğu, Düzeltilmiş Tasarruflar, Yenilenebilir Enerji Kullanımı ve Sürdürülebilir Büyüme Endeksi olarak belirlenmiştir. OECD ülkelerinin sürdürülebilir refah ve çevresel performans düzeylerini belirlemede ise Çok Kriterli Karar Verme yöntemlerinden TOPSIS ve VIKOR yöntemleri uygulanmıştır. Bu kapsamda, değerlendirme kriterlerin ağırlıkları ise hem eşit ağırlık hem de CRITIC yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmanın temel amacı, OECD ülkelerinin son dört yıllık dönemde sürdürülebilir kalkınma performanslarını ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları birlikte dikkate alan bütüncül bir çerçevede analiz ederek ülkeleri en iyi performanstan en düşük performansa doğru sıralamaktır. Kullanılan yöntemler sayesinde, göstergelerin birbirleriyle olan ilişkileri ve ayırt edicilik düzeyleri dikkate alınarak kriterlerin görece önemleri nesnel biçimde belirlenmiş, böylece daha kapsamlı ve objektif bir değerlendirme yapılması mümkün olmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgularda ise 2019–2022 dönemine ilişkin TOPSIS eşit ağırlık sonuçları, Lüksemburg, Kanada ve Norveç gibi ülkelerin dönem boyunca üst sıralarda yer aldığını,

Kolombiya, Meksika ve Şili gibi ülkelerin ise alt sıralarda kaldığını göstermektedir. Ayrıca Fransa ve İtalya gibi bazı ülkelerde özellikle 2020 yılında sıralama kaybı yaşanmış, sonraki yıllarda ise yeniden toparlanma görülmüştür. Eşit ağırlıklandırma ile elde edilen sonuçlar genel eğilimleri ortaya koymakla birlikte, CRITIC yöntemiyle belirlenen ağırlıklar kullanıldığında sıralamaların kısmen farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılık, kriterlerin önem düzeylerinin veri setindeki varyans ve korelasyon yapısına göre değişmesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, VIKOR yöntemi ile elde edilen sıralamaların TOPSIS sonuçlarıyla büyük ölçüde benzer olduğu, özellikle yüksek ve düşük performans gösteren ülkeler açısından tutarlı bulgular sunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi, OECD Ülkeleri, Çok Kriterli Karar Verme, CRITIC, VIKOR.

THE EFFECT OF THE INTEGRATION OF P4C BASED STIMULI TO THE WHILE-TEACHING STAGE OF THE LESSON ON THE USAGE OF ABSTRACT VOCABULARY ITEMS IN EARLY YOUNG EFL LEARNERS

Seden KURT*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, English Language Teaching*

Abstract

Abstract vocabulary items like kindness or friendship has always been a challenge while learning a language especially for the early young learners because they are not even aware of the concept “abstract” cognitively. This problem can be dissolved with the help of philosophical stimuli integrated in the while-teaching phase of a language lesson which leads students to think and question and helps cognitive development of the abstract terms. Even though researcher have spoken about the positive effect of the of P4C (Philosophy for Children and Communities) based stimuli to teach English, there is still no research on its effect on the construction of abstract terms. With the help of earlier research, this study aims to understand how P4C based stimuli foster the cognitive development and the usage of basic abstract concepts in English among early young EFL Learners. Based on the data, further research is needed to investigate how these different kinds of stimuli can affect the language learning process in different levels, ages or settings. This study includes pre-test and post-test design, with 10 early young kindergarten students in which students are taught basic abstract vocabulary items with the help of a philosophical stimuli. The data of the study will be collected with the help of pre-test and post-test and analysed through the “Six Facets of Understanding” rubric that helps us to rate the cognitive development of the abstract concept. This study was helpful for enhancing and the understanding of the abstract vocabulary items for early young learners.

Keywords: Abstract Vocabulary, P4C (philosophy for children and communities), Stimuli

ÇELİK KONSTRÜKSİYON SEKTÖRÜNDE ÜRETİM VERİMLİLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ VE YAPAY ZEKA DESTEKLİ SÜRE TAHMİN MODELİ

Selen KÖMÜR*

Prof. Dr. Gökhan ARSLAN**

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Yüksek Lisans Programı Öğretim Üyesi

Özet

Çelik konstrüksiyon sektörü; değişken hammadde girdileri, karmaşık montaj gereksinimleri ve proje bazlı üretim yapısı nedeniyle verimlilik takibinin en kritik olduğu endüstri kollarından biridir. Geleneksel yöntemlerle yapılan planlamalarda, üretim süresine etki eden çoklu kriterlerin bütünlük etkisi çoğunlukla göz ardı edilmekte; bu durum yüksek sapma oranlarına ve verimlilik kayıplarına yol açmaktadır. Bu çalışmanın amacı; üretim verimliliğini etkileyen faktörleri çok kriterli bir yaklaşımla analiz etmek ve yapay zeka destekli bir süre tahmin modeli geliştirmektir. Araştırma kapsamında, bir işletmeden temin edilen 2000 satırlık gerçek üretim verisi kullanılmıştır. Modelleme aşamasında Orange Data Mining platformu üzerinden; Doğrusal Regresyon, Rastgele Orman, Gradyan Artırma ve Karar Ağacı (Decision Tree) algoritmaları kıyaslanmıştır. Analiz sonuçlarına göre; Rastgele Orman algoritması, %92,5 açıklayıcılık oranı (R^2) ile en başarılı tahmin modelini sunmuştur. Öznitelik Önem Düzeyi (Rank) analizinde "Profil Tipi" ve "Hava Durumu" en etkili parametreler olarak belirlenmiş; ancak Karar Ağacı modelinde "Lokasyon" değişkeninin en belirleyici ayırım noktası (Kök Düzümü) olduğu tespit edilmiştir. Lokasyon değişkeninin veriyi "Atölye" ve "Şantiye" olarak iki farklı karaktere ayırarak diğer değişkenler için bir "Ön Şart" oluşturduğu saptanmıştır. Bu çalışma, inşaat sahası dinamikleri ile veri bilimini entegre ederek üretim planlama süreçlerinde sapmaları minimize eden disiplinler arası bir karar destek aracı sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çelik İmalat, Karar Ağacı, Lokasyon Analizi, Yapay Zeka, Süre Tahmini

I. GİRİŞ

Çelik konstrüksiyon sektörü, endüstriyel planlamanın sahada en çok zorlandığı alanların başında gelmektedir. Bunun temel sebebi; hammadde çeşitliliğinin fazlalığı, karmaşık montaj gereksinimleri ve tamamen "Siparişe Dayalı Üretim" (Engineer-to-Order) mantığıyla çalışılmasıdır. Otomotiv veya beyaz eşya sektörlerindeki gibi standart bir seri üretim hattından bahsetmek neredeyse imkansızdır. Çelik imalatında her yeni proje, aslında kendi içinde bir nevi prototip niteliğindedir ve benzersiz operasyonel zorluklar barındırır. Sahadaki bu aşırı değişken yapı, üretim sürelerinin tek tip bir formüle oturtulmasını engeller. Bu nedenle, sadece geleneksel yöntemlerle yapılan planlamalar pratik uygulamada yetersiz kalmaktadır.

A. Bilimsel Sorun ve Araştırmanın Gerekçesi

İmalat sanayisinde verimliliği belirleyen en kritik unsur, kaynakların doğru zamanda doğru işe atanabilmesidir. Çelik sektöründeki orta ölçekli işletmelerde (KOBİ) planlamalar genellikle sahadaki ustabaşlarının kişisel tecrübelerine veya basit "kg/saat" ortalamalarına dayanmaktadır. Bu geleneksel yaklaşım, üç temel bilimsel sorun doğurmaktadır:

Sahadaki Değişkenliğin Göz Ardı Edilmesi: Profil tipi (HEA, IPE vb.), montaj konumu ve operasyonel zorluklar süreyi doğrudan etkilemektedir. Klasik doğrusal hesaplamaların bu çok değişkenli (multi-variate) yapıyı modellemesi mümkün değildir.

Atölye ve Şantiye Arasındaki Kopukluk: Şantiye montajında hava muhalefeti ve fiziksel kısıtlar gibi dış faktörler üretim sürelerinde dramatik sapmalara yol açmaktadır.

Ölçek Ekonomisi Sapması: Hopp ve Spearman (2011), "Fabrika Fiziği" prensiplerine göre işlem miktarı arttıkça birim sürenin kısalması gerektiğini belirtse de, statik yöntemler bu "öğrenme etkisini" es geçmektedir.

Tüm bu eksiklikler, işletmelerin planlamalarında %40 ile %50 bandında sapmalar yaşanmasına, termin gecikmelerine ve bütçe aşımalarına neden olmaktadır. Bu çalışmanın ana motivasyonu, söz konusu belirsizliği veri madenciliği ve yapay zeka teknikleriyle minimize etmektir.

B. Kuramsal Çerçeve ve Yöntem

Çalışmanın kuramsal altyapısı; temelde Endüstri 4.0 paradigması ve "Veri Tabanlarında Bilgi Keşfi" (KDD) sürecine (Fayyad ve ark., 1996) dayanmaktadır. Üretim yönetimindeki belirsizlikleri azaltmak amacıyla modern istatistiksel yaklaşımlar merkeze alınmıştır. Teorik zeminde, üretim sistemlerindeki değişkenliğin genel performansı nasıl etkilediğini açıklayan Fabrika Fiziği (Factory Physics) prensiplerinden (Hopp ve Spearman, 2011) yola çıkılmıştır. Geliştirilen tahmin modelinin ana iskeletini ise geçmiş verilerden kalıplar çıkaran Gözetimli Makine Öğrenmesi (Supervised Machine Learning) teorisi oluşturmaktadır.

Metodolojik olarak çalışmada tamamen sahanın gerçeklerine sadık kalınmıştır. Analizlerde kullanılan veri seti; çelik konstrüksiyon sektöründe faaliyet gösteren orta ölçekli bir firmanın hem kapalı atölye imalatlarını hem de açık saha operasyonlarını kapsayan gerçek üretim kayıtlarından derlenmiştir. Elde edilen bu veriler temel düzeyde tasnif edildikten sonra, analiz ve modelleme süreçleri için doğrudan açık kaynak kodlu Orange Data Mining (Demšar ve ark., 2013) platformuna aktarılmıştır.

II. LİTERATÜR

A. Çelik Konstrüksiyon İmalat Süreçleri ve Verimlilik Kavramı

Çelik konstrüksiyon imalatı; ham profillerin mimari ve statik projelere uygun yapısal elemanlara dönüştürülmesi sürecidir. Bu süreci standart seri üretimden ayıran temel farklar; milimetrik tolerans zorunlulukları ve yoğun insan emeğine dayalı kaynak operasyonlarıdır (Jelen, 1970). Sektörel literatürde verimlilik kavramı, sadece birim zamanda işlenen tonaj metriğiyle değil; kalite standartlarının karşılanması ve şantiye montaj takvimine sadakat gibi performans göstergeleriyle ele alınmaktadır (Thomas ve ark., 1990).

Hammadde girişinden sevkiyata uzanan döngü; kesim, çatma (fit-up), kaynak ve yüzey işleme adımlarından oluşan entegre bir sistemdir. Literatürde bu süreçlerin verimliliği, operasyonel değişkenlerin (işlem miktarı, profil tipi vb.) bütünlük etkisi altında incelenmekte ve geleneksel yöntemlerin bu karmaşıklığı modellemede yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır (Hopp ve Spearman, 2011).

B. İmalat Sürelerini Etkileyen Faktörler

Çelik konstrüksiyon üretiminde operasyon süreleri, sahaya özgü çok sayıda bağımsız değişkenin etkileşimiyle stokastik bir karakter sergiler. Jarkas (2010b), üretim hızının parça geometrisindeki detay karmaşası, operatör becerisi ve fiziksel kısıtlar gibi çok boyutlu etkenlerden etkilendiğini ortaya koymuştur. Özellikle kaynak operasyonlarında, dikiş uzunluğunun yanı sıra kaynak pozisyonunun (yatay, dikey, tavan) süre üzerinde çarpan etkisi yarattığı bilinmektedir (Heinisuo vd., 2010). Literatürde öne çıkan bu parametreler Çizelge 1'de özetlenmiştir.

Çizelge 2.1: Çelik İmalat Verimliliğini Etkileyen Faktörlerin Literatür Özeti (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

Faktör Grubu	Etkileyen Parametreler	Referans Çalışmalar
Parça Geometrisi	Ağırlık, Kesit Alanı, Birleşim Detay Karmaşıklığı	Heinisuo et al. (2010); Song & AbouRizk (2008)
Operasyonel Faktörler	Kaynak Pozisyonu, Kesim Yöntemi, Tekrar Sayısı	Jarkas (2010b); Moselhi & Khan (2012)
İş Nitelikleri	Operatör Deneyimi, Ekip Uyumu, Vardiya Tipi	Hanna et al. (2005); Yi Chan (2014)
Çevresel Koşullar	Atölye Düzeni, Sıcaklık/Işık, Malzeme Lojistiği	Panas & Pantouvakis (2010)

C. Geleneksel Süre Tahmin Yöntemleri ve Metodolojik Kısıtları

Endüstriyel imalat sürelerini öngörebilmek için geleneksel olarak deterministik iş ölçümü teknikleri ve temel istatistiksel hesaplamalar kullanılmıştır. PERT analizi gibi yöntemler süreleri farklı senaryolara bölerek belirsizliği yönetmeye çalışsa da, bu statik yaklaşımlar atölye zeminindeki anlık karmaşa karşısında yetersiz kalmaktadır (Marzouk vd., 2008). Geleneksel doğrusal regresyon modellerinin en büyük zaafı, sahadan gelen veri setindeki aykırı değerlere karşı kırılğan olması ve R^2 skorlarının genellikle 0.70 bandını aşamamasıdır. Çelik imalatındaki "Usta Performansı" veya "Erişim Zorluğu" gibi

kategorik değişkenlerin doğrusal olmayan etkilerini modellemek, ancak makine öğrenmesi algoritmalarıyla mümkündür.

D. İnşaat Yönetiminde Yapay Zeka Tabanlı Tahmin Modelleri

İnşaat mühendisliğindeki kaotik veri yapısı karşısında Yapay Sinir Ağları (YSA) gibi adaptif modellerin hata paylarını ciddi ölçüde düşürdüğü görülmektedir (Adeli, 2001). Ağır ekipman verimlilik analizlerinde %92 gibi tahmin doğruluklarına ulaşılmış olsa da (Tatari ve Skibniewski, 2006), SVM gibi algoritmaların kısıtlı verilerle aşırı öğrenme (overfitting) riskini daha iyi yönettiği vurgulanmaktadır (Cheng ve Hoang, 2010). Rastgele Orman (Random Forest) ve Gradyan Artırma (Gradient Boosting) gibi topluluk tabanlı algoritmalar ise, sahadan gelen gürültülü verilere karşı dirençli yapıları ve değişken etki düzeylerini (Feature Importance) şeffaf şekilde raporlayabilmeleriyle öne çıkmaktadır (Zhou vd., 2021).

III. MATERYAL VE YÖNTEM

A. Çalışma Sahası ve Veri Kaynağının Tanımı

Araştırmanın veri seti, Marmara Bölgesi'nde çelik konstrüksiyon sektöründe faaliyet gösteren orta ölçekli bir mühendislik firmasının aktif projelerinden derlenmiştir. Veri toplama süreci, araştırmacı tarafından "Teknik Ofis Mühendisi" sıfatıyla bizzat sahada bulunarak "Katılımcı Gözlem" yöntemiyle yürütülmüştür. Toplanan veri seti; kontrol altındaki atölye (fabrika) ortamı ile değişken dış koşulların hakim olduğu şantiye (montaj) ortamını kapsayan hibrit bir yapıdadır. Ham veriler, firmanın kurumsal ERP sistemindeki dijital loglar ve saha formlerinin günlük puantaj cetvellerinin entegrasyonu ile oluşturulmuştur. Ticari gizlilik gereği tüm kurumsal veriler anonimleştirilmiştir.

B. Değişkenlerin Tanımlanması

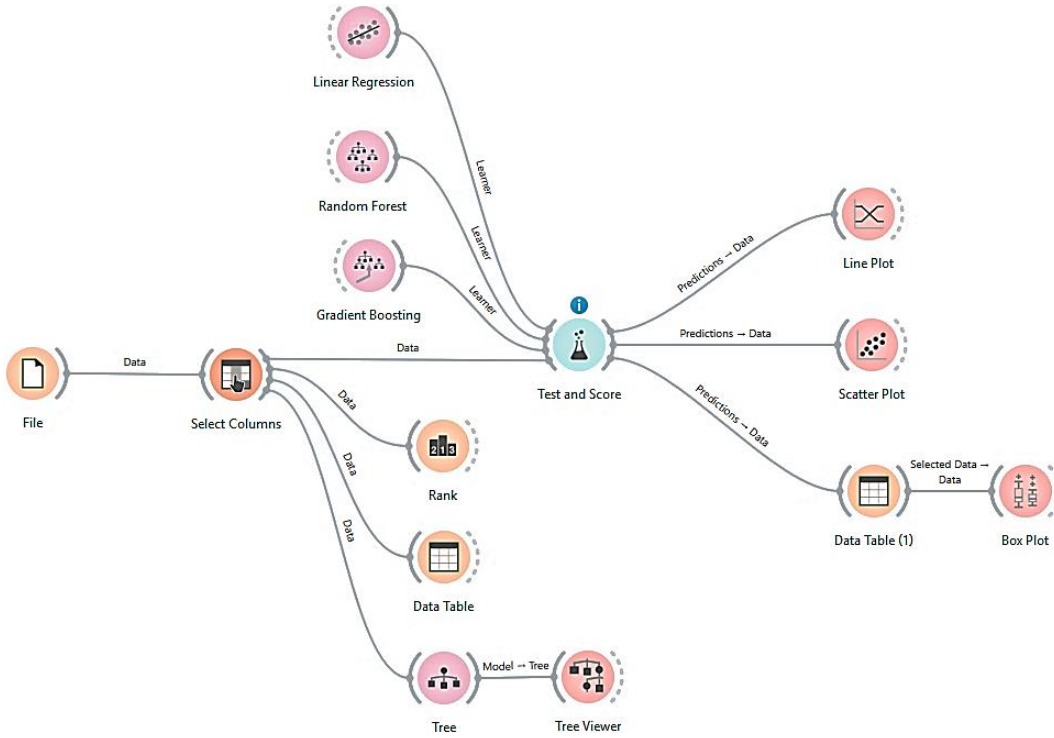
Modelin girdi mimarisini oluşturan bağımsız değişkenler ve hedef değişken Çizelge 3.1'de detaylandırılmıştır. Veri seti, çelik imalatının geometrik, operasyonel ve çevresel karmaşıklığını yansıtan 13 temel parametre üzerinden kurgulanmıştır.

Çizelge 3.1: Tahmin Modelinde Kullanılan Değişkenler (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

Değişken Kategorisi	Değişken (Bağımlı/Bağımsız)	İsmi	Operasyonel Tanım
İş Gücü & Zaman	Operatör ID, Vardiya ID		Performans ve zamansal verimlilik etkisi
Geometri & Teknik	Profil Tipi, İşlem Miktarı, Birim		Kesit geometrisi ve boyutsal büyüklük
Çevresel & Ortam	Lokasyon (atölye/saha), Maruziyet		Çevresel faktörler ve atmosferik koşullar
Süreç & Ekipman	Operasyon Türü, Ekipman Entegrasyonu		Teknoloji Kullanımı ve süreç heterojenliği
Kısıtlar & Hedef	Gecikme Taksonomisi, Gerçekleşen Süre		Kümülatif kısıtlar ve ana hedef değişken

C. Kullanılan Yazılım ve Analiz Ortamı: Orange Data Mining

Veri madenciliği süreçleri için açık kaynak kodlu Orange Data Mining yazılımı kullanılmıştır (Demšar ve ark., 2013). Analiz süreci; veri girişi, öznelik seçimi, modelleme ve validasyon adımlarından oluşan bir iş akışı mimarisi üzerine inşa edilmiştir. Çalışma kapsamında kurgulanan ve verinin ham halinden tahmin çıktılarına kadar izlediği yolu gösteren analiz mimarisi Şekil 3.1'de sunulmuştur. Tahmin başarısını ölçmek amacıyla Doğrusal Regresyon, Rastgele Orman (Random Forest) ve Gradyan Artırma (Gradient Boosting) algoritmaları kullanılmıştır. Modellerin genellenebilirliğini sağlamak ve aşırı öğrenmeyi önlemek için 5-Katlı Çapraz Doğrulama (5-Fold Cross-Validation) yöntemi uygulanmıştır (Stone, 1974).

Şekil 3.1: Çalışmada Kullanılan Orange Veri Madenciliği İş Akışı (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

D. Veri Ön İşleme ve Dönüşüm Adımları

Algoritmaların kategorik (metin) verileri matematiksel olarak işleyebilmesi için Orange veri madenciliği yazılımının 'Preprocess' bileşeni altında yer alan otomatik dönüştürme fonksiyonları kullanılmıştır. Bu süreçte, "Hava Durumu" ve "Lokasyon" gibi kategorik değişkenler, kullanıcı tarafından manuel kod yazımına gerek duyulmaksızın arka planda One-Hot Encoding yöntemiyle sayısal vektör formatına dönüştürülmüştür (Harris ve Harris, 2010). Bu otomatik ön işleme, veri setini algoritmaların ihtiyaç duyduğu nümerik yapıya kavuşturarak analiz hassasiyetini artırmıştır. Dönüştürülen değişkenlerin üretim süresi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla RReliefF algoritması ile öznelik önem sıralaması (Rank) gerçekleştirilmiştir (Robnik-Šikonja ve Kononenko, 2003).

IV. BULGULAR VE TARTIŞMA

A. Algoritma Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi

Oluşturulan hibrit veri seti üzerinde uygulanan üç farklı makine öğrenmesi modelinin tahmin başarıları; Belirleme Katsayısı (R^2), Ortalama Karekök Hatası (RMSE) ve Ortalama Mutlak Yüzde Hata (MAPE) metrikleri kullanılarak ölçülmüştür. Veri madenciliği ve modelleme süreçlerinde Orange Data Mining (Demšar vd., 2013) yazılımı tercih edilmiş; modellerin performansını doğrulamak amacıyla literatürde yaygın kabul gören 5-Katlı Çapraz Doğrulama (5-Fold Cross-Validation) yöntemi (Stone, 1974) kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Çizelge 4.1'de sunulmuştur.

Çizelge 4.1: Algoritma Performans Karşılaştırma Tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

Model	MSE	RMSE	MAE	MAPE	R2
Random Forest	1173.709	34.259	16.115	12.197	0.925
Gradient Boosting	1258.464	35.475	19.634	23.864	0.920
Linear Regression	4133.661	64.294	40.846	69.232	0.738

Çizelge 4.1 incelendiğinde algoritmalar arasında belirgin performans farkları olduğu görülmektedir. Geleneksel yaklaşımları temsil eden Doğrusal Regresyon (Linear Regression) modeli, kaotik saha verisindeki non-lineer ilişkileri modellemede yetersiz kalarak 0.738 R^2 skorunda kalmıştır. Buna karşılık topluluk tabanlı (ensemble) algoritmalar üstün başarı sergilemiştir. Breiman (2001) tarafından geliştirilen ilkelerle çalışan Rastgele Orman (Random Forest) algoritması, gürültülü verilere karşı dirençli yapısı sayesinde 0.925 R^2 skoru ile en yüksek tahmin doğruluğuna ulaşmıştır. Bu bulgu, Marzouk vd. (2008) ve Jarkas (2010a) gibi literatür çalışmalarında vurgulanan geleneksel yöntemlerin kısıtlarını aşarak, çelik imalat süreçlerinin yapay zeka ile yüksek doğrulukla tahmin edilebileceğini kanıtlamaktadır.

B. Öznitelik Önem Düzeyleri ve Kritik Faktörlerin Analizi

Üretim süreleri üzerinde hangi faktörlerin daha etkili olduğunu belirlemek amacıyla RReliefF algoritması (Robnik-Šikonja ve Kononenko, 2003) kullanılarak "Öznitelik Önem Düzeyi" (Feature Importance) analizi gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin sıralaması Şekil 4.1'de sunulmuştur.

		#	Univar. reg.	RReliefF
1	C Profil	52	NA	0.764
2	C Hava_Durumu	7	NA	0.319
3	C Kullanilan_Ekipman	14	NA	0.233
4	N Hava_Etki_Katsayisi		NA	0.137
5	C Vardiya	2	NA	0.112
6	C Islem_Detayi	14	NA	0.028
7	N Miktar		NA	0.001
8	C Birim	5	NA	0.000
9	C Islem_Turu	5	NA	0.000
10	C Lokasyon	2	NA	0.000

Şekil 4.1: Öznitelik Önem Düzeyleri (Feature Importance) (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

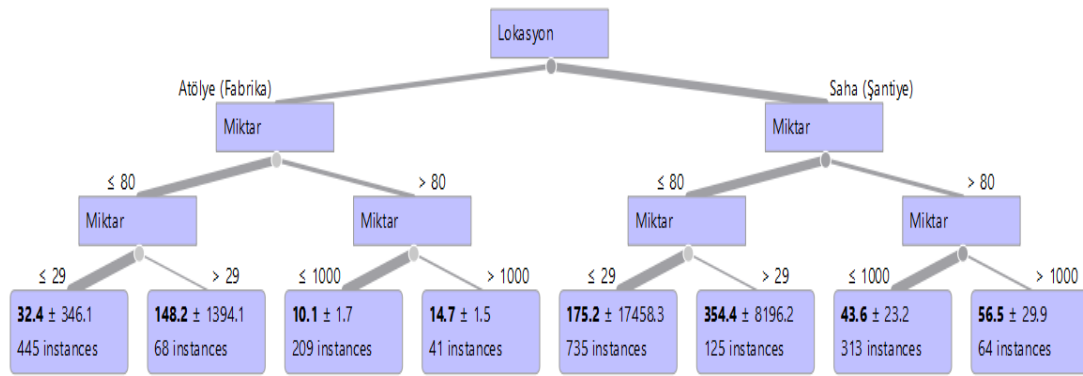
Şekil 4.1'deki veriler analiz edildiğinde şu kritik bulgulara ulaşılmıştır:

Profil Tipi (0.764): Beklendiği üzere, işlem süresini belirleyen en temel faktör, işlenen malzemenin fiziksel özelliği olan "Profil" tipi olmuştur.

Hava Durumu Etkisi (0.319): Çalışmanın literatüre en büyük metodolojik katkısı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Analiz sonuçlarına göre "Hava Durumu" değişkeni, Vardiya (0.112) ve Kullanılan Ekipman (0.233) değişkenlerinden daha kritik bir etkiye sahiptir. Bu bulgu, inşaat faaliyetlerinde iklimsel koşulların süre üzerindeki majör etkisini vurgulayan Moselhi vd. (1997) çalışmasıyla istatistiksel olarak paralellik göstermektedir.

C. Modelin Karar Yapısının Görselleştirilmesi (Decision Tree Analizi)

Geliştirilen yapay zeka modelinin tahmin üretirken izlediği hiyerarşik karar mekanizmasını ve değişkenler arasındaki öncelik sıralamasını ortaya koymak amacıyla Karar Ağacı (Decision Tree) diyagramı oluşturulmuştur. Elde edilen yapı Şekil 4.2'de sunulmuştur.

Şekil 4.2: Rastgele Orman Modeli Karar Ağacı yapısı (Tree Viewer) (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

Şekil 4.2 incelendiğinde modelin karar mantığına dair şu kritik bulgulara ulaşılmıştır:

Kök Düğüm (Root Node) Analizi: Ağacın en tepesindeki ilk ayırım noktasının "Lokasyon" değişkeni olduğu görülmektedir. Bu durum, üretim süresi üzerinde en belirleyici faktörün, işin yapıldığı ortam (Atölye veya Saha) olduğunu istatistiksel olarak kanıtlamaktadır.

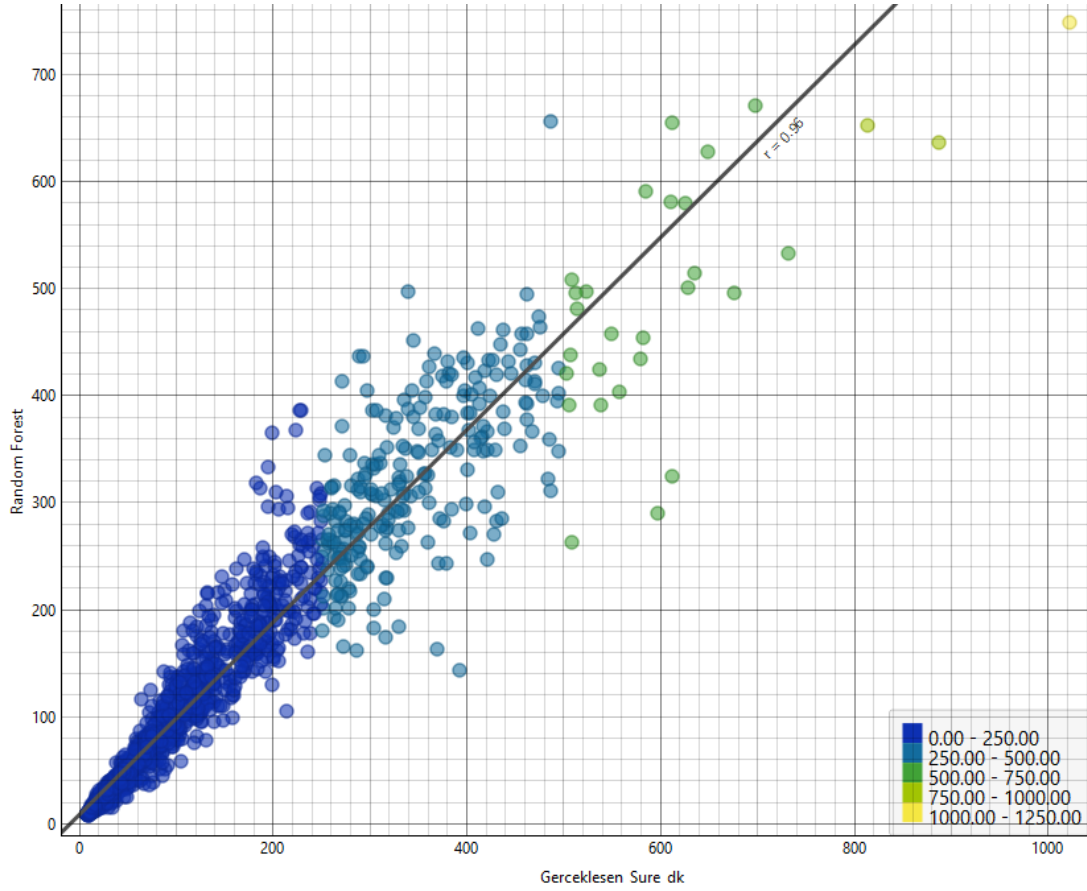
Saha ve Atölye Farkı: Ağacın dalları takip edildiğinde çevresel faktörlerin etkisi net bir şekilde görülmektedir. Kontrollü ortamı temsil eden sol kolda (Atölye) düşük miktarda işlerin ortalama süresi 32.4 birim iken, değişken koşulların hakim olduğu sağ kolda (Saha) benzer işlerin ortalama süresi 175.2 birime çıkmaktadır. Model, aynı iş hacminde bile şantiye ortamının süreyi yaklaşık 5 kat artırdığını net bir kural olarak öğrenmiştir.

İkincil Faktör (Miktar): Lokasyon ayırımından sonra modelin "Miktar" değişkenine odaklandığı görülmektedir. Bu durum, modelin insan mantığıyla birebir örtüşen hiyerarşik bir algoritma kurguladığını göstermektedir.

Tartışma: Yapılan analizlerde dikkat çekici bir bulguya rastlanmıştır. "Lokasyon" değişkeni, Öznitelik Önem Düzeyi (Rank) analizinde alt sıralarda yer almasına rağmen (Bk. Şekil 4.1), Karar Ağacı modelinde **Kök Düğüm** olarak seçilmiştir. Bunun istatistiksel açıklaması; Lokasyon değişkeninin bir "Bağlam Belirleyici (Context Setter)" olmasıdır. "Hava Durumu" gibi diğer değişkenlerin etkisi, Lokasyon'a göre anlam kazanmaktadır (Örn: Atölyede önemsiz, Sahada kritiktir). Bu nedenle model, Lokasyon'u bir "**ön şart (pre-condition)**" olarak değerlendirmiş ve en tepeye yerleştirmiştir.

D. Tahmin ve Gerçekleşen Süre İlişkisi (Scatter Plot Analizi)

Modelin genel başarısını görselleştirmek amacıyla, test verisi üzerinde elde edilen "Gerçekleşen Süreler" ile Random Forest algoritmasının ürettiği "Tahmin Değerleri" karşılaştırılmıştır. Bu ilişkiyi gösteren saçılım grafiği Şekil 4.3'te sunulmuştur.

Şekil 4.3: Random Forest Tahmin ve Gerçekleşen Süre Dağılımı (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

Şekil 4.3. incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Doğrusallık: Veri noktalarının, ideal doğruluk çizgisi olan diyagonal eksen ($y=x$) üzerinde yoğunlaştığı ve $r=0.96$ gibi çok yüksek bir korelasyon sergilediği görülmektedir.

Tutarlılık ve Sapma Analizi: Grafik, modelin sadece kısa süreli standart işlerde değil, süresi uzayan (yüksek işçilik gerektiren) operasyonlarda da tutarlı tahminler ürettiğini göstermektedir. Çizgiden uzaklaşan uç değerlerin (outliers), genellikle ekstrem hava koşullarının yaşandığı veya planda olmayan malzeme tedarik sorunlarının olduğu senaryolara ait olduğu değerlendirilmiştir.

E. Farklı Üretim Koşullarına Yönelik Senaryo Analizi (Vaka Çalışması)

Geliştirilen modellerin sadece genel veri setinde değil, standart dışı ve zorlu saha koşullarında nasıl performans gösterdiğini ölçmek amacıyla bir "Senaryo Analizi" gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla; gece vardiyası, dondurucu soğuk ve kısıtlı ekipman (Zincirli Caraskal) kullanımı gibi kümülatif zorlukların bir arada olduğu bir "HEA 300 Montaj" iş emri mercek altına alınmıştır.

1. Saha Koşulları ve Operasyonel Zorluklar

İncelenen iş emrinde mühendislik departmanı tarafından hesaplanan "Planlanan Süre" 344.80 dakikadır. Ancak gece vardiyasındaki görüş kısıtlılığı ve düşük sıcaklığın (don) iş

gücü üzerindeki negatif etkisiyle operasyonel verimlilik düşmüştür. Saha ölçümleri sonucunda "Gerçekleşen Süre" 423.42 dakika olarak kaydedilmiştir. Bu durum, geleneksel hesaplama yöntemlerinin saha gerçekleri karşısında %22,8 oranında (78.62 dakika) yanıldığını göstermektedir.

2. Modellerin Tahmin Performansı ve Karşılaştırma

Zorlu senaryo verileri sisteme girildiğinde algoritmaların ürettiği sonuçlar Çizelge 4.2'de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Söz konusu vaka analizine ait Orange yazılımı üzerinden elde edilen ham veri girişleri ve operasyonel parametreler Şekil 4.4'te sunulmuştur.

Çizelge 4.2: Karmaşık Saha Koşullarında Modellerin Tahmin Karşılaştırması (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026)

Parametre / Model	Süre (dk)	Sapma (dk)	Mutlak Hata Oranı (&)	Değerlendirme
Planlanan Süre	344.80	-78.62	<u>%18.5</u>	Standart hesaplama yetersiz kalmıştır.
Gerçekleşen Süre	423.42	-	-	Referans Değer (Ground Truth)
<u>Linear Regresyon</u>	255.65	-167.77	<u>%39.6</u>	Yüksek sapma, başarısız tahmin.
<u>Gradient Boosting</u>	337.90	-85.52	<u>%20.2</u>	Kısmi başarı, ancak yetersiz.
<u>Random Forest</u>	418.22	-5.20	<u>%1.2</u>	Yüksek doğruluk, başarılı modelleme

Gerçeklesen_Sure_dk	Sapma_dk	Planlanan_Toplam_Sure_dk	Profil	Islem_Detayi	Kullanilan_Ekipman	Islem_Turu	Lokasyon	Miktar	Birim	Vardiya	Hava_Durumu
423.42	78.62	344.80	HEA 300	Yerinde Montaj (Erection)	Zincirli Caraskal	Montaj	Saha (Şantiye)	5	Parça	Gece (20:00-06:00)	Soğuk/Don

Şekil 4.4: Vaka Analizinde Kullanılan İş Emrine Ait Parametreler ve Girdi Değerleri (Yazar tarafından oluşturulmuştur,2026) (Not: Bu şekil; saha konumu, gece vardiyası ve don gibi kısıtlayıcı değişkenlerin modele nasıl ham veri olarak aktarıldığını doğrulamaktadır.)

Doğrusal Regresyon Analizi: Model, çevresel faktörlerin (don, gece) iş gücü üzerindeki doğrusal olmayan (non-linear) baskısını çözümleyememiş ve %39,6 gibi kabul edilemez bir hata payı ile en zayıf performansı sergilemiştir.

Gradient Boosting Analizi: Koşulların zorluğunu fark ederek süreyi artırma eğilimi gösterse de, %20,2'lik hata oranıyla planlama aşamasında güvenilir bir sonuç sunamamıştır.

Random Forest Analizi: Çalışmada önerilen model, geçmiş veri setindeki benzer örüntüleri (gece ve soğuk havanın performans üzerindeki etkisi) başarılı bir şekilde öğrenmiştir. Gerçekleşen süreye en yakın tahmini (418.22 dk) üreterek %1,2 gibi son derece hassas bir başarı yakalamıştır.

3. Tartışma

Bu vaka çalışması; geleneksel deterministik yöntemlerin ve basit regresyon modellerinin, inşaat sahasının "kaotik" yapısı karşısında geçerliliğini yitirdiğini kanıtlamaktadır. Random Forest algoritmasının, insan faktörü ve çevresel kısıtları yüksek hassasiyetle simüle edebilme yeteneği, çelik konstrüksiyon üretim planlamasında yapay zeka tabanlı dinamik sistemlerin kullanımını bir zorunluluk haline getirmektedir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, çelik konstrüksiyon üretim ve montaj süreçlerinde gerçekleşen sürelerin tahminlenmesi amacıyla yapay zeka tabanlı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Geleneksel planlama yöntemlerinin (Doğrusal Regresyon ve Statik Cetveller) yetersiz kaldığı değişken saha koşullarında, makine öğrenmesi algoritmalarının performansı test edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında varılan sonuçlar ve sektöre yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

A. Sonuçlar

Çalışma sonucunda elde edilen temel teknik ve operasyonel çıkarımlar şunlardır:

Yapay Zekanın Üstünlüğü: Klasik mühendislik yaklaşımlarını temsil eden Doğrusal Regresyon modeli 0.738 (R^2) açıklayıcılık oranında kalırken; geliştirilen Rastgele Orman (Random Forest) algoritması 0.925 (R^2) başarı düzeyine ulaşmıştır. Bu sonuç, çelik konstrüksiyon operasyonlarının ancak değişkenler arası non-lineer ilişkileri çözen ileri seviye algoritmalarla modellenebileceğini ampirik olarak kanıtlamıştır.

Çevresel Faktörlerin Belirleyiciliği: Öznitelik önem analizi (Feature Importance) sonuçlarına göre; "Hava Durumu" parametresi, üretim verimliliğini etkileyen en kritik dışsal faktör olarak valide edilmiştir. Model; rüzgar hızı ve yağış yoğunluğu gibi değişkenlerin, operasyon sürelerini standart sapmanın ötesinde, kümülatif bir gecikme etkisiyle uzattığını matematiksel olarak doğrulamıştır.

Lokasyon Bazlı Verimlilik Paradoksu: Karar Ağacı analizinde "Lokasyon" değişkeninin kök düğüm (root node) olarak ortaya çıkması; atölye ile şantiye arasındaki performans uçurumunu istatistiksel olarak deşifre etmiştir. Şantiye ortamındaki belirsizliğin, kontrollü atölye şartlarına kıyasla yaklaşık 5 kat daha fazla varyansa sahip olduğu tespit edilmiştir.

Proaktif Risk Yönetimi: Yapılan vaka analizlerinde; "Gece Vardiyası" ve "Zorlu Klimatik Koşullar" gibi negatif parametrelerin birleştiği ekstrem senaryolarda dahi modelin %1.2 gibi minimal hata paylarıyla (MAPE) çalıştığı görülmüştür.

B. Öneriler ve Gelecek Vizyonu

Sektörel Uygulayıcılar İçin:

Dijital Veri Kültürü: İşletmelerin yapay zeka çıktılarından maksimum verim alabilmesi için "Saha-Dijital İkiz" entegrasyonuna önem vermesi, ham verilerin anlık ve temiz bir şekilde dijital ortama aktarılması kritiktir.

Dinamik Planlama Geçişi: Statik planlama tabloları yerine, bu çalışmada metodolojisi sunulan veri madenciliği araçlarının planlama departmanlarına entegre edilmesi, maliyet ve zaman yönetiminde rekabet avantajı sağlayacaktır.

Varyans Odaklı Tolerans: Planlama birimleri, çalışmada saptanan "Lokasyon Bazlı Sapma" katsayılarını kullanarak daha gerçekçi tampon süreler (buffers) tanımlamalıdır.

Gelecek Akademik Çalışmalar İçin:

Değişken Derinliği: Gelecek çalışmalarda modele "Operatör Psikolojik Durumu" veya "Tedarik Zinciri Volatilitesi" gibi mikro değişkenler eklenerek tahmin hassasiyeti maksimize edilebilir.

Derin Öğrenme Adaptasyonu: Veri hacminin genişletilmesi durumunda, LSTM (Long Short-Term Memory) gibi Derin Öğrenme mimarilerinin performansının test edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adeli, H. (2001). Neural networks in civil engineering: 1989–2000. *Computer-Aided Civil and Infrastructure Engineering*, 16(2), 126-142.
- Breiman, L. (2001). Random forests. *Machine Learning*, 45(1), 5-32.
- Cheng, M. Y., & Hoang, N. D. (2010). Construction management machine learning: A comparative study of evolutionary algorithms and neural networks. *Journal of Computing in Civil Engineering*, 24(1), 12-25.
- Demšar, J., Curk, T., Erjavec, A., Gorup, Č., Hočevar, T., Milutinovič, M., ... Zupan, B. (2013). Orange: Data mining fruitful and fun. *Journal of Machine Learning Research*, 14(1), 2349-2353.
- Fayyad, U., Piatetsky-Shapiro, G., & Smyth, P. (1996). From data mining to knowledge discovery in databases. *AI Magazine*, 17(3), 37-54.
- Hanna, A. S., Taylor, C. S., & Sullivan, K. T. (2005). Impact of shift work on labor productivity. *Journal of Construction Engineering and Management*, 131(5), 499-507.
- Harris, D. M., & Harris, S. L. (2010). *Digital design and computer architecture*. Morgan Kaufmann.
- Heinisuo, M., Laasonen, M., & Haapio, J. (2010). Simulation of welding costs of steel structures. *Steel and Composite Structures*, 10(1), 1-17.
- Hopp, W. J., & Spearman, M. L. (2011). *Factory physics* (3rd ed.). McGraw-Hill/Irwin.
- Jarkas, A. M. (2010a). Critical investigation into the applicability of the learning curve theory to rebar fixing labor productivity. *Journal of Construction Engineering and Management*, 136(12), 1279-1288.
- Jarkas, A. M. (2010b). The influence of buildability factors on the level of productivity of steel fixing. *International Journal of Civil and Environmental Engineering*, 4(2), 65-74.
- Jelen, F. C. (1970). *Cost and optimization engineering*. McGraw-Hill.
- Marzouk, M., Bakry, I., & El-Said, M. (2008). A framework for estimating the productivity of steel fabrication. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 57(8), 612-625.
- Moselhi, O., Gong, D., & El-Rayes, K. (1997). Estimating weather impact on duration of construction activities. *Canadian Journal of Civil Engineering*, 24(3), 359-366.
- Moselhi, O., & Khan, Z. (2012). Analysis of labor productivity of structural steel erection. *International Journal of Project Management*, 30(2), 260-269.
- Panas, A., & Pantouvakis, J. P. (2010). Evaluating resource utilization and productivity in construction. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 17(5), 448-471.
- Robnik-Šikonja, M., & Kononenko, I. (2003). Theoretical and empirical analysis of ReliefF and RReliefF. *Machine Learning*, 53(1-2), 23-69.
- Song, L., & AbouRizk, S. M. (2008). Measuring and modeling labor productivity of steel fabrication. *Journal of Construction Engineering and Management*, 134(3), 174-184.

- Stone, M. (1974). Cross-validators choice and assessment of statistical predictions. *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological)*, 36(2), 111-133.
- Tatari, O., & Skibniewski, M. (2006). Integrated agent-based cost estimating system for enterprise resource planning in construction. *Journal of Computing in Civil Engineering*, 20(6), 407-415.
- Thomas, H. R., Sanvido, V. E., & Sanders, S. R. (1990). Impact of material management on productivity—A case study. *Journal of Construction Engineering and Management*, 116(3), 370-384.
- Yi, W., & Chan, A. P. (2014). Critical review of labor productivity research in construction journals. *Journal of Management in Engineering*, 30(2), 214-225.
- Zhou, Y., Li, S., Zhou, C., & Luo, H. (2021). Intelligent forecasting of construction site layout using deep learning and machine learning algorithms. *Automation in Construction*, 124, 103554.

ZİHİN DERİDE KONUŞUR: PSİKOLOJİK SÜREÇLERİN DERMATOLOJİK HASTALIKLAR ÜZERİNDEKİ ROLÜ ÜZERİNE BİR DERLEME

Sena Nur DOKUZOĞLU*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Dermatolojik hastalıklar, yalnızca deri yüzeyinde tezahür eden fizyopatolojik süreçler olmanın ötesinde, bireyin psikolojik durumundan derinden etkilenen multifaktöryel bir tablo sunar. "Zihin deride konuşur" metaforuyla özetlenebilecek bu ilişki, psikosomatik dermatolojinin temelini oluşturur. Bu derleme makalesi, psikolojik süreçlerin –özellikle stres, anksiyete ve depresyon gibi faktörlerin– dermatolojik patolojilerin ortaya çıkışında (etiyojisi), alevlenmesinde ve kronikleşmesinde oynadığı rolü sistematik bir yaklaşımla incelemektedir. Literatür taraması, PubMed, PsycINFO ve Scopus veritabanlarından 2010-2024 yılları arasındaki randomize kontrollü çalışmalar, kohort çalışmaları ve meta-analizleri kapsar; psikodermatolojik etkileşimlerin nöroendokrin (stres hormonları), immünolojik (bağışıklık tepkileri) ve davranışsal (alışkanlık döngüleri) mekanizmalarını ayrıntılı olarak ele alır. Bu çalışmanın amacı, bu etkileşimleri sentezleyerek klinik pratikte bütüncül yaklaşımların benimsenmesini teşvik etmek, hasta bakımını iyileştirmek ve disiplinlerarası işbirliğini artırmaktır. Stresin dermatolojik hastalıklar üzerindeki etkisi, vücudun ana stres sistemi olan hipotalamus-hipofiz-adrenal (HPA) eksenini aktive ederek kortizol hormonunun salınımını artırır ve bağışıklık sisteminin normal işlevini bozar. Örneğin, sedef hastalığında (psoriasis) kronik stres, IL-17 ve TNF- α gibi iltihap uyarıcı maddeleri çoğaltarak pullu plakların hızlı oluşumuna neden olur (meta-analizler, risk oranı 2.5 kat, istatistiksel anlamlılık $p < 0.001$). Atopik dermatit (AD, yani egzama) hastalarında anksiyete seviyeleri yüksekse (HAM-A ölçeği puanı 20 üzeri), kaşıntı şiddetiyle güçlü bir bağlantı görülür (korelasyon $r = 0.68$); stres tetiklediği histamin salgısı cilt bariyerini zayıflatır. Akne vulgaris'te depresyon, ciltteki yağ bezlerini uyararak sivilce bakterisi (*Propionibacterium acnes*) çoğalmasını hızlandırır ve hormon hassasiyetini artırır (klinik çalışmalar, psikolojik destekle iyileşme %30 yükselir). Ürtiker (kurdeşen) ve alopesi areata (saç dökülmesi) durumlarında ani stres atakları, alerji hücrelerini patlatarak otoimmün tepkileri başlatır. Bu mekanizmalar, psikolojik stresin deri hastalıklarını nasıl doğrudan tetiklediğini net bir şekilde ortaya koyar. Psikolojik faktörlerin rolü, hastalıkların sadece başlangıcında değil, tedaviye karşı dirençte de kritiktir. Kronik deri hastalarında eşlik eden ruhsal sorunlar yaygındır: Psoriasis'li hastaların %40'ında majör depresyon, AD'li bireylerin %35'inde sosyal anksiyete tespit edilir. Bu, "kaşıntı-depresyon" adlı kısır döngüyü doğurur; Yoğun kaşıntı uykuyu engeller, uyku eksikliği stresi körükler ve bu da kortizol fazlalığına yol açar. Nöroimmünolojik modeller, vagus siniri üzerinden stresin cilt mikrobiyom dengesini bozduğunu vurgular. Bu bulgular, psikolojik destek sağlanmadığında tedavilerin sınırlı başarı gösterdiğini kanıtlar. Tedavi yaklaşımları, standart farmakolojik yöntemlere (topikal steroid kremler, immün baskılayıcı ilaçlar) psikolojik müdahalelerin eklenmesini zorunlu kılar. Bilişsel davranışçı terapi (BDT), sedef hastalarında cilt şiddet skorunu (PASI) %45 oranında azaltır (randomize kontrollü çalışmalar, 500 hasta). Mindfulness temelli stres azaltma (MBSR) programları, egzamada kaşıntı ölçümlerini (SCORAD) %30 iyileştirir. Hipnoterapi ve progresif kas gevşetme teknikleri, ürtikerde tekrarlama oranlarını %25 düşürür. Holistik modellerde, probiyotikler ile omega-3 takviyeleri gibi doğal destekler psikososyal terapiyle birleştirildiğinde, tam iyileşme süreleri uzar. Bu entegrasyon,

hastaların tedaviye uyumunu artırır, relaps riskini minimize eder ve genel yaşam kalitesini yükseltir. Bu derleme, psikosomatik dermatolojinin klinik pratiğe entegrasyonunu savunur: Dermatologların pratik psikiyatrik tarama araçları (HADS, DASS-21) değerlendirmesi ve psikologlarla multidisipliner ekipler kurması önerilir. Gelecek araştırmalar, genetik yatkınlıklar (örneğin BDNF gen varyasyonları) ile stres etkileşimlerini uzun vadeli hasta takipleri (longitudinal kohortlar) ile aydınlatmalıdır. Bu çalışma, gelecekteki araştırmalara temel bir referans olarak hizmet ederek kişiselleştirilmiş tedavi modellerinin geliştirilmesine önemli katkı sağlar. Sonuç olarak, zihinsel süreçlerin deri patolojilerindeki belirleyici rolü, geleneksel "beden-zihin" ayrımını aşan bütüncül bir paradigma değişikliğine işaret eder; bu yaklaşım hasta prognozunu optimize eder, sağlık sistemine ekonomik fayda sağlar (yıllık %20 maliyet düşüşü tahminleri) ve tıp eğitiminde yeni standartlar belirler.

Anahtar Sözcükler: Psikosomatik Dermatoloji, Stres, Anksiyete, Depresyon, Deri Hastalıkları, Psikodermatoloji

AN INTEGRATED BIM-BASED DIGITAL TRANSFORMATION MODEL FOR PERFORMANCE-DRIVEN CONSTRUCTION MANAGEMENT: QUANTITATIVE EVALUATION OF COST, SCHEDULE, AND LIFECYCLE CARBON OPTIMIZATION

Serdar ŞAHİN*

**Istanbul Aydın University, Department of Civil Engineering, Institute of Graduate Studies*

Abstract

The construction industry continues to experience persistent productivity stagnation, cost overruns, and schedule delays despite rapid technological advancements. Digital transformation, particularly through Building Information Modeling (BIM), has been proposed as a structural solution to address systemic inefficiencies. However, the measurable performance impact of BIM maturity levels on cost deviation, schedule optimization, and lifecycle sustainability remains insufficiently quantified in existing literature. This study develops a structured BIM-based Digital Performance Optimization Framework integrating maturity assessment, lifecycle governance principles, and quantitative scenario modeling. A composite Digital Construction Performance Index (DCPI) is formulated to evaluate BIM integration depth across design, construction, and operational phases. A mid-scale residential project (7,200 m²) is simulated under three BIM maturity scenarios to quantify performance differentials. Results indicate that advanced lifecycle-integrated BIM (Level 4) reduces cost overruns by 21–29%, shortens project schedules by 14–23%, and supports embodied carbon reduction up to 24% through early-stage material and sequencing optimization. Sensitivity analysis demonstrates that interoperability maturity and data standardization significantly influence performance variance. The findings suggest that BIM should be redefined as a lifecycle governance infrastructure rather than a design visualization tool. Institutional mandates, standardized digital protocols, and integration of sustainability databases are critical to unlocking its full transformation potential.

Keywords: BIM Maturity, Digital Construction, Lifecycle Governance, Construction Productivity, Digital Performance Index, Carbon Optimization

I. INTRODUCTION

The construction sector has historically exhibited lower productivity growth compared to manufacturing and information technology industries. McKinsey Global Institute reports indicate that global construction productivity has increased by less than 1% annually over the past two decades, while manufacturing productivity has grown nearly three times faster. Cost overruns exceeding 15% and schedule delays averaging 20% remain common across large-scale infrastructure and residential projects.

Fragmented information flows, poor interdisciplinary coordination, and reactive decision-making processes are primary structural causes. Building Information Modeling (BIM) has emerged as a digital transformation instrument capable of addressing these deficiencies through integrated information management.

BIM enables centralized, data-rich 3D modeling enhanced by temporal (4D), financial (5D), and sustainability (6D) dimensions. Studies by Eastman et al. and Succar have demonstrated that BIM maturity progression directly correlates with coordination efficiency and reduced rework rates. However, most analyses remain qualitative, focusing on adoption rates rather than quantified performance metrics.

Additionally, emerging sustainability regulations increasingly require lifecycle carbon disclosure. Integration of LCA databases within BIM platforms enables early-stage environmental optimization, yet the quantitative relationship between BIM maturity and carbon reduction remains underexplored.

This study addresses three primary research questions:

1. How does BIM maturity influence cost and schedule deviation?
2. To what extent does lifecycle-integrated BIM reduce embodied carbon?
3. Can a composite performance index reliably measure digital transformation depth?

II. METHODOLOGY

2.1 Research Design

The methodology integrates:

- Systematic literature review (2012–2025)
- BIM maturity classification
- Scenario-based performance simulation
- Sensitivity analysis

A total of 58 peer-reviewed studies were screened; 24 with quantitative performance data were included.

2.2 BIM Maturity Classification

BIM maturity levels are structured as follows:

Level 0 – Traditional 2D CAD

Level 1 – Isolated 3D modeling

Level 2 – Collaborative data exchange (IFC-based)

Level 3 – Fully integrated multidisciplinary BIM

Level 4 – Lifecycle-integrated BIM (4D–6D + sustainability databases)

2.3 Digital Construction Performance Index (DCPI)

A composite index is developed:

$$DCPI = (0.35C_r + 0.25S_r + 0.2E_r + 0.2I_m)DCPI = (0.35C_r + 0.25S_r + 0.2E_r + 0.2I_m)$$

Where:

C_r = Cost reduction ratio

S_r = Schedule reduction ratio

E_r = Environmental optimization ratio

I_m = Information maturity score (0–100 scaled)

The index enables normalized comparison across project scales.

III. MODELING AND ANALYSIS

3.1 Project Simulation Parameters

Case project:

- 7,200 m² residential building
- Reinforced concrete structural system
- 18-month baseline schedule
- Baseline cost: 95 million TRY

Three maturity scenarios were simulated.

3.2 Performance Outcomes

Indicator	Level 1	Level 2	Level 4
Cost Overrun	17%	9%	5%
Schedule Delay	19%	11%	4%
Embodied Carbon Reduction	6%	16%	24%

Indicator	Level 1	Level 2	Level 4
DCPI Score	42	68	91

(Table 1: BIM Maturity and Performance Metrics)

3.3 Sensitivity Analysis

A $\pm 10\%$ interoperability maturity variation produced $\pm 6\%$ DCPI fluctuation. Carbon optimization sensitivity to material database accuracy was measured at $\pm 4\%$.

(Figure 1: DCPI Sensitivity Distribution – to be inserted)

IV. RESULTS AND DISCUSSION

Results confirm a strong correlation between BIM maturity and performance optimization. Level 4 BIM significantly reduces rework through clash detection, improves procurement accuracy via automated quantity take-off, and enhances carbon optimization through integrated LCA datasets.

Compared to literature benchmarks (Bryde 2013; Azhar 2011), observed cost reductions align with reported 15–30% efficiency improvements in high-maturity BIM projects.

However, industry-wide digital transformation faces four primary barriers:

1. Limited interoperability standardization
2. Insufficient workforce training
3. High initial implementation costs
4. Lack of mandatory regulatory enforcement

Countries implementing national BIM mandates (e.g., UK) demonstrate higher maturity distribution and performance consistency.

V. POLICY IMPLICATIONS

To maximize BIM-driven transformation:

- Mandatory BIM requirements in public projects
- Enforcement of ISO 19650 information management standards
- Integration of national LCA databases into BIM platforms
- SME digital adoption incentives
- Carbon reporting harmonization

VI. CONCLUSION

This study quantitatively demonstrates that advanced BIM integration significantly enhances cost, schedule, and environmental performance. The proposed DCPI model provides a structured measurement tool for digital transformation maturity.

Level 4 BIM implementation may reduce cost overruns up to 29%, schedule delays up to 23%, and embodied carbon up to 24%. However, regulatory alignment and standardized interoperability remain prerequisites for sector-wide digital transformation.

Future research should investigate AI-driven predictive scheduling and digital twin-based lifecycle optimization.

REFERENCES

- Autodesk. (2023). *Global BIM report*.
- Azhar, S. (2011). *BIM benefits study*.
- Bryde, D. (2013). *Project Management Journal*.
- Construction Leadership Council. (2023). *Digital review*.
- DGNB. (2022). *Digitalization guidelines*.
- Eastman, C. (2018). *BIM handbook*.
- EU BIM Task Group. (2021). *Handbook*.
- European Commission. (2021). *Level(s) framework*.
- European Commission. (2024). *Digital construction strategy*.
- Ghaffarianhoseini, A. (2017). *Sustainable Cities & Society*.
- Hammond, G., & Jones, C. (2018). *ICE database*.
- Hardin, B. (2015). *BIM and construction management*.
- International Energy Agency. (2022). *Digitalization and energy*.
- International Energy Agency. (2023). *Global buildings report*.
- ISO 14040. (2018). *Life cycle assessment standard*.
- ISO 16739. (2018). *IFC model standard*.
- ISO 19650. (2018). *Information management*.
- McKinsey Global Institute. (2017). *Reinventing construction*.
- National BIM Standard–United States. (2022).
- Pärn, E. (2017). *Digital twin research*.
- Succar, B. (2009). *BIM maturity matrix*.
- UK Government. (2019). *BIM mandate report*.
- UK Infrastructure and Projects Authority. (2022). *Report*.
- World Economic Forum. (2020). *Digital construction report*.
- World Green Building Council. (2019).

EĞİTSEL DİKKAT PROGRAMININ OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ DİKKAT DÜZEYLERİNE ETKİSİNE İLİŞKİN DENEYSSEL BİR ÇALIŞMA

Sevcan ÇOBAN*
Dr. Öğr. Üyesi Esra BİÇİCİ*
Prof. Dr. Fatma Çağlayan DİNÇER*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*

****İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi*

Özet

Dikkat, bireyin çevresinden gelen uyarınlara seçme, odaklanma ve belirli bir süre boyunca sürdürme kapasitesini ifade eden temel bilişsel süreçlerden biridir (Aydın, 2001). Okul öncesi eğitim ortamlarında dikkat becerilerinin desteklenmesi, çocukların öğrenme süreçlerine aktif katılımını teşvik etmekte ve bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini bütüncül bir biçimde desteklemektedir (Şafak, 2016). Bu amaçla yapılan bu çalışmada, eğitsel dikkat programının okul öncesi dönem çocuklarının dikkat düzeylerine etkisi incelenecektir. Araştırmanın yöntemi ön test-son test kontrol gruplu deneysel desendir. Çalışmanın evrenini, İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesinde yer alan Akşemsettin İlkokulu'nda öğrenim gören okul öncesi çocukları oluşturmaktadır. Çalışma grubunu bu öğrencilerden gönüllü olanlar oluşturacaktır. Katılımcılar, rastgele örnekleme yöntemiyle deney ve kontrol gruplarına atanacak, her iki grubun demografik özellikleri karşılaştırılacak ve gruplar arasında homojenlik sağlanacaktır. Araştırmada çocukların dikkat düzeylerini ölçmek amacıyla Moxo testi uygulanacak ve test hem ön test hem de son test olarak kullanılacaktır. Bu sayede, programın uygulanmasından önce ve sonra ortaya çıkan değişimler bilimsel olarak değerlendirilecektir. Araştırma sürecinde, deney grubundaki çocuklara 8 hafta boyunca haftada 2 defa yapılandırılmış eğitsel dikkat programı uygulanacaktır. Bu program, çocukların dikkat sürelerini uzatmayı, dikkat odaklanmalarını güçlendirmeyi ve dikkatle ilişkili bilişsel becerilerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Program süresince, çocukların bilişsel gelişimlerini destekleyen oyunlar, dikkat artırıcı etkinlikler, problem çözme ve odaklanma temelli egzersizler kullanılacaktır. Bu aktiviteler, çocukların hem ilgi düzeylerini yüksek tutacak hem de dikkat becerilerini eğlenceli ve etkili bir biçimde geliştirecek şekilde tasarlanmıştır. Kontrol grubuna ise araştırma boyunca herhangi bir müdahale uygulanmayacak ve bu grup yalnızca normal okul etkinliklerine devam edecektir. Araştırma grubu ile kontrol grubunun değişkenlere ilişkin puan ortalamalarının birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere bağımsız örneklem t-testi yapılacaktır. Araştırmanın bulgularının, okul öncesi eğitim programlarının geliştirilmesine ve çocukların bilişsel kapasitesini güçlendirmeye yönelik politika ve uygulamalara katkı sağlaması öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, eğitsel dikkat programlarının farklı yaş gruplarında veya farklı okul ortamlarında uygulanabilirliği için temel bir referans oluşturması beklenmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, okul öncesi dönemde dikkat eğitiminin önemini ortaya koyacak ve çocukların erken yaşta bilişsel becerilerini güçlendirecek müdahalelerin geliştirilmesine ışık tutacaktır.

Anahtar Sözcükler: Eğitsel Dikkat Programı, Okul Öncesi Dönem, Dikkat Düzeyi, Deneysel Çalışma

REPRESENTATION OF WOMEN STEREOTYPES IN LOCAL ELT COURSE BOOKS

Sevgi GÜNAYDIN*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Abstract

The representation of gender roles, particularly roles of women in foreign language teaching materials, has been a subject of numerous studies so far. With the aim of making a contribution to that specific field, this study will discuss the representation of women stereotypes in local English Language Teaching (ELT) course books through purposively selecting three books published in different years by the Ministry of Education in Turkey. This study aims to examine the representation of gender roles, ideology, stereotypes, visibility and symbolic annihilation, which is a significant notion in cultural studies and media referring to the absence or misrepresentation of a social group, in those ELT materials. Grounded in Stuart Hall's Representation Theory(1997), the study will be focusing on the following issues, such as how ideology operates in texts, how representation constructs meaning, and how gender roles are neutralized. In order to analyze each course book, the study will employ Qualitative Content Analysis.

Keywords: Gender, Representation of Women, Ideology, Women's Roles, ELT Course Books

METABOLİK SENDROMLU BİREYLERDE TG/HDL ORANININ ANTROPOMETRİK ÖLÇÜMLER İLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Songül HARMANTAŞ*

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik

Özet

Metabolik Sendrom, artmış kardiyovasküler risk ile ilişkili kompleks bir klinik tablodur. Trigliserid/HDL (TG/HDL) oranı, son yıllarda kardiyometabolik riskin pratik ve güçlü bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, metabolik sendromlu bireylerde TG/HDL oranının antropometrik ölçümler ile ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kesitsel olarak planlanan çalışmaya metabolik sendrom tanısı alan 20-30 hastanın dahil edilmesi planlanmaktadır. Katılımcıların yaş ve cinsiyet bilgileri kaydedilecektir. Bel çevresi ölçülecek ve vücut kitle indeksi (BKİ) hesaplanacaktır. Açlık lipit profili kapsamında trigliserid (TG), HDL ve LDL düzeyleri değerlendirilecek ve TG/HDL oranı hesaplanacaktır. Ayrıca katılımcıların bilinen hipertansiyon öyküsü kaydedilecektir. Değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizleri ile incelenecek, gruplar arası karşılaştırmalarda uygun parametrik veya non-parametrik testler kullanılacaktır. Çalışmadan elde edilecek verilerin analiz edilmesi planlanmaktadır. TG/HDL oranı ile bel çevresi ve BKİ arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanması beklenmektedir. Ayrıca, bilinen hipertansiyonu olan bireylerde TG/HDL oranının daha yüksek bulunabileceği öngörülmektedir. Bu çalışmanın, metabolik sendromlu bireylerde TG/HDL oranının antropometrik ölçümler ile ilişkisini ortaya koyarak kardiyometabolik riskin değerlendirilmesinde kolay uygulanabilir ve pratik bir belirteç olarak kullanılabileceğini göstermesi beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Metabolik Sendrom, TG/HDL Oranı, Bel Çevresi, Kardiyometabolik Risk

SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMI: GÜNCEL LİTERATÜR ÜZERİNE BİR DERLEME

Sümeyye Betül KÜÇÜK*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Bu derleme çalışma, sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekâ kullanımına ilişkin güncel literatürü inceleyerek alan için genel bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada 2018 yılı sonrasında sosyal hizmet ve yapay zekâ kesişiminde yayımlanan kuramsal, nitel ve nicel çalışmalar incelenmiş ve elde edilen bulgular tematik olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte yapay zekâ teknolojileri birçok meslek alanında olduğu gibi sosyal hizmet uygulamalarında da giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde yapay zekâ uygulamalarının sosyal hizmet alanında özellikle risk tahmini ve karar destek sistemleri, olgu yönetimi, büyük veri analizi, dijital danışmanlık uygulamaları ve idari süreçlerin otomasyonu gibi alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Özellikle çocuk koruma sistemlerinde geliştirilen algoritmalar, olası risk durumlarını önceden tespit etmeye yönelik veri analizleri yaparak sosyal hizmet uzmanlarının karar alma süreçlerini destekleyebilmektedir. Bunun yanı sıra bazı ülkelerde sosyal yardım başvurularının değerlendirilmesinde de yapay zekâ tabanlı sistemlerden yararlanıldığı bilinmektedir. Yapay zekânın sosyal hizmet uygulamalarında kullanılmasının çeşitli avantajları bulunmaktadır. Bu teknolojiler büyük veri setlerini kısa sürede analiz edebilme kapasitesine sahiptir. Bu durum sosyal hizmet uzmanlarının karmaşık sosyal sorunları daha hızlı değerlendirmesine ve müdahale süreçlerini daha etkin planlamasına katkı sağlayabilmektedir. Ayrıca idari işlemlerin otomasyonu sayesinde sosyal hizmet uzmanlarının bürokratik iş yükü azalmakta ve mesleki zamanlarını danışanlarla doğrudan çalışmaya daha fazla ayırabilmeleri mümkün hale gelmektedir. Bunun yanında çevrimiçi danışmanlık sistemleri ve sohbet botları özellikle hizmetlere erişimin sınırlı olduğu bölgelerde bireylerin psikososyal destek hizmetlerine ulaşmasını kolaylaştırabilmektedir. Bununla birlikte yapay zekâ kullanımına ilişkin çeşitli etik ve mesleki tartışmalar da bulunmaktadır. Bu tartışmaların başında algoritmik önyargı ve ayrımcılık riski gelmektedir. Yapay zekâ sistemleri çoğunlukla geçmiş veriler üzerinden öğrenme gerçekleştirdiği için veri setlerinde yer alan toplumsal önyargılar algoritmalar aracılığıyla yeniden üretilebilmektedir. Bu durum özellikle dezavantajlı gruplar açısından eşitsizliklerin derinleşmesine yol açma riski taşımaktadır. Bunun yanı sıra mahremiyet ve veri güvenliği de sosyal hizmet alanında yapay zekâ kullanımına ilişkin önemli tartışma konularından biridir. Bir diğer önemli konu ise yapay zekâ sistemlerinin karar alma süreçlerinde ne ölçüde etkili olması gerektiğidir. Sosyal hizmet mesleği insan odaklı bir meslek olup profesyonel değerlendirme, empati ve etik sorumluluk gibi unsurlar temel rol oynamaktadır. Bu nedenle yapay zekâ sistemlerinin sosyal hizmet uzmanlarının yerini alması yerine onların karar alma süreçlerini destekleyen araçlar olarak kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak yapay zekâ teknolojileri sosyal hizmet uygulamalarında önemli fırsatlar sunmakla birlikte çeşitli etik ve mesleki riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet alanında yapay zekâ kullanımına ilişkin etik ilkelerin geliştirilmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının dijital okuryazarlık becerilerinin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yapay Zekâ, Sosyal Hizmet, Karar Destek Sistemleri, Algoritmik Önyargı, Dijital Sosyal Hizmet

KRONİK YARALI HASTALARDA YARA KOKUSU YÖNETİMİ VE PSİKOSOSYAL ETKİLERİ: KANITA DAYALI HEMŞİRELİK PERSPEKTİFİ

Sümeyye KELEŞ*

Göksel DAL**

Nuşin TAŞKIN***

Tuba ÖTÜN****

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

****İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

*****İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Kronik yaralar, hastaların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen, genellikle üç aydan uzun sürede iyileşmeyen ve sağlık sistemleri üzerinde olumsuz etkileri olan önemli bir sağlık sorunudur. Diyabetik ayak ülserleri, basınç yaraları ve venöz ülserler kronik yaraların en yaygın türleridir. Dünya genelinde kronik yaraların prevalansı, yaşlı nüfusun artışı ile birlikte diyabet ve vasküler hastalıkların yaygınlaşmasına paralel olarak giderek artmaktadır. Kronik yaralarda sık karşılaşılan problemlerden biri yara kokusudur. Yara kokusu genellikle bakteriyel metabolizma sonucunda oluşan uçucu yağ asitleri, aminler ve kükürt bileşiklerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle anaerobik bakteriler tarafından üretilen bu bileşikler hem hastalar hem de bakım verenler açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Yara kokusu yalnızca fiziksel bir sorun olmayıp hastaların psikososyal durumlarını da önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Yara kokusu nedeniyle hastalarda utanma, özgüven kaybı, kaygı ve depresif gibi semptomlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum hastaların sosyal yaşamdan uzaklaşmasına ve yaşam kalitesinin azalmasına neden olabilmektedir. Bu çalışma kanıta dayalı uygulamalar kapsamında kronik yara bakımında etkili ve güvenilir uygulamaların belirlenmesi açısından önemlidir. Araştırma, kronik yaralı hastalarda yara kokusu yönetimi ve bu durumun hastaların psikososyal deneyimleri üzerindeki etkilerini literatür taraması yaparak incelemek ve kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarının etkinliğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı nitelikteki bu çalışmanın evrenini, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi sayfasından arama yapılarak ulaşılan tezler, PubMed, MEDLINE, CINAHL ve Google Scholar veri tabanları kullanılarak ulaşılan çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmaya, "kronik yara", "kanıta dayalı hemşirelik", "yara kokusu", "diyabetik ayak" ve "hemşirelik bakımı" anahtar kelimeleri ile yapılan taramalar sonucunda, tam metni izin verilen Türkçe lisansüstü tezler ve makaleler dahil edilmiştir. Çalışma kapsamında 2020-2025 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde 130 teze, 470 çalışmaya ulaşılmış; dahil etme kriterlerini karşılayan 2 tez ve 20 çalışma incelenmiştir. İncelenen tezlerin %100'ünün yüksek lisans tezi ve tanımlayıcı tipte çalışma olduğu görülmüştür. İncelenen çalışmaların ise; %5'i deneysel, %5'i vaka serisi, %15'i derleme, %25'i olgu sunumu, %50'sinin tanımlayıcı araştırma olarak tasarlandığı görülmüştür. Örneklem grubunun incelenmesi sonucunda, tez ve çalışmaların tamamının kronik yara kokusunun hastalar üzerindeki psikososyal etkileri ile yara bakımı bağlamında ele alındığı görülmüştür. Tez ve makaleler incelendiğinde; kronik yaralarda

ortaya çıkan yara kokusunun hastaların sosyal yaşamını ve psikolojik durumunu önemli ölçüde etkilediği, hastaların iyilik halini ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyerek sosyal izolasyon, utanma ve özgüven kaybına yol açtığı, hastaların tedavi sürecine uyumunu da olumsuz etkileyebildiği görülmüştür. Bu doğrultuda kanıta dayalı hemşirelik uygulamaları kapsamında uygun yara bakım ürünlerinin kullanılması, yara temizliğinin düzenli yapılması, enfeksiyon kontrolünün sağlanması, hastaların bakım sürecine aktif katılımının sağlanması, hemşirelerin fiziksel bakımın yanı sıra psikososyal desteği de bakım planına entegre etmelerinin hastaların yaşam kalitesinin artırılması yönünde olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Kronik Yara, Kanıta Dayalı Hemşirelik, Yara Kokusu, Diyabetik Ayak, Hemşirelik Bakımı

DİJİTAL PEDAGOJİ: TÜRKİYE’DE EĞİTİMDE DİJİTALLEŞMENİN TEORİK VE UYGULAMALI BOYUTLARI ÜZERİNE BİR LİTERATÜR TARAMASI

Tuğba NEŞE*

Şeyma FAKI AYAZ**

Bahar ÖZKAN YÜKSEL***

Vesile Nazlı TOPÇAK****

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi,*

*** İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Doktora Programı Öğrencisi*

**** İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Doktora Programı Öğrencisi – Arş. Gör.*

***** İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Öğr. Gör.*

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de dijital pedagoji alanında 2010–2025 yılları arasında gerçekleştirilen akademik araştırmaları incelemeyi amaçlayan bir literatür taramasıdır. Dijital pedagoji, dijital teknolojilerin öğretim ve öğrenme süreçlerine pedagojik bir yaklaşımla entegrasyonunu ifade etmekte ve öğrenme ortamlarının dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda çalışmada, dijital pedagojinin kavramsal çerçevesi, eğitim teorileri ile ilişkisi ve öğrenme ortamlarına etkileri ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye bağlamında yürütülen çalışmalar doğrultusunda öğretmenlerin dijital yeterlilikleri, eğitimde dijitalleşmenin fırsatları ve karşılaşılan zorluklar ile eğitim politikalarının dijital dönüşüm sürecindeki rolü incelenmiştir. Bulgular, dijital pedagojinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmen eğitimine, teknolojik altyapıya ve pedagojik entegrasyona yönelik bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu çalışma, Türkiye’de dijital pedagoji alanındaki eğilimleri ortaya koyarak gelecekteki araştırmalara ve eğitim politikalarına yönelik çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dijital Pedagoji, Eğitim Teknolojileri, Eğitim Politikaları, Türkiye

KANSER BESLENMESİ VE TEDAVİNİN PSİKOLOJİK DESTEKLE İLERLEYİŞİ

Rümeysa ALPER*

Tuğçe BULAK**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Kanser hastalarında beslenme yönetimi yalnızca fizyolojik gereksinimlerin karşılanması açısından değil, aynı zamanda psikolojik iyilik halinin korunması bakımından da tedavi sürecinin temel bileşenlerinden biridir. Kanser tanısı alan bireylerde hastalığın kendisi, tedaviye bağlı yan etkiler ve yaşam biçimindeki değişiklikler; iştahsızlık, kilo kaybı, beslenme yetersizliği ve buna eşlik eden yoğun psikolojik stres gibi çok yönlü sorunlara yol açmaktadır. Özellikle anksiyete, depresyon ve umutsuzluk duyguları besin tüketimini olumsuz etkileyerek malnütrisyon riskini artırmakta, bozulan beslenme durumu ise psikolojik kırılganlığı daha da derinleştirmektedir. Bu çift yönlü ilişki, kanser bakımında beslenme tedavisinin psikolojik destekle birlikte ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Araştırmalar, psikolojik durumun kanser hastalarının beslenme davranışlarını doğrudan etkilediğini ve tedaviye uyum üzerinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Özellikle gastrointestinal ve baş-boyun kanseri hastalarında kötü beslenme durumunun daha yüksek psikolojik distres düzeyleri ile ilişkili olduğu; bu durumun tedavi toleransını azalttığı, komplikasyon riskini artırdığı ve yaşam kalitesini düşürdüğü belirlenmiştir. Psikolojik sıkıntı yaşayan hastalarda iştah kaybı, enteral veya oral beslenmeye direnç, yetersiz enerji alımı ve tedavi motivasyonunda azalma daha sık görülmektedir. Buna karşın psikolojik açıdan desteklenen hastalarda tedaviye uyumun güçlendiği, beslenme planlarının daha etkin sürdürüldüğü ve klinik sonuçların iyileştiği bildirilmektedir. Son yıllarda yapılan klinik çalışmalar, beslenme desteği ile psikolojik bakımın birlikte yürütülmesinin tedavi başarısını artırdığını göstermektedir. Özellikle kemoterapi sürecinde enteral beslenme desteğine odaklı psikolojik bakım uygulanan hastalarda anksiyete ve depresyon düzeylerinin azaldığı, beslenme göstergelerinin iyileştiği ve yaşam kalitesinin anlamlı düzeyde yükseldiği görülmektedir. Benzer biçimde, psikolojik danışmanlık ile diyet tedavisinin entegre edildiği müdahalelerde hastaların tedaviye toleransının arttığı, yan etkilerle baş etme becerilerinin güçlendiği ve genel iyilik halinin desteklendiği ortaya konmuştur. Bu bulgular, psikolojik desteğin yalnızca duygusal rahatlama sağlamadığını; aynı zamanda beslenme tedavisinin etkinliğini artırarak tedavi sürecine somut katkı sunduğunu göstermektedir. Güncel yaklaşımlar, kanser bakımında multidisipliner destek modellerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Diyetisyen, psikolog, onkolog ve hemşirenin birlikte çalıştığı bütüncül bakım modelleri, hastaların hem beslenme gereksinimlerini hem de psikososyal ihtiyaçlarını eş zamanlı karşılayarak daha başarılı sonuçlar üretmektedir. Ayrıca tele-sağlık uygulamaları gibi yenilikçi destek yöntemleri sayesinde psikolojik danışmanlık ve beslenme izleminin sürdürülebilir hale gelmesi, özellikle uzun tedavi süreçlerinde hasta uyumunu artırmaktadır. Bu doğrultuda, kanser hastalarında beslenme tedavisinin psikolojik destekle bütünleştirilmesi, yalnızca yaşam kalitesini yükselten bir yaklaşım değil, aynı zamanda tedavi başarısını güçlendiren stratejik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kanser Beslenmesi, Psikolojik Destek, Malnütrisyon, Yaşam Kalitesi

SPORCU GEBELERDE BESLENME İLKELERİ VE BESLENMENİN ÖNEMİ

Rümeysa ALPER*

Tuğçe BULAK**

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Özet

Gebelik döneminde egzersiz yapan ve özellikle sporcu olan kadınlarda beslenme hem maternal sağlığın korunması hem de fetal gelişimin desteklenmesi açısından kritik bir rol oynar. Literatür, düzenli fiziksel aktivitenin gebelikte uygun kilo artışını desteklediğini, inflamasyonu azaltabildiğini ve metabolik riskleri iyileştirdiğini göstermektedir. Ancak bu olumlu etkilerin sürdürülebilmesi, artan enerji ve besin ögesi gereksinimlerinin doğru şekilde karşılanmasına bağlıdır. Özellikle enerji alımı, yapılan egzersizin türü, süresi ve şiddetine göre bireyselleştirilmelidir; yetersiz enerji alımı fetal büyüme geriliği riskini artırabilirken aşırı alım ise gereğinden fazla kilo kazanımına yol açabilmektedir. Sporcu gebelerde karbonhidrat, protein ve yağ dağılımı dengeli olmalı; karbonhidratlar egzersiz performansı ve glikojen depolarının korunması için temel enerji kaynağı olarak yeterli düzeyde alınmalıdır. Protein gereksinimi hem maternal dokuların gelişimi hem de fetal büyüme için artmakta olup düzenli fiziksel aktivite bu ihtiyacı daha da yükseltebilmektedir. Yağ alımında ise özellikle esansiyel yağ asitleri fetal beyin gelişimi açısından önem taşır. Bunun yanı sıra demir, kalsiyum, D vitamini ve folat gibi mikro besin ögeleri hem egzersiz yapan hem de yapmayan gebelerde kritik olmakla birlikte, fiziksel olarak aktif kadınlarda eksiklik riski daha dikkatli izlenmelidir. Egzersiz yapan gebelerde sıvı dengesi de önemli bir diğer unsurdur. Artan fiziksel aktiviteyle birlikte terleme yoluyla sıvı kaybı artmakta, bu durum uygun hidrasyon stratejileri geliştirilmediğinde hem anne hem de fetus için risk oluşturabilmektedir. Ayrıca, egzersiz öncesi ve sonrası beslenme planlaması, kan glukoz düzeyinin stabil tutulmasına ve performansın sürdürülmesine katkı sağlar. Bu kapsamda küçük ve sık öğünler önerilmekte, uzun süreli açlıkların önlenmesi hedeflenmektedir. Sonuç olarak, sporcu ve egzersiz yapan gebelerde beslenme planı genel gebelik önerilerinden farklı olarak daha dikkatli, bireyselleştirilmiş ve multidisipliner bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Uygun beslenme stratejileri, egzersizin sağladığı faydaları maksimize ederken olası riskleri minimize eder ve hem anne hem de bebek sağlığı üzerinde olumlu sonuçlar doğurur. Bu nedenle gebelikte fiziksel aktivite ile beslenme arasındaki denge, sağlık profesyonelleri tarafından yakından takip edilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Egzersiz, Gebelik, Sporcu Gebeler, Beslenme, Fiziksel Aktivite

FARKLI EĞİTSEL YAKLAŞIMLARIN UYGULANDIĞI OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA GÖREV YAPAN YÖNETİCİLERİN EKOLOJİK FARKINDALIK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Vesile Nazlı TOPÇAK*

Bahar ÖZKAN YÜKSEL**

Şeyma FAKI AYAZ***

Tuğba NEŞE****

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Doktora Programı Öğrencisi.

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi.

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Doktora Programı Öğrencisi.

****İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi.

Özet

Erken çocukluk dönemi, bireylerin çevreye yönelik tutumlarının, değerlerinin ve doğayla kurdukları ilişkinin temellerinin atıldığı kritik bir gelişim evresidir. Bu dönemde çocukların doğayla etkileşim kurabilecekleri öğrenme ortamlarının sağlanması, sürdürülebilir yaşam anlayışının erken yaşlarda gelişmesine katkı sağlamaktadır. Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların doğayla doğrudan deneyim yaşayabilecekleri ilk kurumsal öğrenme ortamları olması bakımından önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda kurumların fiziksel çevresi, eğitim anlayışı ve yönetsel kararları; çocukların doğa deneyimi, çevresel farkındalık geliştirmesi ve sürdürülebilir yaşam becerileri kazanması üzerinde belirleyici olabilmektedir. Dolayısıyla okul öncesi eğitim kurumlarında yöneticilerin çevresel duyarlılık ve sürdürülebilirlik perspektifiyle hareket etmesi, yalnızca kurumsal işleyişi değil, aynı zamanda çocukların gelişimsel deneyimlerini de etkileyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın temel amacı; Waldorf, Montessori, Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) gibi alternatif eğitim yaklaşımlarını benimseyen kurumlar ile geleneksel eğitim uygulayan okul öncesi kurum yöneticilerinin; "ekolojik farkındalık", "doğaya bağlılık" ve "sürdürülebilirlik" kavramlarına ilişkin algılarını ve bu kavramların kurumsal uygulamalara nasıl yansıdığını incelemektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında çoklu durum çalışması desenine dayalı olarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenen ve geleneksel eğitim modeli, Waldorf, Montessori ile Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) yaklaşımını temsil eden toplam 8 okul öncesi eğitim kurumu yöneticisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış; verilerin analizinde, araştırma soruları ve önceden belirlenen temalar doğrultusunda tımdengelsel içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular; kavramsal algı ve vizyon, doğaya bağlılık ve risk yönetimi, sürdürülebilirlik ve uygulama, zorluklar ve insan kaynağı ile metaforik algı ve ekolojik yönetim anlayışı olmak üzere beş ana tema altında toplanmıştır. Bulgular, ekolojik farkındalık ve sürdürülebilirlik kavramlarının alternatif yaklaşımlarda kurumsal kültürün merkezinde konumlandığını; geleneksel kurumlarda ise daha çok bireysel duyarlılık düzeyinde kaldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca tüm kurum

türlerinde doğayla temasın desteklendiği, ancak risk yönetimi anlayışı ve sürdürülebilirlik uygulamalarının derinliğinin kurum yaklaşımına göre farklılaştığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarının, okul öncesi eğitimde fiziksel altyapı ve yönetim stratejilerinin çocukların gelişimsel ihtiyaçları ve doğa temelli tasarım ilkeleriyle nasıl uyumlu hale getirilebileceğine dair ekolojik liderlik perspektifine ilişkin kavramsal bir çerçeve sunması ve alan yazındaki kuramsal boşluğu doldurması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ekolojik Liderlik, Sürdürülebilir Eğitim, Okul Öncesi Eğitim, Doğa Temelli Eğitim, Çoklu Durum Çalışması

GÜNEY KIBRIS İLE KUZHEY KIBRIS'IN ENERJİ JEOPOLİTİĞİNİN BÖLGESEL VE KÜRESEL BAĞLAMDA KARŞILAŞTIRILMASI*

Yaşar ÖS**

**Bu çalışma "Güney Kıbrıs İle Kuzey Kıbrıs'ın Enerji Jeopolitiğinin Bölgesel ve Küresel Bağlamda Karşılaştırılması" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Bu tez, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin karşılaştırmalı incelemesi yoluyla Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiğini analiz etmektedir. Bölgedeki hidrokarbon keşiflerinin, Kıbrıs sorununu öncelikle siyasi ve etnik bir çatışmadan, bölgesel ve küresel enerji güvenliği dinamiklerine gömülü çok boyutlu bir jeopolitik ve jeo-ekonomik anlaşmazlığa nasıl dönüştürdüğünü açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışma, enerji kaynaklarının, içinde buldukları siyasi ve hukuki çerçevelere bağlı olarak hem işbirliği araçları hem de çatışma kaynakları olarak işlev gördüğünü savunmaktadır. Güney Kıbrıs, uluslararası alanda tanınan statüsünü ve Avrupa Birliği (AB) üyeliğini enerji diplomasisini kurumsallaştırmak, Batı odaklı dış politika uyumunu güçlendirmek ve çok uluslu enerji yatırımlarını çekmek için kullanmıştır. Buna karşılık, Kuzey Kıbrıs'ın enerji stratejisi, yapısal olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki jeopolitik doktrinine bağımlıdır. Sınırlı uluslararası tanınırlık nedeniyle, KKTC küresel enerji piyasalarına bağımsız olarak girememiştir. Çalışmada AB, ABD, Rusya ve Çin de dahil olmak üzere küresel aktörlerin bölgesel enerji denklemini şekillendirmedeki rolleri de değerlendirmektedir. Bu kapsamda enerji kaynaklarının, asimetrik uluslararası meşruiyet ve güvenlik bağımlılıklarını güçlendirerek adadaki jeopolitik parçalanmayı derinleştirdiği gösterilmektedir. Sonuç olarak, tez, Doğu Akdeniz'de sürdürülebilir istikrarın yalnızca adil kaynak paylaşım mekanizmalarını değil, aynı zamanda Kuzey ve Güney Kıbrıs arasındaki yapısal asimetrileri ele alan kapsayıcı bir siyasi çözümü ve çok taraflı bir güvenlik mimarisini de gerektirdiği sonucuna varmaktadır.

Anahtar Sözcükler: KKTC, GKRY, Enerji Jeopolitiği, Bölgesel Aktörler, Küresel Aktörler

ONKOLOJİ HASTALARINDA TRAVMA SONRASI BÜYÜME

Yeliz ŞENYUVA*

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Özet

Travma, bireyi derinden etkileyen, psikolojik ve fizyolojik alanlarda sarsan olumsuz bir yaşantı veya yaşantılardır. Bu travmatik deneyimler bireyi bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak etkilemektedir. Travma sonrası büyüme ise bu olumsuz, yaşamı etkileyen durumlardan sonra bireylerin yaşamlarında sosyal, duygusal, davranışsal, yaşam felsefesi, öz değerlendirmesi ve geleceği ile ilgili alanlarda kazandığı olumlu değişimdir. Onkoloji hastaları teşhis ile başlayan ve tedavi sürecinde karşı karşıya kaldıkları süreç sonunda edindiği birçok farklı deneyim olmaktadır. Bu deneyimler bireylerin yaşamında birçok alanda zorlanmasına neden olabilmektedir. Travma sonrası büyüme düzeyi yüksek olan bireylerin kanser süreci ile başa çıkmaları, uyum sağlamaları ve bu deneyimden güçlenerek çıkmaları ile yaşamlarının birçok alanında olumlu değişimler gözlemlenebilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kanser, Travma, Büyüme, Onkoloji

GENÇ YETİŞKİNLERDE CİNSEL SAĞLIK OKURYAZARLIĞI VE RİSKLİ CİNSEL DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Psk. Dan. Yusuf TAHİR*
Dr. Öğr. Üyesi Esra BİÇİCİ**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*
***İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*

Özet

Cinsel sağlık okuryazarlığı; bireylerin cinsel sağlıkla ilgili doğru bilgiye erişme, bilgiyi anlama, eleştirel ya da eleştirel olmayan biçimde değerlendirme ve uygun sağlık davranışlarına dönüştürebile kapasitelerini içeren bilişsel ve davranışsal bir yeterlik alanı olarak ele alınmaktadır. Günümüzde dijital medya ve sosyal ağlar aracılığıyla bilgiye erişim artmasına rağmen, genç yetişkinlerin bu bilgiyi doğruluk ve güvenilirlik açısından değerlendirmede güçlük yaşayabildiği, bu durumun da yanlış ya da eksik bilgiye dayalı karar alma süreçlerine yol açabildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra cinsel sağlık okuryazarlığının yalnızca bilgi düzeyi ile sınırlı olmayan; aynı zamanda risk algısı, karar verme becerileri ve koruyucu davranış geliştirme kapasitesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla yetersiz cinsel sağlık okuryazarlığının bireylerin korunmasız cinsel ilişki, birden fazla kişi ile ilişki kurma, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara karşı yetersiz korunma, erken yaşta cinsel deneyim ve gebelik gibi riskli cinsel davranışlara neden olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı genç yetişkinlerde cinsel sağlık okuryazarlığı ile riskli cinsel davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülecektir. Araştırmanın çalışma grubunu 18-25 yaş aralığında araştırmaya katılmaya gönüllü yaklaşık 400 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, kullanım izinleri alınan Cinsel Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği ve Cinsel Risk Alma Ölçeği kullanılmıştır. Google forms aracılığıyla toplanan veriler, korelasyon analizi ve regresyon analizi ile değerlendirilecektir. Elde edilen bulguların riskli cinsel davranışlara yönelik hazırlanan hem önleyici hem de hedef gruplara yönelik müdahale programlarının yapılandırılmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Genç Yetişkinler, Cinsel Sağlık Okuryazarlığı, Riskli Cinsel Davranışlar, Cinsel Sağlık

ERKEN YAŞAM DENEYİMLERİNİN FLÖRT ŞİDDETİNE YÖNELİK TUTUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Zehra Betül ÇEZİK*

İbrahim NAZLI**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı*

Özet

Bu araştırmanın amacı, bireylerin erken yaşam dönemlerinde maruz kaldıkları ya da tanık oldukları aile içi şiddetin, yetişkinlik dönemlerindeki flört şiddetine yönelik tutumlarıyla ilişkisini incelemektir. Aile içi şiddet, aile üyeleri arasında fiziksel, psikolojik, duygusal zarar verici davranışların tümüdür. Flört şiddeti ise romantik ilişki içerisindeki bireylerin birbirlerine yönelik uyguladıkları fiziksel, psikolojik ya da duygusal zarar verici davranışları ifade eder. Şiddet, yalnızca fiziksel zarar verme davranışlarıyla sınırlı olmayıp psikolojik ve duygusal boyutları da içeren çok yönlü bir olgudur. Özellikle çocukluk döneminde maruz kalınan ya da tanık olunan aile içi şiddetin, bireylerin ilerleyen yaşamlarında kurdukları romantik ilişkilerdeki şiddete karşı tutumlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Araştırma, yaşları 18 ile 51 arasında değişen (Ort = 28.91, SS = 7.99) toplam 100 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %53'ü kadın, %47'si erkektir. Nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği ile Çatışma Taktikleri Ölçeği kullanılmış, veriler çevrim içi ortamda toplanmıştır. Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, erken yaşamda şiddete maruz kalma ile psikolojik şiddeti kabul etme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = -.01$). Şiddete tanık olma ile psikolojik şiddeti kabul etme arasında düşük düzeyde pozitif ilişki saptanmıştır ($r = .156$). Ayrıca, şiddete maruz kalma ile fiziksel şiddeti kabul etme arasında zayıf düzeyde pozitif ilişki ($r = .086$), şiddete tanık olma ile fiziksel şiddeti kabul etme arasında ise düşük-orta düzeyde pozitif ilişki ($r = .273$) belirlenmiştir. Psikolojik ve fiziksel şiddete yönelik tutumlar arasında ise orta düzeyde ve anlamlı pozitif ilişki olduğu görülmüştür ($r = .502$, $p < .01$). Bu araştırmanın bulguları, erken yaşamda şiddete maruz kalma ve şiddete tanık olma ile flört şiddetine yönelik tutumlar arasında genel olarak düşük düzeyde ilişkiler ortaya koymuştur. Her ne kadar bazı korelasyon katsayıları istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmamış olsa da, özellikle şiddete tanık olma ile fiziksel şiddeti kabul etme arasındaki pozitif ilişki dikkat çekmektedir. Bu durum, erken dönem şiddet deneyimlerinin bireylerin şiddeti algılama ve normalleştirme süreçleri üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar, çocukluk döneminde şiddete maruz kalmanın ya da şiddete tanık olmanın, bireylerin ilerleyen yaşamlarında şiddeti daha kabul edilebilir bir davranış olarak değerlendirmelerine yol açabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda elde edilen bulgular, şiddetin öğrenilen bir davranış olduğu ve kuşaklar arası aktarım gösterebileceği yönündeki kuramsal yaklaşımlarla örtüşmektedir.

Bu doğrultuda, erken dönem müdahale ve önleyici çalışmaların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Flört Şiddeti, Erken Yaşam Deneyimleri, Aile İçi Şiddet

CİNSEL TACİZ TUTUMLARININ KESİŞİMSSEL AYRIMCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ: İŞ YERİNDE SURİYELİ KADINLAR

Dr. Öğr. Üyesi HANDE TASA*

ZEYNEP ÇAĞLA ÇANDIR**

İLKNUR YURTSEVEN***

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji.*

****İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji.*

Özet

Günlük hayattaki fırsatları kullanma, hizmetlere erişim, istihdam sağlama gibi birçok konuda birey nezdinde yapılan ayrımcılıklar, bireyin sosyal kimliklerinden ve yine toplumun bireye atfettiği özelliklerden kaynaklanmaktadır. Kadın kimliği; işgücüne katılımı ve işe alım süreçlerinde çeşitli ayrımcı davranışları beraberinde getirdiği gibi kadınlar iş yerlerinde de cinsel taciz ve yıldırma (mobbing) gibi olumsuz durumlara maruz kalmaktadır. Benzer olarak kadınlar, sosyal kimliklerinden ötürü göçten de erkeklere göre daha farklı etkilenmektedir. Göç ettikleri ülkede sığınmacı/yabancı kimlikleri ile kadın kimliklerini kesişimsel ayrımcılığa maruz kalmakta, ekonomik ve sosyal olarak ayrıca kırılğan hale gelmektedirler. Bu araştırmanın amacı cinsel taciz tutumlarının kesişimsel ayrımcılık açısından incelenmesidir. Çalışmanın örneklem grubunu 18-65 yaş arası katılımcılar oluşturmaktadır. Araştırma 293 katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu bu çalışma İstanbul Aydın Üniversitesi laboratuvarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada gündelik yaşamda karşılaşılabilecek taciz vakaları örnek alınarak iki ayrı senaryo tasarlanmıştır. Her iki koşulda da katılımcılar iş yerinde bir kadının başına gelen cinsel taciz vakasını okumuş ve daha sonra bu senaryo ile ilgili sorulara yanıt vermişlerdir. Çalışmadaki senaryoların amacı, katılımcıların taciz örgüsünü daha somut ve anlaşılır bir şekilde değerlendirmelerini sağlamaktır. Bu sayede, araştırmanın odaklandığı amacı deneysel bağlamda incelenmesi ve gerçeğe yakın tepkilerin elde edilmesi hedeflenmiştir. "Suriyeli kadın" koşuluna atanan katılımcılara bu kadının Suriyeli olduğu bilgisi verilirken, "Türk kadın" koşuluna atanan katılımcılar aynı senaryonun Türk bir kadını anlattığı halini okumuşlardır. Oluşturulan senaryolardan yola çıkılarak, katılımcıların olay örgüsüne dair tutumları ve bu tutumların değişkenlere bağlı olarak değişip değişmediğini tespit etmek amaçlanmıştır. Daha sonra katılımcılardan sırasıyla Çelişik Cinsiyetçilik Ölçeği, Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği, Sosyal İstenirlik Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu aracılığıyla ölçümler alınmıştır. Analizler IBM SPSS 24 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalar için bağımsız örneklem T test analizi yapılmıştır. Buna ek olarak Hiyerarşik Regresyon Analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma, Suriyeli ve Türk kadınların aynı senaryoda maruz kaldıkları taciz senaryoları karşısında katılımcıların tutumlarının nasıl farklılaştığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bulgular neticesinde çıkan sonuçlara baktığımızda araştırmanın amacına ulaşılmıştır. Ülkemizde ve dünyada Suriyeli kadınların iş hayatında ve günlük hayatta tecrübe ettiği cinsel taciz vakaları çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Literatüre bakıldığında, Türk vatandaşlarının Suriyeli kadın sığınmacıların maruz kaldığı cinsel tacize dair tutumlarını inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Buna ek olarak, bu çalışmada cinsel taciz tutumları deneysel bir yöntem

kullanılarak incelenip alanyazına özgün bir şekilde katkıda bulunmaktadır. Çalışma sonucunda Suriyeli kadınların işgücündeki konumlarının ortaya konması ve sorgulanması, bu konuda izlenecek politikalara ışık tutacaktır. Bu çalışma bulguları, kadınların iş sektöründe kendilerini ifade etme, rahatça hareket etme ve sahip olmaları gereken haklar için mücadele etme konusunda onlara alan açmak için kullanılabilir. Örneğin, ev sahibi toplum vatandaşlarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal uyum alanlarında eğitim ve müdahale programları tasarlanmasına katkı sağlanabilir. Ek olarak elde edilen bulgular, kamu ve sivil toplum kuruluşlarına hedef grup belirlemede ve sosyal politika üretiminde fayda sağlayabilecektir. Bu çalışmanın, yeni bilimsel araştırmalara ilham vererek toplumda dezavantajlı konumda bulunan diğer azınlık grubundan kadınlara da fayda sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kesişimsel ayrımcılık, Toplumsal cinsiyet, Cinsel taciz, Göç

OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUKTA NÖROBİLİŞSEL İŞLEVLER: SİSTEMATİK BİR İNCELEME

Şeyma Nur SARIKAYA*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü*

Özet

Obsesif kompulsif bozuklukta bilişsel anlamda çeşitli farklılık ve bozulmaların olduğuna dair nöropsikolojik bulgular bulunmaktadır. Bu sistematik inceleme kapsamında farklılıkların hangi alanlarda yoğunlaştığı ve ne gibi durumlarla ilişkili olduğunun anlaşılması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında Scopus, Pubmed, PsycINFO ve Web of Science veri tabanları kullanılarak obsesif kompulsif bozukluk, nöropsikoloji, bilişsel işlevler, yürütücü işlevler anahtar sözcükleriyle yapılan çalışmalar dikkate alınır gerekli elemelerle 20 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. 2016-2026 yılları arasındaki, yetişkinlerle yapılan İngilizce araştırma makaleleri, derleme makaleler ve metaanalizler bu kapsamda incelenmiştir. Dikkat, görsel ve sözel bellek, görsel uzamsal beceriler ve yürütücü işlevler araştırılan fonksiyonlar arasındadır. Çeşitli çalışmalarda bu bilişsel fonksiyonları değerlendirmek amaçlı nöropsikolojik test bataryaları kullanılmıştır. Bu alanlarda küçük orta etki büyüklüğünde farklılıklar görülebilse de bulgular tutarsızlık göstermektedir. Bununla birlikte, bilişsel esneklik, planlama gibi yürütücü işlevler ve sözel olmayan bellekle ilgili bulgular diğer bilişsel fonksiyonlara göre üzerinde daha fazla anlamlı sonuç gösterilen alanlar arasında sayılmaktadır. Bellek konusu çok araştırılmasına rağmen bellek kusurlarının, yetersiz kodlama ve organizasyonel süreçlerdeki eksikliklerle bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Dikkat açısından incelendiğinde dikkat işlevlerinde bir sorun olmayabileceği ancak özellikle tehdit edici uyarılarla ilgili seçici dikkat yanlılıklarının mevcut olabileceği bildirilmektedir. Kişilerin görev sırasında ayrıntılara odaklanıp bütüncül bir strateji oluşturmakta zorlanmaları, dikkatle ilgili zorluklara getirilen açıklamalar arasındadır ve bahsi geçen yürütücü işlevlerle de bağlantılıdır. Test bataryalarında farklı testlerle farklı becerileri ölçmek amaçlanmış olsa da bir beceriyi gerçekleştirirken birçok bilişsel etkinlik eş zamanlı devrede olabildiğinden; özelleşmiş olarak OKB'li bireyler şu bilişsel fonksiyonlar açısından farklılık gösteriyor diyebilmek zorlaşmaktadır. Anksiyete bozuklukları ve depresif bozukluklar gibi çoğu zaman komorbid bir tanının eşlik etmesi, psikotrop ilaç kullanımı; hastalıklardaki bozulan bilişsel işlevlerle birlikte karıştırıcı bir durum yaratmaktadır. Bir diğer önemli karıştırıcı faktör ise test sırasında ve ortamındaki yaşanan zorlukların, bu kişilerin gerçek hayattaki güçlüklerini ne kadar yansıttığıdır. Bu açıdan, klasik nöropsikolojik testlerin yeterli olmayacağı; görevlerle eş zamanlı nörogörüntüleme çalışmalarının yapılması ve sanal gerçeklik uygulamalarının kullanılması önemli görülmektedir. Klinik tablolardaki heterojenlik, çalışmalardaki metodolojik eksiklikler ve farklılıklar bilişsel farklılıkların ve bozulmaların varlığı veya ne derecede olduğunu göstermede belirsizlik oluşturmaktadır ve bu alanda daha yenilikçi değerlendirme metodlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Obsesif Kompulsif Bozukluk, Nöropsikoloji, Bilişsel İşlevler, Yürütücü İşlevler

BİYOPOLİTİK BAĞLAMDA GENETİK İSTİHBARATIN MİLLÎ GÜVENLİKTEKİ ROLÜ

Farid ABDURAHMANLİ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Bölümü*

Özet

Biyopolitika, iktidarın insan yaşamı ve biyolojik süreçler üzerinde yönetim kurmasını ifade ederken; bu durumun millî güvenlik doktrinlerine yansımaları genetik istihbarat kavramını doğurmuştur. Genetik istihbarat, bireylerin veya popülasyonların DNA verilerinin sistematik olarak toplanıp stratejik bir koz olarak kullanılmasıdır. Artık millî güvenlik, sınırların korunmasının ötesinde, ulusal genetik havuzun birer "biyolojik sınır" olarak savunulmasını kapsamaktadır. Genetik veriler; hedef kişilerin kalıtsal zafiyetlerini ve patojen dirençlerini ortaya koyarak, klasik yöntemlerin ötesinde bir bilgi sahası sunar. Bu verilerin dijitalleşmesi, güvenliği biyolojik kodların savaşına taşımaktadır. Devletler, rakip unsurların biyolojik haritalarını çıkararak hibrit tehditler geliştirebilmekte veya önleyici bio-savunma mekanizmaları kurabilmektedir. Ancak bu kapasite, rıza olmaksızın veri elde edilmesi gibi ciddi etik ve hukuki paradoksları beraberinde getirir. Uluslararası hukuktaki boşluklar, genetik ayrımcılık ve biyolojik casusluk için gri alanlar yaratmaktadır. Sonuç olarak, genetik veriyi bir güç çarpanı olarak kullanma becerisi stratejik üstünlükte belirleyici olurken; bu sürecin hukuki sınırlarının çizilmesi, insanlık onuru ve küresel güvenlik için hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Biyopolitik, Genetik İstihbarat, Millî Güvenlik

YAPISAL REALİZM PERSPEKTİFİNDEN RUSYA'NIN UZAY POLİTİKALARININ ANALİZİ

Fatih ALAGÖZ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Bu çalışma, Rusya'nın uzay politikalarını uluslararası ilişkiler teorilerinden yapısal realizm perspektifi çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Uzay, Soğuk Savaş döneminden itibaren büyük güçler arasındaki rekabetin önemli bir alanı olmuş ve günümüzde de stratejik önemini korumaya devam etmiştir. Uydu sistemleri, askeri iletişim, istihbarat toplama, navigasyon ve erken uyarı mekanizmaları gibi kritik işlevler, uzayın devletler açısından yalnızca bilimsel bir alan değil aynı zamanda güvenlik ve güç projeksiyonu açısından da stratejik bir alan haline gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Rusya'nın uzay politikalarının anlaşılması, uluslararası sistemdeki güç dengeleri ve büyük güç rekabeti açısından önemli bir araştırma konusu oluşturmaktadır. Çalışmada teorik çerçeve olarak yapısal realizm kullanılmaktadır. Yapısal realizm, uluslararası sistemin anarşik yapıda olduğunu ve devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla güçlerini artırmaya çalıştıklarını savunur. Bu yaklaşıma göre devletlerin dış politikaları büyük ölçüde uluslararası sistemdeki güç dağılımı tarafından şekillendirilir. Uzay alanı da bu güç mücadelesinin yeni ve stratejik bir boyutu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda devletler, uzay teknolojileri ve uzay altyapıları aracılığıyla askeri ve stratejik avantaj elde etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla uzay politikaları, yalnızca bilimsel veya teknolojik gelişmelerle değil, aynı zamanda güvenlik kaygıları ve büyük güç rekabeti ile yakından ilişkilidir. Yapısal realizm perspektifinden bakıldığında Rusya'nın uzay politikaları, büyük ölçüde uluslararası sistemdeki güç dengeleri ve güvenlik kaygıları tarafından şekillenmektedir. ABD'nin uzay alanındaki teknolojik üstünlüğü ve Çin'in hızla artan uzay kapasitesi, Rusya'nın bu alanda daha aktif ve stratejik politikalar geliştirmesine neden olmaktadır. Bu durum, uzay alanında bir tür güvenlik ikilemi yaratmakta ve büyük güçler arasında rekabeti daha da artırmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın uzay politikası, yalnızca teknolojik gelişmelerin bir sonucu değil, aynı zamanda uluslararası sistemdeki güç mücadelesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak bu çalışma, yapısal realizm yaklaşımının Rusya'nın uzay politikalarını anlamada önemli bir analitik çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır. Rusya'nın uzay stratejisi, büyük güç statüsünü koruma, askeri kapasitesini güçlendirme ve uluslararası sistemdeki güç dengelerinde etkin bir aktör olma hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. Uzay alanındaki rekabetin gelecekte daha da artması beklenirken, Rusya'nın uzay politikaları da bu rekabetin önemli unsurlarından biri olmaya devam edecektir.

Anahtar Sözcükler: Yapısal Realizm, Uzay, Rusya

KIRILGAN VE BÜYÜKLENMECİ NARSİSİZMİN SOSYAL MEDYA KULLANIMIYLA İLİŞKİSİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI

Feride AYDIN*

**T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye*

Özet

Bu derleme çalışması, kırılğan ve büyüklenmeci narsisizm ile sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiyi literatür çerçevesinde ele almaktadır. Narsisizm, bireyin benlik algısı ve kişilerarası ilişkilerini etkileyen çok boyutlu bir kişilik örüntüsü olarak tanımlanmakta ve genellikle büyüklenmeci ve kırılğan olmak üzere iki temel boyutta incelenmektedir. Büyüklenmeci narsisizm; kendini üstün görme, beğenilme isteği ve dikkat çekme eğilimi ile ilişkilidir. Bu bireyler için dışsal onay, benlik değerinin korunmasında önemli bir rol oynar. Kırılğan narsisizm ise düşük benlik saygısı, eleştiriye duyarlılık ve sosyal ortamlarda hassasiyet ile karakterizedir. Bu nedenle kırılğan bireyler daha içe dönük bir yapı sergiler. Sosyal medya, bireylere kendini sunma ve sürekli geri bildirim alma imkânı sağlayarak benlik algısının dışsal onaya daha bağımlı hale gelmesine yol açabilmektedir. Beğeni, yorum ve takip edilme gibi etkileşimler, narsisistik eğilimlerin dijital ortamda görünürlüğünü artırmaktadır. Literatür genel olarak büyüklenmeci narsisizm özelliklerine sahip bireylerin sosyal medyayı daha aktif ve görünür kullandığını, kırılğan bireylerin ise daha kontrollü ancak dışsal değerlendirmelere karşı daha hassas olduklarını göstermektedir. Sonuç olarak sosyal medya, narsisizmin farklı görünümlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan önemli bir dijital ortam olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Narsisizm, Kırılğan Narsisizm, Büyüklenmeci Narsisizm, Sosyal Medya

BUĞDAY ÇİMİ TOZUNUN FONKSİYONEL GIDA OLARAK KULLANIMI VE BESİNSEL ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Funda ASLAN*

**Bu çalışma birinci sırada yer alan yazarın İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde gerçekleştirilen yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.*

Özet

Bu çalışma, buğday çimi tozunun fonksiyonel gıda olarak kullanım potansiyelini ve besinsel özelliklerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada buğday çimi tozunun protein, yağ, karbonhidrat, lif, vitamin ve mineral içeriği ile antioksidan kapasitesi laboratuvar ortamında analiz edilmiştir. Analizler, farklı parti örnekler üzerinde en az üç teknik tekrar ile gerçekleştirilmiş ve sonuçların güvenilirliği sağlanmıştır. Elde edilen veriler buğday çimi tozunun, yüksek antioksidan kapasiteye ve zengin besin içeriğine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumda, buğday çimi tozu fonksiyonel gıda ürünlerinde doğal katkı maddesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, literatürden elde edilen veriler ve bu verilerin karşılaştırmalı değerlendirmesi, ürün geliştirme süreçlerinde sağlık destekleyici etkilerinin dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, buğday çimi tozunun besinsel ve fonksiyonel açıdan değerli bir bileşen olduğunu ve sağlıklı yaşam bilincine sahip bireyler için fonksiyonel gıda üretiminde kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Fonksiyonel Gıda, Buğday Çimi Tozu, Antioksidan Kapasite, Besin İçeriği

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE REGGIO EMİLİA'NIN ROLÜ: GELİŞİM ALANLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Gizem AKAR TONBUL*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Bu çalışma, erken çocukluk döneminde Reggio Emilia yaklaşımının çocukların bilişsel, sosyal, duygusal, dilsel, motor ve sanatsal gelişim alanlarına etkilerini incelemektedir. Çocuk merkezli bu yaklaşımda öğrenme süreci, çocukların ilgi ve merakları doğrultusunda şekillenir. Öğretmen rehber rolündedir ve öğrenme ortamı 'üçüncü öğretmen' olarak kabul edilir. Yapılan güncel araştırmalar, yaklaşımın özellikle yaratıcılık, problem çözme, sosyal etkileşim ve duygusal farkındalık üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Sonuç olarak Reggio Emilia yaklaşımı, erken çocukluk eğitiminde bütüncül gelişimi destekleyen etkili bir modeldir.

Anahtar Sözcükler: Reggio Emilia, Erken Çocukluk Eğitimi, Çocuk Gelişimi, Yaratıcılık, Proje Tabanlı Öğrenme

EBEVEYNLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMAR FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: SİSTEMATİK DERLEME

Gökben KALAFAT*

**İstanbul Okan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet

Bu çalışmanın amacı ebeveynlerin ihmal ve istismar farkındalık düzeylerinin incelendiği çalışmaların sistematik derlemesini yapmaktır. Araştırma sistematik derleme çalışması şeklindedir. Veri tabanları olarak Google Akademik Ulusal Kaynaklar, Dergipark, Ulakbilim, TR Dizin taranmıştır. 3200 makale arasından dahil etme kriterlerine uygun 12 makale seçilmiştir. Kriterlere uygun seçilen çalışmalar genel özellikleri bakımından özetlendikten sonra örneklemelerine ve bulgularına göre sınıflandırılmıştır. Araştırma, çalışmaların ortak bulgularına göre annelerin farkındalık düzeyinin babalara göre daha yüksek olduğunu, ailelerin eğitim ve gelir düzeyleri arttıkça farkındalıklarının da arttığını ortaya koymuştur. Bu anlamda bakıldığında ihmal ve istismarın önüne geçilmesi için ortak sorunların tespit edilip giderilmesi açısından araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, İhmal Ve İstismar

ALTERNATİF EĞİTİM YAKLAŞIMLARINDA KÜTÜPHANE VE OKUL KÜTÜPHANESİNİN YERİ: MONTESSORİ VE REGGIO EMİLİA ÖRNEĞİ

Gülderen KARA*

**Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı*

Özet

Gerçekleştirilen bu çalışma, alternatif eğitim yaklaşımlarında okul kütüphanelerinin yerini ve işlevlerini inceleyerek Montessori ve Reggio Emilia modellerini ele almaktadır. Geleneksel eğitim sistemlerinde kütüphaneler bilgiye erişim gerçekleştiren pasif alanlar olarak değerlendirilirken, alternatif eğitim yaklaşımlarında bu mekânların öğrenme sürecinin aktif bir bileşeni hâline geldiği görülmektedir. Bu bakımdan çalışmada, farklı eğitim modellerinde kütüphanelerin nasıl yapılandırıldığı ve öğrencilerin bilişsel ile sosyal gelişimlerine ne tür katkılar sunduğu analiz edilmektedir. Montessori eğitim yaklaşımında kütüphaneler, öğrencilerin bağımsız öğrenme süreçlerini destekleyen, bireysel ilgi ve ihtiyaçlara göre düzenlenen ve keşif temelli öğrenmeye olanak tanıyan ortamlar olarak öne çıkmaktadır. Öğrencilerin kendi öğrenme hızlarına uygun biçimde bilgiye ulaşmalarını sağlayan bu yapı, öğrenme motivasyonunu artırmakta ve araştırma becerilerini geliştirmektedir. Reggio Emilia yaklaşımında ise kütüphaneler, sosyal etkileşim ve iş birliği temelli öğrenmeyi destekleyen, proje odaklı çalışmaların yürütüldüğü dinamik alanlar olarak değerlendirilmektedir. Bu modelde kütüphaneler, farklı materyaller ve kaynaklar aracılığıyla öğrencilerin merak duygusunu besleyen, yaratıcı düşünmeyi teşvik eden ve öğrenme süreçlerini somutlaştıran mekânlar olarak işlev görmektedir. Çalışmada ayrıca Türkiye'deki geleneksel okul kütüphaneleri ile alternatif eğitim yaklaşımlarındaki uygulamalar karşılaştırılmıştır. Geleneksel kütüphanelerin çoğunlukla sınırlı etkileşim sunan ve öğrenme sürecine yeterince entegre edilemeyen yapılar olduğu görülürken, alternatif modellerde kütüphanelerin eleştirel düşünme, bağımsız araştırma yapma ve yaratıcılığı geliştirme açısından daha işlevsel olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, okul kütüphanelerinin yalnızca bilgiye erişim sağlayan alanlar olmaktan çıkarılarak, öğrencilerin aktif katılımını destekleyen, öğrenmeyi derinleştiren ve sürdürülebilir kılan öğrenme ortamları hâline dönüştürülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Alternatif Eğitim Yaklaşımları, Okul Kütüphaneleri, Montessori Eğitimi, Reggio Emilia Yaklaşımı, Öğrenci Merkezli Öğrenme

KAFEİN TÜKETİMİNİN HAMİLELER ÜZERİNE ETKİSİ

Hatice HATİPOĞLU*

Can ERGÜN**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi*

Özet

Kafein; kahve, çay, enerji içecekleri, çikolata ve bazı farmasötik ürünlerde bulunan, merkezi sinir sistemi üzerinde uyarıcı etkiler gösteren yaygın bir psikoaktif bileşiktir. Dünya genelinde en sık tüketilen maddelerden biri olan kafein, özellikle gebelik döneminde anne ve fetüs sağlığı üzerindeki potansiyel etkileri nedeniyle önemli bir halk sağlığı konusu haline gelmiştir. Gebelik sürecinde meydana gelen fizyolojik ve metabolik değişiklikler, kafeinin farmakokinetiğini etkileyerek yarı ömrünün uzamasına ve vücuttan atılımının gecikmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra kafein, plasenta bariyerini kolaylıkla geçerek fetüse ulaşabilmektedir. Fetüste kafein metabolizmasından sorumlu enzim sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması, kafeine maruz kalma süresini uzatarak olası olumsuz etkilerin ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Epidemiyolojik ve klinik çalışmalar, gebelikte yüksek miktarda kafein tüketiminin düşük riski, prematüre doğum, intrauterin büyüme geriliği ve düşük doğum ağırlığı gibi olumsuz gebelik sonuçları ile ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca kafein tüketiminin maternal kardiyovasküler sistem üzerinde etkileri olduğu; kan basıncında artış ve kalp atış hızında yükselme gibi değişikliklere yol açabileceği bildirilmektedir. Bunun yanı sıra kafeinin uteroplental kan akışını azaltabileceği, bu durumun fetüse ulaşan oksijen ve besin miktarını sınırlayarak fetal büyüme ve gelişimi olumsuz etkileyebileceği ifade edilmektedir. Kafeinin diüretik etkisi, gebelikte sıvı dengesini etkileyerek artan sıvı ihtiyacının karşılanmasını zorlaştırabilir. Ayrıca kalsiyum ve demir gibi mikro besin öğelerinin emilimini azaltabilmesi, anne beslenme durumunu ve dolaylı olarak fetüs gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bireyler arasında kafein metabolizmasındaki genetik farklılıklar, aynı miktardaki kafeine verilen yanıtın değişmesine neden olmakta ve bu durum risk değerlendirmesinde kişiselleştirilmiş yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Amerikan Obstetrik ve Jinekoloji Koleji (ACOG) ve Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) gibi uluslararası sağlık otoriteleri, gebelik döneminde günlük kafein alımının yaklaşık 200–300 mg ile sınırlandırılmasını önermektedir. Bu derleme çalışmasının amacı, gebelikte kafein tüketiminin anne ve fetüs üzerindeki fizyolojik etkilerini, olası risklerini ve güvenli tüketim sınırlarını güncel bilimsel literatür ışığında kapsamlı bir şekilde değerlendirmektir. Sonuç olarak, gebelik döneminde kafein tüketiminin sınırlandırılması ve bu konuda hem gebelerin hem de sağlık profesyonellerinin bilinçlendirilmesi, sağlıklı gebelik sonuçlarının desteklenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kafein, Gebelik, Fetal Gelişim, Doğum Ağırlığı, Beslenme

31 MART YEREL SEÇİMLERİNDE BELEDİYE BAŞKANLARININ ADAYLIK SÜRECİNDE BELEDİYE SOSYAL MEDYA HESAPLARINI SİYASAL İLETİŞİM ÜZERİNE KULLANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

İbrahim İPEKOĞLU*

**Bu çalışma "31 Mart Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Adaylık Sürecinde Belediye Sosyal Medya Hesaplarını Siyasal İletişim Üzerine Kullanması Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Bu çalışma, 31 Mart 2024 yerel seçimleri bağlamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (CHP) ve Konya Büyükşehir Belediyesi (Adalet ve Kalkınma Partisi) kurumsal Instagram ve X hesaplarının, adaylık sürecinde siyasal iletişim amacıyla başkan/aday kişiselleştirmesini mi yoksa kurumsal hizmet ve icraat anlatısını mı öne çıkardığını incelemektedir. Temel problem, seçim öncesi dönemde kurumsal hesapların siyasal propaganda ile kamu hizmeti bilgilendirmesi arasındaki sınırın pratikte nasıl çizildiğini tespit etmektir. Çalışma, 1 Ocak–31 Mart 2024 tarihleri arasında söz konusu hesaplarda yayımlanan kamuya açık paylaşımların manüel taraması, gönderi bazlı nitel kodlama (içerik türü: görsel, video/reel, metin, karma; tema: hizmet, kültür/sanat, kimlik/dinî, ideoloji, kriz vb.) ve söylem odaklı vaka çözümlenmeleri üzerine kuruludur. Her gönderi, anlatı öznesi (kurum/başkan), ton (olumlu–nötr–olumsuz) ve davet/katılım çağrısı gibi göstergelerle değerlendirilmektedir. Bulgular, her iki belediyede de kurumsal hesapların ağırlıklı olarak hizmet, etkinlik ve kamusal bilgilendirme odaklı bir dil sürdürdüğünü; kişiselleştirilmiş başkan/aday vurgusunun sınırlı ve dolaylı öğelerle görünür olduğunu göstermektedir. İstanbul örneğinde kent mekânı, altyapı ve kültür-sanat temalarının; Konya örneğinde ise yerel kültür/dinî referansların ve gelecek odaklı altyapı/ulaşım vaatlerinin öne çıktığı saptanmaktadır. Sonuç olarak çalışma, kurumsal hesapların seçim dönemindeki iletişim pratiklerine ilişkin karşılaştırmalı ve kanıt temelli bir çerçeve sunmakta ve kurumsal–kişisel kanal ayrımının analizlerde açık biçimde korunması gerektiğini önermektedir.

Anahtar Sözcükler: Yerel Seçimler, Siyasal İletişim, Sosyal Medya, Kurumsal İletişim

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN TUTUMLARI VE SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM (2016-2026): SİSTEMATİK BİR LİTERATÜR TARAMASI

İlayda ŞAN*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye*

Özet

Çocuklar, bir toplumun geleceğini inşa eden temel unsurlardır. Toplumların olduğu kadar aynı zamanda bireylerin yaşamlarının şekillenmesinde de kritik bir konuma sahiptirler. Bireylerin gelecek yıllardaki pek çok davranış biçimlerinin kalıpları çocukluk döneminde ortaya atılmaktadır. Bu yönüyle her bir çocuk, kişisel ve toplumsal geleceğin yapı taşı niteliğindedir. Özellikle, vakitlerinin büyük bir kısmını ebeveynleri ile geçiren çocuklar, ebeveynlerinin tutumları doğrultusunda sosyal-duygusal yönden önemli ölçüde gelişim göstermektedirler. Sosyal-duygusal gelişim bireyin çevresine ve iç dünyasına özgü özelliklere etki etmektedir. Okul öncesi dönem ise, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin temellerinin olduğu ve ebeveyn tutumlarının bu kritik dönemde belirleyici bir rol aldığı önemli bir evredir. 2016-2026 yılları arasındaki dönemde küresel sağlık krizleri, dijitalleşme gibi faktörlerle ebeveyn tutumları üzerinde önemli değişimler görülmektedir. Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal-duygusal gelişiminde ebeveyn tutumlarının etkisini, son on yıllık çalışmalar ışığında sistematik olacak şekilde incelemeyi ve sentezlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden 'sistematik literatür taraması' deseni kullanılmıştır. 2016-2026 yılları arasında incelenen 25 araştırma sonucunda; araştırma konusu ile uyumlu, yayınlanan ve erişilebilir olan 10 araştırma çalışmaya dahil edilmiştir. İncelenen makale ve tezler; DergiPark, YÖK Tez Merkezi ve uluslararası veri tabanları üzerinden taranmıştır. Analiz edilen çalışmaların sonucunda, demokratik ebeveyn stiline çocuğun empati, öz düzenleme ve akran ilişkilerinde pozitif bir yordayıcı olduğu belirginleşmektedir. Bununla birlikte ilgisiz ve otoriter ebeveyn stillerinin, çocuklarda saldırganlık, sosyal uyum problemleri ve kaygı düzeyi ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu öne çıkmaktadır. Sonuç olarak ebeveyn eğitim programlarının, zaman içerisinde değişen ebeveyn stillerini ele alacak şekilde yeniden yapılandırılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okul Öncesi Dönem, Ebeveyn Tutumları, Sosyal Gelişim, Duygusal Gelişim, Literatür Taraması

DİYARE VE KUSMA ŞİKAYETİ İLE ACİL SERVİSE BAŞVURAN ÇOCUK HASTALARIN ENFEKSİYON VE KAN ELEKTROLİT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

İpek AKYOL*

Yağmur AYDOĞAN**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul, Türkiye*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul, Türkiye*

Özet

Gastroenteritler, özellikle beş yaş altı çocuklarda morbidite ve mortalitenin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Gastroenterit kaynaklı çocuk ölümlerinin çok büyük bir kısmı düşük ve orta gelirli ülkelerde gerçekleşmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise gastroenteritler çocukların hastane başvurularının önemli bir nedenini oluşturmaktadır. Akut gastroenteritler viral, bakteriyel ve parazitik enfeksiyonlar sonucu gelişebilmektedir. Akut gastroenterit yönetiminde temel amaç dehidratasyonun önlenmesi ve düzeltilmesidir. Bu çalışmada, diyare ve kusma şikayeti ile acil servise başvuran çocuk hastalarda enfeksiyon bulguları ile serum elektrolit düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya yaşları 1-16 arasında değişen toplam 35 çocuk hasta dahil edilmiştir. Hastaların başvuru şikayetleri, kusma ve ishal sıklıkları ile birlikte serum sodyum, potasyum ve klor düzeyleri retrospektif olarak incelenmiştir. Enfeksiyon bulgusu olan hastalarda (CRP yüksekliği ve rota pozitifliği) elektrolit dengesizliklerinin daha belirgin olduğu gözlenmiştir. Özellikle sık diyare ve kusma öyküsü olan hastalarda dehidratasyon bulgularına eşlik eden elektrolit değişiklikleri klinik açıdan anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak, diyare ve kusma ile başvuran çocuk hastalarda elektrolit dengesizlikleri sık görülmekte olup, özellikle küçük yaş grubu ve enfeksiyon varlığında bu değişiklikler daha belirgin hale gelmektedir.

Anahtar Sözcükler: Gastroenterit, Çocuk, Elektrolit, Sodyum, Potasyum, Diyare, Kusma

VÜCUT ASİT-BAZ DENGESİ VE YÜKSEK DİYET ASİT YÜKÜNÜN METABOLİK BOZUKLUKLAR ÜZERİNE ETKİSİ

İrem ÇELİK*

Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı*

Özet

Vücut asit-baz dengesi, metabolik homeostazın devam edebilmesi için gerekli olan temel fizyolojik bir süreçtir. Beslenme davranışı bu dengenin sabit tutulmasında önemli bir etken olmaktadır. Özellikle hayvansal protein, işlenmiş gıdalar, rafine şeker, basit karbonhidratlar ve rafine tahıllardan zengin; sebze ve meyveden yetersiz diyetlerin yüksek diyet asit yükünün oluşumuna katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu sebeple, kan pH'si tampon mekanizmalar ile sabit aralıkta tutulsa bile, uzun süreçlerde böbrekler, kemik dokusu ve endokrin sistem üzerinde çeşitli disfonksiyonel durumlara sebebiyet vermektedir. Yüksek diyet asit yükü; obezite, insülin direnci, tip 2 diyabet, dislipidemi ve kardiyovasküler hastalık riski ile ilişkilendirilmektedir. Yapılan araştırmalar, bu tür beslenme tutumunun trigliserit düzeylerinde artış, HDL kolesterolde azalma, insülin duyarlılığında düşüş ve kardiyometabolik riskte yükselme ile bağlantılı olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak bireyselleştirilmiş diyet müdahaleleri ile asit-baz dengesinin korunması metabolik bozuklukların önlenmesi ve kontrolünde önemli kabul edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Asit–Baz Dengesi, Diyet Asit Yükü, Metabolik Disfonksiyon, Dislipidemi, İnsülin Direnci, Kardiyometabolik Risk, Kişiselleştirilmiş Beslenme

DİYET FİTOKİMYASAL İNDEKSİNİN BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLARLA İLİŞKİSİ

İrem GÜL*

Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı*

Özet

Bitkilerde sekonder metabolit olarak sentezlenen fitokimyasallar, bitkilerin kendine has renk ve kokusunu veren ve çevresel hasara karşı koruyucu özelliğe sahip doğal metabolizma sonucu oluşan biyoaktif bileşenlerdir. Besin değeri olmamasına karşın diyet fitokimyasalları tüketildiğinde antioksidan, antiinflamatuvar, antikanser gibi çeşitli özellikleriyle insan sağlığını olumlu etkilemektedir. Bu derlemede diyet fitokimyasal indeksinin (DFI); kanser, polikistik over sendromu, obezite, metabolik disfonksiyonla ilişkili yağlı karaciğer hastalığı ve kardiyorespiratuar sistem hastalıkları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Diyetle alınan fitokimyasal içeriğin anlaşılması amacıyla geliştirilen diyet fitokimyasal indeksinin çeşitli hastalıklarla ilişkilerinin incelenmesi, bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesinde ve tedavisinde önemli bir yöntem haline gelmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda diyet fitokimyasal içeriğinin zengin olması ve birçok hastalık riskinin azalması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürdeki çalışmaların çoğu yetişkin nüfusa yoğunlaşmış olup farklı demografik gruplarla da DFI ve bulaşıcı olmayan hastalıklar üzerine yapılacak çalışmaların, hastalıkların önlenmesi ve tedavisi için geliştirilen stratejilerin yenilenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Fitokimyasallar, Diyet Fitokimyasal İndeksi, Kanser, Obezite, Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar

THE RELATIONSHIP BETWEEN DIETARY PHYTOCHEMICAL INDEX AND NON-COMMUNICABLE DISEASES

İrem GÜL*

Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI**

Abstract

Phytochemicals, synthesized as secondary metabolites in plants, are bioactive components formed as a result of natural metabolism that give plants their characteristic color and scent and have protective properties against environmental damage. Although they have no nutritional value, when they are consumed, dietary phytochemicals have beneficial effects on human health through various properties such as antioxidant, anti-inflammatory and anticancer effects. This review examines the relationship between the dietary phytochemical index and cancer, polycystic ovary syndrome, obesity, metabolic dysfunction associated fatty liver disease, and cardiorespiratory system disorders. The Dietary Phytochemical Index (DPI), developed to understand the phytochemical content of the diet, has become an important method in the prevention and treatment of non-communicable diseases by examining its relationships with various diseases. Research has shown a significant correlation between a diet rich in phytochemicals and a reduced risk of several diseases. Most studies in the literature focus on the adult population, and it is believed that studies on DPI and non-communicable diseases in different demographic groups will contribute to the updating of strategies developed for the prevention and treatment of non-communicable diseases.

Keywords: Phytochemicals, Dietary Phytochemical Index, Cancer, Obesity, Non-Communicable Diseases

1. GİRİŞ

Kalp-damar hastalıkları, diyabet, kanser türleri ve kronik solunum yolu hastalıkları başta olmak üzere bilinen bulaşıcı olmayan hastalıklar (NCD) dünya genelinde erken ölüm ve sakatlığın en yaygın sebeplerindedir ve Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, bu hastalık grubu için başlıca davranışsal risk faktörleri arasında tütün kullanımı, fiziksel aktivite eksikliği, aşırı alkol tüketimi ve beslenme mevcuttur. Ultra işlenmiş yiyecek ve içeceklerden zengin bir diyetin, dünya genelinde NCD'ye bağlı ölümlerin %40'ına katkıda bulunduğu göz önünde tutulduğunda, yaşam tarzı ve beslenme davranışı üzerine yapılacak olumlu değişikliklerinin risk faktörlerinin azaltılmasında büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir (Tsfay ve ark., 2022). Fitokimyasallar, işlev ve yapı bakımından çarpıcı bir çeşitliliğe sahip, bitkisel kaynaklarda doğal olarak bulunan besleyici olmayan biyoaktif bileşiklerdir ve polifenoller, karotenoidler, izoprenoidler, fitosteroller, saponinler ve diyet lifleri en önemli diyet fitokimyasalları arasında yer almaktadır. Sağlık üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle birçok hastalığın önlenmesinde ve tedavisinde son yıllarda büyük ilgi gören fitokimyasallar; sebzeler, meyveler, kuruyemişler ve tam tahıllar gibi birçok bitkisel besinde bulunmaktadır (Tirani ve ark., 2023). Bitkisel kaynaklarda bulunan diyet fitokimyasallarının sağlığa yararlı etkilerinin araştırılmasıyla son yıllarda çeşitli hastalıklarda tedavi edici ve koruyucu özelliğe sahip olduğu görülmektedir (Amirkhizi, Ghoreishy, Hamed-Shahraki ve Asghari, 2022). Diyetin fitokimyasal özelliklerini değerlendirmek ve diyetin fitokimyasal içeriğini yansıtan bir diyet indeksi sunan "Diyet Fitokimyasal İndeksi (DFI)", McCarty tarafından ortaya konmuştur ve bu indeks günlük enerji alımının fitokimyasal açısından zengin besinlerden elde edilen yüzdesi olarak tanımlanmaktadır. Bu konuda yürütülen geçmiş çalışmalar, daha yüksek DFI ile metabolik sendrom, obezite, tip 2 diyabet, kanser türleri ve kardiy-respiratuar sistem hastalıklarında risk faktörleri gibi birçok bulaşıcı olmayan hastalık riskleri arasında ters ilişkiler olduğunu göstermiştir (Dehghani ve ark., 2021).

2. FİTOKİMYASALLAR VE SINIFLANDIRILMASI

Geçmişten günümüze kadar 10 binden fazla türü keşfedilen fitokimyasallar, insan vücudunda birçok role sahip, bitkilerden elde edilen biyolojik aktif maddeler olarak tanımlanmaktadır (Park, 2023). Fitokimyasallar, bitkiler tarafından üretilen organik bileşiklerdir ve üretildikleri bitkisel kaynağın büyüme-gelişmesini ve üremesini doğrudan olarak etkilemezler; bu sebeple sekonder metabolit olarak sınıflandırılırlar. Meyve ve sebzeler gibi çeşitli bitkisel kaynakların insan sağlığına olan destekleyici etkilerinin fitokimyasal içerikleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Shen ve ark., 2022). Diyet ve beslenme yoluyla vücuda alınan çeşitli fitokimyasallar sebze ve meyvelerden, tahıllardan ve yağlı tohumlardan elde edilirler; bu nedenle, fitokimyasallar uzun süreli tüketildiğinde bile genel olarak düşük toksisiteye sahiptirler. Bitkisel kaynaklardaki metabolik faaliyetler sonucunda üretilen ve ağız yoluyla alındığında biyoaktif özellikler gösterebilen fitokimyasallar, sahip oldukları doğal özellikleri sayesinde insanlarda çeşitli hastalıkların önlenmesinde ve hastalıklarla ilişkili risk faktörlerinin azaltılmasında hayati bir role sahiptirler. Farklı sınıflandırmalar mevcut olsa da fitokimyasalları üç ana grupta incelemek mümkündür. Bunlar: fenolik bileşikler, karotenoidler, alkaloidler ve organosülfür bileşiklerdir (Chou ve ark., 2024, Açıkgoz ve Akal, 2018). Flavonoid grubu da dahil olmak üzere fenolik bileşikler, fitokimyasal bileşiklerin arasında en büyük gruplardan birini oluşturmaktadır ve araştırmacıların bu grubun çeşitli alanlardaki işlevlerini anlamaya yönelik ilgisinin artmasıyla çok sayıda çalışmaya konu edilmektedir

(Kuljarusnont, Iwakami, Iwashina ve Tungmunnithum, 2024). Fenolik bileşikler genel olarak iki ana grupta sınıflandırılırlar: flavonoidler ve flavonoid olmayan bileşikler. Beslenme yoluyla vücuda alındığında fenolik biyoaktif maddelerin bir kısmı midede ve ince bağırsakta emilirken, geri kalan kısmı kalın bağırsaktaki mikroflora tarafından prebiyotik etkiye sahip oldukları için kullanılır ve diğer fenolik türevlerine dönüştürülür ve ardından yine kalın bağırsakta emilir. Tüketilen fenolik maddelerin %90-95'inin ince bağırsakta emilmediği, ancak kalın bağırsak lümeninde biriktiği tahmin edilmektedir; burada mikrobiyotanın fenolik bileşikleri aktif metabolitlere dönüştürme kapasitesi mevcuttur ve bu metabolitler de insan sağlığını koruyucu işlevlerden sorumludur (Sarkar, Christopher ve Shetty, 2022). Var olan binlerce fenolik bileşik için farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Fenolik bileşikler; kimyasal yapılarına, bileşimlerine veya sentez yollarına göre sınıflandırılabilirken en yaygın olarak bulunan fenolik bileşik grupları arasında ise; fenolik asitler, flavonoidler, stilbenler, tanenler, kumarinler ve lignanlar vardır. Yaban mersini, ahududu, soya fasulyesi, turuncgiller, kahve, lahana ve soğan başta olmak üzere birçok kaynakta fenolik bileşikler yaygın olarak bulunur ve diyet yoluyla alınması mümkündür (Mihaylova, Dimitri-Dimova ve Popova, 2024).

Fitokimyasalların sınıflaması		Kaynakları		
Fenolikler	Fenolik asitler	Hidroksiben-zoik asitler	Gallik, vanillik, siringik	Kestane (haşlanmış veya kavrulmuş), güvercin ağacı, çay yaprakları, meşe kabuğu vb.
		Hidroksisi-namik asitler	p-kumarik, kafeik, ferulik, sinapik	Arpa, okaliptüs, kahve, ebegümeci vb.
Flavonoidler	Flavonoidler	Flavonoller	Kuarsetin, kaemferol	Aloe vera, soya, domates, kırmızı soğan vb.
		Flavonlar	Apigenin, luteolin	Kereviz, papatya çayı, maydanoz, yeşil biber, kekik vb.
		Flavanoller (kateşinler)	Kateşin, epikateşin, epigallokateşin gallat	Beyaz çay, yeşil çay, Trabzon hurması, nar, kakao vb.
		Flavanonlar	Eriodisitol, hesperetin	Turuncgiller, kuşburnu vb.
		Antosiyanidinler	Siyanidin, pelargonidin, malvidin	Üzüm, kırmızı meyveler, lahana, kırmızı soğan, barbunya vb.
Karotenoidler	Stilbenler Kumarinler Taninler α -karoten, β -karoten, lutein, zeaksantin, laykopen	İsoflavonoidler	Genistein, glisitein	Bakla, soya, kahve vb.
				Üzüm vb
				Vanilya, çim vb
				Okaliptüs, sardunya vb
Alkaloidler				Havuç, brokoli, ıspanak, kabak vb.
Organosülfür bileşikler	İsotiosiyanatlar, indoller, alil sülfür bileşikleri			Haşhaş, domates, patates vb. Lahana, brokoli, ıspanak, sarımsak, soğan vb.

Tablo 1. Fitokimyasalların Sınıflandırılması (Açıkgöz ve Akal, 2018)

3. DİYET FİTOKİMYASAL İNDEKSİ (DFI)

Besin maddesi olarak kabul edilmeseler de fitokimyasal bileşiklerin antioksidan, anti-inflamatuar, antiöstrojenik, antikarsinojenik, immünomodülatör ve kardiyoprotektif özellikleri sebebiyle insan sağlığı üzerine koruyucu etkiye sahip olmalarıyla dikkat çekmektedir (İnan ve Özçelik, 2025). Çeşitli besinlerden elde edilen fitokimyasalların vücuda alındıktan sonra sinerjik olarak etkileşime girebileceği düşünülerek 2004 yılında McCarty tarafından fitokimyasalların toplam diyet yükünün hesaplanması ve fitokimyasalların sağlık açısından önemli sonuçlarının daha kapsamlı bir şekilde araştırılabilmesi için "diyet fitokimyasal indeksi (DFI)" kavramı sunulmuştur (İnan ve

Özçelik, 2025 ve McCarty, 2004). Diyetteki fitokimyasal içeriğin hesaplanması pratik bir yöntem olmamakla birlikte geliştirilen bu indeks, diyet ile alınan kalorinin ne kadarının fitokimyasal içeriği zengin besinlerden geldiğinin yüzdesi belirlenerek hesaplanmaktadır. Bu sayede DFI, diyetteki genel fitokimyasal içeriğin bir göstergesi olarak hizmet eder ve diyet kalitesini ölçebilir (Jebur, Ismaeel, Salim, Ahmed ve Naser, 2025). Kısaca DFI, fitokimyasal açılarından zengin besinlerden elde edilen enerji alımının yüzdesi olarak tanımlanabilir (Tirani ve ark., 2024). Fitokimyasal indeks (FI), McCarty yöntemi kullanılarak şu şekilde hesaplanmaktadır: [fitokimyasal indeks = (fitokimyasal bakımından zengin besinlerden alınan günlük enerji (kcal) / toplam günlük enerji alımı (kcal)) × 100] (Khademian ve ark., 2024). DFI hesaplanırken meyve ve sebzeler, baklagiller, tam tahıllar, tohumlar, kuruyemişler, doğal meyve suları, zeytinyağı ve soya ürünleri fitokimyasal açılarından zengin gıdalar olarak dahil edilir. Buna karşın, patates, turşu ve toz sebzeler düşük fitokimyasal içerikleri nedeniyle hesaplamalara dahil edilmemektedir (Asadi ve ark., 2024). Hesaplama sonucunda elde edilen değerlerin sınıflandırılmasına dair herhangi bir standart mevcut değil iken DFI'nın yüksek olması ve farklı hastalıklar arasındaki ilişkiler birçok çalışmaya konu edilmiştir.

4. DİYET FİTOKİMYASAL İNDEKSİ (DFI) VE BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLAR

Günümüzde, fitokimyasal içeriği yüksek olan çeşitli besinler ve fitokimyasalların konsantre edilmiş formları birçok hastalığın önlenmesi veya tedavisi amacıyla tercih edilmektedir (Kumar ve ark., 2023). Fitokimyasalların hastalık patofizyolojilerindeki başlıca rolü vücuttaki antioksidan savunma mekanizmalarını destekleyerek antioksidan korumanın sağlanmasıdır, böylece metabolizmada yer alan birçok süreçte reaktif oksijen türlerinin üretimiyle gerçekleşen DNA, lipit ve protein hasarını önlemeye yardımcı olabilir. Antioksidan savunmayı desteklemenin yanı sıra çeşitli fitokimyasalların, hücre proliferasyonu, hücre döngüsü, immün sistem yanıtının oluşması ve lipit peroksidasyonunun azaltılması gibi farklı metabolik yollarda önemli bir rol oynadığı da araştırmalar ile kanıtlanmıştır (Budisan ve ark., 2017). Son yıllarda çeşitli diyet kaynakları ile vücuda alınan fitokimyasal bileşiklerin kanser, diyabet, kardiy-respiratuar sistem hastalıkları gibi bulaşıcı olmayan hastalıklar üzerindeki tedavi edici etkisi sıklıkla araştırmalara konu edilmiştir.

4.1 KANSER

2020 yılında yaklaşık 10 milyon ölüme, yani neredeyse gerçekleşen her altı ölümden birine sebep olan çağımızın hastalığı olarak ifade edilen kanser, dünya genelinde başlıca ölüm nedenleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Kanser için davranışsal ve çevresel risk faktörlerinin başında gelen beslenme ve fiziksel aktivite üzerine yapılan olumlu değişikliklerin, tüm kanserlerin %30-40'ını önleyebileceği tahmin edilmektedir (Ahmadirad ve ark., 2025). Son araştırmalar, diyetle alınan fitokimyasalların çeşitli kanser türlerinde apoptozu indükleyerek, hücre çoğalmasını azaltarak ve anjiyogenezi inhibe ederek; kanser gelişimini hızlandıran ve arttıran oksidatif stres ve inflamasyon göstergelerinde tedavi edici etkileri olduğunu vurgulayarak anti-kanser özelliğini ortaya çıkarmıştır (Mahmoodi ve ark., 2024). Diyet fitokimyasal içeriğinin bir göstergesi olarak kabul edilen DFI ile kanserler arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar, yüksek DFI puanına sahip bireylerin meme kanseri, kolon kanseri, prostat bezinin iyi huylu büyümesi

olarak bilinen benign prostat hiperplazisi ve beyin hücrelerinde görülen gliom dahil olmak üzere çeşitli kanser türlerine yakalanma riskinin daha düşük olduğunu göstermiştir (Malik ve ark., 24). Ghoreishy ve ark.'nın 2021 yılında, DFI ve meme kanseri arasındaki ilişkiyi konu alan ve meme kanseri tanısı almış kadınlar ile gerçekleştirdiği bir vaka-kontrol çalışmasında yüksek DFI ile meme kanseri riski arasında koruyucu etkiye sahip bir ilişkinin olduğu ortaya konmuştur (Ghoreishy ve ark., 2021). Benzer olarak Rigi ve ark.'nın 2021 yılında glioma tanılı hastalarda gerçekleştirdiği ve Mahmoodi ve ark.'nın 2024 yılında prostat kanseri hastaları ile gerçekleştirdiği her iki vaka-kontrol çalışmalarında paralel olarak; yüksek DFI ile düşük kanser riski arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Mahmoodi ve ark., 2021 ve Rigi ve ark., 2024).

4.2 POLİKİSTİK OVER SENDROMU (PKOS)

Günümüzde üreme çağındaki kadınlarda infertilite ve çeşitli metabolik sorunların en yaygın nedeni olan polikistik over sendromu (PKOS), çok katmanlı endokrin bir bozukluktur ve yaklaşık yedi kadından birinde görülmektedir. Semptomları arasında ovulasyon disfonksiyonu, hiperandrojenizm ve polikistik over morfolojisi yaygın olarak görülürken semptomların şiddeti ve ortaya çıkışı her bir hastada tedavi yaklaşımının bireysel olmasını gerektirmektedir ancak istenilen sonuca ulaşmak için gerekli ilaç tedavilerinin genellikle önemli ve istenmeyen yan etkiler doğurduğu bildirilmiştir (Malik ve ark., 2024). Geleneksel ilaç tedavileri, hastalık patofizyolojisi yerine semptom yönetimine odaklanırken hastalığın merkezinde yer alan metabolik ve inflamatuvar süreçleri iyileştirici etkiye sahip olmaları sebebiyle fitokimyasallar gibi çeşitli doğal bitkisel kaynakların diyet müdahaleleri ile tedaviye ek olarak kullanılması PKOS yönetiminde hayati bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır (Balkrishna ve ark., 2025). PKOS tedavisi için ideal diyet henüz tam olarak anlaşılmamış olsa da araştırmalar; anti-inflamatuvar etki göstererek hastalık patofizyolojisinde etkin role sahip insülin direnci ve hiperandrojenizmi iyileştirmesi sebebiyle diyet fitokimyasal indeksi yüksek olan bitkisel kaynaklı diyetler başta olmak üzere belirli diyet modellerinin semptomları hafifletmeye ve bu hastalığa sahip bireylerde sağlık sonuçlarını iyileştirmeye yardımcı olabileceğini göstermektedir (Chi, Yue, Lv, Li ve Liao, 2024). Amirkhizi ve ark.'nın 2025 yılında, PKOS tanısı almış kadınlarda PKOS, kardiyovasküler hastalık riski ve DFI arasındaki ilişkiyi ortaya koyma amacıyla gerçekleştirdiği kesitsel çalışmasında; fitokimyasal açıdan zengin bir diyetle uyulmasının PKOS hastalarında kardiyovasküler hastalık risk faktörlerini azalttığı görülmüştür (Amirkhizi, Taghizadeh, Hamedi-Shahraki ve Asghari, 2025).

4.3 OBEZİTE

Güncel veriler, dünya genelinde 2 milyardan fazla kişinin aşırı kilolu olduğunu ve bunun dünya nüfusunun yaklaşık olarak %30'unu temsil ettiğini vurgulayarak aşırı kilo/obezitenin artmaya devam ettiğini göstermektedir. Obezite tedavisinde pek çok farklı diyet yaklaşımı mevcut iken bitkisel kaynaklardan zengin diyetlerin obezite tedavisinde etkili olduğu bilinmektedir. Bu anlamda polifenoller, terpenoidler, flavonoidler, saponinler ve benzer birçok doğal biyoaktif bileşeni içeren fitokimyasalların, karbonhidrat ve lipid metabolizmasını düzenleyerek obeziteyi önleyebileceği bilinirken; bazı çalışmalar, daha yüksek bir diyet fitokimyasal indeksinin aşırı kilo/obezite riskinin daha düşük olmasıyla ilişkili olduğunu öne sürmüştür (Wei ve ark., 2022). Birçok çalışmada, çocukluk çağında konan obezite tanısının yetişkinlikte de varlığını sürdürdüğü ve yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek farklı kronik hastalıklara zemin hazırladığı bildirilmiştir. Bu nedenle çocukluk

çağında obezitenin önlenmesi ve tedavi edilmesi yetişkinliğin erken yıllarında görülen kardiyovasküler hastalıklar ve karaciğer yağlanması gibi farklı hastalık risklerinin azalmasıyla yakından ilişkilidir (Han ve ark., 2023). Son yıllarda, özellikle fitokimyasallar, obezite tedavisindeki etkileri üzerine büyük ilgi görmüştür. DFI ve obezite arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalar büyük oranda yetişkin örneklemeler ile gerçekleştirilmiş olsa da 2020 yılında İran'da Eslami ve ark. tarafından gerçekleştirilen ve örnekleme okul çağındaki çocuklar olan bir çalışmada da yetişkin gruplarda olduğu gibi DFI'nın yüksek olmasının çocuklarda aşırı kilolu/obez olma riskiyle ters orantılı olduğu bulunmuştur (Eslami, Khoshgoo ve Shidfar, 2020).

4.4 METABOLİK DİSFONKSİYONLA İLİŞKİLİ YAĞLI KARACİĞER HASTALIĞI (MAFLD)

Non-alkolik yağlı karaciğer hastalığının (NAFLD) tanımlanmasından bu yana, hastalık sürecini daha iyi açıklayacak şekilde adının değiştirilmesi ve terminolojinin alkolle ilişkili karaciğer hastalığına olan yüzeysel benzerliklerin de ötesine genişletilmesi konusunda yaşanan tartışmalar sonucunda 2020 yılında, uluslararası bir uzman paneli, hastalık için daha uygun bir terim geliştirmek üzere bir süreç başlattı (Gofton, Upendran, Zheng ve George, 2023). 22 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen panel sonucunda NAFLD, metabolik disfonksiyon ile ilişkili yağlı karaciğer hastalığı kısaca MAFLD olarak yeniden tanımlandı (Tian ve ark., 2022). MAFLD tanısı, alkol tüketimi veya diğer kronik karaciğer hastalıklarının dışlanması gerektirmez ve tanı konma aşamasında hepatik steatoz için kullanılan standart kullanılır, ancak tanının konulabilmesi için metabolik düzensizlik faktörleri ön koşul olarak belirlenir (Gofton, Upendran, Zheng ve George, 2023 ve Tian ve ark., 2022). MAFLD tanısında, hastalığın teşhisi için hayati önem taşıyan ve hepatik steatoza eşlik eden aşırı kilo veya obezite, Tip 2 diyabet veya metabolik disfonksiyon olmasının önemi vurgulanmaktadır. Tip 2 diyabet ve insülin direnci, MAFLD hastalarında oksidatif stres, lipid peroksidasyonu gibi farklı metabolik yollar ile ileri fibröz gelişmesini ve hastalığın ilerlemesini hızlandırır. Bu sebeple MAFLD, karaciğer dışında birçok organı etkileyen çok sistemli bir hastalık olarak değerlendirilmelidir (Kaya ve Yılmaz, 2022). 2017-2018 Ulusal Sağlık ve Beslenme Araştırması (NHANES) sonuçlarında, ABD'de MAFLD prevalansı %39,1 şeklinde yüksek bir orana sahip olduğu ifade edilirken MAFLD, gelişmiş ülkelerde hepatoselüler karsinom ve sirozun önde gelen sebeplerinde biri olarak tespit edilmiştir (Eslami, Khoshgoo ve Shidfar, 2020). Şu anda NAFLD ve MAFLD için standart bir tedavi protokolü olmamasına karşın; Ulusal Sağlık ve Bakım Mükemmelliği Enstitüsü (NICE) kılavuzları, NAFLD hastaları için ilk tercih edilen tedavi olarak yaşam tarzı değişikliklerini önermektedir (Rong ve ark., 2023). Beslenme ve yaşam tarzı faktörleri MAFLD patogeneğinde önemli bir role sahiptir. Diyet ve yaşam tarzı, büyük ölçüde vücuttaki oksidatif stres yükünün belirleyicisidir ve daha düşük oksidatif stres yükünün, daha düşük MAFLD riski ile anlamlı şekilde ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Diyet antioksidan içeriğinin zengin olması vücuttaki oksidatif stresi azaltıcı etkiye sahiptir, bu sebeple antioksidan özelliğe sahip diyet fitokimyasallarının MAFLD yönetiminde etkili olduğu düşünülmektedir (Hu, Yue, Jiang ve Qiao, 2025). Çeşitli meyve ve sebzelerde doğal olarak bulunan apigenin flavonoidi, oksidatif stresi inhibe ederek MAFLD'yi hafifletici özelliktedir. Karabuğdayda bulunan önemli flavonoidlerden rutin ise diyabetle ilişkili MAFLD patogeneğinde oksidatif stresi azalttığı bildirilmiştir. Li ve ark.'na göre, turuncgillerde yaygın bulunan flavonoid hesperetin, antioksidan aktiviteyi artırarak MAFLD ilerlemesinde aşırı serbest radikal üretilmesini

azaltmıştır (Hu, Yue, Jiang ve Qiao, 2025). MAFLD ve diyet fitokimyasal indeksi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara ihtiyaç duyulurken diyet fitokimyasallarının antioksidan özelliğe sahip olmaları sebebiyle hastalık tedavisinde önemli bir role sahip olduklarını söyleyebilmek mümkündür.

4.5 KARDİYORESPIRATUAR SİSTEM HASTALIKLARI

Kardiyovasküler sistem ve respiratuar sistem birbirleriyle yakından etkileşim halindedir. İki sistem arasındaki bu simbiyotik ilişkinin günümüzde daha fazla önem kazanmasıyla yeni bir kavram olarak kardiy-respiratuar sistem karşımıza çıkmaktadır. Bu iki sistemin bir arada tanımlanmasındaki en önemli etken; ventilasyon mekanizmasında gerçekleşen bir değişikliğin, kardiyovasküler parametreleri hızla etkiliyor olmasıdır. Kardiyorespiratuar etkileşim, oksijenin vücutta optimal düzeylerde taşınmasını sağlar ve hemodinamik dengeyi korur. Bununla birlikte, farklı patofizyolojik durumlar solunum mekaniğini değiştirebilir ve bu durum da aynı şekilde kardiyovasküler fonksiyon bozukluğuna yol açabilir. Obstrüktif akciğer hastalığı, uyku apnesi veya kalp yetmezliği gibi hastalıklar bu sistemdeki bozulmaların sonucunda karşımıza çıkan durumlara örnek verilebilir (Pengo, Bonafini, Fava ve Steier, 2018). Kalp ve solunum yolu hastalıkları genellikle ölüm ve sakatlığın başlıca nedenleri olarak kabul edilir ve hastaların yaşam kalitesini oldukça olumsuz etkiler. Kalp-damar hastalıklarının (KVH) ve akciğer hastalıklarının sağlıklı ilgili ekonomisi ve bireyler üzerindeki yükü de son yıllarda dünya çapında artmıştır. Kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) ve astım, bir popülasyonun ölüm oranına önemli ölçüde katkıda bulunur (Dixit ve ark., 2023). Kardiy-respiratuar sistem hastalıkları grubundan tanı konan bireylerde en önemli sorun büyük çoğunlukla sistemik inflamasyondur. Hastalıktan kaynaklanan stres ve sürekli inflamasyon, tedavi sürecinin başarılı sonuçlanmasını olumsuz etkileyebilir. Bu sebeple anti-inflamatör öğelerden zengin bir diyet, hastalığın yönetilmesinde olumlu sonuçlar doğurabilir. Çeşitli besin maddelerini bir araya getiren bir diyeti izleyen bireylerde kardiyoprotektif ve anti-inflamatuar etkiler görmek mümkündür. Sebze ve meyveler, baklagiller, kuruyemişler ve tam tahıllardan zengin diyetlerin daha düşük inflamasyonla ilişkili olduğu bilinmektedir. Kardiy-respiratuar sistem hastalıkları ve DFI arasındaki ilişkiyi konu alan klinik araştırmalar mevcut değildir ancak farklı çalışmalarda diyet fitokimyasallarının da mevcut olduğu beslenme modellerinin anti-inflamatuar etki göstererek hastalıklar üzerine iyileştirici etkisi olduğu bulunmuştur. 83 çalışmanın meta-analizinde, daha fazla sebze ve meyve tüketiminin TNF- α ve CRP düzeylerinde ve toplam hava yolu inflamasyonunda azalmayla ters orantılı olduğunu göstermiştir. Ortalama yaşı 70 olan 792 katılımcıyı içeren başka bir çalışma, bitkisel kaynaklı diyetlerin daha düşük plazma fibrinojen ve CRP düzeyleriyle ilişkili olduğunu bulmuştur (Dixit ve ark., 2023). Kalp ve damar hastalıklarının (KVH), daha genç yaş grupları arasında da yayıldığı görülür ve bunun sebebinin hastalığın en önemli belirleyicilerinden biri olan obezitenin küresel bir salgın haline gelmesidir. Obezitenin bu hastalık grubunda bu kadar merkezi bir role sahip olmasının sebebi ise; hipertansiyon, dislipidemi ve insülin direnci gibi KVH ile ilgili çeşitli risk faktörlerinin şiddetlenmesi ile doğrudan ilişkili olmasıdır (Hamedi-Shahraki, Jowshan, Zolghadrpour, Amirkhizi ve Asghari, 2023). Hastalıkla ilişkili risk faktörlerinin azaltılması kapsamında beslenmeyi göz önünde bulunduran çeşitli epidemiyolojik çalışmalar, fitokimyasal içeriği zengin besinlerin tüketilmesinin, kardiyovasküler ve metabolik hastalıkların görülme riskini azaltabileceğini ortaya koymuştur (Mehrnafar ve ark., 2023). Fitokimyasal kaynaklardan zengin olan bitkisel kaynaklardan zengin diyetler, kardiyovasküler hastalık görülme sıklığı, KVH'ye bağlı ölüm oranı ve tüm nedenlere bağlı ölüm oranının düşmesiyle ilişkilendirilmiştir ve şu anda çoğu önleme kılavuzunda

önerilmektedir. Polifenoller, alkaloidler, terpenoidler ve fitosteroller gibi fitokimyasal bileşikler, diyet fitokimyasal içeriğini artırır ve böylece beslenme ilişkili risk faktörlerinin modülasyonu yoluyla kardiyovasküler koruyucu etkiye sahiptirler (Gamba ve ark., 2023).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sebze ve meyveler, kuruyemişler, yağlı tohumlar başta olmak üzere birçok bitkisel kaynaktan bulunan fitokimyasalların diyet ile alımının insan sağlığı üzerine faydalı etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Antioksidan, anti-inflamatuar, antikanser, nöroprotektif, hepatoprotektif ve immün sistemi destekleyici özelliklere sahip fitokimyasalların beslenme ve sağlığa etkilerinin anlaşılmasında yardımcı bir araç olan diyet fitokimyasal indeksinin (DFI), çeşitli hastalıklar ile ilişkisi günümüzde araştırmalara sıklıkla konu edilmiştir. Bu derlemede ise fitokimyasalların ve DFI'nın; kanser, obezite, metabolik disfonksiyonla ilişkili yağlı karaciğer hastalığı (MAFLD) başta olmak üzere dünya genelinde morbidite ve mortaliteden büyük ölçüde sorumlu farklı bulaşıcı olmayan hastalıklarla ilişkisi incelenmiştir. DFI yüksek olan bir diyetin birçok bulaşıcı olmayan hastalığın tedavisinde ve önleyici stratejilerinin oluşturulmasında faydalı olabileceği görülmüştür. Toplumun refah ve sağlık düzeylerinin optimal tutulması için hastalıkların önlenmesi ya da tedavi aşamasına gelmeden geciktirilmesi, oluşturulacak stratejiler ile mümkündür. Özellikle fitokimyasal içeriği yüksek, bitkisel kaynaklardan zengin ve çeşitliliği olan diyetlerin sağlığa faydaları biliniyor iken; bu tarz beslenme modellerinin ülke genelinde sağlık harcamalarının azalmasına, bireylerin ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlamasına ve çevreye zararı olmaması sebebiyle gezegene de faydalı olduğu unutulmamalıdır. Bu konudaki çoğu çalışma örneğinin yetişkin nüfusa odaklandığı ve DFI yüksek bir diyetin hali hazırda birçok besin ögesini içerdiği ve besin çeşitliliği bakımından yüksek olduğu gerçeği de göz önünde tutulmalıdır. Sonuç olarak; diyet fitokimyasal indeksi ve diyet fitokimyasallarının sağlık ve toplum üzerine olumlu etkileri dikkate alınarak yeni ve kapsamlı sağlık politikalarının oluşturulması teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, A., & Akal Yıldız, E. (2018). Meme kanseri ve fitokimyasallar. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 45(1), 77–82.
<https://beslenmevediyetdergisi.org/index.php/bdd/article/view/14>
- Ahmadirad, H., Omrani, M., Azmi, N., Saeidian, A. H., Jahromi, M. K., Mirtavoos-Mahyari, H., Akbarzadeh, M., Teymouri, F., Farhadnejad, H., & Mirmiran, P. (2025). Dietary phytochemical index and the risk of cancer: A systematic review and meta-analysis. *PLOS ONE*, 20(4), e0319591.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0319591>
- Amirkhizi, F., Ghoreishy, S. M., Hamed-Shahraki, S., & Asghari, S. (2022). Higher dietary phytochemical index is associated with lower odds of knee osteoarthritis. *Scientific Reports*, 12(1), 9059. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-13019-1>
- Amirkhizi, F., Taghizadeh, M., Hamed-Shahraki, S., & Asghari, S. (2025). Association of dietary phytochemical index with metabolic markers, serum asymmetric dimethylarginine and atherogenic indices in patients with polycystic ovary

- syndrome. *Nutrition & Metabolism*, 22(1), 39. <https://doi.org/10.1186/s12986-025-00932-1>
- Asadi, S., Shiva, F., Mohtashamian, A., Fallah, M., Nourimajd, S., Aminianfar, A., & Asadi, S. (2024). Dietary phytochemical index and its relationship with diabetic sensorimotor polyneuropathy: A case-control study. *Scientific Reports*, 14(1), 21688. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-72602-w>
- Balkrishna, A., Rana, M., Mishra, S., Agrawal, R., Rajput, S. K., Dhanasekaran, M., Rana, M., Arya, V., Ramu, R., Upadhyay, A., & Singh, S. (2025). Exploring the therapeutic potential of phytochemicals apigenin and ellagic acid in managing polycystic ovarian syndrome and its comorbidities: A comprehensive review. *Frontiers in Endocrinology*, 16, 1633377. <https://doi.org/10.3389/fendo.2025.1633377>
- Budisan, L., Gulei, D., Zanoaga, O. M., Irimie, A. I., Sergiu, C., Braicu, C., Gherman, C. D., & Berindan-Neagoe, I. (2017). Dietary intervention by phytochemicals and their role in modulating coding and non-coding genes in cancer. *International Journal of Molecular Sciences*, 18(6), 1178. <https://doi.org/10.3390/ijms18061178>
- Chi, Y., Yue, R., Lv, Y., Li, H., & Liao, W. (2024). The dietary phytochemical index and its relation to polycystic ovary syndrome: A case-control study. *Journal of Ovarian Research*, 17(1), 228. <https://doi.org/10.1186/s13048-024-01540-y>
- Chou, P. J., Peter, R. M., Shannar, A., Pan, Y., Dave, P. D., Xu, J., Sarwar, M. S., & Kong, A. N. (2024). Epigenetics of dietary phytochemicals in cancer prevention: Fact or fiction. *Cancer Journal*, 30(5), 320–328. <https://doi.org/10.1097/PPO.0000000000000742>
- Dehghani Firouzabadi, F., Jayedi, A., Asgari, E., Farazi, M., Noruzi, Z., Djafarian, K., & Shab-Bidar, S. (2021). The association of dietary phytochemical index with metabolic syndrome in adults. *Clinical Nutrition Research*, 10(2), 161–171. <https://doi.org/10.7762/cnr.2021.10.2.161>
- Dixit, S., Borghi-Silva, A., Gular, K., Reddy, R. S., Kakaraparthi, V. N., Ribeiro, I. L., Tedla, J. S., & Girish, S. (2023). Exercise modulates the immune system in cardiorespiratory disease patients: Implications for clinical practice during the COVID-19 pandemic. *Heart & Lung*, 57, 161–172. <https://doi.org/10.1016/j.hrtlng.2022.09.019>
- Eslami, O., Khoshgoo, M., & Shidfar, F. (2020). Dietary phytochemical index and overweight/obesity in children: A cross-sectional study. *BMC Research Notes*, 13(1), 132. <https://doi.org/10.1186/s13104-020-04979-6>
- Gamba, M., Pano, O., Raguindin, P. F., Roa-Diaz, Z. M., Muka, T., Glisic, M., Franco, O. H., & Marques-Vidal, P. (2023). Association between total dietary phytochemical intake and cardiometabolic health outcomes—Results from a 10-year follow-up on a middle-aged cohort population. *Nutrients*, 15(22), 4793. <https://doi.org/10.3390/nu15224793>
- Ghoreishy, S. M., Aminianfar, A., Benisi-Kohansal, S., Azadbakht, L., & Esmailzadeh, A. (2021). Association between dietary phytochemical index and breast cancer: A case-control study. *Breast Cancer*, 28(6), 1283–1291. <https://doi.org/10.1007/s12282-021-01265-6>

- Gofton, C., Upendran, Y., Zheng, M. H., & George, J. (2023). MAFLD: How is it different from NAFLD? *Clinical and Molecular Hepatology*, 29(Suppl), S17–S31. <https://doi.org/10.3350/cmh.2022.0367>
- Hamed-Shahraki, S., Jowshan, M. R., Zolghadrpour, M. A., Amirkhizi, F., & Asghari, S. (2023). Dietary phytochemical index is favorably associated with oxidative stress status and cardiovascular risk factors in adults with obesity. *Scientific Reports*, 13(1), 7035. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-34064-4>
- Han, Y. J., Baek, J. H., Jung, S. K., Yang, J. S., Shin, N. R., & Park, M. Y. (2023). Association between the dietary phytochemical index and lower prevalence of obesity in Korean preschoolers. *Nutrients*, 15(11), 2439. <https://doi.org/10.3390/nu15112439>
- Hu, Z., Yue, H., Jiang, N., & Qiao, L. (2025). Diet, oxidative stress and MAFLD: A mini review. *Frontiers in Nutrition*, 12, 1539578. <https://doi.org/10.3389/fnut.2025.1539578>
- İnan, C. M., & Özçelik, A. Ö. (2025). Dietary phytochemical index and sleep quality: A cross-sectional study from Turkey. *Journal of Health, Population, and Nutrition*, 44(1), 365. <https://doi.org/10.1186/s41043-025-00990-4>
- Jebur, M. A., Ismaeel, G. L., Salim, H. M., Ahmed, A. H., & Naser, I. H. (2025). Dietary phytochemical index and the risk of gallstone disease: A case-control study. *BMC Gastroenterology*, 25(1), 52. <https://doi.org/10.1186/s12876-025-03622-7>
- Kaya, E., & Yilmaz, Y. (2022). Metabolic-associated fatty liver disease (MAFLD): A multi-systemic disease beyond the liver. *Journal of Clinical and Translational Hepatology*, 10(2), 329–338. <https://doi.org/10.14218/JCTH.2021.00178>
- Khademian, A., Noormohammadi, M., Moori, M. H., Makhtoomi, M., Esmaeilzadeh, S., Nouri, M., & Eslamian, G. (2024). The association between dietary phytochemical index and bacterial vaginosis risk: Secondary analysis of a case-control study. *Journal of Health, Population, and Nutrition*, 43(1), 135. <https://doi.org/10.1186/s41043-024-00631-2>
- Kuljarusnont, S., Iwakami, S., Iwashina, T., & Tungmunnithum, D. (2024). Flavonoids and other phenolic compounds for physiological roles, plant species delimitation, and medical benefits: A promising view. *Molecules*, 29(22), 5351. <https://doi.org/10.3390/molecules29225351>
- Kumar, A., P, N., Kumar, M., Jose, A., Tomer, V., Oz, E., Proestos, C., Zeng, M., Elobeid, T., K, S., & Oz, F. (2023). Major phytochemicals: Recent advances in health benefits and extraction method. *Molecules*, 28(2), 887. <https://doi.org/10.3390/molecules28020887>
- Mahmoodi, M., Mohammadi, F., Rajabzadeh-Dehkordi, M., Jalilpiran, Y., Makhtoomi, M., Nouri, M., & Faghih, S. (2024). The association between healthy diet indicator and phytochemical index with prostate cancer odds ratio: A case-control study. *Journal of Health, Population, and Nutrition*, 43(1), 116. <https://doi.org/10.1186/s41043-024-00603-6>
- Malik, S., Saeed, S., Saleem, A., Khan, M. I., Khan, A., & Akhtar, M. F. (2024). Alternative treatment of polycystic ovary syndrome: Pre-clinical and clinical basis for using plant-based drugs. *Frontiers in Endocrinology*, 14, 1294406. <https://doi.org/10.3389/fendo.2023.1294406>
- McCarty, M. F. (2004). Proposal for a dietary “phytochemical index”. *Medical Hypotheses*, 63(5), 813–817. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2002.11.004>

- Mehranfar, S., Jalilpiran, Y., Ejtahed, H. S., Seif, E., Shahrestanaki, E., Mahdavi-Gorabi, A., Esmaeili-Abdar, M., Larijani, B., & Qorbani, M. (2023). Association of dietary phytochemical index with cardiometabolic risk factors. *International Journal for Vitamin and Nutrition Research*, 93(6), 559–576. <https://doi.org/10.1024/0300-9831/a000763>
- Mihaylova, D., Dimitrova-Dimova, M., & Popova, A. (2024). Dietary phenolic compounds—Wellbeing and perspective applications. *International Journal of Molecular Sciences*, 25(9), 4769. <https://doi.org/10.3390/ijms25094769>
- Park, K. (2023). The role of dietary phytochemicals: Evidence from epidemiological studies. *Nutrients*, 15(6), 1371. <https://doi.org/10.3390/nu15061371>
- Pengo, M. F., Bonafini, S., Fava, C., & Steier, J. (2018). Cardiorespiratory interaction with continuous positive airway pressure. *Journal of Thoracic Disease*, 10(Suppl 1), S57–S70. <https://doi.org/10.21037/jtd.2018.01.39>
- Rigi, S., Shayanfar, M., Mousavi, S. M., Mohammad-Shirazi, M., Sharifi, G., & Esmaillzadeh, A. (2021). Dietary phytochemical index in relation to risk of glioma: A case-control study in Iranian adults. *Nutrition Journal*, 20(1), 31. <https://doi.org/10.1186/s12937-021-00689-2>
- Rong, L., Zou, J., Ran, W., Qi, X., Chen, Y., Cui, H., & Guo, J. (2023). Advancements in the treatment of non-alcoholic fatty liver disease (NAFLD). *Frontiers in Endocrinology*, 13, 1087260. <https://doi.org/10.3389/fendo.2022.1087260>
- Sarkar, D., Christopher, A., & Shetty, K. (2022). Phenolic bioactives from plant-based foods for glycemic control. *Frontiers in Endocrinology*, 12, 727503. <https://doi.org/10.3389/fendo.2021.727503>
- Shen, J., Shan, J., Zhong, L., Liang, B., Zhang, D., Li, M., & Tang, H. (2022). Dietary phytochemicals that can extend longevity by regulation of metabolism. *Plant Foods for Human Nutrition*, 77(1), 12–19. <https://doi.org/10.1007/s11130-021-00946-z>
- Tesfay, F. H., Backholer, K., Zorbas, C., Bowe, S. J., Alston, L., & Bennett, C. M. (2022). The magnitude of NCD risk factors in Ethiopia: Meta-analysis and systematic review of evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9), 5316. <https://doi.org/10.3390/ijerph19095316>
- Tian, T., Zhang, J., Xie, W., Ni, Y., Fang, X., Liu, M., Peng, X., Wang, J., Dai, Y., & Zhou, Y. (2022). Dietary quality and relationships with metabolic dysfunction-associated fatty liver disease (MAFLD) among United States adults, results from NHANES 2017-2018. *Nutrients*, 14(21), 4505. <https://doi.org/10.3390/nu14214505>
- Tirani, S. A., Lotfi, K., Mirzaei, S., Asadi, A., Akhlaghi, M., & Saneei, P. (2023). The relation between dietary phytochemical index and metabolic health status in overweight and obese adolescents. *Scientific Reports*, 13(1), 12059. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-39314-z>
- Tirani, S. A., Lotfi, K., Shahdadian, F., Hajhashemy, Z., Rouhani, P., & Saneei, P. (2024). Dietary phytochemical index in relation to metabolic health status, serum adiponin, and brain-derived neurotrophic factor levels in adults. *Current Developments in Nutrition*, 8(3), 102103. <https://doi.org/10.1016/j.cdnut.2024.102103>

Wei, C., Liu, L., Liu, R., Dai, W., Cui, W., & Li, D. (2022). Association between the phytochemical index and overweight/obesity: A meta-analysis. *Nutrients*, *14*(7), 1429. <https://doi.org/10.3390/nu14071429>

NEOREALİST TEORİ ÇERÇEVESİNDE KARADENİZ'DE RUSYA-NATO REKABETİ VE TÜRKİYE'NİN DENGE POLİTİKASI (2014-2020)

Kevser Merve DURSUN*

İlker DURSUN**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

Özet

Bu çalışma, 2014–2020 döneminde Karadeniz'de yoğunlaşan Rusya–NATO rekabetini ve Türkiye'nin bu süreçte izlediği dış politikayı neorealist teori çerçevesinde analiz etmektedir. Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi, Karadeniz'deki güç dengelerini önemli ölçüde değiştirerek bölgeyi yeniden büyük güç rekabetinin merkezine taşımıştır. Bu gelişmenin ardından Rusya askerî kapasitesini artırırken, NATO da doğu kanadındaki savunma düzenlemelerini güçlendirerek caydırıcılığını artırmaya yönelik adımlar atmıştır. Ortaya çıkan bu rekabet ortamı, Karadeniz'i karşılıklı güvensizlik üreten bir güvenlik ikilemi alanına dönüştürmüştür. Bu süreçte Türkiye, NATO üyesi bir devlet olarak ittifakın güvenlik politikalarını desteklerken; Rusya ile enerji, ticaret ve turizm gibi alanlarda sürdürdüğü ekonomik ilişkiler nedeniyle çok yönlü ve dengeli bir dış politika izlemek durumunda kalmıştır. Çalışma, güç dengesi, güvenlik ikilemi ve uluslararası sistemin yapısal özellikleri gibi neorealist kavramlardan hareketle, Karadeniz'deki rekabet dinamiklerini değerlendirmekte ve bölgesel gelişmeler ile kuramsal çerçeve arasında analitik bir bağ kurmaktadır. Makale, Türkiye'nin Karadeniz'de izlediği politikanın yalnızca askerî bir dengeleme stratejisiyle açıklanamayacağını; hukuki, ekonomik ve diplomatik araçların birlikte kullanıldığı çok katmanlı bir denge yaklaşımını yansıttığını ileri sürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Karadeniz, Neorealizm, Rusya, NATO, Türkiye

ÖZ ŞEFKAT VE EBEVEYNLİKTE MÜKEMMELİYETÇİLİK: LİTERATÜRÜN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Kübra USTA*

Dr. Öğr. Üyesi Reyhan ÇALIŞAN KİNTER**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı*

***İstanbul Aydın Üniversitesi*

Özet

Günümüzde ebeveynler, hem toplumun beklediği 'mükemmel ebeveyn' olma hem de bireyin içsel olarak yüksek standartlara sahip olmasıyla bir baskı altındadır. Yapılan araştırmalara baktığımızda, ebeveynlikte mükemmeliyetçilik; hata yapmaya karşı aşırı duyarlı olma, yetersiz hissetme ve yüksek standartlar belirleme ile açıklanmaktadır. Literatür, işlevsel olmayan mükemmeliyetçiliğin bireyin tükenmişliği, anksiyete ve depresyon ile ilişkili olduğunu; aynı zamanda ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin zayıfladığını göstermektedir. Bu derleme çalışmasının amacı öz-şefkat ve ebeveynlikte mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiyi incelemek ve öz-şefkatin bu süreçte nasıl bir rolü olduğunu literatür ışığında tartışmaktır. İncelenen çalışmalar, öz-şefkat yüksek olduğunda, mükemmeliyetçiliğin getirdiği yargılayıcı ve eleştirel tutumu yumuşattığını ve ebeveynlerin yaptıkları hatalar karşısında kendilerine karşı daha anlayışlı ve şefkatli olmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir. Öz-şefkat; ebeveynlerin o mükemmeliyetçilik baskısı altında kalmasını engelleyici bir görev görmekte, ebeveyn ile çocuğun kurduğu bağın güçlenmesine ve kalitesini arttırmakta ve ebeveynlerin üzerindeki stresi azaltmaktadır. Sonuç olarak, bireylerin öz-şefkat becerilerinin geliştirilmesi, mükemmel olmaya çalışan ebeveynler için önemli bir psikolojik kaynak sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Öz-Şefkat, Mükemmeliyetçilik, Ebeveynlik

AN INTERCULTURAL COMMUNICATION STUDY OF TEACHER AND LEARNER AWARENESS OF CULTURALLY EMBEDDED RELIGIOUS LANGUAGE

Marzie FALLAH MAHBUB PASAND*

*

Abstract

Language and religion are deeply connected in each culture; however, formal language education often functions within a secular framework which keeps the language and religion apart. This separation often leads to communicative failure in everyday intercultural interactions. Learners may understand the literal meaning of a culturally embedded religious word or expression in the same way mentioned in a dictionary but they fail to grasp its social weight or its role in professional settings and migratory contexts. To address this real-life communication problem, this qualitative study examines how both language teachers and learners perceive and implement religious expressions. This research explores the level of awareness among 24 participants employing a cross-case qualitative approach. The participants include 12 language teachers working in China, Turkey and Iran, as well as 12 adult students from the same countries. All participants are over the age of 20 and will be selected through purposive and snowball sampling methods. Data will be gathered primarily through online semi-structured interviews to probe participants' experiences and underlying motivations; nevertheless, open-ended questionnaires will be provided for those unable to attend live interviews. The study is expected to reveal that teachers may avoid mentioning the religious roots of certain words on purpose due to institutional secular expectations which leaves learners unaware of the cultural impact of their vocabulary. This potentially results in stereotyping or misunderstandings. In the end, the study aims to highlight how improving intercultural awareness can support both teachers and learners to mitigate communication failure in international settings.

Keywords: Intercultural Communication, Religious Language, Language Awareness, Language Teaching, Cultural Competence

DOĞUM SONRASI ANNELERİN PSİKOLOJİK SAĞLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Melike KEPENEK ALTINIŞIK*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Programı*

Özet

Doğum sonrası dönem, annelerin biyolojik, psikososyal ve duygusal değişiklikler yaşadığı kritik bir süreçtir. Bu dönemde yaşanan stres, sosyal destek eksikliği, uyku düzensizlikleri ve düşük ebeveynlik öz-yeterliliği annenin ruh sağlığını doğrudan etkilemektedir. Bu çalışma, söz konusu değişkenlerin annelerin psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkilerini bütüncül bir model içerisinde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, 0-12 aylık bebeği olan en az 200 anne ile yürütülecek nicel, ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. Veriler; Algılanan Stres Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi, Ebeveynlik Öz-Yeterliliği Ölçeği, Beck Depresyon ve Beck Anksiyete Ölçekleri ile toplanacaktır. Analiz sürecinde korelasyon ve çoklu regresyon analizleri kullanılacaktır. Bulguların, postpartum dönemdeki annelere yönelik koruyucu ruh sağlığı müdahalelerine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Doğum Sonrası Dönem, Psikolojik İyi Oluş, Sosyal Destek, Ebeveynlik Öz-Yeterliliği, Uyku Kalitesi

FACTORS AFFECTING THE PSYCHOLOGICAL HEALTH OF POSTPARTUM MOTHERS

Melike KEPENEK ALTINIŞIK*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Programı*

Abstract

The postpartum period is a critical phase where mothers undergo significant biological, psychosocial, and emotional changes. Factors such as stress, lack of social support, sleep disturbances, and low parental self-efficacy directly impact maternal mental health during this time. This study aims to investigate the effects of these variables on mothers' psychological well-being within a holistic model. The research is a quantitative, correlational study to be conducted with at least 200 mothers of infants aged 0-12 months. Data will be collected through the Perceived Stress Scale, Multidimensional Scale of Perceived Social Support, Pittsburgh Sleep Quality Index, Parental Self-Efficacy Scale, and Beck Depression and Anxiety Inventories. Correlation and multiple regression analyses will be utilized during the analysis process. The findings are expected to contribute to preventive mental health interventions for mothers in the postpartum period.

Keywords: Postpartum Period, Psychological Well-Being, Social Support, Parental Self-Efficacy, Sleep Quality

1. GİRİŞ

Doğum sonrası dönem, annenin fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından kritik bir süreç olup; stres, sosyal destek, uyku düzeni ve ebeveynlik öz-yeterliliği gibi faktörler bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Literatürde postpartum depresyon ve anksiyete üzerine yoğun araştırmalar bulunsa da, bu değişkenlerin birbiriyle etkileşimini bütüncül bir modelde ele alan çalışmalar sınırlıdır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, doğum sonrası dönemdeki annelerin psikolojik sağlıklarını etkileyen stres, sosyal destek, uyku düzeni ve ebeveynlik öz-yeterliliği gibi değişkenlerin etkilerini nicel bir yaklaşımla incelemektir. Çalışma, özellikle bu dört temel değişkenin birlikte ele alındığı bütüncül bir model sunması bakımından bilimsel bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Ayrıca elde edilecek bulguların, sağlık profesyonellerinin doğum sonrası dönemdeki annelere yönelik daha bilinçli müdahaleler yapmasına ve toplumsal farkındalık oluşturulmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Doğum Sonrası Psikolojik Sağlık ve Kritik Dönem

Doğum sonrası dönem, literatürde "trimester" kavramına atıfla dördüncü evre olarak adlandırılmakta ve annenin biyolojik sisteminin yeniden dengelendiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde annelerin yaklaşık %50-%85'i "postpartum blues" (doğum sonrası hüzün) yaşarken, %10-%15'lik bir kesimde ise klinik düzeyde depresyon ve anksiyete bozuklukları gözlemlenmektedir (Silverman ve ark., 2017). Annenin ruh sağlığı, sadece bireysel bir sağlık sorunu değil; bebeğin bağlanma güvenliği, bilişsel gelişimi ve ilerleyen dönemdeki emosyonel regülasyon becerileri üzerinde belirleyici bir faktördür (Sloman, Honvo, Emonts, Reginster ve Bruyère, 2019).

2.2. Doğum Sonrası Stres ve Kaynakları

Doğum sonrası stres; fiziksel iyileşme süreci, hormonal dalgalanmalar ve "yeni anne" rolüne uyum sağlama çabasıyla yakından ilişkilidir. Biyolojik ve psikososyal stresörlerin birleşimi, annenin duygu durumunu doğrudan etkilemektedir (Yim, Tanner Stapleton, Guardino, Hahn-Holbrook ve Glynn, 2015). Goyal, Gay ve Lee (2010), kronik stresin kortizol seviyelerini etkileyerek annenin duygu durumunu bozduğunu ve depresif semptomları tetiklediğini belirtmektedir. Bu stresörler arasında bebek bakımıyla ilgili yetersizlik hissi, uykusuzluk ve eşler arası iletişim çatışmaları birincil sırada yer almaktadır.

2.3. Sosyal Desteğin Tampon Etkisi

Sosyal destek, özellikle stres ve depresyon arasındaki ilişkide "tampon" (buffer) görevi gören kritik bir değişkendir. Leahy-Warren, McCarthy ve Corcoran (2012) tarafından yapılan araştırmada, algılanan sosyal desteğin yüksek olmasının annenin ebeveynlik

görevlerine odaklanmasını kolaylaştırarak izolasyon hissini azalttığı saptanmıştır. Destek mekanizmaları; eş desteği (duygusal), aile desteği (bilgi/tecrübe) ve sosyal ağlar (yardımcı iş gücü) olarak üç temel boyutta annenin psikolojik dayanıklılığını korumaktadır.

2.4. Uyku Düzeni ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi

Uyku kalitesi, doğum sonrası dönemde psikolojik sağlığın en savunmasız alanlarından biridir. Okun (2016), uyku yoksunluğunun prefrontal korteks işlevlerini etkileyerek kaygı eşiğini düşürdüğünü ve duygusal regülasyonu zorlaştırdığını vurgulamaktadır. Türkiye örneğinde yapılan çalışmalar da doğum sonrası uyku düzenindeki bozulmaların, annelerin depresyon ve anksiyete skorlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Öztürk, Yılmaz ve Kaya, 2019).

2.5. Bandura'nın Öz-Yeterlilik Kuramı ve Annelik

Albert Bandura'nın (1997) sosyal öğrenme teorisi bağlamında ebeveynlik öz-yeterliliği; bir annenin bebeğinin bakımını yönetebilme ve zorluklarla başa çıkabilme yeteneğine olan inancıdır. Teti ve Gelfand (1991), öz-yeterlilik algısı yüksek olan annelerin bebek ağlaması gibi stresli anlarda daha sakin kalabildiklerini ve çözüm odaklı yaklaşabildiklerini ifade etmiştir. Aksine, düşük öz-yeterlilik algısı, annelik rollerinde başarısızlık hissini tetikleyerek stresin psikolojik sağlığa olan negatif etkisini artırmaktadır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Literatür incelendiğinde, doğum sonrası psikolojik sağlığın çok boyutlu yapısını ele alan pek çok çalışma göze çarpmaktadır. Türkiye örneğinde yapılan araştırmalarda, sosyal destek ve stresin postpartum dönemdeki belirleyici rolü sıklıkla vurgulanmaktadır. Örneğin; Aktaş ve Terzioğlu (2019) tarafından yürütülen çalışmada, annelerin algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça doğum sonrası depresyon riskinin anlamlı derecede azaldığı saptanmıştır. Bu bulgu, yerel kültürde aile desteğinin koruyucu bir faktör olarak önemini koruduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Kara ve Demir (2020), ebeveynlik öz-yeterliliğinin annelerin kaygı düzeylerini yönetmede kilit bir rol oynadığını ve öz-yeterliliği düşük olan annelerin daha yüksek oranda anksiyete semptomları gösterdiğini rapor etmiştir.

Uluslararası literatür ile Türkiye'deki çalışmalar kıyaslandığında, değişkenlerin etkisi benzerlik gösterse de kültürel farklılıkların sosyal destek kaynakları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Batı merkezli çalışmalarda eş desteği birincil öneme sahipken (Yim ve ark., 2015), Türkiye'deki çalışmalarda geniş aile ve akraba desteğinin annenin psikolojik iyi oluşu üzerinde daha baskın bir tampon etkisi yarattığı dikkat çekmektedir.

Uyku kalitesi bağlamında ise, küresel ölçekte yapılan araştırmalar uykusuzluğun bilişsel fonksiyonları bozarak annelik rollerine uyumu zorlaştırdığını kanıtlamaktadır (Okun, 2016). Türkiye'de Öztürk, Yılmaz ve Kaya (2019) tarafından yapılan araştırma, bu bulguları destekler niteliktedir; uyku kalitesi düşük olan annelerin, bebekleriyle kurdukları bağlanma ilişkisinde daha fazla güçlük yaşadıkları ve kendilerini daha stresli hissettikleri belirlenmiştir.

Bu araştırma, literatürdeki bu bağımsız bulguları bir araya getirerek; stres, sosyal destek, uyku ve öz-yeterlilik değişkenlerinin Türkiye'deki anneler üzerindeki kümülatif etkisini bütüncül bir regresyon modeliyle incelemesi bakımından önceki çalışmalardan ayırmakta ve özgün bir değer sunmaktadır.

3. YÖNTEM

Araştırma, ilişkisel tarama modeline dayalı nicel bir çalışmadır.

3.1. Örneklem ve Veri Toplama Araçları

Çalışmanın örnekleme, 0-12 aylık bebeği olan ve kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılabilecek en az 200 anneden oluşacaktır. Veri toplama sürecinde çevrimiçi anket yolu kullanılacaktır. Çalışmada katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra şu ölçüm araçları kullanılacaktır:

- **Algılanan Stres Ölçeği (PSS-10):** Annelerin stres düzeylerini belirlemek için.
- **Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS):** Sosyal destek düzeylerini ölçmek için.
- **Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi (PSQI):** Uyku düzeni ve kalitesini değerlendirmek için.
- **Ebeveynlik Öz-Yeterliliği Ölçeği (PES):** Yetkinlik algılarını ölçmek için.
- **Beck Depresyon (BDI) ve Beck Anksiyete (BAI) Ölçekleri:** Psikolojik iyi oluş düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılacaktır.

3.2. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken betimsel istatistiklerin yanı sıra, değişkenler arası doğrusal ilişkiler için Pearson Korelasyon analizi; bağımsız değişkenlerin psikolojik iyi oluş üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek için ise çoklu regresyon analizi uygulanacaktır.

4. VARSAYIMLAR VE SINIRLILIKLAR

Katılımcıların anketleri samimi ve doğru şekilde doldurdukları ve kullanılan ölçeklerin değişkenleri geçerli bir şekilde ölçtüğü varsayılmaktadır. Araştırmanın temel sınırlılığı, verilerin son 12 ay içinde doğum yapmış annelerle sınırlı olması ve öz-bildirim yoluyla toplanması nedeniyle sosyal beğenilirlik yanlılığına açık olmasıdır.

5. BEKLENEN BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel hareket noktası, doğum sonrası dönemdeki annelerin psikolojik iyi oluşlarının tek bir değişkene indirgenemeyecek kadar karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olmasıdır. Araştırma sonucunda elde edilmesi beklenen bulgular, kuramsal çerçeve ve literatürdeki benzer çalışmalar ışığında aşağıda detaylandırılmıştır.

Araştırmanın ilk temel beklentisi, algılanan stres düzeyi ile psikolojik iyi oluş arasında negatif yönlü güçlü bir ilişkinin saptanmasıdır. Yim ve arkadaşlarının (2015) belirttiği üzere, biyopsikososyal stresörlerin kümülatif etkisi annenin savunma mekanizmalarını zayıflatmaktadır. Bu doğrultuda, stres puanları yüksek olan annelerin Beck Depresyon ve Beck Anksiyete ölçeklerinden de anlamlı derecede yüksek puanlar alacağı öngörülmektedir.

Sosyal destek değişkenine ilişkin olarak, MSPSS ölçeğinden elde edilen puanların psikolojik iyi oluşu pozitif yönde yordayacağı ve stresin olumsuz etkisini hafifleten bir "tampon mekanizması" işlevi göreceği beklenmektedir. Aktaş ve Terzioğlu (2019) tarafından vurgulanan aile desteğinin önemi, bu çalışmanın beklenen bulguları arasında yer alan; özellikle Türkiye gibi kolektivist eğilimlerin görüldüğü toplumlarda sosyal ağların ruh sağlığını koruyucu etkisi hipotezini desteklemektedir.

Uyku kalitesinin (PSQI), psikolojik belirtilerle (depresyon ve anksiyete) doğrusal bir ilişki içinde olması beklenmektedir. Okun (2016) ve Öztürk ve arkadaşlarının (2019) bulgularına paralel olarak, uyku hijyeni bozulan annelerin duygusal regülasyon kapasitelerinin düşeceği ve bu durumun annelik rollerine adaptasyonu zorlaştıracığı tahmin edilmektedir.

Ebeveynlik öz-yeterliliği (PES) ise modelin merkezinde yer alan bir değişken olarak ele alınmaktadır. Bandura'nın (1997) öz-yeterlilik kuramı bağlamında; annenin bebeğiyle ilgili sorumluluklarda kendini yetkin hissetmesinin, hem stres seviyesini düşüreceği hem de psikolojik iyi oluşu doğrudan artıracığı öngörülmektedir. Kara ve Demir'in (2020) bulgularıyla uyumlu şekilde, öz-yeterlilik algısı yüksek olan annelerin, uykusuzluk ve stres gibi zorluklara karşı daha dirençli olacağı ve daha az anksiyete belirtisi göstereceği düşünülmektedir.

5.1. Klinik ve Akademik Katkıları

Elde edilecek bütüncül modelin, doğum sonrası annelere yönelik geliştirilecek psikoeğitim programları için temel teşkil etmesi beklenmektedir. Sadece depresyon odaklı değil; uyku hijyenini iyileştiren, sosyal destek ağlarını harekete geçiren ve annelik yetkinlik inancını güçlendiren müdahalelerin ruh sağlığı üzerindeki etkinliği bu çalışma ile bilimsel bir zemin kazanacaktır. Ayrıca araştırmanın, sağlık politikaları düzeyinde postpartum dönemdeki annelerin rutin takibine psikolojik değerlendirmelerin de entegre edilmesinin önemini ortaya koyacağı varsayılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktan, O. (2020). Doğum sonrası depresyon: Risk faktörleri ve baş etme stratejileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35(2), 45-60.
- Aktaş, S., & Terzioğlu, F. (2019). Doğum sonrası sosyal destek ve depresyon arasındaki ilişki: Bir literatür incelemesi. *Kadın Sağlığı Dergisi*, 5(2), 45-58.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.

- Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*(6), 893-897.
- Beck, A. T., Steer, R. A., & Brown, G. K. (1996). *Manual for the Beck Depression Inventory-II*. Psychological Corporation.
- Beck, C. T. (2001). Predictors of postpartum depression: An update. *Nursing Research, 50*(5), 275-285.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior, 24*(4), 385-396.
- Dennis, C. L. (2005). Postpartum depression peer support: Maternal perceptions from a randomized controlled trial. *International Journal of Nursing Studies, 42*(2), 143-154.
- Dennis, C. L., & Letourneau, N. (2007). Psychosocial and psychological interventions for preventing postpartum depression. *Cochrane Database of Systematic Reviews, 4*, CD006116.
- Goyal, D., Gay, C. L., & Lee, K. A. (2010). Patterns of sleep disruption and depressive symptoms in new mothers. *Journal of Perinatal & Neonatal Nursing, 24*(4), 280-286.
- Jones, C. C., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review, 25*(3), 341-363.
- Kara, A., & Demir, B. (2020). Annelerin ebeveynlik öz-yeterlilikleri ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi, 35*(2), 45-60.
- Karakaş, S., & Yıldırım, M. (2021). Uyku düzeni ve doğum sonrası depresyon arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 22*(1), 112-124.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler ve teknikler*. Nobel Yayıncılık.
- Leahy-Warren, P., McCarthy, G., & Corcoran, P. (2012). First-time mothers: Social support, maternal parental self-efficacy, and postnatal depression. *Journal of Clinical Nursing, 21*(3-4), 388-397.
- Milgrom, J., & Gemmill, A. W. (2014). Screening for postnatal depression: Why are we still having this debate? *Journal of Paediatrics and Child Health, 50*(3), 209-213.
- Okun, M. L. (2016). Sleep and postpartum depression. *Current Opinion in Psychiatry, 29*(5), 49-60.
- Öztürk, E., Yılmaz, M., & Kaya, H. (2019). Doğum sonrası uyku düzeninin annelerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 20*(3), 320-328.
- Sacco, L. N., & Murray, M. (2003). Maternal child-rearing self-efficacy and the transition to motherhood: A review of the literature. *The Australian Journal of Rehabilitation Counselling, 9*(2), 105-121.
- Silverman, M. E., et al. (2017). The risk factors for postpartum depression: A population-based study. *Depression and Anxiety, 34*(2), 178-187.

- Slomian, J., Honvo, G., Emonts, P., Reginster, J. Y., & Bruyère, O. (2019). Consequences of maternal postpartum depression: A systematic review of maternal and infant outcomes. *Women's Health, 15*, 1745506519844044.
- Teti, D. M., & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development, 62*(5), 918-929.
- Tokat, M. A., Okumuş, H., & Doğan, M. (2010). Maternal self-efficacy scale: Adaptation and psychometric analysis. *Journal of Nursing Research, 18*(2), 107-115.
- Yim, I. S., Tanner Stapleton, L. R., Guardino, C. M., Hahn-Holbrook, J., & Glynn, L. M. (2015). Biological and psychosocial predictors of postpartum depression: Systematic review and call for integration. *Annual Review of Clinical Psychology, 11*, 99-137.
- Yılmaz, E., & Şahin, S. (2020). Doğum sonrası depresyonu önlemeye yönelik psikoeğitim programlarının etkinliği. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 11*(2), 85-97.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment, 52*(1), 30-41.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYNLERİN TEKNOLOJİ YAKLAŞIMLARI: LİSANSÜSTÜ TEZLERİN SİSTEMATİK İNCELEMESİ

Merve ÇATALBAŞ*

Özlem KARAKOÇ**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ebeveynlerin teknolojiye yönelik yaklaşımlarını ele alan lisansüstü tezlerin sistematik bir şekilde incelenmesidir. Bu kapsamda ebeveynlerin teknoloji ve dijital medya kullanımına ilişkin tutum, görüş ve davranışları ile dijital ebeveynlik süreçlerinin nasıl ele alındığı ortaya konulmuştur. Araştırma, sistematik derleme yöntemi temel alınarak yürütülmüş ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın veri kaynağını, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Belirlenen anahtar kelimeler doğrultusunda yapılan tarama sonucunda toplam 13 tez incelemeye dahil edilmiştir. İncelenen tezlerin 2015–2025 yılları arasında yayımlandığı, en fazla tezin 2023 ve 2025 yıllarında (n=3) gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, ebeveynlerin ve çocukların en sık kullandığı teknolojik aracın akıllı telefon olduğu ve ebeveynlerin kullanım süresi arttıkça çocukların da teknoloji kullanımının arttığı belirlenmiştir. Bu bulgular, ebeveynlerin teknolojiye yönelik yaklaşımlarının çocukların teknoloji kullanım alışkanlıkları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul Öncesi Dönem, Dijital Ebeveynlik, Ebeveyn Tutumları, Teknoloji Kullanımı, Lisansüstü Tezler

EBEVEYN TUTUMU VE ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Meryem ERKAL*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı*

Özet

Bu çalışma, ebeveyn tutumları ile çocuğun kişilik gelişimi arasındaki ilişkinin kapsamlı bir şekilde incelenmesini amaçlamaktadır. Çocukların duygusal, sosyal, bilişsel ve davranışsal gelişimlerinin temelinde ebeveynlerin sergilediği tutumların belirleyici bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu bağlamda ebeveyn tutumlarının çocuğun benlik algısı, özgüveni, sosyal becerileri ve problem çözme yetenekleri üzerindeki etkilerini ortaya koymak hem aile içi etkileşimlerin hem de eğitim ortamlarının düzenlenmesinde önemli katkılar sağlayacaktır. Araştırma, literatür taraması yöntemi kullanılarak yürütülmüş olup, yurt içi ve yurt dışındaki ilgili çalışmalar kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, demokratik ebeveyn tutumlarının çocuklarda özgüven, sorumluluk bilinci, empati, sosyal uyum ve olumlu benlik algısı gibi kişilik özelliklerini güçlendirdiğini göstermektedir. Bunun aksine, otoriter, aşırı koruyucu, ilgisiz veya aşırı hoşgörülü tutumlar, çocuklarda kaygı, düşük özgüven, bağımlılık eğilimleri, sosyal uyumsuzluk ve davranışsal problemler gibi olumsuz kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin bilinçli, tutarlı ve destekleyici yaklaşımlar sergilemelerinin, çocukların sağlıklı, dengeli ve uyumlu bir kişilik geliştirmesi açısından kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ebeveyn, Kişilik, Çocuk, Ebeveyn Tutumu, Kişilik Gelişimi

FARKLI SOSYOEKONOMİK DÜZEYE SAHİP BABALARIN BESLENME BİLGİ DÜZEYİ VE BESLENME UYGULAMALARININ ÇOCUĞUN YEME TUTUMU VE ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİ ÜZERİNE ETKİSİ

Miray AKSU*

Berkin ÖZYILMAZ KIRCALI**

**Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı*

***Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü*

Özet

Bu çalışma Ekim 2024 – Ocak 2026 tarihleri arasında devlet ilkokulu olan Ulubey ve Şair Baki ilkokulları ile özel ilkokulu olan Akasya, Okyanus ve MEV kolejlerinde okuyan 7-11 yaş arası çocuklarda ve onların babaları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızın amacı, farklı sosyoekonomik düzeye sahip babaların beslenme bilgi düzeyi ve beslenme uygulamalarının çocuğun yeme tutumu ve çocukluk çağı obezitesi üzerine etkisini incelemektir. Çalışmaya 120'si devlet ve 120'si özel okuldan olacak şekilde toplam 240 öğrenci ve onların babaları dahil edilmiştir. Katılımcılara, genel bilgileri içeren bir anket formu, çocuklara 'Çocuklar için Yeme Tutum Testi' ve '24 Saatlik Yiyecek/İçecek Tüketim Kaydı', babalara 'Yetişkinler İçin Beslenme Bilgi Düzeyi (YETBİD)' ölçeği uygulanmıştır. Okul faktörüne göre hem ortanca hafta içi enerji (kcal) değerleri hem de ortanca hafta sonu enerji (kcal) değerleri arasında istatistiksel olarak fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$). Temel beslenme puanı ile çocuk BKİ arasındaki ilişki Spearman korelasyon değeri ($r=-0,134$) için negatif çok zayıf anlamlı bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,038$). Sonuç olarak babaların da beslenme bilgisi ve tutumunun çocuğun beslenmesinde göz ardı edilemeyecek bir etkiye sahip olduğunu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Baba, Beslenme, Okul, Obezite

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN STRES, KLİNİK ÖZ YETERLİLİK VE MESLEKİ TUTUM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: CERRAHİ KLİNİK DENEYİM

Muhammet Onur ERSÖZ*

Samiye ERSÖZ**

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Araştırma Görevlisi; Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Öğrencisi*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinde algılanan stres, klinik öz yeterlilik ve mesleki tutum değişkenlerine ilişkin bir değerlendirme yapmak ve özellikle cerrahi klinik deneyim bağlamındaki önemini ortaya koymaktır. **Yöntem:** Bu çalışma tanımlayıcı ve kesitsel tipte planlanmıştır. Araştırmanın evrenini hemşirelik öğrencileri oluşturmaktadır. Verilerin Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ-10), Klinik Değerlendirme için Öz Yeterlilik Ölçeği ve Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği ile toplanması planlanmaktadır. Ayrıca katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik bir bilgi formu kullanılması planlanmaktadır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve uygun korelasyon analizlerinin kullanılması planlanmaktadır. **Beklenen Bulgular:** Algılanan stres ile klinik öz yeterlilik ve mesleki tutum arasında anlamlı ilişkiler bulunabileceği ve özellikle cerrahi klinik deneyimi olan öğrencilerde bu değişkenlerin farklılaşabileceği öngörülmektedir. **Sonuç:** Bu çalışmanın hemşirelik eğitimi ve klinik uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik Öğrencileri, Algılanan Stres, Klinik Öz Yeterlilik, Mesleki Tutum, Cerrahi Klinik Deneyim

FLASH VE KONVANSİYONEL RADYOTERAPİNİN GÖZ MELANOMUNDA DOZ DAĞILIMI VE LİNEER ENERJİ TRANSFER (LET) ETKİLERİNİN GATE SİMÜLASYONUyla KARŞILAŞTIRILMASI

Mürsel ŞENEL*

Eylem GÜLCE ÇOKER**

*

**

Özet

Bu çalışmada, GATE Monte Carlo simülasyon kodu kullanılarak göz içi tümör tedavisine yönelik FLASH ve konvansiyonel radyoterapi koşullarında doz dağılımı ve LET (Linear Energy Transfer) hesaplanmıştır. Simülasyonda, yarıçapı 12 mm olan bir göz fantomu modellenmiş olup; sklera, koroid, retina, vitreus, lens, kornea, ön kamara ve optik sinir gibi anatomik alt yapılar detaylı geometrik tanımlamalarla oluşturulmuştur. Göz anatomisine ait bu boyutsal ve yapısal parametreler, ICRP referans anatomik model parametreleri temel alınarak belirlenmiştir. Ayrıca, koroid bölgesine temas edecek şekilde konumlandırılmış, elipsoidal yapıda, 17 mm taban çapına ve 11 mm kalınlığa sahip bir tümör hacmi Collaborative Ocular Melanoma Study (COMS) kriterleri esas alınarak modele dahil edilmiştir. Işın kaynağı, 6 MeV enerjili monoenerjik gama parçacıkları üreten düzlemsel bir kaynak olarak tanımlanmış ve tümör hacmine yönlendirilmiştir. Parçacık etkileşimleri uygun fizik listesi ile modellenmiş ve doku içerisindeki enerji kayıpları ayrıntılı olarak izlenmiştir. Doz hesaplamaları, her bir göz yapısına atanmış DoseActor bileşenleri kullanılarak gerçekleştirilmiş ve 0.25 mm voksel boyutuna sahip yüksek çözünürlüklü üç boyutlu doz dağılımları elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, LET değerleri de analiz edilmiş ve biyolojik etkinlik açısından yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Üveal Melanom, FLASH Radyoterapi, Foton Tedavi, Linear Energy Transfer, Monte Carlo, GATE

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA KİŞİLERARASI İLETİŞİM: OTANTİKLİK, GÜVEN VE ETKİLEŞİM

Mustafa Doğukan BAŞALAN*

**Öğrenci, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans, Hatay, Türkiye*

Özet

Dijitalleşmenin hız kazandığı ve yapay zekâ temelli uygulamaların toplumsal yaşamın hemen her alanına nüfuz ettiği günümüzde, kişilerarası iletişim yalnızca insanlar arası yüz yüze etkileşim bağlamında değil, insan-yapay zekâ etkileşimleri üzerinden de yeniden tanımlanmaktadır. Yapay zekâ destekli sohbet robotları, sanal asistanlar, duygu analizi sistemleri ve kişiselleştirilmiş algoritmalar, iletişim süreçlerine görünmez araçlar olarak dâhil olmakta; bu durum, otantiklik, güven ve etkileşim kavramlarını yeniden tartışmaya açmaktadır. Bu çalışmada, yapay zekâ çağında kişilerarası iletişimin dönüşümünü çok boyutlu bir perspektiften incelemeyi amaçlanmaktadır. Kişilerarası iletişim kuramlarının tarihsel çerçevesi ele alınacak ve bu kuramların yapay zekâ destekli iletişim pratiklerine nasıl uyarlanabileceği tartışılacaktır. Ardından, otantiklik kavramı bireylerin yapay zekâ ile kurduğu ilişkilerde değerlendirilecektir. Güven unsuru, kişilerarası iletişimde yapay zekânın aracılık rolü üzerinden ele alınacak; bireylerin mahremiyet algıları ve veri güvenliği kaygıları incelenecektir. Sonuç olarak çalışmanın bütününde, yapay zekâ çağında iletişimin yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda etik, sosyo-kültürel ve psikolojik boyutları olan çok katmanlı bir olgu olduğunu göstermek hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yapay Zekâ, Kişilerarası İletişim, Otantiklik, Popüler Kültür, Etkileşim, Dijital Kimlik

DO TERTIARY EDUCATION EFL STUDENTS READ EXTENSIVELY?

Neslihan YÜKSELİCİ*

*

Abstract

Extensive reading (ER), defined as voluntary reading for pleasure, fluency, and overall language development, has been associated with increased reading speed, expanded vocabulary knowledge, and improved comprehension skills when practiced regularly. However, recent trends among tertiary-level EFL students have raised concerns among educators, pointing a noticeable decline in engagement with extensive reading in both native language (L1) and foreign language (L2). This quantitative study aims to investigate the extensive reading tendencies of English Language Preparatory Program students enrolled in several foundation universities in Istanbul. A Likert-scale survey was administered to a large sample of students in order to examine whether there is a significant decrease in ER engagement. The study seeks to collect data from as many participants as possible to allow for generalization to a broader population. The findings are expected to provide insights into current reading behaviours and contribute to the development of pedagogical interventions to promote extensive reading practices among EFL learners. In line with previous research highlighting the positive impact of ER on language development and academic writing, this study aims to address the gap between recognized benefits and actual student practices.

Keywords: Extensive Reading, EFL, Tertiary Education, Reading Habits, Student Motivation

SOSYAL REFAH DEVLETİ MODELLERİ BAĞLAMINDA GÜNEY AVRUPA REFAH REJİMİ VE TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Önem EROL*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı*

Özet

Bu çalışma, sosyal refah devleti kavramının tarihsel gelişimini, teorik temellerini ve farklı refah rejimi modellerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Refah devletinin 1880 öncesinden günümüze uzanan evrimi; hazırlık, başlangıç, 'Altın Çağ' ve 1975 sonrası yeniden yapılanma dönemleri ekseninde ele alınmıştır. Çalışmanın ana odak noktasını, Türkiye'nin de kurumsal yapısı ve sosyo-ekonomik dinamikleriyle dahil edildiği 'Güney Avrupa Refah Modeli' oluşturmaktadır. Güney Avrupa Modeli; devletin sınırlı rolü, kurumsal yapı eksikliği, gelir adaletsizliği ve özellikle ailenin refah sağlamada merkezi bir dayanışma kaynağı olmasıyla karakterize edilir. Türkiye'nin bu model içerisindeki konumu; İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın can alıcı kısmında, Türkiye'deki 'kadın istihdamı' sorunu 2023 yılı verileri ışığında tartışmaya açılmıştır. Türkiye, %38'lik kadın istihdam oranıyla Güney Avrupa ülkeleri arasında dahi en alt sırada yer almaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin daha kapsayıcı bir refah modeline evrilmesi için İskandinav örneklerinde olduğu gibi cinsiyet eşitliğine dayalı yapısal reformların hayata geçirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Refah Devleti, Güney Avrupa Modeli, Kadın İstihdamı, Sosyal Politika, Türkiye

TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜĞE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Özlem KARAKOÇ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'de okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlülüğe yönelik tutumlarını inceleyen araştırmalar sistematik bir yaklaşımla ele alınarak bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak yürütülen bu sistematik derleme kapsamında, belirlenen ölçütler doğrultusunda ulaşılan çalışmalar doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiş ve elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile tematik olarak çözümlenmiştir. İncelenen araştırmaların bulguları, okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlülüğe yönelik genel olarak olumlu tutumlara sahip olduklarını; farklılıklara saygı, kapsayıcılık ve kültürel farkındalık gibi değerleri benimsediklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, öğretmenlerin çokkültürlü eğitim uygulamaları konusunda bilgi ve deneyim açısından kendilerini yeterli görmedikleri, sınıf içi düzenlemelerin ve uygulamaların çoğu zaman sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Araştırmalar, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin yeterlik algılarının çeşitli değişkenlere göre farklılaştığını göstermektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlülüğe yönelik olumlu tutumlara sahip olmalarına rağmen, bu tutumların uygulamaya yansıtılmasında çeşitli sınırlılıkların bulunduğu; bu nedenle öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik sistematik eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Okul Öncesi Eğitim, Çokkültürlülük, Çokkültürlü Eğitim, Öğretmen Tutumları, Eğitim Bilimleri

SPORCU BESLENMESİNE YÖNELİK FONKSİYONEL BİR SMOOTHİE FORMÜLASYONUNUN GELİŞTİRİLMESİ VE DUYUSAL ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Shahd A.A. ABUOGEEEDA*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı, Sporcu Beslenmesi Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye*

Özet

Sporcular, sedanter bireylere kıyasla yoğun fiziksel aktivite nedeniyle daha yüksek enerji ve besin ögesi gereksinimine sahiptir. Artan metabolik aktivite ve yoğun terleme mineral kayıplarını artırmakta, egzersiz sırasında kas dokusunda oluşan mikro hasarlar ise sürekli bir onarım ve toparlanma sürecini başlatmaktadır. Bu nedenle sporcu beslenmesinde fonksiyonel gıdaların önemi giderek artmaktadır. Bu çalışmada sporcuların enerji gereksinimini karşılamaya ve egzersiz sonrası toparlanmayı desteklemeye yönelik fonksiyonel bir smoothie formülasyonu geliştirilmiştir. Tarif içeriğinde kefir, muz, ananas, nar, pekmez, şekeriz kakao, chia tohumu, öğütülmüş keten tohumu, zencefil, tarçın, tuz ve guarana yer almaktadır. Bu bileşenler probiyotik mikroorganizmalar, omega-3 yağ asitleri, flavonoidler ve antioksidan bileşikler açısından zengin olup kas onarımı ve toparlanmaya katkı sağlayabilir. Çalışmada tarif iki formülasyon halinde hazırlanmıştır. Birinci formülasyonda zencefil artırılıp tarçın azaltılmış, ikinci formülasyonda zencefil azaltılıp tarçın artırılmıştır. Her iki formülasyonun duyusal özellikleri katılımcılar tarafından duyusal anketlerle analiz edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Fonksiyonel Gıdalar, Sporcu Beslenmesi, Probiyotik İçecek, Antioksidanlar, Egzersiz Toparlanması

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN AŞI KARŞITLIĞINA ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Zühal BAHAR*

Neşe CESUR**

Mustafa TOKGÖZ***

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Bölüm Başkanı*

***İstanbul Aydın Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Mikrobiyoloji, Doktora Öğrencisi*

****İstanbul Aydın Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Mikrobiyoloji, Doktora Öğrencisi*

Özet

Arka plan: Modern tıbbın en büyük başarılarından biri olan aşular, düşük maliyetle yüksek fayda sağlayan stratejik bir koruma yöntemidir. Amaç: Aşı karşıtlığının hızlı bir ivmeyle arttığı ülkemizde tıp fakültesinde eğitime devam eden öğrencilerin aşuların 'faydaları ve koruyucu değeri', 'aşı karşıtlığı' ve 'aşı olmama çözümleri' konularındaki tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yöntem: 1 Nisan 2025–25 Nisan 2025 tarihleri arasında 392 tıp öğrencisine ulaşılmış ve yüz yüze ankete dayalı kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Bulgular: Çalışmaya katılan 392 öğrenciden 241'inin (%61,5) kadın olduğu, 206'sının (%52,6) 22 ve üzeri yaşa sahip olduğu belirlenmiştir. 4. ve 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin aşı karşıtlığı değerlerinin, 1. sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede düşük olduğu gösterilmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, sınıf düzeyi arttıkça aşı karşıtlığının azaldığı gözlemlenmiştir. Tartışma: Elde edilen bulgular, aşı tereddüdü ile mücadelede özellikle eğitim hayatının ilk yıllarındaki öğrencilere yönelik bilgilendirme çalışmalarının kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç: Eğitim düzeyi arttıkça aşı reddi azalması, müfredat programlarının aşı bilinci oluşturmadaki başarısını doğrular niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: Tıp Öğrencisi, Aşı Karşıtlığı, Sosyodemografik, Halk Sağlığı

TMS 36 VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDI KAPSAMINDA ŞEREFİYE VE KURUMSAL RAPORLAMA UYUMU: BIST 100 ÖRNEĞİ

İnciser ATİLA*

**İstanbul Aydın Üniversitesi*

Özet

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul (BIST) 100 endeksinde işlem gören şirketlerin, TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı kapsamında şerefiyeye ilişkin açıklama yükümlülüklerini ve raporlama uyum düzeylerini ampirik olarak değerlendirmektir. Araştırma kapsamında, 2020–2024 dönemine ait finansal tablolar ve dipnotlar içerik analizi yöntemiyle incelenmiş; şerefiyeye ilişkin açıklamalar, dokuz kriterli bir uyum endeksi ile ölçülmüştür. Elde edilen bulgular, şirketlerin değer düşüklüğü testine ilişkin varlık mevcudiyeti ve yöntem seçimi gibi temel açıklamalarda yüksek uyum gösterdiğini; buna karşılık duyarlılık analizi, kilit varsayımlar ve iskonto oranlarının detaylandırılması gibi ileri düzey açıklamalarda uyumun görece düşük kaldığını ortaya koymaktadır. Hipotez testleri kapsamında uygulanan ANOVA ve t-testi sonuçları, uyum düzeyinde yıllar itibarıyla genel olarak anlamlı bir değişim olmadığını, ancak değer düşüklüğü açıklaması yapan ve yapmayan şirketler arasında raporlama disiplini açısından sınırlı farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Çalışma, özellikle 2023 yılında uygulanmaya başlanan TMS 29 Enflasyon Muhasebesi standardının şerefiye tutarları üzerindeki etkilerini beş yıllık bir trend üzerinden ortaya koyması bakımından literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: TMS 36, Şerefiye, Değer Düşüklüğü, İçerik Analizi, Uyum Endeksi

COMPLIANCE BETWEEN GOODWILL AND CORPORATE REPORTING UNDER IAS 36 IMPAIRMENT OF ASSETS STANDARD: THE CASE OF BIST 100

İnciser ATİLA*

**İstanbul Aydın Üniversitesi*

Abstract

The aim of this study is to empirically evaluate the goodwill disclosure obligations and reporting compliance levels of companies traded on the Borsa Istanbul (BIST) 100 index under IAS 36 Impairment of Assets. In this research, financial statements and footnotes for the period 2020–2024 were examined using content analysis; goodwill disclosures were measured with a nine-criteria compliance index. The findings reveal that companies demonstrate high compliance in basic disclosures such as asset availability and method selection related to impairment testing; however, compliance remains relatively low in advanced disclosures such as sensitivity analysis, key assumptions, and detailing of discount rates. The results of ANOVA and t-tests applied as part of hypothesis testing show that there is no overall significant change in compliance levels over the years, but there are limited differences in reporting discipline between companies that disclose impairment information and those that do not. This study makes a unique contribution to the literature, particularly by revealing the effects of IAS 29 Inflation Accounting standard, which came into effect in 2023, on goodwill amounts over a five-year trend.

Keywords: IAS 36, Goodwill, Impairment, Content Analysis, Compliance Index

GİRİŞ

Finansal raporlamada varlıkların gerçeğe uygun sunulması, işletmelerin finansal durumunun doğru değerlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı, varlıkların geri kazanılabilir tutarının altında kalması durumunda değer kayıplarının zamanında muhasebeleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Şerefiye, doğası gereği amortismanına tabi tutulmayan (TMS 36), ancak en az yılda bir kez değer düşüklüğü testine tabi tutulan bir varlıktır. Bu test süreci; indirgenmiş nakit akımları, iskonto oranları ve büyüme tahminleri gibi yönetimin önemli ölçüde takdir yetkisini kullandığı varsayımlara dayanmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, BIST 100 endeksinde işlem gören şirketlerin, TMS 36 kapsamında şerefiyeye ilişkin dipnot açıklamalarının uyum düzeyini ve niteliğini ampirik olarak değerlendirmektir. Çalışma şu sorular çerçevesinde yürütülmüştür:

TMS 36 kapsamında şerefiye açıklamalarının uyum düzeyi nedir?

Uyum düzeyi yıllar itibarıyla değişim göstermekte midir?

Temel ve ileri düzey açıklamalar arasında farklılık var mıdır?

Bu sorulara bağlı olarak test edilen hipotezler şunlardır:

H1: Şerefiye açıklama uyum düzeyi yıllar itibarıyla anlamlı farklılık göstermektedir.

H2: Temel açıklamalarda uyum düzeyi, ileri düzey açıklamalardan daha yüksektir.

H3: Şerefiye değer düşüklüğü açıklaması yapan firmalar ile yapmayan firmaların uyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Veri analizinde, grup ortalamaları arasındaki farkların test edilmesinde bağımsız örneklem t-testi, yıllar itibarıyla farklılıkların değerlendirilmesinde ise tek yönlü ANOVA kullanılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı

TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı, işletmelerin varlıklarını gerçeğe uygun değerle izlemelerini ve olası değer kayıplarını zamanında raporlamalarını amaçlamaktadır (Şamil ve Esmeray, 2016:176). Standart, değer kaybının belirlenmesi, ölçülmesi ve finansal tablolara doğru şekilde yansıtılmasını kapsamaktadır.

TMS 36 çerçevesinde değer düşüklüğü zararı, varlığın defter değerinin geri kazanılabilir tutarı aşmasıyla somutlaşır. Geri kazanılabilir tutar; varlığın satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden büyük olanıdır. TMS 36 kapsamında açıklama yükümlülükleri, bilgi asimetrisini azaltma ve yatırımcı kararlarını destekleme işlevi görmektedir.

Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve Şerefiye

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziksel bir varlığa sahip olmamakla birlikte işletmeye ekonomik fayda sağlayan varlıklardır ve TMS 38 kapsamında muhasebeleştirilir (TMS 38, md.1, md.8). Şerefiye ise işletme birleşmeleri sonucunda ortaya çıkan ve ayrı olarak tanımlanamayan gelecekteki ekonomik faydaları temsil eden bir varlıktır.

TFRS 3 İşletme Birleşmeleri ve Şerefiye Ölçümü

TFRS 3, işletme birleşmelerinde finansal tabloların şeffaflığını ve karşılaştırılabilirliğini artırmayı amaçlayarak; edinilen varlık, borç ve kontrol gücü olmayan payların ölçümü ile şerefiye süreçlerini düzenler. Standartta göre birleşme işlemleri her zaman 'satın alma yöntemi' ile muhasebeleştirilmektedir.

LİTERATÜR

Uluslararası literatürde, IAS 36 / TMS 36 kapsamında şerefiye ve değer düşüklüğü testlerine ilişkin açıklama gerekliliklerine uyum düzeyi, farklı ülkeler ve dönemler açısından kapsamlı biçimde incelenmiştir. Çalışmalar genel olarak, işletmelerin standartlarda öngörülen açıklamaları tam ve tutarlı şekilde sunmadığını ortaya koymaktadır.

Baboukardos ve Rimmel (2014) Atina Borsası örneğinde UFRS 3 ve UMS 36 açıklama gerekliliklerine uyumun şirket değerine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Avrupa ölçeğinde yapılan araştırmalar, ülkeler arasında belirgin farklılıklar bulunduğunu göstermektedir; Tsalavoutas vd. (2014) çalışmasında uyumsuzluğun belirleyicileri analiz edilmiştir.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar da benzer bulgular ortaya koymaktadır. Ertan ve Gençoğlu (2013) ile Şamil ve Esmeray (2016), BIST şirketlerinin şerefiye değer düşüklüğü testine ilişkin açıklamalarda artış olduğunu, fakat kullanım değeri hesaplamalarına dair detaylı açıklamalara hâlâ ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır.

Saad vd. (2025) Malezya'da piyasa değeri en yüksek 30 şirketin şerefiye değer düşüklüğü açıklamalarını incelemiş ve genel olarak açıklama düzeyinin sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle duyarlılık analizi ve varsayım açıklamalarında ciddi eksiklikler tespit edilmiştir.

METODOLOJİ

Bu çalışmada, BIST 100 endeksindeki şirketlerin 2020–2024 dönemine ait finansal tabloları ve dipnotları Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) üzerinden elde edilmiştir. Şerefiye açıklamaları, TMS 36 kapsamındaki 9 kriter (S1–S9) üzerinden ikili kodlama yöntemiyle (1=var, 0=yok) incelenmiştir.

Tablo 1. Kontrol Soruları ve Standart Dayanak Maddeleri

No	Kontrol Sorusu
S1	Şirketlerin mali tablolarında şerefiye varlığı var mı? (TMS 36, md.134)
S2	Şerefiyenin değer düşüklüğü testi yapılmış mı? (TMS 36, 90–99)
S3	Geri kazanılabilir tutar değer düşüklüğü tahmini yapılmış mı? (TMS 36, 134(d))
S4	Geri kazanılabilir değer hesaplanmasında kullanılan yöntem açıklanmış mı? (TMS 36, 134(c))

S5	Geri kazanılabilir değerin hesaplanmasında kullanılan yaklaşım açıklanmış mı? (TMS 36, 134(e))
S6	Şerefiyesi olan şirketlerin NÜB'lerine ait geri kazanılabilir tutarların belirlenmesi açıklanmış mı? (TMS 36, 134(a))
S7	İskonto oranı açıklanmış mı? (TMS 36, 134(d)(v))
S8	İndirgenmiş nakit akımları analizi kullanılmış mı? (TMS 36, 30–57)
S9	Şerefiyeye ilişkin duyarlılık analizi yapılmış mı? (TMS 36, 134(f))

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu çalışmada veri analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler arasında bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü ANOVA yer almaktadır; grup ortalamaları arasındaki farklar t testiyle, yıllar itibarıyla değişim ise ANOVA ile test edilmiştir.

BULGULAR

Şerefiye Dağılımı

Tablo 2 incelendiğinde, şerefiye tutarı 2020 yılında 26,2 milyar TL iken, 2024 yılında 217,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Özellikle 2023 yılında gözlemlenen yüksek artış, yalnızca işletme birleşmelerinden değil, aynı zamanda TMS 29 Enflasyon Muhasebesi Standardı kapsamında yapılan düzeltmelerden de kaynaklanmaktadır.

Tablo 2. BIST 100 Şirketlerinde Şerefiye Dağılımı

YIL	Şirket Sayısı	Şerefiyesi Olan Firma Sayısı	Şerefiye (TL)	Artış Oranı
2020	64	36	26.207.559.730	–
2021	69	38	53.428.302.845	103,87%
2022	74	40	54.824.001.796	2,61%
2023	85	42	161.009.142.604	193,68%
2024	87	39	217.347.551.796	34,99%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Değer Düşüklüğü Bulguları

Çalışma kapsamında şerefiye tutarlarındaki artışa rağmen, değer düşüklüğü zararlarının oldukça düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir (Tablo 3). Değer düşüklüğü açıklamalarının sınırlı olması; yönetim tahminlerine dayalı testler ve finansal performansı koruma eğilimiyle açıklanabilir.

Tablo 3. Şerefiye Değer Düşüklüğü Açıklayan Şirketler

Şirket	Sektör	2020	2021	2022	2023	2024
ÇELEBİ	Ulaştırma	–	–	27.441.858	–	–
HACI ÖMER SABANCI	Mali Kuruluşlar	–	–	–	254.615.000	842.265.000
KARDEMİR KARABÜK	İmalat	–	5.411.705	–	–	–
KOZA ALTIN	Madencilik	2.785.000	–	–	–	137.525.000
KOZA ANADOLU	Madencilik	4.183.000	–	–	–	137.525.000
MLP SAĞLIK	Sağlık	1.556.000	–	–	–	–
TEKFEN	Mali Kuruluşlar	–	8.799.000	–	57.184.000	–
TURKCELL	Bilgi ve İletişim	–	–	–	–	7.176.000
TÜRK HAVA YOLLARI	Ulaştırma	–	–	–	399.000.000	–
Değer Düşüklüğü Toplamı		8.524.000	14.210.705	426.441.858	318.975.000	1.117.315.000
Şerefiye / Değer Düşüklüğü Oranı		0,03%	0,03%	0,78%	0,20%	0,51%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İçerik Analizi ve Uyum Skorları

Şirketlerin TMS 36 kapsamında şerefiye açıklamaları, kontrol soruları (S1–S9) üzerinden değerlendirilen ikili kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir (✓=1, ✗=0). 2020–2022 yılları, temel açıklama yükümlülükleri açısından yüksek uyum göstermiştir (%90 üzeri). 2023 yılında uyum düzeyinde belirgin bir düşüş yaşanmış; özellikle S9 (duyarlılık analizi) ve bazı varsayım açıklamaları gerilemiştir.

Tablo 4. Kontrol Soruları Bazında 5 Yıllık Uyum Skorları

Yıl	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9
2020	56%	97%	72%	83%	81%	94%	67%	78%	47%
2021	55%	97%	66%	76%	76%	97%	63%	71%	39%
2022	54%	95%	65%	80%	80%	98%	65%	75%	45%
2023	49%	90%	57%	76%	76%	88%	64%	71%	40%
2024	45%	95%	62%	77%	74%	87%	62%	72%	44%
Ort.	52%	95%	64%	79%	77%	93%	64%	73%	43%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kriter bazında değerlendirildiğinde: Yüksek uyum (>%80): S2 ve S6; Orta uyum (%50–80): S1, S3, S4, S5, S7, S8; Düşük uyum (<%50): S9. Bu sonuçlar, şirketlerin temel açıklama yükümlülüklerinde yüksek uyum gösterdiğini, ileri düzey analitik açıklamalarda ise sınırlı bir performans sergilediğini ortaya koymaktadır.

Beş yıllık ortalama uyum skorlarına göre şirketlerin dağılımı; 20'si yüksek, 10'u orta ve 16'sı düşük uyum düzeyindedir. Tam uyum sağlayanlar arasında bazı büyük holdingler (ör. Anadolu Grubu, Koç, Migros, Arçelik, Anadolu Efes) yer almaktadır.

ANOVA Analizi

H1 hipotezi, şerefiye açıklama uyum düzeylerinin yıllar itibarıyla anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmektedir. Bu amaçla 2020–2024 yıllarına ait uyum skorları üzerinde tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır.

Tablo 5. ANOVA Analizi İstatistiği

Gruplar	Sayı	Ortalama	Varyans
2020	87	0,33	0,18
2021	87	0,33	0,18
2022	87	0,36	0,18
2023	87	0,36	0,18
2024	87	0,33	0,17

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6. ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	SS	df	MS	F	P	F Ölçütü
-----------------	----	----	----	---	---	----------

Gruplar Arasında	0,0646	4	0,0161	0,0899	0,9856	2,3927
Gruplar İçinde	77,267	430	0,1797			
Toplam	77,332	434				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tek yönlü ANOVA sonuçları, yıllar itibarıyla şerefiye açıklama uyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($F(4,430) = 0,0899$, $p = 0,986$). Bu bulgu, H1 hipotezini desteklememektedir.

T-Testi Analizi

H3 hipotezini test etmek amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Şerefiye değer düşüklüğü açıklaması yapan firmalar ile yapmayan firmaların uyum skorları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 7. Yıllara Göre T-Testi Sonuçları

Yıl	t-statistic	P-değeri	Yorum
2020	6,185	0,00398	Anlamlı fark var
2021	0,606	0,649	Fark anlamlı değil
2022	0,917	0,521	Fark anlamlı değil
2023	0,990	0,420	Fark anlamlı değil
2024	3,824	0,037	Anlamlı fark var

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2020 ve 2024 yıllarında p-değerlerinin 0,05'in altında olduğu, diğer yıllarda ise 0,05'in üzerinde kaldığı görülmektedir. Bu bulgular, H3 hipotezinin yalnızca bazı yıllar için kısmen desteklendiğini göstermektedir.

SONUÇ

Şerefiye muhasebesi yalnızca teknik bir değerlendirme meselesi değil; aynı zamanda kurumsal yönetim, finansal raporlama bütünlüğü ve yatırımcı güveninin temel göstergesidir. IFRS 3 ve TMS 36 gibi standartlar şeffaflığı artırmayı amaçlasa da, değerlendirme sürecindeki öznellik paydaşlar için belirsizlik yaratmaktadır.

Bu çalışmada, BIST 100 endeksinde işlem gören şirketlerin 2020–2024 dönemine ait şerefiye açıklamaları, TMS 36 kapsamında geliştirilen dokuz kriterlik bir uyum endeksi üzerinden içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın temel bulgusu; şirketlerin şerefiyenin varlığı (S1), değer düşüklüğü testinin yapılması (S2) ve geri kazanılabilir tutarın belirlenmesinde kullanılan yöntemler (S4) gibi 'temel açıklama' düzeylerinde oldukça yüksek bir uyum sergilediğidir.

Çalışmanın en özgün katkılarından biri olan TMS 29 Enflasyon Muhasebesi etkisi, 2023 sonrası artan değer düşüklüğü riskine rağmen dipnot kalitesinde bu riski açıklayan niteliksel bir artışın yaşanmadığını ortaya koymuştur.

Araştırmanın Katkıları ve Öneriler

Teorik Katkı: Şerefiye uyumunu ölçmek amacıyla geliştirilen 9 kriterlik özgün endeks, literatüre yeni bir ölçümlene aracı sunmaktadır. Elde edilen bulgular, Bilgi Asimetrisi ve Vekalet Teorileri çerçevesinde tartışılarak raporlama davranışlarının ampirik zemini güçlendirilmiştir.

Uygulama Katkısı: Şirketlerin ve bağımsız denetçilerin, özellikle duyarlılık analizi ve kilit varsayımlar gibi ileri düzey açıklamalardaki zayıf yönlerini saptamalarına imkân tanıyarak, raporlama kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabilecek bir özdenetim çerçevesi sunmaktadır.

Politika Katkısı: Düzenleyici kurumlara (KGK, SPK), özellikle TMS 29 kapsamında şerefiye tutarlarının nominal olarak yükseldiği enflasyonist dönemlerde, teknik varsayımların ve duyarlılık analizlerinin denetimine ağırlık verilmesi yönünde stratejik öneriler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Baboukardos, D., & Rimmel, G. (2014). Goodwill under IFRS: Relevance and disclosures in an unfavorable environment. *Accounting Forum*, 38(1), 1–17.
- Bilen, A., & Özkan, F. (2016). TMS-36 Varlıklarda değer düşüklüğü standardına göre kullanım değerinin hesaplanması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (70), 1-14.
- Ertan, Y., & Gençoğlu, Ü. G. (2013). Şerefiyede değer düşüklüğü testi: İMKB 50 endeksindeki işletmelerin uygulamaları. *World of Accounting Science*, 15(2), 1–23.
- Guthrie, J., & Pang, T. T. (2013). Disclosure of goodwill impairment under AASB 136 from 2005–2010. *Australian Accounting Review*, 23, 216-231.
- IFRS Foundation. (2024). *Business combinations—Disclosures, goodwill and impairment: Basis for conclusions* (Exposure draft). IASB.
- IFRS Foundation. (2025). *Allocating goodwill to CGUs* (Staff paper). IASB.
- KGK. (2018). *TMS 36 Varlıklarda değer düşüklüğü standardı*. <https://www.kgk.gov.tr>
- KGK. (2019). *TFRS 3 İşletme birleşmeleri standardı*. <https://www.kgk.gov.tr>
- KGK. (2019). *TMS 38 Maddi olmayan duran varlıklar standardı*. <https://www.kgk.gov.tr>
- Khairi, K. F., Laili, N. H., & Tran, D. M. (2012). Disclosure quality of goodwill impairment testing: A disclosure index. *Journal of Economics and Development*, 14(1), 5-30.
- Lampiris, K., Balla, V., Ballas, P., & Hyz, A. (2025). Goodwill accounting: A critical evaluation of evolving international standards and implications for financial reporting. *Risk Governance & Control: Financial Markets & Institutions*, 15(3).
- Mazzi, F., Liberatore, G., & Tsalavoutas, I. (2016). Insights on CFOs' perceptions about impairment testing under IAS 36. *Accounting in Europe*, 13(3), 353-379.
- Saad, S., Ismail, S. A. N. W., Jani, N. A. M., Zaid, N., Jaafar, H. B., & Al-Absy, M. S. M. (2025). *An examination of goodwill impairment: Compliance to MFRS 136 among top 30 Malaysian public listed companies*.
- Sander, H. (2024). Accounting for goodwill: A critical analysis of the impairment-only approach. *Accounting, Economics, and Law: A Convivium*.
- Sucu, Ö. E. (2024). Şerefiye ve değer düşüklüğü: TMS 36 ve alternatif yaklaşımlar. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 15(58).
- Şamil, S., & Esmeray, M. (2016). TMS 36 Varlıklarda değer düşüklüğü standardı: BİST 100'de bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (48), 175-198.
- Tsalavoutas, I., André, P., & Dionysiou, D. (2014). *Worldwide application of IFRS 3, IAS 38 and IAS 36, related disclosures, and determinants of non-compliance* (ACCA Research Report No. 134).
- Yaşar, A., & Çetin, Ü. E. (2022). Şerefiye değer düşüklüğü testine ilişkin tahmin ve varsayımlar hakkında açıklamaların ve denetim prosedürlerinin incelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 32(169), 127–150.
- Yücel, S. (2023). TMS/TFRS, BOBİ-FRS, KÜMİ-FRS ve uluslararası değerlendirme standartları çerçevesinde maddi olmayan duran varlıkların değerlendirme hükümlerinin incelenmesi. *PressAcademia Procedia*, 16(1), 58-64.

BALTİK DEVLETLERİNİN JEOPOLİTİK GELECEĞİ: BİR REALPOLİTİK ANALİZİ

Abbas DİCLE*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Terörizm Araştırmaları*

Özet

Bu çalışma, Baltık devletlerinin jeopolitik konumunu ve güvenlik politikalarını jeopolitik ve Realpolitik yaklaşımları çerçevesinde analiz etmektedir. Jeopolitik yaklaşım, devletlerin dış politika tercihleri ve güvenlik stratejilerinin büyük ölçüde coğrafi konum, doğal sınırlar, stratejik bölgeler ve kaynaklar gibi faktörlerden etkilendiğini savunur. Coğrafyanın değişmeyen bir unsur olması, devletlerin uzun vadeli stratejik yönelimlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Baltık devletlerinin coğrafi konumu, onların güvenlik algılarını ve dış politika tercihlerini doğrudan etkilemiştir. Estonya, Letonya ve Litvanya'nın Rusya'ya yakınlığı, sınırlı nüfusları ve askeri kapasiteleri bu ülkeleri uluslararası sistemde daha kırılgan hale getirmiştir. Tarihsel olarak Baltık bölgesi büyük güç rekabetinin merkezinde yer almıştır. 1815 Viyana Kongresi sonrasında Rusya'nın batıya doğru genişlemesi bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Baltık devletleri bağımsızlıklarını kazanmış olsa da bu durum uzun sürmemiştir. 1939 yılında Almanya ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan Molotov–Ribbentrop Paktı, Baltık devletlerinin Sovyet etki alanına girmesine yol açmış ve kısa süre sonra bu ülkeler Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiştir. Bu tarihsel deneyim Baltık devletlerinin kolektif hafızasında derin güvenlik kaygılarının oluşmasına neden olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Baltık devletleri yeniden bağımsızlıklarını kazanmış ve dış politikalarını Batı'ya yönlendirmiştir. Bu süreçte NATO ve Avrupa Birliği üyeliği, bu ülkeler için güvenliklerini ve egemenliklerini korumanın en önemli araçları olarak görülmüştür. Realpolitik yaklaşımı, uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde devletlerin öncelikli hedefinin varlıklarını sürdürmek ve ulusal çıkarlarını korumak olduğunu savunur. Bu çerçevede küçük devletlerin güvenliklerini sağlamak için güçlü ittifaklara yönelmeleri rasyonel bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Baltık devletlerinin NATO üyeliği de bu bağlamda potansiyel tehditlere karşı caydırıcılık sağlamayı amaçlayan bir dengeleme politikası olarak görülmektedir. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Baltık devletlerinin uzun süredir dile getirdiği güvenlik kaygılarını daha da artırmıştır. Bu gelişme, bölgenin NATO açısından stratejik önemini yeniden gündeme getirmiştir. Ayrıca Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılımı Kuzey Avrupa'daki güvenlik mimarisinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Sonuç olarak Baltık devletlerinin jeopolitik konumu onları Rusya ile Batı arasındaki güç rekabetinin önemli bir parçası haline getirmektedir. NATO ve Avrupa Birliği üyeliği bu ülkelerin güvenliklerini önemli ölçüde güçlendirmiş olsa da Baltık bölgesi uluslararası siyasette stratejik önemini korumaya devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Jeopolitik, Reelpolitik, Baltık Devletleri

ULUSLARARASI GÜVENLİK POLİTİKALARINDA DÜZENSİZ GÖÇ: KENTLEŞME VE SUÇLULUK İLİŞKİSİ

Asilhan TÜRKALP*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri*

ÖZET

Günümüzde uluslararası arenada varlığını sürdüren devletlerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri de düzensiz göçlerdir. Bu düzensiz göçlerin beraberinde getirdiği en önemli sorun suçluluk olgusu ile arasında bulunan mutlak ilişkidir. Son yıllarda dünya üzerinde birçok devleti etkileyen ve artış gösteren düzensiz göç hareketleri, kentleşme ve sosyoekonomik faktörler ile doğrudan ilişkili olduğu gibi paralel olarak suçluluk olgusuyla da dolaylı bir boyut kazanarak uluslararası politikalarda ele alınan kritik konulardan biri haline gelmiştir. Özellikle son yirmi yılda göçün güvenliklendirilmesi ile alakalı literatür sayısı artışa geçmiştir. Göç kavramı çoğunlukla kentleşme ile alakalıdır. Düzensiz göçler genellikle kent yaşamının üstünde oluşan farklı yaşam alanlarının çarpık, denetimsiz ve kontrolsüz olarak addedilmesine neden olmaktadır. Kalabalık nüfus yapısı ve farklı kimliklerin varlığından doğan denetim zayıflığı kentlerde güvenlik sorununu meydana getirmiş aynı zamanda şehirleri suç işlemek için elverişli alanlar haline dönüştürmüştür. Bu açıdan bakıldığında genel olarak “göç ve suç” ilişkisinin birbiriyle bağlantılı olduğunu, suç ortamına katkı sağladığını söylemek mümkün olsa da genelleme yapmak pek de mümkün değildir. Çünkü “Göç ile Suç” arasında kabul edilebilir bir ilişki olduğu, göçle gelen nüfusun yaşam standartlarına uyum potansiyelleri göz önünde bulundurulduğunda doğrudan bazı suç türlerinde oransal olarak artış gösterdiğini söylemek doğru olsa da genele indirgemek pek kabul edilebilir bir durum değildir. Konu bu açıdan ele alındığında, sanayi devrimi ile başlayan kırdan kente göç ve bu düzensiz göçle birlikte gelen suç sorunu, dünya üzerindeki gelişmekte olan toplumların üzerinde önemle durduğu bir sorun haline gelmiştir. Bu çalışmada suç olgusunun göçle ve kentleşme ile olan ilişkisi ele alınacak, göç konusu iç ve dış göç olarak tanımlandıktan sonra, suç olgusunun göç ile ilişkisi literatür üzerinden tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Düzensiz Göç, Kentleşme, Suç, Güvenlik Politikaları

IMPROVING VOCABULARY KNOWLEDGE THROUGH CONCORDANCE TOOLS: A FOCUS ON ACADEMIC COLLOCATIONS AMONG STUDENTS IN TURKISH PREPARATORY SCHOOLS

Ayşe CAGDAVUL*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi*

Abstract

Concordance is not entirely a new approach to be used in classrooms but it has gained significant importance in language learning with the advancements of technology and digital corpora. Concordance tools, which present language in authentic contexts through examples from corpora, provide valuable insights into the usage of academic collocations and foster deeper understanding in the writing process. This research examined whether the use of an online concordance program alongside an online dictionary facilitates the transfer of academic collocation knowledge to a writing task among intermediate EFL learners in Türkiye. This study also investigated whether students understand the contextual usage of academic collocations appropriately on writing tasks or they solely focus on the dictionary meaning rather than considering the contextual usage. In this research, a mixed method has been employed to gather data from the participants. The participants, 45 intermediate-level students and 2 English language teachers, were selected from Istanbul Aydın University Preparatory program. The researcher used structured questionnaire and semi structured interviews to collect data. The findings of this research have demonstrated the role of using concordance tools on students' ability to transfer academic collocation to their writing tasks in proper context. The implications of this study can be beneficial for English language instructors who would like to integrate concordance tools with academic vocabulary teaching to promote contextual usage in writing tasks.

Keywords: Concordance Tools, Online Dictionary, Academic Collocations, Writing Task, Vocabulary Knowledge

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE YAPAY ZEKÂ: EĞİLİMLER, FIRSATLAR VE ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Tuğba NEŞE *

Bahar ÖZKAN YÜKSEL **

Vesile Nazlı TOPÇAK **

Şeyma FAKI AYZAZ **

* İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi,

** İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Doktora Programı Öğrencisi

ÖZET

Günümüzde yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin eğitim alanında giderek yaygınlaşması, özellikle erken çocukluk eğitiminde yeni fırsatlar ve tartışma alanları ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma, erken çocukluk eğitiminde yapay zekâ kullanımına ilişkin literatürü bütüncül bir bakış açısıyla incelemeyi ve alandaki temel eğilimleri, uygulama alanlarını ve karşılaşılan zorlukları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, klasik (narrative) literatür taraması yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 2004–2025 yılları arasında yayımlanan çalışmalar ERIC, Scopus, Web of Science ve Google Scholar veri tabanları üzerinden taranmıştır. Tarama sürecinde “yapay zekâ”, “erken çocukluk eğitimi”, “okul öncesinde yapay zekâ” ve “AI literacy” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. İncelenen çalışmalar kavramsal ve tematik olarak analiz edilmiştir. Bulgular, yapay zekânın erken çocukluk eğitiminde özellikle kişiselleştirilmiş öğrenme, akıllı öğretim sistemleri, eğitim robotları ve yapay zekâ okuryazarlığı alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca öğretmenlerin rolünün dönüşerek rehberlik eden ve teknolojiyi pedagojik amaçlarla entegre eden bir yapıya evrildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, veri güvenliği, etik sorunlar, dijital eşitsizlik ve gelişimsel uygunluk gibi önemli risk ve sınırlılıkların da literatürde öne çıktığı görülmüştür. Sonuç olarak, yapay zekâ erken çocukluk eğitiminde önemli fırsatlar sunmakla birlikte, bu teknolojilerin pedagojik temellere dayalı, etik ilkeler gözetilerek ve öğretmen merkezli bir yaklaşımla kullanılması gerekmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmaların daha çok deneysel ve uzunlamasına tasarımlarla yapay zekânın çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini incelemesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yapay Zekâ, Erken Çocukluk Eğitimi, Dijital Pedagoji, Yapay Zekâ Okuryazarlığı, Eğitim Teknolojileri

USING GRAPHIC ORGANIZERS AND COGNITIVE STRATEGIES FOR IMPROVING READING COMPREHENSION ABILITY IN TURKISH EFL LEARNERS

Berkay DİRİK*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü., İngiliz Dili Eğitimi*

Abstract

Reading comprehension is a foundational skill in second language acquisition, yet it remains one of the most challenging areas for EFL learners, in particular for lower proficiency level students. Many Turkish university preparatory students often struggle with deeper understanding and strategic engagement to the reading text. To address these challenges, this study investigates the effect of graphic organizers and cognitive strategies on enhancing reading comprehension among university preparatory students at intermediate proficiency level. 40 preparatory students participated in a quasi-experimental study. Over a four-week intervention, 40 learners were divided into experimental and control groups. The experimental group received instruction in cognitive strategies and was supported with the use of graphic organizers, specifically the Story Plot Map. The control group received conventional reading instruction. Pre- and post-tests were based on Barrett's Taxonomy of Comprehension skills. Tests are used to assess comprehension development based on reading passages from the British Council. In this study, both the experimental and the control group completed the same pre-test and post-test, the experimental group also completed the Story Plot Map in both phases. Descriptive statistical analysis revealed a notable difference in performance: the experimental group's average reading score increased from 6.18 to 7.46 (mean gain = 1.28), while the control group showed a slight improvement from 6.29 to 6.67 (mean gain = 0.38). Additionally, the experimental group's Story Plot Map scores improved from 7.85 to 8.79, supported comprehension. The results showed that the inclusion of graphic organizers and cognitive strategies led to more meaningful learning outcomes than conventional reading.

Keywords: Reading Comprehension, Graphic Organizers, Cognitive Strategies, Barrett's Taxonomy, English as a Foreign Language (EFL)

HAZIR BETON SEKTÖRÜNDE STRATEJİK MARKA YÖNETİMİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BİLİMSEL KAYNAK İNCELEMELERİ

Berke Altan KAPLAN*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

ÖZET

Bu çalışma, hazır beton endüstrisinde stratejik marka yönetimini geleneksel pazarlama disiplininin dar kalıplarından arındırarak; endüstriyel örgütlenme teorisi, kurumsal yönetim mekanizmaları ve sürdürülebilir rekabet stratejileri ekseninde analitik bir çerçeveye oturtmaktadır. Ürünün yüksek derecede homojen yapısı, lojistik kısıtlamaların dayattığı yerel üretim-tüketim zorunluluğu ve sermaye yoğun sabit maliyetler, sektördeki geleneksel farklılaşma olanaklarını kısıtlamaktadır. Bu yapısal darboğaz içerisinde "marka" kavramı, somut ürün özniteliklerinin ötesine geçerek; firmanın operasyonel disiplinini, teknik rüşünü ve risk minimize etme kapasitesini simgeleyen kurumsal bir göstere hüviyeti kazanmaktadır. Sektörün rekabetçi dinamikleri incelendiğinde, sürdürülebilir avantajın anahtarının maddi olmayan varlıkların (intangible assets) yönetiminde yattığı görülmektedir; nitekim marka, burada yalnızca bir imaj çalışması değil, işlem maliyetlerini düşüren ve bilgi asimetrisinden kaynaklanan belirsizliği gideren bir kurumsal güven mekanizması olarak işlev görmektedir. Sektörel talep yapısının teknik uzmanlar ve kurumsal proje geliştiricileri gibi rasyonel karar vericiler tarafından domine edilmesi, marka değerinin duygusal tüketici algısından ziyade performans odaklı liyakat kriterleri üzerinden şekillenmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla bir markanın piyasadaki ağırlığı; uluslararası kalite standartlarına tam uyum, sertifikasyon süreçlerindeki şeffaflık, tedarik zinciri sürekliliği ve kriz anlarında sergilenen çözüm üretme yetkinliği gibi somut çıktılarla doğrudan ilişkilidir. Bu durum, marka değerinin "teknik güvenilirlik" ve "kurumsal stabilite" kavramları üzerinden yeniden tanımlanmasına yol açarken; fiyat odaklı rekabetin yarattığı yıkıcı etkilerin ancak süreç inovasyonu ve teknolojik yatırımlarla aşılabileceğini göstermektedir. Güncel konjonktürde çevresel performans, karbon emisyon yönetimi ve döngüsel ekonomi pratikleri, markanın rekabetçi konumlanmasında yeni ve belirleyici parametreler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye ölçeğinde ise sektör; regülatif çerçevenin uygulama etkinliği, ham madde maliyet baskıları ve kentsel lojistik bariyerleri gibi spesifik değişkenler ışığında değerlendirilmelidir. Bu unsurlar, marka yönetiminin yalnızca pazar stratejileriyle değil, aynı zamanda yasal mevzuata uyum ve kurumsal meşruiyet düzeyiyle de ayrılmaz bir bütün olduğunu kanıtlamaktadır. Sonuç olarak çalışma, hazır beton sektöründe markalaşmanın sembolik bir farklılaştırma çabasından ziyade, kapsamlı bir kurumsal kapasite inşası süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Stratejik marka yönetimi; operasyonel mükemmellik, sürdürülebilirlik taahhütleri ve paydaş nezdinde tesis edilen güvenin entegre bir çıktısı olarak, işletmeler için uzun vadeli rekabet avantajının temel yapı taşı şeklinde konumlandırılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hazır Beton Sektörü, Stratejik Marka Yönetimi, Marka Değeri, Kurumsal İtibar, Kalite Güvencesi

ABSTRACT

This study dissociates strategic brand management in the ready-mixed concrete industry from the narrow confines of traditional marketing disciplines, positioning it within an analytical framework of industrial organization theory, corporate governance mechanisms, and sustainable competitive strategies. The highly homogeneous nature of the product, the necessity for local production and consumption dictated by logistical constraints, and capital-intensive fixed costs collectively restrict conventional differentiation opportunities. Within this structural bottleneck, the concept of "brand" transcends physical product attributes, evolving into a corporate indicator that symbolizes operational discipline, technical proficiency, and risk mitigation capacity. An examination of the sector's competitive dynamics reveals that the key to sustainable advantage lies in the management of intangible assets; herein, the brand functions not merely as an image-building tool but as a formal institutional mechanism that reduces transaction costs and mitigates uncertainty arising from information asymmetry. Since the sectoral demand structure is dominated by rational decision-makers, such as technical experts and corporate project developers, brand equity is necessarily shaped by performance-based merit criteria rather than emotional consumer perceptions. Consequently, a brand's market influence is directly correlated with tangible outputs, including full compliance with international quality standards, transparency in certification processes, supply chain continuity, and the ability to provide solutions during crises. This necessitates a redefinition of brand equity through the lenses of "technical reliability" and "institutional stability," suggesting that the disruptive effects of price-oriented competition can only be overcome through process innovation and technological investment. In the current conjuncture, environmental performance, carbon emission management, and circular economy practices emerge as new and decisive parameters in competitive brand positioning. On a regional scale, specifically regarding the Turkish market, the sector must be evaluated in light of variables such as the efficacy of the regulatory framework, cost pressures in raw material procurement, and urban logistical barriers. These factors demonstrate that brand management is an inextricable whole, encompassing not only market strategies but also regulatory compliance and corporate legitimacy. In conclusion, the study illustrates that branding in the ready-mixed concrete industry is a process of comprehensive corporate capacity building rather than a symbolic differentiation effort. Strategic brand management is positioned as a fundamental cornerstone of long-term competitive advantage, serving as the integrated output of operational excellence, sustainability commitments, and stakeholder trust.

Keywords: Ready-mixed Concrete Industry, Strategic Brand Management, Brand Equity, Corporate Reputation, Quality Assurance

1. GİRİŞ

Beton, tarihsel süreçten günümüze kadar toplumların fiziksel gelişiminde temel rol oynayan bir yapı malzemesidir (Akakin vd., 2013). Hazır beton ise modern inşaat sektörünün vazgeçilmez bir unsuru olarak artan kentleşme, büyük ölçekli altyapı projeleri ve sürdürülebilirlik gereklilikleri doğrultusunda stratejik önem kazanmıştır (Şenol ve Çalışkan, 2025). Türkiye’de 1976 yılında başlayan hazır beton üretimi (Karakule, 2003), günümüzde yüksek üretim kapasitesi ve yaygın tesis ağıyla önemli bir endüstri haline gelmiştir. Ancak sektördeki kapasite fazlası ve yoğun rekabet, firmaları yalnızca fiyat ve teknik kalite üzerinden değil, marka değeri ve kurumsal itibar üzerinden de rekabet etmeye yöneltmektedir (THBB, 2024).

Marka ve stratejik marka yönetimi kavramları, işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Stratejik marka yönetimi; marka kimliğinin oluşturulması, konumlandırma stratejilerinin geliştirilmesi, marka değerinin ölçülmesi ve uzun vadeli büyüme hedefleriyle bütünleştirilmesini kapsayan bütüncül bir süreçtir (Keller, 2013; Aaker, 1991; Kotler ve Keller, 2016). Özellikle B2B niteliği ağır basan hazır beton sektöründe marka; güven, kalite, standartlara uygunluk, zamanında teslimat ve sürdürülebilirlik gibi unsurlar üzerinden şekillenmektedir.

Bu araştırma, hazır beton sektöründe stratejik marka yönetimi uygulamalarını ve bu süreci etkileyen içsel ve dışsal faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada tüketici davranışları, rekabet koşulları, teknolojik gelişmeler, ekonomik ve politik faktörler ile kurumsal kültürün marka stratejileri üzerindeki etkileri bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Karma yöntem yaklaşımına dayanan araştırmada literatür incelemesi ve karşılaştırmalı analizlerden yararlanılarak sektöre özgü marka dinamikleri değerlendirilmektedir.

Çalışmanın, hazır beton sektöründe markalaşmanın stratejik önemine dikkat çekerek hem akademik literatüre katkı sağlaması hem de sektörde faaliyet gösteren firmalara uygulanabilir öneriler sunması beklenmektedir. Böylece marka yönetiminin, fiyat odaklı rekabetten uzaklaşarak sürdürülebilir büyüme ve kurumsal itibar inşasında temel bir araç olduğu ortaya konulmaktadır.

1.1. Hazır Beton Sektörü ile İlgili Kuruluşlar, Türkiye’de Hazır Beton Sektöründeki Gelişmeler, Sektörün Büyüme Süreci ve Büyüme Etkileyen Faktörler

Türkiye’de hazır beton sektörü; kurumsal yapılanması, üretim kapasitesi, kalite güvence mekanizmaları ve uluslararası entegrasyon düzeyi bakımından güçlü bir yapıya sahip olmakla birlikte, ruhsatlandırma, hammadde temini, kalite uygulamaları, trafik kısıtlamaları, haksız rekabet ve bölgesel teşvik dengesizlikleri gibi çok boyutlu sorunlarla karşı karşıyadır.

Sektörün temel kurumsal aktörü olan Türkiye Hazır Beton Birliği (THBB), 1988’den bu yana kalite, güvenlik ve sürdürülebilir üretim ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstermekte; Kalite Güvence Sistemi (KGS), eğitim programları ve uluslararası iş birlikleri aracılığıyla

sektörel standartların yükseltilmesine katkı sunmaktadır. THBB'nin 2024 verilerine göre sektör yaklaşık 119–130 milyon m³ üretim bandına ulaşmış, 2022 itibarıyla 94 milyar TL ciro ve yaklaşık 40.000 kişilik istihdam büyüklüğüne erişmiştir (THBBd, 2024; THBBa, 2025). Birliğin sürdürülebilirlik stratejileri, Concrete Sustainability Council (CSC) belgelendirmesi, düşük karbonlu üretim, mineral katkılı beton tasarımları ve dijital izlenebilirlik sistemleri (EBIS) gibi uygulamalarla desteklenmektedir.

Kalite altyapısının temel unsurlarından biri olan Kalite Güvence Sistemi İktisadi İşletmesi (KGS), 1995 yılında hazır beton ve bağlantılı yapı malzemelerinde kalite düzeyinin izlenmesi ve güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş bağımsız bir denetim ve belgelendirme yapısıdır. Kurumsal tarafsızlığın güçlendirilmesi ve idari bağımsızlığın pekiştirilmesi hedefi doğrultusunda 2004 yılında "İktisadi İşletme" statüsüne geçirilmiştir. KGS, 2008 yılından itibaren Avrupa Birliği teknik mevzuatı kapsamında "Onaylanmış Kuruluş" (Notified Body No. 2055) olarak görev yapmakta ve CE işaretlemesine ilişkin uygunluk değerlendirme faaliyetlerini yürütmektedir. Bunu takiben 2010 yılında, yapı malzemeleri alanında "G Uygunluk Belgesi" düzenleme yetkisi verilen ilk kuruluşlar arasında yer almış; böylece ulusal mevzuat çerçevesinde ürün uygunluğunu değerlendiren yetkili bir kuruluş niteliği kazanmıştır (THBBi, 2015).

KGS İktisadi İşletmesi, sektörde kalite kültürünün yerleşmesi bakımından stratejik bir konuma sahiptir. Türkiye Hazır Beton Birliği (THBB), KGS denetim süreçlerinden geçmeyen hazır beton tesislerini üyeliğe kabul etmemekte; sistem ve ürün denetimleri düzenli ve periyodik biçimde gerçekleştirilmektedir. Bu uygulama, üretim süreçlerinin standardizasyonuna ve yapı güvenliğinin artırılmasına katkı sağlamaktadır (THBBj, 2019). Ayrıca KGS, CE ve G işaretlemesine ilişkin belgelendirme faaliyetlerinin yanında, Beton Sürdürülebilirlik Konseyi (CSC) kapsamında da sertifikasyon hizmetleri sunmaktadır. Bu yönüyle kuruluş, yalnızca teknik uygunluk denetimi yapmakla kalmamakta; aynı zamanda sektörün sürdürülebilirlik performansının geliştirilmesine de destek vermektedir (THBBk, 2022).

Sektörün çatı yapılanmalarından biri olan Yapı Ürünleri Üreticileri Federasyonu (YÜF), yapı malzemeleri üreticileri arasında koordinasyon, politika geliştirme ve uluslararası temsil işlevi üstlenmektedir. THBB'nin de kurucu üyeleri arasında yer aldığı federasyon, eğitim, veri paylaşımı ve sektörel iş birlikleri yoluyla teknik ve kurumsal kapasitenin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Uluslararası düzeyde ise European Ready Mixed Concrete Organization (ERMCO) üyeliği, THBB'ye Avrupa standartlarıyla uyumlu politika geliştirme ve sürdürülebilirlik gündemine katılım imkânı sunmaktadır (THBBp, 2016; THBBn, 2015). ERMCO ile yürütülen iş birlikleri; enerji verimliliği, döngüsel ekonomi ve kalite standartları alanlarında sektöre yön veren stratejik bir platform oluşturmaktadır (THBBp, 2016).

Hazır beton sektörü; ruhsatlandırma süreçlerinde yerel yönetim kaynaklı uygulama farklılıkları, proje santrallerinin denetimi, ÇED yükümlülükleri ve standartlara uyum sorunları gibi yapısal güçlüklerle karşılaşmaktadır. Hammadde tarafında özellikle agrega teminindeki kalite değişkenliği ve fiyat oynaklığı, üretim maliyetleri ve beton performansı üzerinde belirleyici olmaktadır. Kalite sorunları çoğu zaman üretimden ziyade numune alma, kür koşulları ve uygulama hatalarından kaynaklanmakta; laboratuvar altyapısı ve saha denetimlerinin etkinliği kritik önem taşımaktadır.

Büyük şehirlerde transmikserlere yönelik trafik kısıtlamaları ve aks başına ağırlık sınırlamaları lojistik verimliliği düşürmekte; yakıt maliyetleri ve teslim süreleri üzerinde baskı oluşturmaktadır. Öte yandan standart dışı ve kayıt dışı üretim yapan tesisler, belge ve denetim yükümlülüklerini yerine getiren firmalara karşı haksız rekabet avantajı elde edebilmekte; bu durum kalite ve fiyat dengesini zedelemektedir. Devletin yatırım teşvik

sistemi kapsamında bölgesel desteklerin farklılaşması ise üretim kapasitesinin belirli bölgelerde yoğunlaşmasına ve maliyet avantajı kaynaklı rekabet eşitsizliklerine yol açabilmektedir.

Büyüme dinamikleri incelendiğinde, sektörün gelişimi büyük ölçüde inşaat yatırımları, kentsel dönüşüm projeleri ve deprem sonrası yeniden yapılaşma faaliyetleriyle ilişkilidir. 1988'de 1,5 milyon m³ olan üretimin 2023–2024 döneminde 115–130 milyon m³ bandına ulaşması, uzun vadeli artış eğilimini ortaya koymaktadır (THBBE, 2024; THBBE5, 2025). Bununla birlikte ekonomik dalgalanmalar, enerji ve girdi maliyetleri, döviz kuru oynaklığı ve mevzuat değişiklikleri sektörün büyüme hızını doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak Türkiye hazır beton sektörü; güçlü kurumsal yapısı, yüksek üretim kapasitesi ve uluslararası entegrasyonu sayesinde stratejik bir üretim alanı niteliği taşımaktadır. Ancak sürdürülebilir büyümenin devamı; etkin denetim, adil rekabet koşulları, dengeli teşvik politikaları, kaliteli hammadde temini ve çevresel performans odaklı dönüşümün eş zamanlı ve bütüncül biçimde yönetilmesine bağlıdır.

1.2. Marka Yönetimi, Stratejik Marka Yönetimi ve Etkileyen Faktörler

Hazır beton sektörü, modern inşaat endüstrisinin temel taşıyıcısı olarak ekonomik büyüme, hızlı kentleşme ve altyapı yatırımlarıyla kopmaz bir bağ içerisinde. Tarihsel süreçte medeniyetlerin inşasında kritik rol oynayan beton, günümüzde hazır beton formuyla yapı üretiminin vazgeçilmez bir girdisine dönüşmüştür (Akakin vd., 2013). Türkiye'de 1970'li yılların ortalarında başlayan üretim serüveni, günümüzde devasa bir kapasiteye ve yoğun bir rekabet ekosistemine evrilmiştir (Karakule, 2003; THBBE, 2024). Bu dinamik ortamda firmalar için başarı, yalnızca teknik yeterlilikle değil; marka değeri, kurumsal itibar ve işveren markası gibi stratejik unsurların etkin yönetimiyle mümkün hale gelmiştir (Şenol ve Çalışkan, 2025; Chunping ve Xi, 2011). Stratejik marka yönetimi; kimlik tanımlama, konumlandırma ve marka mimarisi oluşturma gibi süreçleri kapsayan bütüncül bir planlama disiplini olarak, bilginin ve algının değer yarattığı modern ekonomide işletmelere uzun vadeli bir rekabet avantajı sunmaktadır (Keller, 2013; Hofmann, 2008).

Geleneksel olarak ürün odaklı görülen hazır beton sektöründe markalaşma, artan kapasite fazlası ve fiyat baskısı nedeniyle artık bir zorunluluktur. Ürünün homojen yapısı nedeniyle fiziksel farklılaşmanın sınırlı olduğu bu alanda marka; teknik yeterlilik, standartlara tam uyum, zamanında teslimat performansı ve sertifikasyon süreçleri üzerinden inşa edilen bir "güven ve kalite" vaadi niteliğindedir (Usman vd., 2019; Arslan, 2025). Özellikle B2B ilişkilerin domine ettiği bu pazarda, markalar teknik özelliklerden ziyade hizmet kalitesi, lojistik etkinlik ve karbon ayak izini azaltan çevreci üretim yöntemleri ile kendilerini konumlandırmaktadır (Vesal vd., 2021). Bu stratejik konumlandırma, güçlü bir iletişim dili ve içsel marka yönetimiyle desteklendiğinde; dışarıda kurumsal itibar, içeride ise yüksek çalışan bağlılığı yaratarak markanın tutarlılığını pekiştirmektedir (Cartwright vd., 2021; Aydın, 2024).

Stratejik marka yönetimini şekillendiren faktörler; teknolojik dönüşüm, dijitalleşme, ekonomik dalgalanmalar, yasal düzenlemeler ve değişen paydaş beklentileri gibi çok boyutlu bir yapı arz etmektedir (Kotler vd., 2017; Porter, 2008). Bu araştırma, Türkiye'nin lokomotif bölgelerindeki hazır beton üretim yapısını merkeze alarak, akademik veri tabanları üzerinden gerçekleştirilen sistematik analizlerle sektördeki marka yönetimi pratiklerini incelemektedir. Sektörel veri sınırlılıkları ve marka algısının ölçülmesindeki zorluklar gibi kısıtlara rağmen çalışma, markanın hazır beton sektöründe sadece bir tanıtım aracı değil; kalite, sürdürülebilirlik ve inovasyonu bütünleştiren bir "değer yönetimi" yaklaşımı olduğunu kanıtlamaktadır. Sonuç olarak, fiyat odaklı rekabetin yıkıcı

etkilerinden korunmak isteyen firmalar için güçlü bir marka, teknik dayanıklılığın ötesinde kurumsal dayanıklılığı ve sürdürülebilir büyümeyi temsil eden en stratejik varlık konumundadır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Literatür İncelemesi

Stratejik marka yönetimi, günümüz rekabet ortamında işletmeler için yalnızca iletişim temelli bir faaliyet değil; kalite, operasyon, sürdürülebilirlik ve kurumsal yapı ile bütünleşik bir yönetim alanı olarak değerlendirilmektedir. Endüstriyel sektörlerde marka değeri, ürün performansının ötesinde güvenilirlik, süreç tutarlılığı ve paydaş ilişkileriyle şekillenmektedir. Hazır beton sektörü üzerine yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde, marka yönetiminin doğrudan pazarlama araştırmalarıyla sınırlı kalmadığı; kalite sistemleri, maliyet yapısı, tedarik zinciri etkinliği ve çevresel performans gibi unsurlarla dolaylı biçimde desteklediği görülmektedir. Aşağıda literatürde yer alan çalışmalar, temel amaç ve bulguları özetlenerek yeniden yapılandırılmıştır.

2.1.1. Sektörel Gelişim ve Yapısal Dönüşüm

Akakin ve diğerleri (2013) Türkiye’de hazır betonun tarihsel gelişimini inceleyerek 1990’lardan itibaren sektörün hızlı büyüdüğünü ve betonun altyapı–üstyapı projelerinde temel yapı malzemesi haline geldiğini ortaya koymuştur.

Karakule (2003) sektörün kurumsallaşmasında Türkiye Hazır Beton Birliği’nin rolünü vurgulamış; kalite kontrol, eğitim ve standardizasyon süreçlerinin yaygınlaşmasında birlik faaliyetlerinin belirleyici olduğunu belirtmiştir.

Karakule, Akakin ve Uçar (2004) Türkiye ile dünya hazır beton sektörünü karşılaştırmış; Türkiye’nin üretim kapasitesi bakımından üst sıralarda yer aldığını ve teknolojik gelişmelerin büyümeyi desteklediğini ifade etmiştir.

Karakule, Akakin ve Engin (2020) sektörün yaygınlaşmasını sosyo-ekonomik göstergelerle ilişkilendirerek kalite artışına rağmen denetim, haksız rekabet ve nitelikli işgücü eksikliği gibi sorunların sürdüğünü göstermiştir.

Akakin ve diğerleri (2020) ise teknolojik dönüşüm, dayanım sınıflarındaki artış ve sürdürülebilirlik uygulamalarını ele alarak sektörün çevresel ve teknik boyutunu birlikte değerlendirmiştir.

2.1.2. Kalite ve Standartlara Uyum

Kazaz, Ulubeyli ve Turker (2004) Toplam Kalite Yönetimi yaklaşımının hazır beton sektöründe müşteri memnuniyeti ve rekabet gücünü artırabileceğini ortaya koymuştur.

Ergün ve Başaran (2010) Afyonkarahisar’daki tesislerde kalite farklılıklarını analiz etmiş; su/çimento oranı ve laboratuvar denetimlerinin belirleyici olduğunu saptamıştır.

Öztoprak, Sözen ve Çavuş (2018) Bolu bölgesinde kaliteyi etkileyen faktörleri incelemiş; çevresel koşullar ve personel eğitiminin önemini vurgulamıştır.

Dündar, Atabey ve Yurt (2017) Osmaniye’de istatistiksel analizle bazı tesislerde standart sapmalar bulunduğunu göstermiştir.

Topçu ve Boğa (2005) Eskişehir’de kalite değişkenliğini ortaya koymuş; personel ve ekipman düzeyinin kaliteyi etkilediğini belirtmiştir.

Davraz, Başpınar ve Ceylan (2012) yapı denetim sisteminin devreye girmesiyle beton kalitesinin belirgin biçimde arttığını kanıtlamıştır.

Topçu ve Boğa (2022) Isparta verilerini inceleyerek betonların standartlara uygun olduğunu ancak dayanım sınıfı aşımının maliyet verimliliğini düşürdüğünü göstermiştir.

Al-Saedi, Paslawski ve Nowotarski (2019) ISO 9001 temelli kalite yönetimi ve sürekli iyileştirme uygulamalarının üretim tutarlılığını artırdığını ortaya koymuştur.

Ghazi, Al-Zwainy ve Manogaran (2023) performans değerlendirmesinde çok kriterli ve bütüncül yaklaşımların gerekliliğini savunmuştur.

Saini, Kumar ve Saini (2025) MLE ve Power Law Process yöntemleriyle tesis güvenilirliğini analiz etmiş; bakım stratejilerinin operasyonel süreklilik üzerindeki etkisini göstermiştir.

2.1.3. Maliyet ve Yönetim Yaklaşımları

Sönmez ve Gerekan (2016) faaliyet tabanlı maliyetleme yönteminin geleneksel sistemlere kıyasla daha doğru maliyet bilgisi sunduğunu belirlemiştir.

Akpınar ve Atiker (2020) sipariş maliyeti yönteminin proje bazlı üretim yapısına uygun olduğunu göstermiştir.

Akkaş, Avcı ve Başyigit (2010) maliyetlerin bölgesel olarak farklılaştığını; nakliye ve enerji giderlerinin en yüksek paya sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Koç (2020) bulanık TOPSIS yöntemiyle tedarikçi seçiminin daha rasyonel biçimde yapılabileceğini göstermiştir.

Kazançoğlu ve Öktem (2016) franchising modelinin marka standartlarını koruma ve operasyonel verimlilik açısından uygulanabilir olduğunu savunmuştur.

Sönmez ve diğerleri (2023) sektörün mevcut durumunu analiz ederek dijitalleşme, çevre politikaları ve kalite güvence sistemlerinin önemini vurgulamıştır.

2.1.4. Sürdürülebilirlik ve Çevresel Performans

Yılmaz ve diğerleri (2020) düşük karbonlu çimento, geri dönüştürülmüş agrega ve yaşam döngüsü analizi uygulamalarının çevresel etkiyi azalttığını göstermiştir.

Engin ve diğerleri (2023) dögüsel ekonomi yaklaşımının atık geri kazanımı ve karbon azaltımı açısından stratejik fırsatlar sunduğunu belirtmiştir.

Sakhare ve diğerleri (2024) Pune bölgesindeki tesislerde sürdürülebilirlik performansının enerji ve yönetim eksiklikleri nedeniyle sınırlı kaldığını ortaya koymuştur.

Thach ve diğerleri (2025) yapay zekâ tabanlı meta-öğrenme modeliyle gömülü karbon emisyonlarının yüksek doğrulukla tahmin edilebildiğini göstermiştir.

Omoregie ve diğerleri (2022) Nijerya’daki tesislerde sürdürülebilirlik uygulamalarının farkındalık düzeyine rağmen teknolojik yetersizlikler nedeniyle sınırlı kaldığını tespit etmiştir.

2.1.5. Tedarik Zinciri ve Lojistik

Park ve diğeri (2011) dinamik simülasyon temelli tedarik zinciri modeliyle teslimat güvenilirliğini artırmıştır.

Supratomo, Hatmoko ve Hermawan (2025) büyük ölçekli havalimanı projesinde sahada kurulan santrallerle maliyet ve zaman tasarrufu sağlandığını göstermiştir.

Buhaievskiy ve Petrenko (2025) üretim ve lojistiği entegre eden optimizasyon modelleri geliştirerek talep belirsizliğine karşı stratejik planlama çerçevesi sunmuştur.

2.1.6. Pazarlama ve Marka Boyutu

Budiastari (2016) ürün kalitesi ve marka imajının müşteri memnuniyeti ve sadakat üzerinde güçlü etkisi olduğunu göstermiştir.

Megantara ve Melinda (2022) satın alma kararlarında kalite ve hizmet faktörlerinin fiyatın önünde yer aldığını ortaya koymuştur.

Riyanto ve Paramansyah (2020) SWOT ve stratejik analiz yöntemleriyle satış artırmaya yönelik pazarlama stratejileri önermiştir.

2.1.7. Teknik ve Paydaş Sorumluluğu

Ünal ve Yurtcu (2007) hazır betonun dayanıklılık ve standartlaşma açısından avantajlarını açıklamıştır.

Taşdemir ve Akkaya (2018) beton kalitesinin üretimden uygulamaya kadar tüm paydaşların ortak sorumluluğu olduğunu vurgulamıştır.

Genel değerlendirme yapıldığında, literatürün bir bölümü (Budiastari; Megantara ve Melinda; Riyanto ve Paramansyah; Kazançoğlu ve Öktem) marka ve pazarlama değişkenlerini doğrudan incelemektedir. Diğer çalışmalar ise kalite yönetimi, maliyet yapısı, sürdürülebilirlik, tedarik zinciri ve operasyonel güvenilirlik gibi markanın altyapısını oluşturan unsurları analiz etmektedir.

Bu bütüncül çerçeve, hazır beton sektöründe marka değerinin yalnızca iletişim faaliyetleriyle değil; kalite sürekliliği, çevresel sorumluluk, lojistik etkinlik ve kurumsal yönetim kapasitesiyle inşa edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla stratejik marka yönetimi, teknik ve yönetsel performansla iç içe geçmiş çok disiplinli bir yapı olarak ele alınmalıdır.

2.2. Ulusal Örnek Çalışmalar ve Sonuçlarının Karşılaştırılması

Türkiye’de stratejik marka yönetimi ve sektörel dönüşüm üzerine yapılan akademik çalışmalar, özellikle sanayi kollarında markalaşmanın performans, kalite ve kurumsallaşma üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Hazır beton sektörü özelinde geliştirilen ulusal literatür incelendiğinde, araştırmaların tarihsel gelişim, kalite denetimi, maliyet yönetimi, kurumsal yapılanma ve sürdürülebilirlik başlıkları etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Aşağıda ilgili çalışmalar, yöntem ve temel bulguları özetlenerek yeniden yapılandırılmıştır.

Sektörün tarihsel gelişimini ele alan çalışmalar, Türkiye’de hazır beton üretiminin geleneksel yöntemlerden modern tesis üretimine geçiş sürecini ortaya koymaktadır. Karakule (2003) sektörde kurumsallaşmanın ve kalite bilincinin gelişiminde örgütlenmenin önemini vurgulamış; özellikle sektörel birliklerin standardizasyon sürecine katkı sağladığını belirtmiştir. Akakın ve diğeri (2013; 2020) hazır beton sektörünün büyümesini kentleşme, altyapı yatırımları ve deprem gerçeği bağlamında incelemiş; 1990’lardan itibaren üretim kapasitesindeki artışın Türkiye’yi Avrupa ölçeğinde üst sıralara taşıdığını göstermiştir. Karakule, Akakın ve Uçar (2004) ile Karakule, Akakın ve

Engin (2020) ise sektördeki niceliksel büyümenin beraberinde kalite kontrol, çevresel sorumluluk ve denetim ihtiyacını artırdığını ortaya koymuştur. Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, sektörün yalnızca kapasite artışı değil, yapısal dönüşüm sürecinden geçtiği anlaşılmaktadır.

Kalite eksenli araştırmalar, üretim performansındaki farklılıkları ve denetim mekanizmalarının etkisini incelemiştir. Topçu ve Boğa (2005) ile Ergün ve Başaran (2010) bölgesel beton dayanım sonuçlarını analiz ederek tesisler arasında kalite değişkenliği bulunduğunu göstermiştir. DüNDAR, Atabey ve Yurt (2017) ve Öztoprak, Sözen ve Çavuş (2018) laboratuvar verileri üzerinden yaptıkları değerlendirmelerde standartlara uyum arttıkça dayanım değerlerinde istikrar sağlandığını ortaya koymuştur. Davraz, Başpınar ve Ceylan (2012) yapı denetim sisteminin uygulanmaya başlamasıyla beton performansında belirgin iyileşme yaşandığını tespit etmiş; denetimin kalite üzerindeki doğrudan etkisini vurgulamıştır. Topçu ve Tuna (2022) ise istatistiksel analiz yöntemiyle betonların büyük ölçüde standartlara uygun üretildiğini, ancak gereğinden yüksek dayanım sınıflarının maliyet etkinliğini azaltabildiğini göstermiştir. Bu bulgular kalite ile maliyet arasında dengeli bir yönetim gerekliliğine işaret etmektedir.

Maliyet ve yönetim alanındaki çalışmalar, sektörde geleneksel maliyet hesaplama yöntemlerinin sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Sönmez ve Gerekan (2016) faaliyet tabanlı maliyetleme sisteminin hazır beton işletmelerinde daha doğru maliyet dağılımı sağladığını belirlemiştir. Akpınar ve Atiker (2020) ise sipariş maliyet yönteminin proje bazlı üretim yapısına daha uygun olduğunu savunmuştur. Akkaş, Avcı ve Başyigit (2010) maliyet unsurlarını bölgesel farklılıklar çerçevesinde inceleyerek taşıma mesafesi, enerji giderleri ve iklim koşullarının birim maliyet üzerinde belirleyici olduğunu göstermiştir. Bu çalışmalar, rekabet gücünün üretim miktarından çok maliyet yönetimi ve lojistik etkinlikle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kurumsal yapı ve yönetim modellerine odaklanan araştırmalar da literatürde önemli yer tutmaktadır. Karakule (2003) sektörel birliklerin kalite kültürünün yerleşmesindeki rolünü vurgularken, Sönmez ve diğerleri (2023) kalite güvence ve çevre politikalarının kurumsallaşmayı güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Kazançoğlu ve Öktem (2016) franchising modelini hazır beton sektörü bağlamında değerlendirerek marka standartlarının korunması, bölgesel genişleme ve operasyonel bütünlük açısından alternatif bir organizasyon yapısı önermiştir. Bu çalışma, sektörde marka yönetiminin yalnızca iletişim değil, yapısal bir yönetim meselesi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Sürdürülebilirlik teması son dönem araştırmalarında daha belirgin hâle gelmiştir. Yılmaz ve diğerleri (2020) düşük karbonlu çimento kullanımı, geri dönüştürülmüş agrega ve enerji verimliliği uygulamalarını inceleyerek çevresel etkilerin azaltılabileceğini göstermiştir. Engin ve diğerleri (2023) döngüsel ekonomi yaklaşımını sektöre uyarlayarak atık beton geri kazanımı ve kaynak verimliliği konularında stratejik fırsatlar bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, çevresel performansın artık rekabet avantajının ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.

Teknik ve uygulama boyutuna odaklanan Ünal ve Yurtcu (2007) ile Taşdemir ve Akkaya (2018) ise beton kalitesinin yalnızca üretim aşamasına bağlı olmadığını; tasarım, uygulama ve kür süreçlerinin bütüncül biçimde yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu araştırmalar, kalite sorunlarının sistemsel bir yaklaşımla ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Genel değerlendirme yapıldığında, Türkiye’de hazır beton sektörünün hızlı büyüme evresini geride bırakarak kalite sürekliliği, maliyet verimliliği, sürdürülebilirlik ve kurumsal yönetim alanlarında derinleşme sürecine girdiği görülmektedir. Bölgesel kalite analizleri

denetim sistemlerinin önemini; maliyet çalışmaları lojistik ve enerji yönetiminin stratejik rolünü; sürdürülebilirlik araştırmaları ise çevresel performansın gelecekte belirleyici olacağını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ulusal literatür, sektörün teknolojik ve kurumsal açıdan önemli bir dönüşüm içinde olduğunu; ancak bu dönüşümün kalıcı olması için kalite yönetimi, maliyet kontrolü, çevresel stratejiler ve eğitim politikalarının eş zamanlı biçimde geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bütüncül yaklaşım, hem akademik çalışmalar hem de sektör uygulamaları açısından hazır beton sektörünün geleceğine ilişkin kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

2.3. Uluslararası Örnek Çalışmalar ve Sonuçlarının Karşılaştırılması

Uluslararası literatür, stratejik marka yönetiminin yalnızca tüketici algısını şekillendiren bir araç olmadığını; aynı zamanda kurumsal sürdürülebilirlik, operasyonel etkinlik ve küresel rekabet kapasitesi üzerinde belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle sanayi temelli sektörlerde marka değeri; kalite altyapısı, hizmet performansı, lojistik yeterlilik ve çevresel sorumlulukla birlikte ele alınmaktadır. Hazır beton sektörü üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti, satın alma davranışları, sürdürülebilirlik uygulamaları, tedarik zinciri koordinasyonu ve operasyonel optimizasyon başlıklarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, sektörün teknik özelliklerinin ötesinde stratejik ve bütüncül bir yönetim yaklaşımı gerektirdiği anlaşılmaktadır.

Budiastari (2016) tarafından Jakarta'da gerçekleştirilen araştırma, hazır beton müşterilerinin memnuniyet ve sadakat düzeylerinde en güçlü belirleyicilerin ürün kalitesi ve marka imajı olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada fiyat algısının etkisinin sınırlı kaldığı; buna karşılık kalite ve kurumsal güven unsurunun doğrudan ve güçlü bir etki yarattığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, teknik güvenilirliğin yüksek olduğu endüstriyel ürünlerde marka değerinin performans ve istikrar beklentileri üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Megantara ve Melinda (2022) tarafından Doğu Java'da yürütülen çalışma ise satın alma kararlarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmaya göre ürün kalitesi ve hizmet kalitesi, müşteri tercihlerinde belirleyici faktörlerdir. Marka imajı destekleyici bir unsur olarak konumlanırken, fiyatın göreceli etkisinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, Budiastari'nin çalışmasını teyit ederek hazır beton sektöründe değer odaklı rekabetin fiyat odaklı yaklaşımlara kıyasla daha etkili olduğunu göstermektedir.

Kazaz, Ulubeyli ve Turker (2004) Türkiye bağlamında kalite yönetimi perspektifiyle sektörü incelemiş ve Toplam Kalite Yönetimi uygulamalarının yaygınlaşmasının müşteri memnuniyeti ile marka algısını güçlendirebileceğini ortaya koymuştur. Çalışma, kalite altyapısının yalnızca teknik performans değil, aynı zamanda kurumsal güven inşası açısından da stratejik önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu yönüyle müşteri memnuniyeti araştırmalarının arka planında güçlü bir kalite yönetim sisteminin gerekliliğini desteklemektedir.

Sürdürülebilirlik eksenli araştırmalar literatürde daha yeni bir yönelim olarak öne çıkmaktadır. Sakhare ve arkadaşları (2024) Pune bölgesindeki tesisleri inceleyerek hammadde temininde görece olumlu bir tabloya karşın enerji kullanımı, yönetim sistemleri ve kalite kontrol süreçlerinde önemli eksiklikler bulunduğunu belirlemiştir. Çalışma, sürdürülebilirliğin yalnızca çevresel değil, yönetsel ve organizasyonel boyutları olan çok katmanlı bir konu olduğunu göstermektedir.

Bu çerçeveyi ileri teknoloji boyutuyla genişleten Nguyen ve arkadaşları (2025), hazır beton üretiminde gömülü karbon emisyonlarının yapay zekâ temelli meta-öğrenme yöntemleriyle tahmin edilebileceğini ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, çevresel performansın ölçülebilir ve veri temelli biçimde yönetilebileceğini göstermekte; sürdürülebilirliği stratejik karar destek sürecinin parçası hâline getirmektedir.

Lojistik ve tedarik zinciri alanında Park ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilen dinamik simülasyon modeli, santral–mikser–şantiye koordinasyonunun teslimat güvenilirliği ve operasyonel performans üzerindeki etkisini göstermiştir. Bekleme sürelerinin azaltılması ve zamanında teslimatın sağlanması, müşteri memnuniyeti ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu çalışma, pazarlama çıktılarının arka planında operasyonel uyumun yer aldığını ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde Supratomo, Hatmoko ve Hermawan (2025), Yogyakarta Uluslararası Havalimanı projesi kapsamında sahada kurulan beton santrallerinin maliyetleri düşürdüğünü ve arz-talep dengesini iyileştirdiğini göstermiştir. Araştırma, büyük ölçekli projelerde tedarik zinciri planlamasının hem kalite hem ekonomik performans açısından stratejik değer taşıdığını vurgulamaktadır.

Tedarik zinciri yönetimini daha bütünlük bir karar modeli çerçevesinde ele alan Buhaievsky ve Petrenko (2025) ise simülasyon ve optimizasyon yöntemleri aracılığıyla üretim ve dağıtım süreçlerinin eş zamanlı planlanmasının belirsizlik yönetimini güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, dalgalı talep koşullarında stratejik esneklik sağlamaktadır.

Operasyonel performans boyutunda Al-Zwainy ve Manogaran (2023), hazır beton tesislerinin performansının yalnızca üretim hacmiyle ölçülemeyeceğini; kalite sürekliliği, enerji verimliliği, bakım uygulamaları ve çevresel etkilerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu çok kriterli bakış açısı, tesis performansını stratejik yönetim çerçevesine taşımaktadır.

Bakım ve güvenilirlik perspektifinden Saini, Kumar ve Saini (2025), MLE ve Power Law Process yöntemleriyle tesis ekipmanlarının arıza ve bakım verilerini analiz etmiş; bakım stratejilerinin üretim sürekliliği üzerinde doğrudan etkili olduğunu nicel olarak göstermiştir. Bu bulgu, operasyonel güvenilirliğin kalite ve müşteri memnuniyeti ile bağlantısını güçlendirmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler bağlamında Omoregie ve arkadaşları (2022) tarafından Nijerya'daki beş tesis üzerinde yürütülen vaka çalışması, sürdürülebilir üretimin önündeki temel engellerin teknolojik yetersizlikler ve yönetsel eksiklikler olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, sürdürülebilirlik uygulamalarının yalnızca teknik yatırımlarla değil, kurumsal kapasite geliştirme ile mümkün olduğunu göstermektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, uluslararası literatür hazır beton sektöründe kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti, marka imajı, sürdürülebilirlik, lojistik koordinasyon ve operasyonel güvenilirlik unsurlarının birbirini tamamlayan stratejik bileşenler olduğunu ortaya koymaktadır. Erken dönem araştırmalar kalite ve müşteri boyutuna odaklanırken, güncel çalışmalar çevresel performans, yapay zekâ destekli analizler ve entegre planlama modelleriyle çerçeveyi genişletmektedir. Bu bütünlük yaklaşım, sektörde kalıcı rekabet avantajının ancak çok boyutlu ve stratejik bir yönetim anlayışıyla sağlanabileceğini göstermektedir.

3. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada hazır beton sektöründe stratejik marka yönetimi ve bu süreci biçimlendiren faktörler, kapsamlı bir literatür taraması ile Türkiye hazır beton endüstrisine ilişkin güncel sektörel veriler birlikte değerlendirilerek analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, teknik özellikleri ağır basan, görünürlüğü sınırlı ve büyük ölçüde işletmeler arası (B2B) ilişkiler üzerinden işleyen sektörlerde markalaşmanın, tüketici odaklı pazarlardan farklı dinamiklere sahip olduğunu göstermektedir. Hazır beton sektöründe marka, yalnızca tanıtım ya da iletişim aracı değil; güven, kalite ve sürdürülebilirlik ekseninde şekillenen stratejik bir değer yaratma mekanizmasıdır.

Literatürde stratejik marka yönetiminin sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamada belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Marka değeri yaklaşımı ile kurumsal strateji arasındaki bütünleşme, hazır beton sektörüne uyarlandığında markanın teknik yeterlilik, standartlara uyum ve kurumsal güvenilirlikle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Ürünün nihai kullanıcı tarafından doğrudan deneyimlenmemesi, marka algısının büyük ölçüde müteahhitler, proje yöneticileri ve kamu otoriteleri gibi profesyonel karar vericilerin değerlendirmelerine dayanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda marka bağlılığı, duygusal yakınlıktan ziyade performans istikrarı, risk azaltma ve operasyonel güven beklentileri üzerinden şekillenmektedir.

Sektörel veriler, Türkiye hazır beton endüstrisinde kapasite fazlası ve yoğun rekabet koşullarının hâkim olduğunu ortaya koymaktadır. Mevcut tesis sayısının üretim hacmine kıyasla yüksek olması, firmaları fiyat odaklı rekabete yöneltmekte ve kârlılık üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ancak literatür bulguları, uzun vadede yalnızca fiyat temelli stratejilerin sürdürülebilir olmadığını; farklılaşmanın marka değeri üzerinden sağlanmasının daha kalıcı avantaj sunduğunu göstermektedir. Bu durum, hazır beton gibi homojen ürün yapısına sahip sektörlerde dahi marka stratejisinin kritik olduğunu teyit etmektedir.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, kalite güvence uygulamalarının marka değerinin temel yapı taşlarından biri olduğudur. Türkiye’de uygulanan kalite güvence ve sertifikasyon sistemleri, yalnızca teknik uygunluğu belgeleyen araçlar değil; aynı zamanda kurumsal güven inşasının önemli bileşenleridir. Üçüncü taraf denetimleri ve standartlara uyum, özellikle B2B pazarlarda marka algısını güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle kalite belgelerinin ve denetim süreçlerinin, firmaların stratejik marka iletişimde etkin biçimde konumlandırılması gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik teması da marka yönetiminin ayrılmaz bir boyutu olarak öne çıkmaktadır. Çevresel sorumluluk, düşük karbonlu üretim teknikleri ve sürdürülebilirlik sertifikasyonları, firmaların kurumsal itibarını doğrudan etkileyen faktörler hâline gelmiştir. Bu gelişme, hazır beton sektöründe marka stratejisinin çevresel performanstan bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir. Sürdürülebilir üretim uygulamaları, yalnızca mevzuat uyumu değil; aynı zamanda rekabetçi konumlanma aracı olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmada ele alınan ruhsatlandırma sorunları, hammadde tedariki, lojistik kısıtlamalar ve kayıt dışı üretim gibi yapısal meseleler de marka algısını dolaylı biçimde etkilemektedir. Standart dışı üretim yapan işletmelerin varlığı, sektöre yönelik genel güven düzeyini zayıflatmakta ve kurumsal firmaların marka yatırımlarının etkisini sınırlayabilmektedir. Bu nedenle marka yönetiminin başarısı yalnızca firma düzeyindeki stratejilere değil, sektörel düzenleme ve denetim mekanizmalarının etkinliğine de bağlıdır.

İçsel faktörler açısından değerlendirildiğinde, kurumsal kültür, liderlik yaklaşımı ve çalışan bağlılığı marka tutarlılığının temel belirleyicileri arasında yer almaktadır. Hazır beton sektöründe teknik personelin uzmanlığı, iş güvenliği uygulamaları ve müşteriyle

kurulan profesyonel iletişim, markanın sahadaki somut yansımasını oluşturmaktadır. Bu durum, içsel marka yönetiminin dış iletişim kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Dijitalleşme boyutunda ise sektörün gelişime açık olduğu görülmektedir. Dijital iletişim araçları, kurumsal web siteleri, sürdürülebilirlik raporları ve proje referanslarının çevrim içi paylaşımı, özellikle B2B pazarlarda şeffaflık ve güven oluşturmada etkili araçlardır. Buna karşın birçok firmanın dijital marka yönetimini sınırlı düzeyde kullandığı anlaşılmaktadır. Oysa dijital görünürlük, düşük maliyetle yüksek etki yaratabilecek stratejik bir imkân sunmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, hazır beton sektöründe stratejik marka yönetimi çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Marka; kalite standartları, güvenilirlik, sürdürülebilirlik uygulamaları, kurumsal yönetim ve organizasyonel bütünlük ile birlikte anlam kazanmaktadır. Bulgular, yalnızca fiyat temelli rekabet stratejilerinin sektörde kırılma yarattığını; buna karşılık marka temelli farklılaşmanın firmalara uzun vadeli dayanıklılık sağladığını göstermektedir.

Sonuç olarak hazır beton sektöründe güçlü bir marka oluşturmak; teknik yeterlilik, standartlara uyum, şeffaf yönetim anlayışı, çevresel duyarlılık ve tutarlı kurumsal iletişimin bütüncül biçimde yönetilmesini gerektirmektedir. Bu çalışma, B2B bağlamında marka yönetimi literatürüne katkı sunarken, sektör uygulayıcıları için de stratejik bir çerçeve ortaya koymaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek ampirik araştırmaların, marka yatırımları ile finansal performans arasındaki ilişkiyi nicel verilerle incelemesi, alandaki kuramsal ve uygulamalı bilgi birikimini daha da geliştirecektir.

KAYNAKÇA

- Aaker, D. A. (1991). *Managing brand equity: Capitalizing on the value of a brand name*. Free Press.
- Akakın, T., Kılınç, C., Işık, A., & Zengin, H. (2013). *Hazır beton sektörü ve beton kullanımındaki gelişmeler*. Hazır Beton Birliği. <https://www.thbb.org/media/2088/makalethbb116.pdf>
- Akakın, T., Kılınç, C., Işık, A., & Zengin, H. (2020). *Hazır beton sektörü ve beton kullanımındaki gelişmeler*. THBB Akademi. <https://www.thbbakademi.org/wp-content/uploads/2020/12/1-13.pdf>
- Akkaş, A., Avcı, H., & Başıyigit, C. (2010). Türkiye’de hazır beton maliyetini etkileyen parametreler ve bölgelere göre maliyet analizi. *SDU International Technologic Science*, 2(1), 1-8. <https://izlik.org/JA58US49SK>
- Akpınar, A., & Atiker, M. (2020). Hazır beton sektöründe sipariş maliyeti yöntemi ve bir uygulama. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 333-361. <https://izlik.org/JA63YT94BD>
- Al-Saedi, A. A., Paślawski, J., & Nowotarski, P. (2019). Quality management to continuous improvements in process of ready mix concrete production. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 515, 022019. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/518/2/022019>
- Arslan, M. (2025). *Kalite yönetim sistemleri*. Harran Üniversitesi. https://web.harran.edu.tr/assets/uploads/other/files/birecik/files/Kalite_Yonetim_Sistemleri.pdf
- Aydın, S. (2024). The importance of digital marketing and technologies in B2B marketing. *Trakya University Journal of Social Science*, 26(1), 119-136. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.1460110>

- Budiastari, F. (2016). The influence of product quality, price perception and brand image on satisfaction and customer loyalty Holcim concrete readymix in Jakarta. *Journal Riset Manajemen Sains Indonesia*, 7(2), 345–365.
- Buhaievskiy, O., & Petrenko, O. (2025). Planning and optimization models in ready-made concrete production and logistics. *Radioelectronic and Computer Systems*, 2(114), 264-279. <https://doi.org/10.32620/reks.2025.2.17>
- Cartwright, S., Liu, H., & Raddats, C. (2021). Strategic use of social media within business-to-business (B2B) marketing: A systematic literature review. *Industrial Marketing Management*, 97, 35-58. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2021.06.005>
- Chunping, Y., & Xi, L. (2011). The study on employer brand strategy in private enterprises from the perspective of human resource management. *Energy Procedia*, 5, 2087-2091. <https://doi.org/10.1016/j.egypro.2011.03.360>
- Davraz, M., Başınar, E., & Ceylan, H. (2012). Yapı denetim kurumları öncesi Isparta ve yakın civarındaki hazır beton kalitesi. *SDU Teknik Bilimler Dergisi*, 2(1), 18-25.
- Dündar, B., Atabey, İ. İ., & Yurt, Ü. (2017). Osmaniye ilinde hazır beton santrallerinde üretilen beton kalitelerinin istatistiksel olarak değerlendirilmesi. *Selçuk-Teknik Dergisi*, 16(2), 71-86.
- Engin, Y., Atlıhan, A., Otuzbir, C., Akyüz, K., & Akdağ, B. (2023). Hazır beton sektöründe döngüsel ekonomi. *Beton 2023 Kongresi Bildirileri* (ss. 246-259).
- Ergün, A., & Başaran, V. (2010). Afyonkarahisar'da üretilen hazır beton kalitelerinin değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2, 51-58. <https://izlik.org/JA47FG54AS>
- Ghazi, S., Al-Zwainy, F. M. S., & Manogaran, G. M. (2023). The critical review to evaluate performance of ready-mix concrete production plant. *Al-Nahrain Journal for Engineering Sciences*, 26(3), 205-215.
- Hoffmann, S. (2008). *Brand management by using special marketing strategies*. VDM Verlag Dr. Müller.
- Karakule, F. (2003). Türkiye beton birliği ve hazır beton sektörü. *Türkiye Hazır Beton Birliği*, 426, 99-101.
- Karakule, F., Kakın, T., & Uçar, S. (2004). *Türkiye'de ve dünyada hazır beton sektörü*. Atılım Lab. <https://www.atilimlab.com.tr/makaleler/Turkiyede-ve-dunyada-hazir-beton-sektoru.pdf>
- Karakule, F., Akakın, T., & Engin, Y. (2020). *Türkiye'de hazır beton sektörü ve gelişmeler*. THBB Akademi. <https://www.thbbakademi.org/wp-content/uploads/2020/12/B2008.001.pdf>
- Kazançoğlu, İ., & Öktem, Ö. (2016). Endüstriyel işletmelerde franchising model önerisi: Hazır beton sektöründe bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 251-285. <https://doi.org/10.24988/deuiibf.2016312532>
- Kazaz, A., Ulubeyli, S., & Turker, F. (2004). The quality perspective of the ready-mixed concrete industry in Turkey. *Building and Environment*, 39(11), 1349–1357. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2004.03.010>

- Keller, K. L. (2013). *Strategic brand management: Building, measuring, and managing brand equity*. Pearson Education.
- Koç, E. (2020). Alternatif tedarikçilerin bulanık TOPSIS yöntemi ile karşılaştırılması: Hazır beton sektöründe bir uygulama. *İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 128-146.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2017). *Marketing 4.0: Moving from traditional to digital*. Wiley.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson Prentice Hall.
- Kotler, P., & Lee, N. (2005). *Corporate social responsibility: Doing the most good for your company and your cause*. John Wiley & Sons.
- Megantara, R., & Melinda, M. (2022). The influence of product quality, price, brand image and service on purchase decisions for dry type ready mix concrete (case study at PT. XYZ East Java). *International Journal of Review Management Business and Entrepreneurship*, 2(1), 188-196. <https://doi.org/10.37715/rmbe.v2i1.3031>
- Olugboyega, O., Omopariola, E. D., Ejohwomu, O. A., & Omoregie, A. (2022). Sustainable ready-mixed concrete (RMC) production: A case study of five RMC plants in Nigeria. *Sustainability*, 15(10), 8169. <https://doi.org/10.3390/su15108169>
- Öztoprak, B., Sözen, Ş., & Çavuş, M. (2018). Bolu bölgesindeki hazır beton tesislerinin durumu ve beton kalitesini etkileyen faktörler. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7(3), 1-11. <https://izlik.org/JA48EL83SL>
- Park, M., Kim, W.-Y., Lee, H. S., & Han, S. (2011). Supply chain management model for ready mixed concrete. *Automation in Construction*, 20(1), 44–55. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2010.07.005>
- Porter, M. E. (2008). The five competitive forces that shape strategy. *Harvard Business Review*, 86(1), 78–93.
- Riyanto, B., & Paramansyah, A. (2020). Strategi pemasaran untuk meningkatkan penjualan beton siap pakai (ready mix concrete) pada PT Semen Indogreen Sentosa plant Cikarang. *Al-Kharaj: Jurnal Ekonomi, Keuangan & Bisnis Syariah*, 2(2), 154-166. <https://doi.org/10.47467/alkharaj.v2i2.110>
- Saini, N., Kumar, A., & Saini, S. (2025). Reliability analysis of ready-mix concrete plants using MLE and power law process. *Discover Applied Sciences*, 7(7), 1-17. <https://doi.org/10.1007/s42452-025-07319-0>
- Sakhare, P., Kulkarni, S., Patil, R., & Deshmukh, S. (2024). Investigating the factors affecting sustainability of ready mix concrete plants: Case study of Pune region. *International Journal of Sustainable Construction Engineering and Technology*, 1(1), 1-18. <https://doi.org/10.1007/s44290-024-00110-x>
- Sönmez, F., & Gereken, B. (2016). Çağdaş maliyetleme yöntemlerinden biri olan faaliyet tabanlı maliyetleme yöntemi: Hazır beton sektörü üzerinde uygulama. *Mali Çözüm Dergisi*, 138, 13.
- Sönmez, R., Özboru, A., Saçlıtüre, K., & Engin, Y. (2023). Türkiye hazır beton sektöründe mevcut durum, gelişmeler ve beklentiler. *Beton 2023 Kongresi Bildirileri* (ss. 1-10).

- Supratomo, B., Hatmoko, J. U. D., & Hermawan, F. (2025). Supply chain management of ready-mix concrete in large-scale projects and short time (case study: Construction of Yogyakarta International Airport, Kulonprogo). *Eduvest – Journal of Universal Studies*, 5(5), 5826-5838. <https://doi.org/10.59188/eduvest.v5i5.51151>
- Şenol, A. F., & Çalışkan, Ö. (2025). Hazır beton üretimindeki problem sahaları ve gelişmeler. *6th International Conference on Engineering and Applied Natural Sciences* (ss. 182-186).
- Taşdemir, M. A., & Akkaya, Y. (2018). *Herkesin sorumluluğunda olan bir malzeme: Hazır beton*. Türkiye Hazır Beton Birliği. https://www.thbb.org/media/263774/makale1_145.pdf
- Thach, T. N., Ahn, Y., Hyo, L. S., Heng Lim, B. T., & Oo, B. L. (2025). Managing and predicting embodied carbon emissions for ready-mix concrete products using model-agnostic meta-learning technique. *Journal of Building Engineering*, 111, 113554. <https://doi.org/10.1016/j.jobbe.2025.113554>
- Topçu, İ. B., & Boğa, A. R. (2005). Eskişehir'deki hazır beton firmalarının beton kalitelerinin istatistiksel değerlendirilmesi. *Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1-13. <https://izlik.org/JA35LK78SR>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2015a). *ERMCO – European ready mixed concrete organization*. <https://www.thbb.org/en/industry/ermco/>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2015b). *Kalite güvence sistemi iktisadi işletmesi*. <https://www.thbb.org/hizmetlerimiz/kgs/>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2016). *Avrupa'da ve Türkiye'de hazır beton sektörünün gelişimine katkı sağlayacağız*. <https://www.thbb.org/baskanin-gozuyle/avrupa-da-ve-turkiye-de-hazir-beton-sektorunun-gelisimine-katki-saglayacagiz/>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2019). *Beton üretiminde tek etkin ve verimli denetim KGS tarafından yapılmaktadır*. <https://www.thbb.org/haberler/beton-uretiminde-tek-etkin-ve-verimli-denetim-kgs-tarafindan-yapilmaktadir>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2022). *KGS web sitesi yenilendi*. <https://www.thbb.org/haberler/kgs-web-sitesi-yenilendi>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2024a). *37th ordinary general assembly meeting of Turkish Ready Mixed Concrete Association held*. <https://www.thbb.org/en/news/37th-ordinary-general-assembly-meeting-of-turkish-ready-mixed-concrete-association-held>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2024b). *Hazır beton sektörü raporu*. <https://www.thbb.org/media/849225/2024-hazir-beton-sektor-raporu-final7425.pdf>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2025a). *İnşaat sektörü aylık değerlendirme raporu*. <https://www.thbb.org/media/882919/thbb-insaat-sektoru-aylik-degerlendirme-raporu-kasim-2025.pdf>
- Türkiye Hazır Beton Birliği. (2025b). *Türkiye hazır beton üretiminde Avrupa'da liderliğini sürdürüyor*. <https://www.thbb.org/en/presidents-opinion/turkiye-continues-to-be-the-european-leader-in-ready-mixed-concrete-production/>
- Usman, M., Shafiq, M., Savino, M., Rashid, Z., Yehya, M. I., Naqvi, A. A., Iqbal, S., & Menanno, M. (2019). Investigating the role of QMS implementation on

customers' satisfaction: A case study of SMEs. *IFAC-PapersOnLine*, 52(13), 2032-2037. <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2019.11.504>

- Ünal, O., & Yurtcu, Ş. (2007). Betonarme yapılarda hazır beton kullanımı. *Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 3(1), 51-64. <https://izlik.org/JA43YR48FY>
- Vesal, M., Siahtiri, V., & O'Cass, A. (2021). Strengthening B2B brands by signalling environmental sustainability and managing customer relationships. *Industrial Marketing Management*, 92, 321-331. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2020.02.024>
- Yılmaz, Y., Işık, A., Kılınç, C., & Eren, E. (2020). *Beton endüstrisinde sürdürülebilir üretim*. THBB Akademi. <https://www.thbbakademi.org/wp-content/uploads/2020/12/145-154.pdf>

YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ BESLENME UYGULAMALARI

Beyza ARSLAN*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi*

Özet

Dijitalde ve teknolojiye yaşanan büyük gelişmeler, bireylerin sağlık bilgisini ve sağlıkla ilgili süreçlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Yapay zekâ destekli uygulamalar her alanda olduğu gibi beslenme alanında da yaygınlaşmış ve bireylerin beslenme alanında her açıdan destek almalarını sağlamıştır. Bu uygulamalar sayesinde bireyler öğün planlama kalori hesaplama beslenme önerileri gibi özellikleri kullanarak yaşamlarını sağlık açısından iyileştirmeyi hedeflemektedirler. Dijital teknolojiyi kullananların büyük çoğunluğu genç yetişkinlerden oluşmaktadır. ¹Bu sebeple yapay zekâyı beslenme alanında kullanan kitleyi de genç yetişkinler oluşturmaktadır. Yapay zekanın gençlerin beslenmesini şekillendirdiği bu dönemde uygulamaların bireylerin diyet kalitesi yaşam kalitesi ve uyku kalitesi üzerindeki etkileri değerlendiren çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu nedenle yapay zeka ve beslenme ilişkisinin incelenmesi hem akademik literatür hem de dijital sağlık uygulamalarının geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmanın temel amacı, genç yetişkinler arasında beslenme bilgisi kaynağı olarak yapay zeka tabanlı uygulamaların kullanımı ile beslenme kalitesi, yaşam kalitesi ve uyku kalitesi arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Çalışma ayrıca, bu uygulamaların kullanım sıklığını, amaçlarını ve bireylerin bu uygulamalara duydukları güven düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Buna ek olarak, yapay zeka destekli beslenme uygulamalarını kullanan ve kullanmayan bireyler arasında beslenme bilgisi düzeyleri ve sağlık göstergelerinde olası farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, 18-40 yaşları arasındaki gönüllü genç yetişkinler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, gözlemsel ve kesitsel bir tasarıma sahiptir. Veriler, çevrimiçi bir Google form aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılardan demografik bilgiler, AI tabanlı beslenme uygulamalarını kullanma durumları, beslenme durumları, beslenme bilgileri ve uyku düzenleri hakkında ayrıntılı bilgiler vermeleri istenmiştir. Uyku kalitesini değerlendirmek için Pittsburgh Uyku Kalitesi Endeksi (PSQI) kullanılmıştır. Ek olarak, bireylerin beslenme bilgisi düzeyini belirlemek için Beslenme Bilgi Ölçeği uygulanmıştır. İstatistiksel analiz yoluyla toplanan veriler değerlendirilmiştir. Gruplar arasında karşılaştırmalar yapılmış ve yapay zeka ile beslenme arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, yapay zeka destekli beslenme uygulamalarını kullanan bireylerin, bu tür uygulamaları kullanmayanlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek beslenme kalitesi puanlarına sahip olduğunu ortaya koydu. Bu nedenle beslenme bilgisi ölçeğinde daha yüksek puanlara sahip olduğu tespit edildi. Analiz, beslenme kalitesi ile yaşam kalitesi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koydu ve beslenme kalitesi puanı daha yüksek olan bireylerin uyku kalitesinin de daha iyi olduğu belirlendi. Ayrıca, AI tabanlı beslenme uygulamalarını düzenli olarak kullanan bireylerin yaşam kalitesi puanlarının daha yüksek, Pittsburgh Uyku Kalitesi Endeksi puanlarının ise daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, AI destekli beslenme uygulamalarının bireylerin beslenme davranışları ve genel sağlık göstergeleri üzerinde olumlu etkileri olabileceğini düşündürmektedir. Bu çalışma, yapay zeka destekli beslenme uygulamalarının genç yetişkinlerin beslenme davranışları üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunulmasını sağlamıştır. Ayrıca, dijital

sağlık teknolojilerinin bireylerin beslenme bilgilerine erişiminde oynadığı rolün ortaya çıkarılması, bu uygulamaların güvenilirliğini ve etkinliğini değerlendirmek açısından önemlidir. Araştırma bulgularının, sağlık profesyonellerinin dijital araçları beslenme danışmanlığı süreçlerine entegre etmeleri için bilimsel bir temel oluşturabileceği ve gelecekte daha etkili ve kullanıcı odaklı yapay zeka tabanlı beslenme uygulamalarının tasarlanmasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yapay Zekâ, Beslenme Uygulamaları, Uyku Kalitesi, Yaşam Kalitesi, Diyet Kalitesi

ERKEN YAŞTA EKРАН MARUZİYETİ İLE DEHB BELİRTİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SİSTEMATİK BİR DERLEME

Bilun ÖZSARIYILDIZ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Özet

Ekran kaynakları günümüzde yalnızca televizyon ile sınırlı değil; akıllı telefon, tablet ve bilgisayarları da içermektedir. DEHB ise; dikkat, hareketli olma hali ve dürtü kontrolünün eşlik ettiği çocukluk çağının en yaygın psikiyatrik bozukluğudur ve bu bozukluğa sahip bireyler yalnızca akademik alanda değil, sosyal alanda da çeşitli zorluklar yaşamaktadır (Özbay ve Kayhan, 2023). Günümüzde dijital medya araçları ve içeriklerinin çeşitlenmesi ile maruziyetin çocukların ruh sağlığı üzerindeki etkisini alan yazında önemli bir hale getirmektedir. Bu bağlamda çalışma ekran maruziyetinin DEHB belirtileri üzerindeki etkilerinin incelemeyi ve erken çocukluk dönemindeki risk faktörlerinin belirlenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmada derleme yöntemi kullanılmış; saha çalışması yürütülmemiş ve ölçme aracı kullanılmamıştır. Çalışmalar PubMed ve ScienceDirect veri tabanlarında 2018-2026 yılları arasında yayımlanan tam metnine erişilebilen İngilizce çalışmalar taranmıştır. PubMed veri tabanı için "ADHD and Screen Time" ve "Screen Time" anahtar kelimeleri ile yapılan tarama için 644 çalışmadan kriterlere uygun 11 çalışma; Science Web veri tabanından ise "Screen Time and ADHD" kelimesinde ise 196 çalışmadan 5 tanesi kriterlere uygun bulunarak incelenmeye alınmıştır. Dışlama kriterleri olarak nedensellik ilişkisi kurmaya olanak sağlamayan kesitsel çalışmalar, küçük örnekleme sahip pilot çalışmalar, DEHB yerine genel ruh ve beden sağlığı üzerine odaklanan, ek tanıya sahip çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Derlemede; çocuk ve ergen popülasyonunu içeren, nedensellik ilişkisine en yakın kanıtların öne çıkarılması adına boylamsal tasarıma sahip ve yüksek örneklem büyüklüğünü içeren çalışmalara dahil edilmiştir. Winter ve O'Neill, 2025 yılında yaptıkları çalışmada aşırı ve yapılandırılmamış ekran maruziyetinin DEHB semptomlarının kötüleşmesi ile tutarlı bir ilişkide olduğunu göstermektedir. DEHB'nin ödül mekanizması, uyku bozuklukları gibi nörobiyolojik kırılabilirliğin bu ilişkide aracılık rolü gösterdiği düşünülmektedir. Öte yandan Eirich ve ark., 2022 yılında yaptıkları 159425 çocuğu içeren meta-analizlerinde 12 yaş ve öncesi ekran maruziyeti ile DEHB belirtileri arasında zayıf fakat anlamlı bir ilişki olduğunu sebebinin ise ekranın hızlı tempolu ve yoğun görsel-işitsel uyarımları nedeniyle öz düzenleme stratejilerini engelleyebileceğini ve uyarılma düzeylerini artıracaklarını savunmakta; bu durumu da DEHB'nin dikkatsiz ve dürtüsellik belirtileri ile ilişkilendirmektedirler. Tamana ve ark., (2019) ekran maruziyetinin, ekran seçenekleri ve içeriklerindeki artışın sağlık üzerindeki etkisini inceleyen geniş kapsamlı kohort çalışmasında; elde ettikleri bulgular beş yaşında günlük ekran süresi iki saati aşması durumunda dışsallaştırma sorunlarından biri olan DEHB ile ilişkili dikkatsizlikte artış olduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan Thorell ve ark., (2022) çalışmasında sonuçlar değişkenler arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin ise ekran süresinden ziyade dijital medyanın problemlili kullanımı (içerik tercihleri vb.) ile daha tutarlı bulunmuştur ve ek olarak DEHB olan çocukların ekran süresinin daha yüksek olduğunu ve ekranın olumsuz kullanımına daha yatkın olduklarını belirtmektedir. Mevcut kanıtlar ekran maruziyetinin boyutlarıyla birlikte; özellikle DEHB, benlik kavramı, öz yeterlilik, depresyon gibi geniş bir yelpazedeki psikolojik değişkenler ile ilişkisi olduğunu göstermektedir. Seçilen çalışmalar incelendiğinde değişkenler arasında tutarlı bir ilişki olduğunu fakat ilişkinin yalnızca süre değil içerik ve maruz kalma saatlerinin de özellikle uyku düzeni gibi dolaylı mekanizmalar eşliğiyle dolaylı olarak da etki etmesi nedeniyle önemli bir kriter olduğunu ortaya koymaktadır. Ek olarak çalışmalar ilişkinin tek yönlü olmadığını; maruziyetin belirtileri arttırabileceği gibi DEHB olan çocukların da ekran

kullanımına daha yatkın olabileceğini göstermektedir. Ayrıca etkinin doğrudan değil, özellikle uyku düzeni gibi dolaylı mekanizmalar aracılığıyla da ortaya çıkabileceği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ekran Maruziyeti, DEHB, Sistemik Derleme

GAMIFICATION OF RADICALIZATION WITHIN GAMING PLATFORMS AND THE DISCORD ECOSYSTEM

Burcu ILZE*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

Abstract

In the digitalizing world, terrorism has rapidly adapted to technological advancements by building its propaganda and persuasion processes on "gamification" strategies. This method moves violent ideologies beyond traditional narratives, transforming them into an interactive and experience-based structure, particularly for young audiences. Gamification utilizes scoring systems, ranking, and competitive elements to weaken an individual's natural defense mechanisms against violence, turning the radicalization process into a type of "achievement-oriented digital activity." In this context, communication platforms with closed ecosystems like Discord provide a fertile ground for such interactions to flourish. The private servers and hierarchical roles offered by Discord evoke a strong sense of social belonging in individuals. Digital interactions starting within a gaming community can over time turn into "echo chambers" where the individual is isolated from the outside world and exposed only to a specific group's ideology. In this process, presenting violent acts with video game aesthetics and coding them as "quests" leads to a blurring of the lines between reality and fiction. This paper, through case studies, focuses on how gaming mechanics and Discord-based social networks serve as levers for the spread of radical ideas. The primary goal is to decipher these new-generation manipulation techniques on digital platforms and raise awareness for the construction of secure digital spaces.

Keywords: Gamification, Discord, Radicalization, Digital Culture, Cybersecurity

SHELTERAI: DESIGN AND VALIDATION OF A DIGITAL CONSTRUCTION MONITORING PLATFORM FOR DISTRIBUTED POST-DISASTER LIGHT GAUGE STEEL HOUSING PROJECTS

Bunyamin AYAR*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Abstract

Turkey sits on one of the world's most active seismic belts. The February 6, 2023 Kahramanmaraş earthquakes — Mw 7.7 and 7.8, nine hours apart — hammered eleven provinces and displaced millions overnight. The reconstruction program that followed targets 452,983 permanent housing units; thousands of these are light gauge steel (LGS) dwellings scattered across remote rural villages where a concrete mixer truck can barely reach the main road. Monitoring thirty-five such houses simultaneously, spread over a 50-kilometer radius with six subcontractor crews and nothing but WhatsApp groups for coordination, is the kind of management problem that keeps a control engineer awake at night. This paper presents ShelterAI, a web-based digital construction monitoring platform developed within the Design Science Research methodology. It integrates activity-based cost-weighted progress measurement, multi-level Earned Value Management (EVM), subcontractor benchmarking, adaptive anomaly detection, and GIS visualization in a single tool backed by a Supabase cloud database. A 12-month case study on 35 Type-1 LGS units across 10 villages in Malatya Province (Package P244, TRY 85.37 million, 227 calendar days) yielded project-level SPI = 0.88 and CPI = 0.94, a 32-point subcontractor performance gap, and a 6% budget overrun forecast caught while corrective action remained possible. Data latency dropped from 3–5 days to near real-time and reactive management gave way to proactive, anomaly-driven intervention.

Keywords: Post-Disaster Construction Management, Distributed Rural Projects, Light Gauge Steel Housing, Earned Value Management, Digital Construction Monitoring

Özet

Türkiye, aktif fay hatları üzerindeki konumu nedeniyle tekrarlayan deprem afetleriyle karşı karşıyadır. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri (Mw 7,7 – 7,8), 11 ili doğrudan etkileyerek 452.983 konutluk yeniden yapım programınının başlatılmasına neden olmuştur. Kırsal alanlarda tercih edilen hafif çelik konutlar, birbirine onlarca kilometre uzaklıktaki köylere dağılmış mikro-şantiyeler halinde inşa edilmektedir. Bu çalışma, Tasarım Bilimi Araştırması (DSR) çerçevesinde geliştirilen ShelterAI dijital yapım izleme platformunu sunmaktadır. Platform; imalat kalemleri bazında maliyet ağırlıklı ilerleme ölçümü, çok seviyeli Kazanılmış Değer Yönetimi, taşeron kıyaslaması, adaptif anomali tespiti ve CBS görselleştirmesini tek bir araçta birleştirmektedir. Malatya ili Arapgir ve Arguvan ilçelerindeki 10 köye dağılmış 35 adet Tip-1 konut üzerinden yürütülen 12 aylık vaka çalışmasında SPI = 0,88, CPI = 0,94, taşeronlar arası 32 puanlık performans farkı ve %6 bütçe aşım tahmini elde edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Afet Sonrası Yapım Yönetimi, Dağınık Lokasyonlu Projeler, Hafif Çelik Konut, Kazanılmış Değer Yönetimi, Dijital Yapım İzleme

1. INTRODUCTION

Turkey's relationship with earthquakes is old. Brutally old. The Alpine-Himalayan seismic belt runs directly beneath the country, and every generation or so the ground reminds everyone that tectonic plates do not respect building codes. On February 6, 2023 two earthquakes struck Kahramanmaraş province within hours of each other — Mw 7.7 followed by Mw 7.8 — affecting eleven provinces and roughly 14 million people (Balaban et al., 2024). The death toll crossed 50,000. Over 230,000 buildings either collapsed or sustained damage beyond repair.

What followed was a reconstruction operation of staggering scale. The Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change set a target of 452,983 permanent housing units across nearly 3,000 villages (Balaban et al., 2024). But the story in Malatya starts earlier. The January 24, 2020 Elazığ-Sivrice earthquake (Mw 6.8) had already exposed the vulnerability of rural building stock in the region, triggering a permanent housing strategy that introduced light gauge steel as a viable alternative to reinforced concrete in remote villages. The P244 package examined in this study is, in fact, a product of that cumulative disaster management effort stretching back to 2020. LGS panels are factory-cut to digital specifications, shipped flat on a single truck — even to villages where a concrete mixer cannot reach — and bolted together on-site (Sai et al., 2026). Construction time drops 50–70% compared to conventional RC (Kaya & Eren, 2022), and Atar et al. (2024) confirmed that steel structures in Malatya absorbed the 2023 seismic loads better than their RC counterparts.

Speed of assembly was never the bottleneck, though. The bottleneck was knowing what was actually happening on the ground. In my role at Kizilay Shelter Systems I watched this firsthand: thirty-five houses going up at once, ten different villages spanning 50 to 80 kilometers, six subcontractor crews — and the primary information pipeline was an Excel spreadsheet updated whenever someone found time, plus a WhatsApp group flooded with untagged photos. A field report took three to five days to reach the head office. By then a misplaced rebar cage or a stalled foundation pour had already calcified into a chronic delay nobody could reverse. Radman et al. (2025) call this the “invisibility problem” in distributed construction. That phrase barely scratches the surface.

ShelterAI is the response. A web-based digital construction monitoring platform — evolved from prototype through approximately 40 iterations to the current v2.020 modular release — that consolidates activity-based cost-weighted progress measurement, multi-level Earned Value Management (EVM), subcontractor performance benchmarking, statistical anomaly detection with adaptive control limits, and GIS-based map visualization into one tool. It was designed using the Design Science Research methodology (Hevner et al., 2004; Peffers et al., 2007) and validated through a 12-month case study on 35 LGS houses in Malatya Province.

2. LITERATURE GAPS

Post-disaster construction management borrows from at least five established disciplines: disaster logistics, earned value analysis, digital construction technology, subcontractor management, and statistical process control. Each has matured on its own. The trouble is convergence — or rather the lack of it. Nobody has stitched these threads together in a framework that fits the messy reality of rural post-disaster housing.

Take EVM. Its pedigree stretches back to the US Department of Defense in the 1960s (Khan & Reza, 2018; Fleming & Koppelman, 2010). The Navy A-12 Avenger debacle in the late 1980s proved that EVM data could forecast cost disasters months in advance — if anyone bothered to look (Ngo et al., 2022). Construction eventually adopted it, but

mostly for large centralized projects: hospitals, highways, stadiums. Applying multi-level EVM across thirty-five micro-sites scattered over mountain villages? That has not been attempted (Colin & Vanhoucke, 2014).

Commercial ConTech platforms — Procore, OpenSpace, Aconex, Autodesk Construction Cloud, Asite, PlanRadar — are powerful. They are also designed for a single campus or building envelope. None offers built-in activity-weighted progress calculation aggregated from building to village to district to project package. Subcontractor benchmarking normalized for geographic difficulty? Not available off the shelf (Radman et al., 2025; Sharma, 2025).

On the subcontractor evaluation front, Arslan (2002) developed a twelve-criterion weighted scoring model for Turkish contractors. Demirci, Ayar, Kivrak, and Arslan (2008) applied the SMART technique to TOKI housing projects. Both studies addressed the pre-qualification stage. Neither tracked live field performance across dispersed locations (Hasan & Hammad, 2025). Five gaps crystallize: (1) no digital monitoring system for distributed rural micro-sites; (2) no standardized weighted progress formula for multi-building sets; (3) no EVM in post-disaster LGS housing; (4) no dynamic subcontractor benchmarking for scattered locations; (5) no adaptive early-warning tuned to disaster-zone volatility.

3. METHODOLOGY

Design Science Research (DSR) was the natural methodological home for this work. The output is not a theory — it is a working artifact (Hevner et al., 2004). The six-stage DSR process of Peffers et al. (2007) guided the entire cycle from problem identification through communication.

The problem announced itself on the job. Managing dispersed LGS housing at Kizilay Shelter Systems — a program that traces back to the 2020 Sivrice earthquake and scaled dramatically after 2023 — made the gap between reported progress and actual site conditions painfully visible. Five functional requirements emerged: weighted progress tracking, EVM computation, subcontractor benchmarking, anomaly detection, and GIS visualization. Validation relied on a single-case study design per Yin (2018). Package P244 — officially “Malatya Province 36th Package, 35 LGS Housing Units” — offered the right conditions: 50 to 80 km of geographic spread, six concurrent subcontractor crews, and full data access through the researcher’s professional position as PMC Director. Data was collected from March 2024 to March 2025 across 10 villages in Arapgir and Arguvan, with 40 control points per building (7 preparation + 33 construction items), weekly site visits, GPS-tagged photographs, and cross-checks against official progress payment certificates.

4. SHELTERAI PLATFORM DESIGN

4.1. Technical Architecture

The platform began as a single-file web application — about 14,000 lines of HTML, CSS, and JavaScript packed into one file — during its early prototype iterations. That sounds crude. It was also exactly what a disaster zone needed, where bandwidth is unreliable and field staff rotate every few weeks. As ShelterAI matured through approximately 40 iterations, the architecture shifted to a modular structure: HTML, CSS, and JavaScript were separated into distinct files, a PHP/REST API layer was introduced, and the database migrated from the initial Supabase/PostgreSQL cloud setup to a self-hosted DreamHost/MySQL infrastructure for cost optimization and operational independence. The admin panel (index.html) serves technical office users while SHELTER FIELD OPS

(field.html) is purpose-built for site engineers. The platform is accessible without installation at shelterpmc.com/monitor. GIS runs on Leaflet.js with OpenStreetMap tiles; buildings are color-coded red/orange/yellow/green by progress percentage. The mobile module features 48×48 px touch targets for gloved hands, speech-to-text entry, and an IndexedDB offline queue that syncs automatically when the phone finds signal again.

One disclosure that matters: the code was written through AI-assisted development (“vibe coding,” per Karpathy, 2025), using Claude AI (Opus 4), ChatGPT (GPT-4o, o1), Gemini (2.5 Pro), and Cursor IDE. Fawzy et al. (2025) note that vibe coding accelerates prototyping but demands careful validation. Every architectural decision, every EVM formula, every anomaly algorithm came from the researcher’s engineering knowledge; the AI tools translated intent into code. Each iteration was field-tested before the next began. Source code is at github.com/bunyaminayar/shelterai.

4.2. WBS and Weighted Progress

Each house is a standalone project unit with a two-layer WBS totaling 40 control points. Preparation processes (5% weight) cover 7 items: land handover, survey work, ground investigation, project adaptation, official permits, site preparation, and staking. Construction processes (95% weight) comprise 33 items across five categories — Substructure & Foundation 16.94%, LGS Structure 12.55%, Assembly & Finishing 47.79%, Electrical & Mechanical 8.08%, Landscaping 9.64%. Paint alone carries 11.65% — the single heaviest item, reflecting how much of an LGS house’s cost sits in surface finishing rather than structural steel. Weights derive from contract unit prices. The formula: $\text{Progress} = (\text{Preparation} \times 0.05) + \sum(w_i \times p_i)$. Results aggregate upward: building → village → district → package.

4.3. EVM, Benchmarking, and Anomaly Detection

EVM runs at every aggregation level. $PV = \text{planned progress} \times BAC$; $EV = \text{physical progress} \times BAC$; $AC = \text{approved payment amounts}$. The system calculates SPI, CPI, SV, CV, EAC, ETC, and TCPI in real time. Thresholds: $SPI < 0.90$ flags schedule risk; $CPI < 0.95$ flags cost risk.

Six anonymized subcontractor crews (A–F) built the same house type across different villages, creating a natural experiment. The benchmarking module compares CPI, SPI, and progress-per-person-day, normalized for geographic difficulty. A crew working at 1,400 meters altitude on an unpaved road is not judged by the same ruler as one near the district center.

Standard 3-sigma control limits do not work in disaster zones. Winter road closures, supply chain disruptions, and seasonal labor migration are expected slowdowns, not anomalies. ShelterAI’s adaptive limits ($\mu \pm k\sigma$) recalibrate tolerance bands to the project’s current volatility. Only data points falling outside the adjusted band trigger an alarm.

5. CASE STUDY FINDINGS

5.1. Project Profile

P244: 35 Type-1 LGS houses, each roughly 100 m², single-story, 3+1 layout. Arapgir district got 19 houses across 6 villages; Arguvan got 16 across 4. Contract value: TRY 85,373,234. Duration: 227 calendar days (210 base + 17-day winter extension). Six subcontractor crews worked simultaneously.

5.2. Progress and EVM

Twelve months in, the package sat at 78.6% weighted physical progress. Arapgir villages ranged from 74.8% to 92.4%; Arguvan lagged at 62.4–82.1%. The gap was logistic, not technical — villages closer to paved roads moved faster. Steel structure installation hit 95.3% completion thanks to factory prefabrication. Finishing works stalled at 72.4%. Site works barely crossed 54.1%. Skilled painters and cladding specialists are scarce in rural eastern Turkey, and that scarcity drove the bottleneck.

EVM told a crisp story. SPI = 0.88 meant the project ran 12% behind schedule. CPI = 0.94 signaled accumulating efficiency losses. SV sat at negative TRY 9.15 million; CV at negative TRY 4.28 million. The projected finish cost — EAC = TRY 90.82 million — flagged a 6% overrun against the TRY 85.37 million BAC. That warning surfaced early enough for management to reallocate crews and renegotiate material supply agreements. Under the old paper system it would have surfaced sometime after the damage was irreversible.

Time-series data revealed a distinct seasonal pattern. Both SPI and CPI dipped from November 2024 through February 2025 as snowfall shut down high-altitude sites. The anomaly detection module classified this dip as climatic — not a performance failure — sparing crews from unjust penalties. When Subcontractor F failed to rebound during the March–April thaw, the system correctly flagged it as a structural problem requiring management intervention. That distinction matters enormously in the field.

5.3. Subcontractor Performance

Subcontractor A was the standout: SPI = 1.04, CPI = 1.02. Ahead of schedule, under budget, consistent across all assigned villages. Subcontractor F was the opposite: SPI = 0.72, CPI = 0.88 — 28% behind schedule with escalating cost overruns. The gap between best and worst stretched to 32 percentage points on SPI alone.

A striking finding on labor efficiency deserves its own paragraph. Subcontractor B fielded a crew of six and produced 12% weekly progress. Subcontractor D showed up with twelve people and delivered 8%. Twice the headcount, two-thirds the output. Organizational discipline and material pre-staging turned out to matter far more than raw manpower — a finding that is invisible in traditional reporting and only becomes actionable through normalized, data-driven comparison.

5.4. Before and After

Data latency: 3–5 days collapsed to near real-time. Progress measurement: gut-feel percentages replaced by a 40-item weighted formula. EVM: went from nonexistent to automated. Subcontractor evaluation: personal impressions gave way to normalized CPI/SPI indices. Anomaly detection: the old model was “we’ll deal with it when it blows up”; the new model is proactive with adaptive statistical limits. Photo verification: untagged WhatsApp images became GPS-stamped, timestamped, archived evidence. Reporting: hand-typed weekly Word documents turned into automated PDFs distributed by email.

6. DISCUSSION

The P244 case study confirms that ShelterAI operates as a strategic management layer, not merely a tracking tool. All five literature gaps identified in Section 2 were addressed with empirical data. The 40-item WBS standardized progress measurement across 35 buildings. Multi-level EVM made performance visible from a single house up to the entire package. Subcontractor benchmarking produced — for the first time in the literature — a normalized CPI/SPI comparison among distributed LGS crews. Adaptive anomaly

detection separated seasonal noise from genuine signals. And the GIS module erased geographic blindness across 50 km of terrain.

Arslan (2002) calculated over two decades ago that Turkish construction professionals spend approximately 22.5% of their working time simply searching for information. The technology stack has evolved dramatically since then — cloud computing, mobile data entry, real-time databases — yet in rural disaster zones the underlying problem persists. ShelterAI compresses that information latency from days to minutes. It does not solve every problem, but it eliminates the most dangerous one: not knowing what you don't know.

Limitations need honest acknowledgment. This is a single case study; the results support analytic generalization, not statistical generalization. The WBS is calibrated for rural single-story LGS construction — multi-story urban RC projects would require reconfiguration. Material supply chain analysis was excluded. The platform is a research prototype at version 2.020 Alpha, not a commercially hardened product. And the researcher's dual position as both platform developer and project manager, while enabling deep data access, introduces potential observer bias that was mitigated through triangulation but not entirely eliminated.

7. CONCLUSION

Post-disaster rural housing construction operates under conditions no textbook quite covers. Micro-sites scattered across mountains, harsh winters that freeze work for months, rotating crews with variable skill levels, and intense public pressure to deliver yesterday — all of it demands a monitoring capability that spreadsheets and messaging apps are structurally unable to provide.

ShelterAI proved, on real data from 35 houses over 12 months, that the shift from reactive to proactive management is achievable with a purpose-built digital platform. A 6% budget overrun was caught early. A 32-point subcontractor performance gap became visible and actionable. Adaptive anomaly detection prevented both false alarms during winter and missed signals during recovery. For organizations like AFAD, the Ministry of Environment and Urbanization, and Kizilay Shelter Systems, the implication is operational: digital construction monitoring is not a nice-to-have — it is a baseline requirement for any distributed post-disaster program.

Future extensions should target AI-driven decision support, IoT sensors for real-time quality monitoring, BIM and digital twin integration, machine-learning cost forecasting, and material supply chain tracking. The platform source code is publicly available at github.com/bunjaminayar/shelterai; the live demo runs at shelterpmc.com/monitor.

REFERENCES

- Arslan, G. (2002). *İhale yönetimi bilgi sistemleri* [Doctoral dissertation, Anadolu University].
- Atar, M., İnce, O., Taş, Ö. F., Özmen, A., & Sayın, E. (2024). Damage conditions of RC and steel structures in Malatya after Feb 6, 2023. *Turkish Journal of Earthquake Research*, 6(1), 60.
- Balaban, M. Ş., et al. (2024). Emergency response after the Kahramanmaraş earthquakes. *Bulletin of Earthquake Engineering*.
- Colin, J., & Vanhoucke, M. (2014). Tolerance limits for statistical project control using EVM. *Omega*, 49, 107–119.

- Demirci, G., Ayar, B., Kivrak, S., & Arslan, G. (2008). Contractor selection using SMART. In *Proceedings of ICCIDC-I*, Karachi.
- Fawzy, M., et al. (2025). *Vibe coding: Risks and opportunities in AI-assisted software development*.
- Fleming, Q. W., & Koppelman, J. M. (2010). *Earned value project management* (4th ed.). Project Management Institute.
- Hasan, I. A., & Hammad, A. (2025). Subcontractor performance evaluation via Monte Carlo simulation. *Buildings*, 15(3), 390.
- Hevner, A. R., March, S. T., Park, J., & Ram, S. (2004). Design science in information systems research. *MIS Quarterly*, 28(1), 75–105.
- Karpathy, A. (2025, February 2). *Vibe coding* [Post]. X.
- Kaya, B. Y., & Eren, Ö. (2022). *LGS modular systems in housing production*.
- Khan, K. M., & Reza, M. (2018). EVM for design and construction. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 1482.
- Kim, B., & Pinto, J. K. (2018). What CPI = 0.85 really means. *Journal of Management in Engineering*, 35(1).
- Ngo, K., Lucko, G., & Ballesteros-Pérez, P. (2022). Continuous earned value management. *Automation in Construction*, 143, 104583.
- Peffer, K., et al. (2007). A design science research methodology. *Journal of Management Information Systems*, 24(3), 45–77.
- Puri, N., et al. (2024). Challenges in post-disaster construction project management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*.
- Radman, K., et al. (2025). Real-time tracking in construction. *Advanced Engineering Informatics*, 67, 103511.
- Sai, S., et al. (2026). Transportability of prefabricated LGS housing in disaster zones. *Construction and Building Materials*.
- Sharma, A. (2025). Digital transformation of construction inspections. *International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology*, 13(10), 955.
- Sphere Association. (2018). *The Sphere handbook* (4th ed.).
- Waheeb, R. A., & Andersen, B. (2021). Post-disaster construction challenges. *Sustainability*, 13.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research* (6th ed.). Sage.

SOKAK DÜZEYİ BÜROKRASİ PERSPEKTİFİNDEN ENGELLİ BİREYLERİN SOSYAL HİZMETLERE ERİŞİMİNDE İDARİ YÜK VE BÜROKRATİK ŞİDDETİN İNCELENMESİ

Ceyda ZÜLFİ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

ceydazulfi@stu.aydin.edu.tr

Özet

Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme temelinde engellilik, tıbbi ve hayırseverlik yaklaşımlarının ötesinde bir insan hakları meselesi olarak ele alınmaktadır. Türkiye'de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile engelli hakları yasal güvence altına alınmış ve önemli adımlar atılmış olsa da, uygulamada karşılaşılan erişilebilirlik sorunları ve yapısal engeller varlığını sürdürmektedir. Bu durum, yasal düzenlemeler ile fiili erişim arasındaki boşluğa işaret etmektedir. Bu çalışmada, engelli bireylerin sosyal hizmetlere erişimde deneyimledikleri idari zorluklar, sıradan yönetsel hatalar olarak değil; karmaşık süreçler ve kısıtlayıcı kuralların yarattığı sistemik bir “bürokratik şiddet” ve “idari yük” sorunu olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın amacı; engelli bireylerin sosyal hizmet ve sosyal yardımlara erişim sürecinde karşılaştıkları idari yükler, bürokratik engeller ve bürokratik şiddet olgusunun nasıl üretildiğini ve işlediğini, sokak düzeyi bürokrasi ve idari yük yaklaşımları doğrultusunda incelemek ve bu süreçte sokak düzeyi bürokratların takdir yetkisi kullanımının rolünü ortaya koyarak ulusal ve uluslararası literatür arasındaki kavramsal ve analitik boşluğu değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma, uluslararası literatürde geliştirilen kuramsal yaklaşımlar üzerinden söz konusu süreçleri ele almakta ve idari yükün, bireylerin devletle etkileşim sürecinde ortaya çıkan öğrenme, uyum ve psikolojik maliyetler aracılığıyla özellikle engelli bireyler gibi kırılgan gruplar üzerinde yoğunlaşarak hizmetlere erişimi sınırlayan bir mekanizma olduğunu göstermektedir. Ayrıca sokak düzeyi bürokratların takdir yetkisi kullanımının bu süreçlerin işleyişinde belirleyici olduğu ve idari yükün belirli koşullar altında eşitsizlik üretmeye ve bürokratik şiddete dönüşebilme potansiyeli taşıdığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık ulusal literatürün, engelli bireylerin sosyal, ekonomik ve psiko-sosyal sorunları ile hizmetlerin hukuki ve kurumsal yapısını incelemeye odaklandığı; ancak hizmetlere erişim sürecinde ortaya çıkan idari yük mekanizmalarını, bürokratik şiddet boyutunu ve sokak düzeyi bürokratların takdir pratiklerini kuramsal ve bütüncül bir çerçevede yeterince incelemediği görülmektedir. Dolayısıyla bu durum, hizmetlerin varlığı ile bu hizmetlere fiili erişim arasındaki farkın açıklanmasında önemli bir analitik eksikliğe işaret etmektedir. Elde edilen bulgulara göre, idari yükün yalnızca bir bürokratik sorun olmadığı; sokak düzeyi bürokratların takdir yetkisi ve uygulama pratikleriyle birlikte şekillenen, özellikle engelli bireyler açısından daha belirgin hale gelen ve eşitsizlik üreten yapısal bir mekanizma olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bürokratik Şiddet, Engelli Bireyler, İdari Yük, Sokak Düzeyi Bürokrasisi, Sosyal Hizmetlere Erişim

Abstract

Disability, on the basis of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, is addressed as a human rights issue beyond medical and charitable approaches. In Türkiye, although disability rights have been legally secured and significant steps have been taken with Law No. 5378 on Persons with Disabilities, accessibility problems and structural barriers encountered in practice continue to persist. This situation indicates a gap between legal regulations and actual access. In this study, the administrative difficulties experienced by persons with disabilities in accessing social services are addressed not as ordinary administrative errors, but as a systemic problem of “bureaucratic violence” and “administrative burden” created by complex processes and restrictive rules. Within this framework, the aim of the study is to examine how administrative burdens, bureaucratic barriers, and the phenomenon of bureaucratic violence are produced and operate in the process of access to social services and social assistance by persons with disabilities, in line with the approaches of street-level bureaucracy and administrative burden; and to evaluate the conceptual and analytical gap between the national and international literature by revealing the role of street-level bureaucrats’ discretionary practices in this process. In line with this aim, the study addresses these processes through theoretical approaches developed in the international literature and demonstrates that administrative burden functions as a mechanism that restricts access to services by concentrating on vulnerable groups, particularly persons with disabilities, through learning, compliance, and psychological costs arising in individuals’ interactions with the state. Furthermore, it is understood that the use of discretion by street-level bureaucrats is decisive in the functioning of these processes, and that administrative burden has the potential, under certain conditions, to produce inequality and transform into bureaucratic violence. In contrast, the national literature primarily focuses on the social, economic, and psychosocial problems of persons with disabilities, as well as the legal and institutional structure of services; however, it does not sufficiently examine, within a theoretical and holistic framework, the administrative burden mechanisms, the dimension of bureaucratic violence, and the discretionary practices of street-level bureaucrats that emerge in the process of access to services. Therefore, this situation points to a significant analytical deficiency in explaining the gap between the existence of services and actual access to these services. The findings indicate that administrative burden is not merely a bureaucratic issue; rather, it constitutes a structural mechanism shaped by the discretionary authority and implementation practices of street-level bureaucrats, which becomes more pronounced particularly for individuals with disabilities and generates inequality.

Keywords: Bureaucratic Violence, Persons with Disabilities, Administrative Burden, Street-Level Bureaucracy, Access to Social Services

1. GİRİŞ

Modern sosyal devlet anlayışının temel bir gereği olarak, engelli bireylerin toplumsal yaşama eşit ve adil bir biçimde katılımını sağlamak sosyal hizmet sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu kamusal sorumluluk, sosyal hizmet kurumları ve sosyal hizmet uzmanlarının engelli bireyler ve aileleriyle sürekli ve hak temelli bir etkileşim içinde bulunmalarını gerektirmektedir. Ancak bu etkileşimler; karmaşık bürokratik prosedürler, yoğun evrak süreçleri ve sınırlı kaynaklar nedeniyle engelli bireyleri, idari yük kapsamında değerlendirilen öğrenme, uyum ve psikolojik maliyetlerle orantısız biçimde karşı karşıya bırakmakta; bu durum sosyal hizmetlere erişimi zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda, sınırlı kaynaklar ve yoğun idari iş yükü altında çalışan sosyal hizmet uzmanları, idari kısıtlar nedeniyle hizmetleri sınırlandırma ve takdir yetkilerini kullanma gerekliliği ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda, engelli bireylerin karşılaştıkları bürokratik engeller ve algıladıkları idari yükler, 'bürokratik şiddete' dönüşebilme potansiyeli taşımakta; bu durum ise sosyal hizmetlere erişimi güçleştiren, mevcut eşitsizlikleri pekiştiren ve refah sisteminin etkinliğini sınırlandıran bir yapısal soruna dönüşmektedir. Bu soruna ilişkin olarak, sokak düzeyi bürokratlarının takdir yetkisi ile engelli bireylerin algıladıkları idari yük ve karşılaştıkları bürokratik şiddet arasındaki ilişkileri incelemek ve bu sürece yönelik kavramsal bir çerçeve ortaya koymak, araştırmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

Mevcut ulusal literatürde bu ilişkilerin yeterince incelenmediği; engelli bireylere yönelik araştırmaların farklı boyutlardan ele alındığı görülmektedir. Bu kapsamda bazı araştırmalar engelli bireylerin yaşadığı sosyal, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlara odaklanırken, bazıları engellilere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin hukuki ve kurumsal çerçevesini incelemekte, diğer araştırmalar ise sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını ele almaktadır.

Engelli bireylerin karşılaştığı bürokratik engelleri konu alan araştırmalarında sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu konudaki güncel çalışmalar, engelli bireylerin hizmetlere erişim süreçlerinde karşılaştıkları bürokratik engellere dikkat çekmektedir. Bu yönüyle araştırmalar, hizmet süreçlerinde karşılaşılan bürokratik engellere işaret etmekte ve özellikle engelli bireyler açısından erişim engellerinin derinleştiğini göstermektedir. Bununla birlikte, söz konusu araştırmaların ortak özelliği, büyük ölçüde betimleyici bir nitelik taşıması, hizmet süreçlerindeki aksaklıkları tanımlaması ve bürokratik engelleri bir uygulama sorunu olarak ele almasıdır. Ancak hizmetlere erişim sürecinde ortaya çıkan idari yük ve bürokratik şiddet mekanizmalarının engelli bireyler üzerindeki etkileri, bürokratik şiddetin hangi koşullarda ortaya çıktığı, sokak düzeyi bürokratlarının (sosyal hizmet uzmanlarının) takdir yetkisi kullanımının bu süreci nasıl şekillendirdiği ve eşitsizlik üretme potansiyelinin hangi mekanizmalar üzerinden geliştiği konularında önemli bir analitik boşluk bulunmaktadır.

Mevcut ulusal literatürde sosyal hizmet uzmanlarının engelli bireylere yönelik tutumları kısmen incelenmiş olsa da, uzmanların bürokratik süreçlerde sahip oldukları takdir yetkisini nasıl kullandıkları, kuralları ne ölçüde esnettikleri ya da standartlaştırdıkları ve bu uygulamaların erişim süreci üzerindeki etkileri sistematik biçimde analiz edilmemiştir. Bu durum, aynı bürokratik yapı içerisinde farklı uygulama pratiklerinin ortaya çıkıp çıkmadığı ve bu farklılıkların hizmetlere erişim açısından eşitsizlik üretilip üretilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Dolayısıyla literatürdeki temel sorun, engelli bireylere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemlerinin varlığına rağmen; bu hizmetlere erişim sürecinde ortaya çıkan idari yük ve bürokratik mekanizmaların işleyişinin, bu süreçlerin bürokratik şiddete dönüşüp dönüşmediğinin ve sokak düzeyindeki bürokratların takdir yetkisi kullanımının bu süreci nasıl şekillendirdiğinin yeterince

açıklığa kavuşturulamamış olmasıdır. Bu çerçevede, söz konusu analitik boşluğun ortaya konulması ve derinlemesine incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, uluslararası literatürde engelli bireylerin sosyal hizmetlere erişim sürecinde karşılaştıkları idari yükler, bürokratik engeller ve bürokratik şiddet olgusunun nasıl üretildiğini ve işlediğini incelemek; bu süreçte sokak düzeyi bürokratların (sosyal hizmet uzmanlarının) takdir yetkisi kullanımının rolünü analiz ederek söz konusu mekanizmalar arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bu kapsamda araştırma, idari yük ve sokak düzeyi bürokrasi yaklaşımları çerçevesinde engelli bireylerin hizmetlere erişim engellerini ve karşılaştıkları bürokratik şiddet deneyimlerini değerlendirerek, ulusal literatürde yeterince ele alınmamış olan kavramsal ve analitik boşluğu görünür kılmayı ve bu boşluğu uluslararası literatürle karşılaştırmalı bir biçimde tartışmayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda araştırma, idari yüklerin engelli bireyler üzerindeki etkilerini, sokak düzeyindeki bürokratların (sosyal hizmet uzmanlarının) takdir yetkisi kullanım pratiklerinin bu süreçleri nasıl şekillendirdiğini ve bu süreçlerin bürokratik şiddet üretip üretmediğini inceleyerek, söz konusu yaklaşımlar çerçevesinde ulusal literatürde yeterince ele alınmamış olan bu mekanizmalara ilişkin kavramsal boşluğu tartışmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle araştırma, söz konusu boşluğu görünür kılmamanın ötesinde; idari yük ve sokak düzeyindeki bürokrasi çerçevelerini birlikte ele alarak ulusal literatüre, idari yüklerin engelli bireyler üzerindeki etkisini merkeze alan yeni bir kavramsal bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Bu çerçevede araştırma, uluslararası literatürde sokak düzeyindeki bürokratların (sosyal hizmet uzmanlarının) takdir yetkisi kullanımına ilişkin tartışmaları, engelli bireylerin algıladığı idari yük bağlamında ele alarak sosyal hizmet politikası ile uygulama arasındaki boşluğu görünür kılmaktadır. Bu yaklaşım, aynı bürokratik yapı içinde farklı uygulama sonuçlarının nasıl ortaya çıktığını ve bu farklılıkların hizmetlere erişim açısından eşitsizlik üretip üretmediğini daha açık biçimde değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda bürokratik engeller, sokak düzeyi bürokratlarının (sosyal hizmet uzmanlarının) takdir yetkisi kullanımı, idari yük mekanizmaları ve bürokratik şiddet; engelli bireylerin hizmetlere erişim sürecini birlikte şekillendiren ve belirli koşullar altında eşitsizlik üretme potansiyeli taşıyan iç içe geçmiş yapısal unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İdari yük kavramı, bireylerin devletle etkileşim sürecinde karşılaştıkları öğrenme, uyum ve psikolojik maliyetlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve bu yükün özellikle kırılgan gruplar üzerinde daha yoğun hissedildiği vurgulanmaktadır. Bu çerçeve, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim sürecinde karşılaştıkları zorlukların yalnızca bireysel ya da teknik sorunlar olarak değil, yapısal ve süreç temelli bir mekanizma olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Uluslararası literatürde yer bulan araştırmalarda, engelli bireylerin idari yükleri orantısız biçimde deneyimlediği; hem bürokratik işlemleri yerine getirme hem de bu süreçlerden olumsuz etkilenme olasılıklarının yüksek olduğu, bu yüklerin hizmetlere erişimi geciktirdiği hatta tamamen engellebildiği ve bu yönüyle eşitsizlik üreten bir mekanizma olarak işlediği ifade edilmektedir. İdari yük, yalnızca hizmetlere erişim engeli olarak değil, aynı zamanda yapısal eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir süreç olarak ele alınmaktadır. Özellikle ABD’de geliri ve kaynakları sınırlı bireylerin yararlandığı Medicaid sağlık sigortasına yönelik araştırmalar, karmaşık ve belirsiz bürokratik süreçlerin engelli bireylerin haklara erişimini dolaylı olarak sınırladığını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde idari yüklerin hastalar ve bakım verenler arasında eşit dağılmadığını; karmaşık

sağlık ihtiyaçlarına sahip ve çeşitli biçimlerde ayrımcılığa maruz kalan kırılgan grupların bu yükleri orantısız biçimde deneyimlediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durumun, sağlık hizmetlerine erişimde zaten var olan yapısal eşitsizlikleri daha da derinleştirdiği ve idari süreçlerin bu tür eşitsizlikleri yeniden üretme işlevi gördüğü durumların ise idari/bürokratik şiddet kavramı ile ilişkilendirildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca eşitsiz bir biçimde dağılan idari yüklerin, dezavantajlı ve kırılgan gruplar içerisinde özellikle kadınlar açısından eşitsizlikleri daha da derinleştirdiği ve engelli bireylerin hizmetlere erişimini zorlaştırarak yapısal dışlanmayı pekiştirdiği, engelli bireylerin, devletin kemer sıkma politikaları sonucunda bürokratik süreçler karşısında korku, güvensizlik ve belirsizlik deneyimledikleri; bu duyguların refah hizmetlerinin yönetimine yerleşmiş olan bürokratik şiddet ve engelli karşıtı/ayrımcı söylemlerle ilişkilendirildiği ve bürokratik şiddetin engelli bireylerin tam yurttaşlık deneyimini sekteye uğrattığı belirtilmektedir. Engelli bireylerin sağlık sistemlerine erişiminde yaşadığı yapısal eşitsizliklerin temelinde; sağlık hizmetlerinin erişilebilirlikten uzak biçimde tasarlanması, toplumsal yapıların ürettiği engelli karşıtı/ayrımcı tutumlar ve yetersiz hukuki koruma mekanizmalarının yer aldığı belirtilmektedir. Bu yönüyle uluslararası literatür, idari yükü çok katmanlı bir deneyim olarak ele almakta ve engelli bireylerin yalnızca hizmetlere erişimini değil, aynı zamanda vatandaşlık deneyimlerini de etkileyen bir süreç olarak değerlendirmektedir.

Bürokratik şiddet ve bürokratik engellerin bir diğer kaynağı, sokak düzeyi bürokratlarının takdir yetkisi kullanımına dayalı olarak eşitsizliğin pekiştirilmesi sorunudur. Sokak düzeyi bürokratlarının kararları, sınırlı rasyonalite, kurumsal hedefler ve algılar tarafından şekillendiği için sosyal yardım ve engellilik gibi alanlarda eşitsiz sonuçların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Sokak düzeyi bürokratların, özellikle psikiyatrik engelli ve kişilerarası şiddete maruz kalan bireylerin karmaşık ve parçalı yaşam deneyimlerini bürokratik kurallara uygun hale getirerek karar vermesi, bireylerde idari yükü artırmakta; bu süreç bu kırılgan grubun ihtiyaçlarını görünmez kılarak eşitsizlikleri yeniden üretmekte ve bürokratik şiddet mekanizmalarıyla ilişkilendirilebilecek sonuçlar doğurmaktadır. Sokak düzeyi bürokratların, sınırlı kaynaklar ve kurumsal öncelikler altında takdir yetkilerini kullanmaları, hizmete erişimde eşitsizlikleri derinleştirmekte; bu durum ise idari yükün yalnızca politika tasarımıyla değil, aynı zamanda uygulama süreçleri ve bürokratik pratikler aracılığıyla da üretildiğini göstermektedir.

Bu çerçevede uluslararası literatür, engelli bireylerin algıladığı idari yükleri sokak düzeyi bürokratları perspektifinden ele almakta ve bu sürecin hizmetlere erişimi sınırlayan, eşitsizlik üreten ve belirli koşullar altında bürokratik şiddete dönüşebilen bir mekanizma olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sokak düzeyi bürokratlarının takdir yetkisi kullanımının hizmetlere erişim süreçlerini etkileyen kritik bir unsur olduğu vurgulanmakta; söz konusu süreçlerin bazı durumlarda “idari şiddet” ya da “bürokratik şiddet” olarak tanımlanan eşitsizlik üretici mekanizmalara dönüşebildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla uluslararası literatür ‘mekanizmaları ve süreçleri’, ulusal literatür ise ağırlıklı olarak ‘sorunları ve sonuçları’ açıklamaktadır. Ulusal literatür, engelli bireylerin karşılaştığı sorunları, hizmetlerin yapısını ve uygulamadaki aksaklıkları açıklamada önemli bir birikim sunmakla birlikte; idari yük, bürokratik şiddet, eşitsizlik mekanizmaları ve sokak düzeyi bürokrasisi yaklaşımlarının birlikte ele alınmasını gerektiren önemli bir kavramsal ve analitik boşluğa işaret etmektedir.

2.1.Engelli Bireyler Açısından İdari Yük

İdari yük kavramı farklı disiplinlerde parçalı biçimde ele alındığı için ortak bir tanıma kavuşmamış; bu durum bilgi birikimini sınırlamış ve literatürde kavramsal bir bütünlük eksikliğine yol açmıştır. İdari yük, bireylerin devletle etkileşimlerinde karşılaştıkları öğrenme, psikolojik ve uyum maliyetlerinden oluşan bir deneyim olup, bu yükün düzeyi ve dağılımı çoğu zaman bilinçli politik tercihlerle şekillenen ve “gizli siyaset” olarak

işleyebilen bir mekanizmadır. Vatandaşların devletle etkileşimlerinde karşılaştıkları idari yükler, hem hizmetlere erişimlerini hem de kamu politikalarının hedeflerine ulaşım ulaşmadığını belirleyen temel bir unsurdur. Bu tanıma göre idari yük, yalnızca bürokratik işlemler bütünü değil, bireylerin devletle kurduğu etkileşim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

İdari yükler herkesi eşit düzeyde etkilememektedir. Özellikle ekonomik açıdan düşük geliri ve dezavantajlı kırılgan gruplar bu yüklerden daha fazla etkilenir ve bu yükleri aşmakta zorlandıkları için eşitsizlikler artar. İdari yüklerin fazla olması, eşitsizliği azaltmayı amaçlayan politikaların etkisini zayıflatır ve insanların devlete olan güvenini azaltır. İdari yük, devletin politika tasarımı yoluyla bireyler üzerinde oluşturduğu ve eşitsizlik üretebilen bir etkileşim süreci olarak kavramsallaştırılırken; sağlık hizmetlerine erişim sürecinde bireylerin karşılaştığı yükler 'hasta idari yükü' kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. İdari yük yalnızca sağlık çalışanlarını değil, hastaları ve bakım verenleri de etkilemekte; özellikle karmaşık sağlık ihtiyaçlarına sahip, ekonomik olarak dezavantajlı ve ayrımcılığa maruz kalan bireyler bu yükü orantısız biçimde deneyimlemektedir. Bu süreçler eşitsizlikleri yeniden ürettiğinde, 'bürokratik (idari) şiddet' olarak nitelenmektedir. Engelli bireyler, fiziksel ya da ruhsal hastalıkları bulunan bireyler de dâhil olmak üzere, toplumsal kaynaklara ve fırsatlara erişimde karşılaştıkları sınırlılıklar nedeniyle ve sağlık hizmetlerine en fazla ihtiyaç duyan grup olmalarına rağmen, idari engeller karşısında en dezavantajlı ve en kırılgan gruplardan biridir. Özellikle zihinsel veya fiziksel engelli bireyler, birincil hizmet alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu gruplar, sosyal hizmet müdahalelerinin merkezinde yer almaktadır. İdari yükün öğrenme, psikolojik ve uyum maliyetlerini içeren yapısı dikkate alındığında, bu yüklerin engelli bireyler açısından daha ağır sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Özellikle bilişsel, fiziksel ve sosyal sınırlılıklar nedeniyle idari süreçleri yönetme kapasitesinin kısıtlı olması, engelli bireylerin hizmetlere erişimini zorlaştırmakta ve mevcut eşitsizlikleri derinleştiren, bürokratik şiddetle ilişkilendirilen bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

2.2.Sosyal Hizmet Açısından Sokak Düzeyindeki Bürokrasi

Sokak düzeyi bürokratlar kavramı ilk olarak Michael Lipsky (1980) tarafından geliştirilmiştir. Lipsky'ye göre sokak düzeyi bürokratlar, kamu politikalarını vatandaşlarla doğrudan etkileşim içinde uygulayan ve bu süreçte belirli bir takdir yetkisine sahip olan kamu görevlileridir. Bu aktörler, devlet ile vatandaş arasındaki en önemli temas noktasını oluşturmakta ve politikaların günlük hayatta nasıl uygulanacağını fiilen belirlemektedir. Bu çerçevede sokak düzeyi bürokratlar, yalnızca politika uygulayan pasif görevliler değil; aynı zamanda bireylerin deneyimlerini yorumlayarak bürokratik sisteme uyarlayan aktif aktörler olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu aktörlerin süreç içerisinde arabulucu, yorumlayıcı ve savunucu roller üstlendikleri; sınırlı kaynaklar, zaman baskısı, karşılanamayan ihtiyaçlar ve kurumsal kısıtlarla başa çıkabilmek için takdir yetkilerini kullandıkları görülmektedir.

Benzer şekilde, sosyal hizmet uzmanlarının yalnızca sosyal politika uygulayıcıları değil, aynı zamanda politikayı yorumlayarak fiilen şekillendiren aktörler olduğu vurgulanmakta; bu bağlamda takdir yetkisinin sosyal politika ile uygulama arasındaki boşluğu dolduran temel bir mekanizma olarak öne çıktığı ve uzmanların politik belirsizlik ile idari ve kaynak kısıtları altında karar alarak uygulamayı yönlendiren profesyoneller olarak konumlandırıldığı ifade edilmektedir.

Bu kavramsal çerçeve, engelli bireylerin hizmetlere erişim süreçlerinde daha belirgin hale gelmektedir. Sokak düzeyi bürokratların (sosyal hizmet uzmanlarının), özellikle psikiyatrik engelli bireylerin parçalı ve ifade edilmesi güç yaşam deneyimlerini bürokratik

şablonlara uyarlayarak değerlendirmesi, bu bireylerin ihtiyaçlarının görünür kılınmasını zorlaştırmakta; bu durum idari yükü artırarak hizmetlere erişimde eşitsizliklerin yeniden üretilmesine yol açmaktadır.

Diğer yandan, engellilik durumunun çoğu zaman net ölçütlerle belirlenememesi, başvuruların önemli bir kısmının gri alanlarda değerlendirilmesine yol açmakta ve bu durum sokak düzeyi bürokratlara geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Özellikle yoğun başvuru, sınırlı zaman ve kısıtlı kaynaklar gibi idari iş yükü faktörleri, kararların daha yüzeysel ve standartlaşmış biçimde alınmasına zemin hazırlayarak engelli bireylerin hizmetlere erişimini yalnızca ihtiyaç düzeylerine değil, aynı zamanda bürokratların takdir yetkisini kullanma biçimlerine bağlı hâle getirmekte ve bu durum eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca artan talep ve sınırlı kaynaklar, sokak düzeyi bürokratların takdir yetkisini sınırlayarak hizmetlerin kalitesini düşürmekte ve özellikle kırılğan gruplar açısından eşitsizlikleri derinleştirmektedir.

3.SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut ulusal literatürde engelli bireylere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım sistemleri kurumsal olarak mevcut olmakla birlikte, bu hizmetlere fiili erişim sürecinde ortaya çıkan idari yüklerin, bürokratik mekanizmaların ve uygulama pratiklerinin nasıl işlediği yeterince açıklığa kavuşturulmuş değildir. Özellikle engelli bireylerin karşılaştıkları idari yüklerin hangi koşullar altında yoğunlaştığı, bu süreçlerin ne ölçüde bürokratik şiddete dönüşebildiği ve sokak düzeyi bürokratların takdir yetkisi kullanımının hizmetlere erişimi nasıl şekillendirdiği ulusal literatürde sınırlı düzeyde ele alınmaktadır. Bu durum, aynı bürokratik yapı içerisinde farklı uygulama pratiklerinin ortaya çıkıp çıkmadığı ve bu farklılıkların hizmetlere erişim açısından eşitsizlik üretilip üretilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Dolayısıyla hizmetlerin varlığı ile bu hizmetlere erişim arasındaki farkın hangi yapısal ve süreç temelli mekanizmalar aracılığıyla üretildiği önemli bir analitik boşluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası literatür, bu süreçleri daha çok etkileşimler, karar mekanizmaları ve yapısal ilişkiler üzerinden analiz ederek idari yükün nasıl üretildiğini; bürokratik şiddetle, sokak düzeyi bürokratların takdir yetkisiyle ve eşitsizlikle ilişkili olduğunu açıklamaktadır. Buna karşılık ulusal literatürün çoğunlukla engelli bireylerin karşılaştıkları sorunları tanımlamaya ve hizmetlerin yapısal özelliklerini ortaya koymaya odaklandığı; ancak idari yükün oluşum süreçlerini, bürokratik şiddet boyutunu ve sosyal hizmet uzmanlarının takdir yetkisi pratiklerini bütüncül bir kuramsal çerçevede yeterince incelemediği görülmektedir. Bu durum, hizmetlerin varlığı ile bu hizmetlere erişim arasındaki farkın açıklanmasında önemli bir kavramsal boşluk yaratmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, uluslararası literatürde engelli bireylerin sosyal hizmetlere erişim sürecinde karşılaştıkları idari yükler, bürokratik engeller ve bürokratik şiddetin nasıl üretildiğini ve işlediğini incelemek; bu süreçte sokak düzeyi bürokratların (sosyal hizmet uzmanlarının) takdir yetkisi kullanımının rolünü analiz ederek söz konusu mekanizmalar arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda araştırma, idari yük ve sokak düzeyi bürokrasi yaklaşımları çerçevesinde engelli bireylerin hizmetlere erişim engellerini ve bürokratik şiddet deneyimlerini değerlendirerek, ulusal literatürde yeterince ele alınmamış kavramsal ve analitik boşluğu görünür kılmayı ve bu boşluğu uluslararası literatürle karşılaştırmalı olarak tartışmayı hedeflemektedir.

Elde edilen bulgular, engelli bireylerin sosyal hizmetlere erişiminde ortaya çıkan sorunların yalnızca hizmet eksikliğinden değil; idari yük, bürokratik şiddet ve sokak düzeyi bürokratların (sosyal hizmet uzmanları) takdir yetkisi aracılığıyla işleyen yapısal mekanizmalardan kaynaklandığını, idari yükün oluşumunda sokak düzeyi bürokratların rolünün belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim kurumsal kısıtlar, zaman baskısı

ve kaynak yetersizlikleri altında takdir yetkisi kullanmak durumunda kalan sokak düzeyi bürokratlarının (sosyal hizmet uzmanları) uygulama pratikleri, sosyal hizmetlere erişimin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede idari yük, yalnızca politika tasarımına bağlı bir sonuç değil; aynı zamanda uygulama süreçlerinde üretilen ve engelli bireyler gibi dezavantajlı gruplar üzerinde yoğunlaşan dinamik bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. Çok katmanlı ihtiyaç yapısı, bürokratik süreçleri yönetmede karşılaşılan güçlükler ve bilişsel ya da fiziksel sınırlılıklar, engelli bireylerin idari yükünü artırmakta ve hizmetlere erişim süreçlerini daha kırılgan hale getirmektedir. Bu durum, erişimin gecikmesi, zorlaşması ya da tamamen kesintiye uğraması gibi sonuçlar doğurabilmekte; dolayısıyla idari yük belirli koşullar altında eşitsizlikleri derinleştiren ve bürokratik şiddetle ilişkilendirilebilecek bir yapıya dönüşebilmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, mevcut ulusal literatürdeki söz konusu kavramsal ve analitik boşluğa yönelik olarak, sosyal hizmetlere erişim süreçlerinin yalnızca hizmet sunumu üzerinden değil, aynı zamanda idari yükü azaltmaya yönelik yapısal düzenlemeler çerçevesinde ele alınması gerektiğine ilişkin öneriler sunulmaktadır. Bu doğrultuda, idari süreçlerin sadeleştirilmesi, kurumlar arası koordinasyonu güçlendiren bütünlük hizmet modellerinin geliştirilmesi ve başvuru süreçlerindeki gereksiz bürokratik prosedürlerin azaltılması önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal hizmet uzmanlarının takdir yetkisini eşitlikçi ve şeffaf biçimde kullanmalarını destekleyecek kurumsal rehberlerin oluşturulması ve sosyal hizmet uzmanlarının iş yükünü hafifletecek yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda hizmet tasarımında engelli bireylerin deneyimlerinin merkeze alınması ve idari yükün düzenli olarak izlenmesine yönelik mekanizmaların geliştirilmesi, hizmetlere erişimde ortaya çıkan eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Ulusal literatür açısından ise, gelecekteki araştırmaların engelli bireylerin karşılaştıkları sorunları betimlemekle sınırlı kalmayarak bu sorunları üreten bürokratik süreçleri ve idari yük mekanizmalarını kuramsal bir çerçevede analiz etmesi; özellikle idari yük ve sokak düzeyi bürokrasi yaklaşımlarını birlikte ele alarak hizmet politikası ile uygulama arasındaki boşluğu daha bütüncül biçimde ortaya koyması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alden, S. L. (2015). Welfare reform and the street-level bureaucrat in homelessness services. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 35(5–6), 359–374. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-10-2013-0102>
- Buluş, S. (2022). Engelli bireylere yönelik kamusal sosyal yardım ve sosyal hizmetler. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (2022-2), 835–872.
- Bylund, C. (2025). Feeling the fear of many: Orienting affects in Swedish austerity politics. *Frontiers in Sociology*, 10, 1411526. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1411526>
- Chan, C. L. W., & Law, C. K. (2008). Advocacy. In W. Rowe & L. A. Rapp-Paglicci (Eds.), *Comprehensive handbook of social work and social welfare: Social work practice* (Vol. 3, pp. 161–178). John Wiley & Sons.
- Crossley, M. (2024). Disability's role in health law. *American Journal of Law & Medicine*, 50(3–4), 298–305. <https://doi.org/10.1017/amj.2025.14>
- Ericsson, U., & Bengtsson Tops, A. (2017). Working with stories: Street-level bureaucrats and their work with individuals with psychiatric disability exposed to interpersonal violence. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 16(3–4), 325–346. <https://doi.org/10.1080/1536710X.2017.1392392>

- Eroğlu, S. (2025). Sosyal hizmet çalışanlarının engellilere yönelik algılarının değerlendirilmesi. *Sosyal alışma Dergisi*, 9(2), 61–74. <https://doi.org/10.70989/scd.1692064>
- Ertay, M. F., & Bahçe, Z. (2023). Engelli hastalara yönelik tıbbi sosyal hizmetlerde hastane yönetiminin rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(87), 981–1006. <https://doi.org/10.17755/esosder.1256789>
- Evans, T., & Harris, J. (2004). Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion. *The British Journal of Social Work*, 34(6), 871–895. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch106>
- Genç, Y. (2016). Engellilerin sosyal sorunları ve beklentileri. *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, 35(2), 65-92. <https://doi.org/10.21560/spcd.77043>
- Gl, G., & Barış, İ. (2023). Özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlar: Sosyal hizmet öğrencilerinden yansımalar. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 169–178. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1331328>
- Herd, P., & Johnson, R. A. (2025). Rationing rights: Administrative burden in Medicaid long-term care programs. *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 50(2), 223–251. <https://doi.org/10.1215/03616878-11567708>
- Herd, P., & Moynihan, D. (2021). Health care administrative burdens: Centering patient experiences. *Health Services Research*, 56(5), 751–754. <https://doi.org/10.1111/1475-6773.13858>
- Herd, P., & Moynihan, D. P. (2018). *Administrative burden: Policymaking by other means*. Russell Sage Foundation.
- Ilea, P., & Ilea, I. (2024). Administrative burden for patients in U.S. health care settings post-Affordable Care Act: A scoping review. *Social Science & Medicine*, 345, 116686. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.116686>
- Keiser, L. R. (2010). Understanding street-level bureaucrats' decision making: Determining eligibility in the Social Security disability program. *Public Administration Review*, 70, 247–257. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2010.02131.x>
- Keleş, S. (2025). *Engelli sığınmacı kadınların gereksinimleri ve sosyal hizmetlere erişimleri* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Kkali, A. (2015). Engellilere uygulanan sosyal yardımlar. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(35), 100–115.
- Kyle, M. A., & Frakt, A. B. (2021). Patient administrative burden in the US health care system. *Health Services Research*, 56(5), 755–765. <https://doi.org/10.1111/1475-6773.13861>
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. Sage.
- MacMaster, S. A., & Sanders, S. (2008). Termination, stabilization, and continuity of care. In W. Rowe & L. A. Rapp-Paglicci (Eds.), *Comprehensive handbook of social work and social welfare: Social work practice* (Vol. 3, pp. 199–214). John Wiley & Sons.
- Moynihan, D., Herd, P., & Harvey, H. (2014). Administrative burden: Learning, psychological, and compliance costs in citizen-state interactions. *Journal of*

Public Administration Research and Theory, 25(1), 43–69.
<https://doi.org/10.1093/jopart/muu009>

- Murphy, C. (2023). 'Rising demand and decreasing resources': Theorising the 'cost of austerity' as a barrier to social worker discretion. *Journal of Social Policy*, 52(1), 197–214. <https://doi.org/10.1017/S0047279421000507>
- Sontur, M. E., & Kartal, N. (2025). Sosyal politika bağlamında engelli evde bakım hizmetleri üzerine bir inceleme: Bir alan araştırması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 85–112. <https://doi.org/10.30976/susead.1645070>
- Storseth, O., McNeil, K., Grudniewicz, A., Correia, R. H., Gallant, F., Thelen, R., & Lavergne, M. R. (2025). Administrative burden in primary care: A critical review. *Canadian Family Physician*, 71(6), 417–423. <https://doi.org/10.46747/cfp.7106417>
- Yates, S., Carey, G., Malbon, E., & Hargrave, J. (2022). 'Faceless monster, secret society': Women's experiences navigating the administrative burden of Australia's National Disability Insurance Scheme. *Health & Social Care in the Community*, 30, e2308–e2317. <https://doi.org/10.1111/hsc.13669>
- Yavuz, E., & Tüccar, E. (2023). Engelli bireylerde umutsuzluk düzeyinin sosyal hizmet perspektifiyle incelenmesi. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 160–187. <https://doi.org/10.53662/esamdergisi.1363332>

30-65 YAŞ ARASI BİREYLERDE KARDİYOMETABOLİK SENDROM RİSKİ İLE BESİN SEÇİMİ MOTİVASYONU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çilaynur ÇOBANOĞLU*
Şule ARSLAN**

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik
**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktor Öğretim Üyesi

Özet

Kardiyovasküler hastalıklar dünya genelinde mortalite ve morbiditenin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Kardiyometabolik riskin gelişiminde abdominal obezite, dislipidemi, hiperglisemi ve hipertansiyon gibi metabolik bozukluklar önemli rol oynamaktadır. Bu risk faktörlerinin ortaya çıkmasında beslenme alışkanlıkları belirleyici olup besin seçimi yalnızca beslenme bilgisine değil; sağlık algısı, maliyet, kolaylık ve duyuşsal özellikler gibi çeşitli motivasyonlara bağılı olarak şekillenmektedir. Bu çalışma, Aile Sağılığı Merkezine başvuran 30-65 yaş arası bireylerde kardiyometabolik sendrom varlığı ile besin seçimi motivasyonu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırma kesitsel tipte olup kongre bildirisi kapsamında çalışmanın ön analiz sonuçları sunulmaktadır. Değerlendirmeler 30 katılımcının verisi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Veriler yüz yüze anket yöntemi ile toplanmıştır. Anket formu sosyodemografik özellikler, sağılık durumu ve Besin Seçimi Motivasyonu Ölçeği'ni içermektedir. Katılımcıların boy uzunluğu, vücut ağırlığı ve bel çevresi ölçülerek beden kütle indeksi hesaplanmış ve kardiyometabolik sendrom varlığı uluslararası tanı kriterlerine göre belirlenmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve grup karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Kardiyometabolik sendrom varlığına göre besin seçimi motivasyonu puanlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ön analiz bulgularının, kardiyometabolik risk yönetimine yönelik davranış temelli ve bireye özgü beslenme müdahalelerinin planlanmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kardiyometabolik Sendrom, Besin Seçimi Motivasyonu, Birinci Basamak Sağılık Hizmetleri, Yetişkin Bireyler

AN OVERVIEW OF VIOLENCE FACED BY HEALTHCARE WORKERS AND ITS EFFECTS

Cile TUTUK*

Ahmet GENÇ*

** İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sağlık Yönetimi*

Abstract

Healthcare institutions have increasingly emerged as high-risk occupational environments in which incidents of workplace violence are becoming alarmingly prevalent. This study aims to examine the typology, antecedents, and consequences of violence perpetrated against healthcare workers, and to propose evidence-based recommendations for its prevention and mitigation. Employing a literature review methodology, this study synthesizes findings from peer-reviewed sources to construct a comprehensive understanding of workplace violence within the healthcare sector. The findings indicate that violence in the healthcare sector is more prevalent compared to other sectors and that verbal violence is the most common type. Additionally, major causes of violence include communication problems, long waiting times, high expectations of patients and their relatives, and structural problems within the healthcare system. Violence leads to negative outcomes such as burnout, job dissatisfaction, and increased intention to leave the profession among healthcare workers, while also adversely affecting the quality and continuity of healthcare services. In this context, increasing security measures, providing communication and conflict management training, strengthening legal regulations, and raising social awareness are of great importance. The study concludes that preventing workplace violence against healthcare workers constitutes a critical imperative — not solely in terms of occupational health and safety, but as a fundamental prerequisite for the sustainability and integrity of healthcare systems at large.

Keywords: Workplace Violence, Healthcare Workers, Violence Typology in Healthcare Settings, Verbal and Psychological Violence, Occupational Health and Safety

CHANGING MILITARY DYNAMICS AND NEW THREAT PERCEPTIONS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN: THE FUTURE OF US-GREECE RELATIONS IN THE MIDDLE EAST EQUATION

Damlanur GULER*

**Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi*

Abstract

The recent escalating crises in the Middle East, particularly Israel's attacks on Palestine and the subsequent risk of the tensions among the United States (US)-Israel-Iran turning into a regional crisis, have led to a radical shift in the strategic balances in the Eastern Mediterranean. This security threat has prompted the US to shift its military presence in the region to a dynamic posture. The most concrete indicator of this transformation is that the relations between the US and Greece have transcended a classical defense alliance, turning into an asymmetrical military cooperation in which Greece has evolved into a strategic US outpost in the Eastern Mediterranean. In this context, it is noteworthy that Alexandroupolis, an important Greek port city for the US, has become a strategic logistics and military buildup center, and Souda Bay has regained importance as a military base. The southern complement of this regional mobility is the new role assumed by the Greek Cypriot Administration (GCA) following the lifting of the US arms embargo. The increased use of the GCA's military infrastructure by US forces for potential military interventions and intelligence operations directed at the Middle East constitutes the southern key point of the changing military dynamics in the region. This strategic triangle, shaped around the axis of Alexandroupolis, Souda Bay, and the GCA, establishes an integrated defense and logistics chain extending from the Balkans to the Levant, providing the US with a rapid reaction capability in times of crisis. This established military line directly affects the security strategies of other regional actors beyond US-Greece allied relations. The US military buildup in the region is a result of broad geopolitical competition rather than a momentary reaction to the crises in the Middle East. By addressing the impact of this military expansion on other regional actors and its reflections on regional competition, this study aims to demonstrate that the intensity of this US military presence, extending from Greece to the Eastern Mediterranean, is not temporary despite occasional fluctuations; on the contrary, it establishes a permanent military order in the Eastern Mediterranean. How this tripartite structure alters the balance of power and threat perceptions in the region will be examined, and the future of US-Greece relations will be analyzed through this new reality.

Keywords: USA, Greece, Eastern Mediterranean, Threat Perception, Balance of Power

BİTKİ BAZLI SPORCU BARI GELİŞTİRİLMESİ: BESİNSEL, ERGOJENİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Deniz Duru İBRAHİMOĞLU*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sporcu Beslenmesi Yüksek Lisans Programı*

Özet

Bu çalışmada, bitki bazlı beslenen sporcuların antrenman performansını ve toparlanma sürecini desteklemek amacıyla tamamlayıcı protein örüntüsüne sahip, antioksidan kapasitesi yüksek ve sürdürülebilir hammaddelerle formüle edilmiş bir sporcu barı geliştirilmiştir. Formülasyonda haşlanmış nohut, yulaf ezmesi, hurma ezmesi, fıstık ezmesi, badem, chia tohumu, kabak çekirdeği, kakao ve vişne kullanılmıştır. Protein kalitesinin artırılması amacıyla baklagil-tahıl-yağlı tohum kombinasyonu tercih edilerek elzem amino asit örüntüsünün tamamlanması hedeflenmiştir. Ürünün makro ve mikro besin ögesi içeriği BEBİS 8.2 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Toplam 10 porsiyon (≈50 g) elde edilmiştir. Bir porsiyon yaklaşık 150 kcal enerji, 17.5 g karbonhidrat, 6.6 g protein ve 5.9 g yağ içermektedir. Toplam protein miktarı tarif bazında 65.8 g olup porsiyon başına ≥6 g protein sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Enerji dağılımı karbonhidrat ağırlıklı olup egzersiz öncesi glikojen desteğine; protein içeriği ise egzersiz sonrası kas protein sentezine katkı sağlayacak düzeydedir. Formülasyonda yer alan kakao ve vişne polifenoller açısından zengin olup egzersize bağlı oksidatif stresin azaltılmasına katkı sağlayabilir. Chia tohumu ve badem kaynaklı tekli doymamış yağ asitleri ve alfa-linolenik asit (ALA) kardiyovasküler sağlık açısından avantaj sunmaktadır. Ürün kolesterol içermemektedir ve lif içeriği yüksektir. Sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde, hayvansal protein içermemesi nedeniyle karbon ve su ayak izinin azaltılmasına katkı sağlayabilecek niteliktedir. Sonuç olarak geliştirilen bitki bazlı sporcu barı, uygun planlandığında kas gelişimi, toparlanma ve performans desteği sağlayabilecek fonksiyonel bir alternatif olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Bitki Bazlı Beslenme, Sporcu Performansı, Protein Kalitesi, Sürdürülebilir Beslenme

DESIGN OF A BOARD GAME ON CREATING BODY AWARENESS IN CHILDREN FOR FAMILIES AND CHILDREN TO PREVENT CHILD ABUSE

Destan Sara ARAS *

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

Abstract

This project aims to raise awareness about child abuse and ways to improve body image through a board game called "Developing Body Awareness in Children for Families and Children to Prevent Child Abuse." The board game was developed using psycho-social education programs and play therapy principles established for children aged 3-12. The target age range for this study was determined based on findings that abuse decreases after age twelve and peaks between ages 6-11. The game is played on a body-shaped board and includes drawing cards focused on identifying children's private parts; warm-up cards focused on increasing body awareness and teaching body parts; and situation cards that demonstrate how to respond appropriately in dangerous situations. Children advance on the board by rolling dice and, depending on the card, respond to a specific situation with a happy/unhappy face bar, draw on the card, or perform the warm-up exercise indicated on the card. The game has the potential to support children's healthy development; clinical and developmental benefits such as self-expression against abuse, recognition of dangerous situations, self-protection, and body awareness are expected. The development of healthy therapeutic relationship skills through play is also expected. Considering the game's potential for improvement and limitations, it is suggested that an evaluation plan should be presented that includes research methods such as pretesting and pilot studies. Adding a pilot testing phase could help prepare the game for real-life application.

Keywords: Child Abuse, Play Therapy, Child and Parent, Abuse Prevention

ATIKTAN BESİNE: ESPRESSO ATIKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR VE SIFIR ATIK MUTFAK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dilay ŞALLI *

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları*

Özet

Bu çalışma, mutfakta sürdürülebilirlik ve sıfır atık ilkeleri doğrultusunda özellikle gıda atıklarının değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Günümüzde artan tüketimle birlikte ortaya çıkan organik atıklar, çevresel açıdan önemli bir sorun oluştururken, bu atıkların yeniden kullanımı kaynak verimliliği açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma, kahve tüketimi sonucunda oluşan espresso atıklarının değerlendirilerek gıda sistemine yeniden kazandırılmasını ele almaktadır. Çalışma kapsamında, yüksek diyet lifi ve fonksiyonel bileşen içeriğine sahip espresso atığının, atık olmaktan çıkarılarak alternatif bir gıda hammaddesine dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, atık hammaddenin uygun kurutma ve işleme yöntemleriyle güvenli hale getirilmesi ve bitkisel bazlı içeriklerle birlikte kullanılarak sürdürülebilir bir ürün formuna dönüştürülmesi planlanmaktadır. Ayrıca spirulina gibi besin değeri yüksek bileşenlerin kullanımıyla, atık değerlendirme süreci yalnızca çevresel değil, beslenme açısından da katma değer yaratacak şekilde ele alınmaktadır. Bu bildiride odak noktası, bir ürün geliştirme sürecinden ziyade, mutfakta oluşan atıkların nasıl değerlendirilebileceğine dair uygulanabilir bir yaklaşım sunmaktır. Atık olarak görülen bir hammaddenin uygun tekniklerle işlenerek yeniden kullanılabilir hale getirilmesi, sıfır atık ilkesinin mutfak uygulamalarına entegrasyonu açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, gıda atıklarının değerlendirilmesi yoluyla sürdürülebilir gastronomiye katkı sağlamayı ve mutfakta sıfır atık yaklaşımının yaygınlaştırılmasına yönelik farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sıfır Atık, Atık Değerlendirme, Espresso Atığı, Vegan Yaklaşım

THE ROLE OF NUTRITIONAL STRATEGIES IN THE METABOLIC AND HORMONAL MANAGEMENT OF POLYCYSTIC OVARY SYNDROME

Duygu PAY*

Can ERGUN*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi*

Abstract

Polycystic Ovary Syndrome (PCOS) is one of the most common endocrine disorders in women of reproductive age, characterized by hyperandrogenism, insulin resistance, and chronic anovulation. This condition involves both metabolic and hormonal disturbances and may lead to multifactorial health problems such as infertility, cardiometabolic diseases, obesity, and psychological disorders. Although the etiology of PCOS is not fully understood, genetic predisposition, obesity, insulin resistance, inflammation, and oxidative stress are considered major contributing factors. Additionally, psychosocial factors such as anxiety, depression, and disordered eating behaviors negatively affect quality of life. This review aims to evaluate the role of nutrition in PCOS management by focusing on dietary interventions, micronutrients, herbal supplements, and pharmacological combinations. Evidence indicates that moderate-carbohydrate and ketogenic diets improve body weight, insulin levels, and reproductive hormones. Ketogenic diets appear to provide greater short-term improvements in anthropometric and hormonal parameters, whereas moderate-carbohydrate diets show more favorable effects on lipid profiles. Very low-calorie diets result in more significant weight loss in obese women with PCOS, while high-protein, low-glycemic-load diets enhance insulin sensitivity and reduce inflammatory markers. Low glycemic index diets are also associated with improved ovulatory function and reduced androgen levels. Regarding micronutrients, supplementation with vitamin D, magnesium, zinc, and calcium has demonstrated beneficial effects on insulin resistance and lipid metabolism. However, caution is required for certain supplements such as selenium due to potential adverse effects. Herbal and antioxidant supplements (including omega-3 fatty acids, flaxseed, *Nigella sativa*, and coenzyme Q10) may contribute to metabolic improvement by reducing oxidative stress and inflammation. Furthermore, combination therapies such as metformin and curcumin have shown synergistic effects on metabolic and hormonal outcomes. In conclusion, nutritional interventions are a fundamental component of PCOS management. Individualized dietary and supplementation strategies can effectively improve both metabolic and hormonal balance. Therefore, integrating nutrition therapy into a multidisciplinary approach is essential for optimal management of PCOS.

Keywords: Polycystic Ovary Syndrome, Nutrition, Insulin Resistance, Diet Therapy, Micronutrients

EVALUATING THE DRAWBACKS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND VIRTUAL REALITY INTEGRATION ON ADULT LEARNING IN EFL CLASSROOMS IN TURKIYE – A FOCUS ON ANDRAGOGICAL EFFICACY, EQUITY, AND COGNITIVE LOAD

Ecem CENGİZ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü., İngiliz Dili Eğitimi*

Abstract

The integration of Artificial Intelligence (AI) and Virtual Reality (VR) technologies into English as a Foreign Language (EFL) classrooms has significantly transformed adult learning, offering new possibilities and challenges. Understanding the impact of AI and VR tools on andragogy is important to keep up with the current trends in education. This research aims to critically evaluate the drawbacks of these technologies in adult EFL classrooms in Turkiye, focusing on their impacts on efficacy, equity and cognitive load. Specifically, the study deeply investigates how these tools influence adult learners' engagement, their accessibility to these tools and their ability to process complex information. In this study, a qualitative approach is employed to get a profound understanding on the issue. Using convenience sampling in Istanbul Esenyurt University, 10 prep-school students whose departments are software engineering, computer engineering and electric-electronic engineering and 5 English language teachers are involved as participants. The researcher collects data using a structured questionnaire, a semi-structured survey and semi-structured interviews. The elicited data is analyzed using thematic analysis for qualitative inputs. The findings illustrate the significant challenges such as technological accessibility issues and increased cognitive load among participants. Also, equity concerns regarding the socioeconomic differences complicate the effective implementation of AI and VR tools into EFL classrooms. These findings will highlight the necessity of being cautious while integrating AI and VR into EFL, ensuring that andragogical effectiveness is not undermined by technological drawbacks. The implications of this research are valuable for English language educators who teach adults, instructional designers and educational technology developers aiming to create effective and inclusive learning environments.

Keywords: Andragogical Efficacy, Artificial Intelligence, Virtual Reality, Equity, Cognitive Load

YETİŞKİN BİREYLERDE SEBZE VE MEYVE TÜKETİMİ İLE UYKU SÜRESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Eda AKTOĞ*

Şule ARSLAN**

* İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik (ABD)

** İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik (ABD)

ÖZET

Bireylerin genel sağlık durumunu sürdürebilmesi için yaşam tarzı faktörleri arasında beslenme alışkanlıkları ve uyku düzeni gereklidir. Son yıllardaki güncel araştırmalar; beslenme alışkanlıklarının mikro besin ögeleri ve antioksidanların, uyku fizyolojisi üzerindeki düzenleyici etkileri artmaya başlamıştır. Bu araştırmanın amacı, yetişkin bireylerde sebze ve meyve tüketim alışkanlıklarının yanı sıra vücut kütle indeksi, yaş ve eğitim düzeyi gibi değişkenlerin uyku süresi ile olan ilişkisini analiz etmektir. Gönüllü 40 katılımcının (n=40) dahil edildiği bu kesitsel çalışmada veriler, çevrim içi anket aracılığıyla yürütülmüştür. Çalışma sürecinde katılımcıların demografik yapıları, günlük porsiyon bazlı sebze-meyve porsiyonları ve uyku süreleri temel alınarak gerekli değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. İstatistiksel analiz sürecinde, verilerin dağılımı ilk aşamada Shapiro-Wilk testi ile test edilmiş; değişkenler arasındaki korelasyonlar Pearson veya Spearman katsayıları ile, gruplar arası farklılıklar ise t-testi veya Mann Whitney U analizleri teknikleriyle incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, örneklemin günlük ortalama uyku süresi 6,84 saat olarak saptanmıştır. Yapılan analizler, sebze ve meyve tüketim frekansı ile uyku süresi arasında negatif yönde, istatistiksel açıdan anlamlı olmayan bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur ($r = -0,262$, $p = 0,102$). Meyve tüketimi özelinde yapılan değerlendirmede ise uyku süresiyle olan etkileşim çok zayıf ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan düzeyde kaydedilmiştir ($r \approx -0,043$, $p = 0,792$). Bunun yanı sıra; yaş ve vücut kütle indeksi gibi parametrelerin uyku süresi üzerinde belirleyici bir rol oynayabileceği, eğitim durumuna göre ise katılımcılar arasında belirgin bir fark olmadığı (benzerlik olduğu) tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Çalışma sonuçlarında; sebze ve meyvelerde yoğun şekilde bulunan magnezyum ve melatonin öncüllerinin uyku kalitesini artırabileceği yönündeki güncel çalışmalarla paralellik göstermektedir. Sonuç olarak dengeli bir diyet örüntüsünün uyku sağlığını korumada ve iyileştirmesinde stratejik bir müdahale aracı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Uyku Süresi, Sebze Tüketimi, Meyve Tüketimi, BKİ, Beslenme

GÖÇMEN VE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE KAPSAYICI EĞİTİMİN UYGULANMASINDA KARŞILAŞILAN TEMEL SORUNLAR

Tuğba AKTAŞ NEŞE*

Eda Nur KILIÇ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Programı*

Özet

Göç süreci ile birlikte farklı kültürel, dilsel ve psikososyal tecrübelerle sahip olan çocukların eğitim sistemlerine entegre olması, kapsayıcı eğitimin niteliğinin tartışmalara yol açmasına sebep olmaktadır. Türkiye’de göçmen ve mülteci çocuklara yönelik eğitim sistemleri içerisinde kapsayıcılık kavramı sıklıkla vurgulanmakta olmasına karşın bu durum uygulanma noktasında işlevselliğini tam olarak yansıtamamaktadır. Bu çalışma, kapsayıcı eğitimin göçmen ve mülteci çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları sınırlılıkları ve sorunları geniş bir perspektifte ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada kapsayıcı eğitimin, tüm öğrenciler için eşit ve nitelikli bir eğitim sunabilme amacının önündeki engeller ortaya konulması hedeflenmektedir. Eğitim süreci içerisinde literatürde ortaya çıkan temel zorluklardan biri dil engelidir. Eğitim diline yeterli düzeyde sahip olmayan ve erişim sağlayamayan çocuklar akademik olarak zorluk çekmekte, sosyal iletişim ve etkileşim noktasında sıkıntılar yaşayabilmektedir. Bununla birlikte göç süreci içerisinde travmatik durumlarla karşılaşan göçmen ve mülteci çocukların yeni bir çevreye adapte olarak uyum sağlayabilmeleri noktasında psikososyal açıdan birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Okul içerisinde gerekli psikososyal destek hizmetlerinin sağlanmaması, bu problemlerin kalıcı bir durum haline gelmesine sebep olabilmektedir. Bir diğer önemli sorun, eğitim sisteminin müfredat boyutudur. Müfredat açısından ele alındığında sistemin öğretim programlarının kapsayıcılık ve kültürel çeşitlilik açısından sınırlı bir alan tanıdığı; çocukların etkileşimi aidiyet ve aktif katılım sağlamalarını teşvik edici programların sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan kapsayıcı eğitimin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için dil destek programlarının artırılması, psikososyal uyumu güçlendirme çalışmalarının yapılması ve müfredatın kültürel çeşitliliğe entegre edilerek ve kapsayıcı bir yaklaşımla düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Göçmen Çocuklar, Mülteci Çocuklar, Kapsayıcı Eğitim, Kültürel Çeşitlilik

THE INVESTIGATION OF AI IN PROVIDING STUDENTS WITH THE WRITING FEEDBACK

Eda SARAC*

**Doktora Öğrencisi, Aydın Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü*

Abstract

Recently, giving feedback with the help of artificial intelligence has become such a common method among the English language instructors. Artificial intelligence applications such as Gemini and Chat GBT are now being commonly used and implemented inside the classrooms. In this study, the instructor will discuss and demonstrate the impact of artificial intelligence in giving feedback to students. First, the instructor will indicate results of conventional feedback by the teacher to the audience. This research will demonstrate the differences between conventional feedback and artificial intelligence feedback in terms of efficacy and influence. First, the feedback provided by the students related to their teachers' feedback will be shared. Following this, the instructor will also share how students have perceived the feedback provided by the applications such as Chat Gbt and Gemini. While doing this, the first aim of the research is to demonstrate that the feedback provided by the artificial intelligence needs essentially autonomous learners since it requires the implementation and interpretation of the information itself. In addition to that, the ideas of the students related to the feedback provided by the artificial intelligence will be shared. Following that, the ideas of the students related to the feedback provided by the humans (English Language Instructors) will be shared. At the end of the session, the participants will share their ideas and brainstorm related to the differences among these two different types of feedback form in writing. Therefore, they will be able to perceive what has essentially changed in terms of providing the students with the writing feedback from human approach to artificial intelligence.

Keywords: Artificial Intelligence Feedback, Writing Feedback, Autonomous Learning

TEACHER TALK AND GENDER: A PRAGMATIC AND CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS' CLASSROOM DISCOURSE

Edanur HARPUTOGLU KAYA*

Gulumser EFEOGLU**

**Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*

**Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*

Abstract

The properties of various types of discourse have been discussed for decades, and gender has become a notable aspect of research by shaping both identity and language within social groups (Weatherall, 2002; Wardhaugh, 2014). Gender in education has been an extensive area of research including students and teachers in the literature; however, the existing literature reveals the gap in gendered dimension in education specifically in teacher talk. Considering identities constructed through gender depend on culture, the authentic nature of gendered teacher talk in Turkish culture becomes an elaborate facet in the field (Bağ et al., 2014; Raman & Çavuşoğlu, 2019). This study analyses classroom discourse with a teacher talk focus by scrutinizing the sociolinguistic aspects of a male and a female English as a Foreign Language (EFL) teacher who were purposefully sampled through lesson recordings, with identical demographic backgrounds and both working with tertiary level of preparatory students, within Fairclough's (1995) Critical Discourse Analysis (CDA) framework as well as interiorizing a pragmatic perspective. Using Gee's (2011) transcription methods for discourse, preliminary analysis of transcribed data displayed that besides the micro level analysis in linguistic differences of two teachers, the macro level analysis that covers the sociocultural characteristics (Fairclough, 1995) indicated male and female teachers have distinctive habits of their teacher talk in terms of politeness, Cooperative Principle (Grice, 1975), speech acts, implicatures, deixis and face. The study concludes that presuming the effect of teacher talk on learners is highly influential for the sake of learning efficiency, teachers' gendered discourse should be identified and optimized by diminishing discouraging or misinterpretable dimensions of language they use.

Keywords: Gender, Teacher Talk, Discourse Analysis, English Language Teaching, Pragmatics

CYBERKNIFE VE RADIXACT CİHAZLARINDA OLUŞTURULAN RADYOTERAPİ TEDAVİ PLANLARINDA BAĞIMSIZ DOZ HESAPLAMANIN ROLÜ VE KLİNİK UYGULAMALARI

Elif Berna ÇALI*

Esra KÜÇÜKMORKOÇ**

Dilek DÜZGÜN ERGÜN***

* İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Fiziği Anabilim Dalı Sağlık Fiziği Lisansüstü Programı

** Özel Anadolu Sağlık Merkezi, Radyasyon Onkolojisi Kliniği

*** İstanbul Aydın Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyofizik Anabilim Dalı.

ÖZET

Radyoterapi uygulamalarında, Tedavi Planlama Sistemi (TPS) yazılımları aracılığıyla oluşturulan tedavi planlarında hedef hacim ve kritik organların hesaplanan dozları, tedavi hastaya uygulanmadan önce bağımsız bir yazılım aracılığıyla doğrulanması, Amerikan Tıp Fizikçileri Derneği Görev Grubu 219 (AAPM Task Group 219) tarafından da önerilmektedir. İkincil Doz Kontrolü (İDK) olarak adlandırılan ve hastaya verilecek radyasyon dozunun doğruluğunun teyidi için yapılan bu kalite kontrol işleminde genellikle altın standart olarak kabul edilen Monte Carlo (MC) tabanlı algoritmalar ile planlar tekrar hesaplanmakta ve orijinal plan ile benzerliğine bakılmaktadır. İDK radyoterapide standart kabul edilen lineer hızlandırıcı cihazlarında kullanımı nispeten yaygın olmak ile birlikte Radixact ve Cyberknife gibi daha spesifik kullanımı olan cihazlarda kullanımı çeşitli nedenlerden dolayı son derece sınırlıdır. Bu çalışmanın amacı farklı anatomik bölgeler için değişik cihaz ve TPS platformlarında oluşturulan tedavi planlarının İDK için özel hazırlanmış MC tabanlı myQA iON yazılımı ile doğruluğunu araştırmaktır. Bu çalışmada değerlendirilen toplam 30 tedavi planının 15 tanesi CyberKnife cihazında beyin metastazına yönelik Stereotaktik Radyoterapi Tekniği (SRT) ve Ray-Tracing (RT) hesaplama algoritması kullanılarak, diğer 15 tanesi ise Radixact cihazında primer prostat tümörüne ve pelvik lenf nodlarına yönelik helikal Yoğunluk Ayarlı Radyoterapi Tekniği (IMRT) ve Collapsed Cone Convolution (CCC) hesaplama algoritması kullanılarak yapılmıştır. Değerlendirme hedef ve organ bazlı gamma indeks analizleri (GIA) hesaplamaları ve doz-hacim histogramları (DVH) kullanılarak yapılmıştır. Her iki anatomik bölge için yapılan GIA ve DVH plan karşılaştırmalarında sonuçlar birbirleri ile oldukça uyumlu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kalite Kontrol, İkincil Doz Hesabı, Gama İndeks Analizi

ORKESTRA MÜZİSYENLERİNDE ENSTRÜMAN GRUBUNA GÖRE YANKILI ORTAMDA DİNLEME PERFORMANSININ KARŞILAŞTIRILMASI

ELİF SENA ÇELEN*
ŞENGÜL TERLEMEZ*

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Odyoloji Bölümü

Özet

Müzikal eğitim, işitsel akım segregasyonu (auditory stream segregation) ve gürültüde konuşmayı anlama becerilerinde nöral kodlamanın doğruluğunu artırmaktadır. Orkestra müzisyenleri, karmaşık akustik ortamlarda hedef sesi gürültü ve yankılanmadan ayırtmak için üst düzey binaural işleme süreçlerini sürekli kullanmak zorundadır. Bu çalışmanın amacı, normal işitmeye sahip yaylı ve üflemeli enstrüman çalan orkestra müzisyenlerinin yankılı ortamlardaki dinleme performanslarını (Reverberation Impact-RI) dilden bağımsız bir batarya ile karşılaştırmaktır. Çalışmaya yaşları 21-46 arasında değişen 16 üflemeli ve 16 yaylı enstrüman çalan toplam 32 profesyonel müzisyen dâhil edilmiştir. Katılımcıların normal işitme sınırları saf ses odyometrisi ve timpanometri ile doğrulanmıştır. İşitsel işleme performansı; sanal bir 3D işitsel ortam yaratan, anlamsız sözcüklerin (pseudo-words) kullanıldığı dilden bağımsız LiSN-R testi ile değerlendirilmiştir. Testin "Reverberant" ve "Anechoic" koşulları uygulanarak, yankılanmanın performansı ne kadar düşürdüğünü gösteren RI skorları (dB SNR) hesaplanmıştır. İki grup arasında yaş ($p=0.432$) ve saf ses eşikleri (Sağ SSO $p=0.123$; Sol SSO $p=0.195$) açısından anlamlı fark saptanmamış, tüm katılımcıların periferik işitmesi normal sınırlarda bulunmuştur. LiSN-R testinde, yaylı enstrüman grubunun RI skor ortalaması 3.57 ± 2.79 dB iken, üflemeli grubunun RI ortalaması 5.77 ± 2.95 dB olarak saptanmıştır. Yaylı grubunun yankılanmanın olumsuz etkilerini bastırmada (düşük RI skoru) üflemeli grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha başarılı olduğu bulunmuştur ($p=0.039$). İdeal olmayan dinleme koşullarında işitme sistemi, konuşmanın anlaşılabilirliğini artırmak için erken yansımaları (ilk 50 ms) ana sesle entegre eder; 80-200 ms sonrasında gelen ve konuşmayı maskeleyen geç yansımaları baskılar. Reverberation Impact (RI) skoru, bireyin maskeleyici geç yansımaları baskılama ve erken yansımaları hedef sinyalle entegre etme becerisini yansıtmaktadır. Bu entegrasyon ve baskılama süreci; periferik düzeyde iç tüylü hücreler ve işitme siniri lifleri ile beyinsapındaki Medial Süperior Olivary Nucleus (MSO) bölgesinin eşzamanlı işlemesiyle gerçekleşmektedir. Bu çalışmada yaylı çalgı çalanların yankılanmaya karşı daha yüksek tolerans sergilemesi, orkestra oturma düzenindeki fiziksel konumları ve enstrümanlarının yarattığı akustik maruziyete bağlı merkezi bir işitsel adaptasyonun göstergesi olabilir. LiSN-R, yüksek işitsel performansla sahip profesyonel müzisyenlerde bile ince işleme farklarını saptayabilen duyarlı bir araçtır.

Anahtar Sözcükler: Odyoloji, LiSN-R, Yankılanma Etkisi (RI), Müzisyenler, İşitsel İşleme

BAĞLANMA STİLLERİ VE İLİŞKİ ODAKLI OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK (İO-OKB) ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ DEĞERİN ARACI ROLÜ

Emir EKER*

Onat Barın EROL*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı*

Özet

Bağlanma kuramı, bireyin erken çocukluk döneminde bakım verenleriyle kurduğu bağın yaşam boyu sürecek olan ilişkisel ve davranışsal örüntülerin temelini oluşturduğunu savunmaktadır. John Bowlby tarafından temelleri atılan bu yaklaşım ebeveynlerle kurulan ilişkinin niteliğinin, yetişkinlikteki romantik ve sosyal etkileşimlere nasıl yansıdığını açıklar. Güvenli bağlanma, bireyin kendisini ve başkalarını değerli gördüğü sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlarken tam tersi ihmal, istismar veya duygusal yoksunluk sonucu gelişen güvensiz bağlanma stilleri yetişkinlikte ciddi ilişkisel zorluklara zemin hazırlayabilmektedir. Bu zorluklardan biri olan İlişki Odaklı Obsesif Kompulsif Bozukluk (İO-OKB), bireyin partnerine olan duyguları, partnerinin kendisine olan sevgisi veya ilişkinin doğruluğu üzerine yoğun, müdahaleci ve rahatsız edici şüpheler yaşamasıyla tanımlanır. Literatür, özellikle kaygılı bağlanma boyutundaki güvensizliğin, öz şüphe ve değersizlik hislerini tetikleyerek bireyi İO-OKB semptomlarına karşı savunmasız hale getirdiğini vurgulamaktadır. Öz değer ise, bireyin sevmeye ve kabul edilmeye layık olduğuna dair köklü inancını temsil eder ve erken dönem bağlanma yaşantılarıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda mevcut çalışma, bağlanma stilleri ile İO-OKB arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve bu süreçte öz değerın üstlendiği olası aracı rolü ampirik verilerle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmaya yaşları 18 ile 65 arasında değişen, 42'si kadın ve 16'sı erkek olmak üzere toplam 58 kişi katılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu üniversite mezunudur ve %66'sı bir ilişki içerisinde. Veri toplama sürecinde; Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Koşullu Öz Değer Ölçeği ve Romantik İlişki Obsesyon ve Kompulsiyonları Ölçeği (RİOKÖ) kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson korelasyon katsayısı ve SPSS PROCESS makrosu aracılığıyla aracılık analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizleri, güvensiz bağlanma ile İO-OKB semptomları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu doğrulamıştır ($r = .373$, $p = .004$). Bu bulgu araştırmanın birinci hipotezini desteklemiştir. Ancak, güvensiz bağlanma ile düşük öz değer arasında ($r = .256$, $p = .052$) ve düşük öz değer ile İO-OKB semptomları arasında ($r = .002$, $p = .988$) anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Sonuç olarak, öz değerın bu iki değişken arasındaki ilişkide aracı bir rol oynamadığı belirlenmiştir ($b = -.0819$, $p = .425$). Araştırma sonuçları güvensiz bağlanma stili ile İO-OKB'nin gelişiminde kritik bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Güvensiz bağlanan bireylerin yaşadığı ilişkisel kaygı, bu belirsizliği gidermeye yönelik obsesif şüpheleri tetiklemektedir. Öz değerın aracı rolünün bulunamaması, İO-OKB'nin genel öz değer algısından ziyade duygu düzenleme stratejileri gibi farklı mekanizmalarla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Klinik uygulamalarda, İO-OKB semptomlarını hafifletmek için bağlanma odaklı müdahalelerin ve Duygu Odaklı Terapi gibi yaklaşımların kullanımı önem arz etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bağlanma Stilleri, İlişki Odaklı Obsesif Kompulsif Bozukluk, Öz Değer

18-50 YAŞ ARASI BİREYLERDE OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK EĞİLİMİ İLE DİYETLE BAZI VİTAMİN VE MİNERALLERİN ALIMI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN SAPTANMASI

Esra Elveda YEDİYILDIZ DEMİRHAN*

Can ERGÜN**

*Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi
**Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde beslenmenin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar giderek artmaktadır. Yapılan araştırmalar, bazı vitamin ve minerallerin nörotransmitter sentezi ve nörokimyasal süreçler üzerinden psikiyatrik belirtilerle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu çalışma, bireylerin obsesif kompulsif bozukluk (OKB) eğilimleri ile diyet yoluyla aldıkları bazı vitamin ve mineraller arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma, Şubat 2025 – Temmuz 2025 tarihleri arasında İstanbul'da bulunan Melike Çetintaş Sağlıklı Yaşam Merkezi'ne başvuran, 18–50 yaş aralığında olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 200 gönüllü birey (167 kadın, 33 erkek) üzerinde yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve beslenme alışkanlıklarını belirlemeye yönelik anket formu uygulanmıştır. Bireylerin besin tüketimlerini değerlendirmek amacıyla 2 gün hafta içi ve 1 gün hafta sonu olmak üzere toplam 3 günlük besin tüketim kaydı alınmıştır. Elde edilen besin tüketim kayıtları, Beslenme Bilgi Sistemleri Paket Programı (BeBiS) 8.2 kullanılarak analiz edilmiş ve günlük enerji, vitamin ve mineral alım düzeyleri hesaplanmıştır. Katılımcıların obsesif kompulsif bozukluk eğilimlerini değerlendirmek amacıyla Obsesif-Kompulsif Envanteri-Revize (OKE-R) ölçeği uygulanmıştır. OKE-R ölçeğinden elde edilen puanlar 0–60 arasında değişmekte olup, daha yüksek puanlar daha yüksek OKB eğilimini ifade etmektedir. Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizi IBM SPSS Statistics programı kullanılarak yapılmıştır. OKB eğilim puanları ile bireylerin vitamin ve mineral karşılama yüzdesi arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, bazı vitamin ve mineral karşılama yüzdesi ile OKB eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Sonuç olarak, bu çalışma beslenme ile obsesif kompulsif bozukluk eğilimleri arasında anlamlı ilişkiler olabileceğini göstermekte olup, beslenme temelli yaklaşımların ruh sağlığının korunması ve desteklenmesi açısından önem taşıyabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Obsesif Kompulsif Bozukluk, Beslenme, Vitamin ve Mineral, OKB Eğilimi

6-8 YAŞ GRUBU SEREBRAL PALSİLİ ÇOCUKLARIN BESLENME DURUMU VE YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİ

Esra KAFCI*

**İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi*

Özet

Serebral Palsi (SP), beyinde meydana gelen ilerleyici olmayan hasarlar sonucunda oluşan, motor ve postür bozuklukları ile karakterize bir hastalıktır. SP'li çocuklarda motor disfonksiyon, gastrointestinal sorunlar ve yetersiz besin alımı sebebiyle malnütrisyon prevalansı artmaktadır. Literatürde beslenme yetersizliğinin çocuklarda beyin fonksiyonlarında azalmaya, bağışıklık sisteminin zayıflamasına ve yaşam kalitesinin düşmesine neden olduğu görülmektedir fakat ebeveynlerinin beslenme bilgi düzeyinin bu süreçteki rolünü ele alan çalışmalar sınırlıdır. **Bu çalışma, 6-8 yaş arası SP'li çocukların beslenme durumunu ve yaşam kalitesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.** Bu araştırma, tanımlayıcı-kesitsel ve gözlemsel bir tasarımla yürütülecektir. Çalışmanın örneklemini, dahil edilme kriterlerini karşılayan ve gönüllü onamı alınan 6-8 yaş arası Serebral Palsi tanılı çocuklar ile bu çocukların birincil bakım verenleri oluşturacaktır. Veri toplama sürecinde çocukların ve ailelerin sosyodemografik özellikleri yanı sıra çocukların beslenme durumlarını incelemek amacıyla geriye dönük Besin Tüketim Kaydı ve Besin Tüketim Sıklığı Formu uygulanarak ortalama enerji ve besin ögesi alımları değerlendirilecektir. Çocukların yaşam kalitesi standartlarını belirlemek için Pediatrik Yaşam Kalitesi Ölçeği (PedsQL) uygulanmıştır. Elde edilen tüm veriler istatistiksel analiz yöntemleri ile değerlendirilerek beslenme parametreleri, yaşam kalitesi skorları ve bakım veren bilgi düzeyi arasındaki korelasyonlar analiz edilecektir. Besin ögesi alımları incelendiğinde; protein, sodyum ve çinko karşılanma oranlarının kız çocuklarında; kalsiyum ve demir alımının ise erkek çocuklarında anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Yaş gruplarına göre yapılan analizde, 6-8 yaş grubundaki çocukların enerji ve mikro besin ögesi (B2, folat, C vitamini, Fe, Ca) gereksinimlerini karşılama oranlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Ayrıca ağır kilolu çocukların "Konuşma ve İletişim" alt boyutunda, zayıf çocukların ise yağ alım oranlarında anlamlı farklılıklar ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda; PEDS-QL ölçeğinde ise Sağlık ve Aktiviteler ($35,02 \pm 24,60$) alanının en düşük skora sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulguları, serebral palsili çocukların yaşam kalitesinin fiziksel ve okul aktiviteleri alanlarında belirgin şekilde kısıtlandığını ortaya koymuştur. Küçük yaş grubundaki (6-8 yaş) çocukların besin ögesi gereksinimlerini karşılama oranlarının daha yüksek olması ve cinsiyet ile BKİ durumuna göre besin alımı ile yaşam kalitesi algısının farklılaşması, bu gruptaki çocuklara yönelik beslenme müdahalelerinin bireyselleştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Serebral palsili çocukların yaşam kalitesini artırmak ve beslenme durumlarını optimize etmek amacıyla, multidisipliner bir yaklaşım içerisinde ebeveyn eğitim programlarının ve yaşa özgü stratejilerin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Serebral Palsi, Yaşam Kalitesi, Malnütrisyon, PEDS-QL

GLİKOJEN DEPO HASTALIĞINDA BESLENME YÖNETİMİ VE GASTRONOMİNİN DESTEKLEYİCİ ROLÜ

Nazlı GÜRSOY*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları*

Özet

Bu çalışma, glikojen depo hastalığında beslenme tedavisinin önemini ve gastronomi alanının bu süreçteki destekleyici rolünü ele almaktadır. Glikojen depo hastalığı, glikojen sentezi, depolanması veya yıkımında görevli enzim eksiklikleri sonucu ortaya çıkan kalıtsal metabolik hastalıklar grubudur. Hastalık; hipoglisemi, kas güçsüzlüğü, karaciğer büyümesi ve gelişim geriliği gibi çeşitli klinik belirtilerle seyredilmekte, bireylerin yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda çalışma, glikojen depo hastalarında uygulanan beslenme tedavisinin yalnızca tıbbi bir yaklaşım değil, aynı zamanda gastronomik planlama gerektiren çok yönlü bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Düzenli öğün planlaması, kompleks karbonhidrat tüketimi, dengeli protein alımı ve uygun pişirme teknikleri hastalık yönetiminde önemli yer tutmaktadır. Bu noktada gastronomi disiplini, hastaların beslenme programlarına uygun, sürdürülebilir ve tüketilebilir menülerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Çalışmada, özel gereksinimli bireyler için hazırlanan reçete ve menülerin yalnızca besin ögesi dengesi açısından değil, lezzet, çeşitlilik ve uygulanabilirlik açısından da değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Gastronomik uygulamalar sayesinde bireylerin diyet tedavisine uyumunun artırılması ve yaşam kalitesinin desteklenmesi mümkün olabilmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, glikojen depo hastalığı örneği üzerinden gastronomi ile sağlık bilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymakta ve özel beslenme gereksinimi bulunan bireyler için gastronominin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca gastronomi alanında sağlık odaklı menü geliştirme çalışmalarına katkı sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Glikojen Depo Hastalığı, Gastronomi, Beslenme Tedavisi, Metabolik Hastalıklar, Menü Planlama

ERKEN ÇOCUKLUKTA OYUN TEMELLİ ÖĞRENMENİN BİLİŞSEL VE SOSYAL GELİŞİME ETKİSİ

Yasemin KIZMAZ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı*

Özet

Erken çocukluk dönemi insanların bilişsel ve sosyal gelişiminin temelini atıldığı kritik süreç ifade etmektedir. Bu dönemde kullanılmış olan eğitim yaklaşımları, çocuğun öğrenme şeklini ve sosyal ilişkilerine ciddi derecede etkilemektedir. Oyun temelli öğrenme yaklaşımı ise çocuğun aktif katılımını destekleyen, keşfetmeye dayalı ve gelişim alanlarını çok boyutlu şekilde destekleyen eğitim modeli olarak dikkat çekmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı ise oyun temelli öğrenmenin erken çocukluk döneminde sosyal ve bilişsel gelişim üstündeki etkilerini incelemektir. Çalışmada Piaget, Vygotsky ve Bruner gibi önde gelen gelişim kuramcılarının oyun ve öğrenme bağlantısına ilişkin yaklaşımlarına yer verilmiş olup oyunun bilişsel gelişim, sosyal etkileşim ve öğrenmenin içselleştirilmesi üstündeki rolü değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışma konusuna yönelik 2019–2024 yılları arasında gerçekleştirilen güncel araştırmalar incelenerek oyun temelli öğrenmenin dil gelişimi, problem çözme, iş birliği, empati, dikkat ve öz düzenleme becerileri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Çalışma neticesinde ulaşılan bulgular, oyun temelli öğrenmenin çocukların akademik becerileriyle beraber sosyal ve duygusal gelişimlerini de anlamlı şekilde desteklediğini kanıtlar niteliktedir. Sonuç itibarıyla oyun temelli öğrenmenin erken çocukluk eğitim programından sistemli bir şekilde entegre edilmesinin çocukların çok yönlü gelişimini destekleyen etkin yaklaşım olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim politikalarının bu yaklaşımı merkeze alacak biçimde yeniden yapılandırılması, erken çocukluk eğitiminde kaliteyi artırma açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin oyun temelli öğrenme uygulamalarına yönelik mesleki yeterliklerinin geliştirilmesi, bu yaklaşımın sürdürülebilir ve etkili biçimde uygulanabilmesi için kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Erken Çocukluk, Oyun Temelli Öğrenme, Bilişsel ve Sosyal Gelişim, Okul Öncesi Eğitim

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE NATO MÜTTEFİKLERİ ARASINDA YÜK PAYLAŞIMI SORUNU VE SAVUNMA HARCAMALARININ DÖNÜŞÜMÜ (2014-2024)

Enis MERİÇ*

**Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı*

Özet

NATO'da yük paylaşımı, kolektif savunmanın sürdürülebilirliği açısından ittifakın kuruluşundan bu yana en fazla tartışılan konulardan biri olmuştur. Özellikle ABD ile Avrupa müttefikleri arasındaki savunma harcamalarındaki dengesizlikler, yük paylaşımını ittifak gündeminin temel tartışma alanlarından biri hâline getirmiştir. ABD Başkanı Donald Trump'ın müttefiklerin savunma harcamalarına yönelik eleştirilerini sertleştirilmesi ile Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa güvenlik ortamında yol açtığı dönüşüm, müttefiklerin savunma harcamalarını artırmalarına yönelik baskıyı önemli ölçüde güçlendirmiştir. Bu gelişmeler, NATO'da yük paylaşımının zaman içinde nasıl değiştiği ve savunma harcamalarının ülkeler arasında daha dengeli bir yapıya yönelip yönelmediği sorusunun önemini artırmıştır. Bu araştırmanın amacı, 2014 NATO Galler Zirvesi'nde savunma harcamalarını GSYİH'nin en az %2'sine çıkarma taahhüdünde bulunan müttefik ülkelerin söz konusu hedefe ne ölçüde ulaştıklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, 2014–2024 döneminde NATO müttefiklerinin savunma harcamalarındaki değişim ile ülkeler arasındaki farklılıkların zaman içindeki seyri incelenmiştir. Araştırma bulguları, 2014 Galler Zirvesi sonrasında NATO ülkelerinin savunma harcamalarında belirgin bir artış yaşandığını ve savunma harcamalarının ülkeler arasında daha dengeli bir yapıya yöneldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, yük paylaşımındaki farklılıklar tamamen ortadan kalkmamış; bazı müttefikler savunma harcamalarını GSYİH'nin %2'sine çıkarma hedefinin altında kalmaya devam etmiştir. Araştırma ayrıca, ABD'nin özellikle Donald Trump döneminde müttefikler üzerindeki yük paylaşımı baskısı ile Rusya-Ukrayna Savaşı'nın savunma harcamalarındaki artışı hızlandıran temel faktörler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışma, NATO'da savunma harcamalarındaki değişimin yalnızca 2014 Galler Zirvesi'nde üstlenilen kurumsal taahhütlerle açıklanamayacağını; jeopolitik gelişmeler ve ABD'nin ittifak içindeki siyasi baskısının da müttefiklerin savunma harcaması davranışları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, NATO'da yük paylaşımının zaman içindeki dönüşümünü bütüncül bir yaklaşımla değerlendirerek literatüre katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Donald Trump, NATO, Savunma Harcamaları, Yük Paylaşımı

THE SYMBOLIC ANNIHILATION OF DISABLED PEOPLE IN MEDIA: A STUDY OF REPRESENTATION AND VISIBILITY

Bengisu KILIÇ*

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*

The aim of this study is to explore how disabled people are symbolically annihilated in modern film; with an emphasis on how they are portrayed as well as visible within digital streaming media. Theoretical grounding for this study exists through Stuart Hall's Representation Theory and Gaye Tuchman's Symbolic Annihilation theory, which indicates social disablement occurs by means of marginalizing or excluding individuals from media. To identify the methodological approach of the current study, qualitative content analysis and descriptive analysis have been applied as data collection and data analysis methods to analyze the presence of disabled characters in Netflix's film productions. In addition, based on these two analytical approaches, a categorization of Netflix's film releases since 2015 has been performed with regard to three subgroups (physical/sensory/neurodiverse) to provide a representative overview of the diversity of disabilities depicted in the films. The central research question is: How are disabled individuals visually presented in terms of their appearance, role and narrative positioning in Netflix films and; to which extend recurring pattern of representation suggest an symbolic annihilation or marginalization of disabled individual across all disability categories. It is also assumed that the results of the study would show that disabled individuals are generally subjected to a form of "symbolic annihilation", i.e., they appear to be absent from the media scene, while when they are present, they usually do not possess agency and therefore lack active participation in narratives.

Key Words: Media Representation, Symbolic Annihilation, Disability Studies, Stereotyping, Descriptive Analysis